

KARMA ZVANJA

SD 172

Rudolf Steiner

Sadržaj

[PREDAVANJE I](#), Dornach, 4 studenog 1916

Goetheov život kao duhovna pojava i njegova veza s našim dobom.

[PREDAVANJE II](#), 5 studenog 1916

Ritam u Goetheovu životu.

[PREDAVANJE III](#), 6 studenog 1916

Veza duševno-duhovnog s fizičkim tijekom spavanja i budnosti. Involviranost animalnog u mudrost svijeta. Odnos čovjekove kreativne aktivnosti i stručnog rada prema ukupnoj evoluciji Zemlje. Jakob Boehme.

[PREDAVANJE IV](#), 12 studenog 1916

Transformacija stručnog života na početku modernog doba. Stručni rad kao sjeme za nastavak evolucije svijeta.

[PREDAVANJE V](#), 13 studenog 1916

Zvanje i službeni položaj. Psihoanaliza. Formiranje života kao sudbina u odnosu na ponovljene zemaljske živote. Aspekti čovjekove biti i njihov značaj za strukovnu karmu.

[PREDAVANJE VI](#), 18 studenog 1916

Simptomatsko proučavanje povezanosti sa sudbinom: Friedrich Theodor Vischer, Max Eyth, Hofrath Eysenhardt od Alfreda von Bergera.

[PREDAVANJE VII](#), 19 studenog 1916

Nasljedni impulsi i impulsi od prethodnih zemaljskih života. John Stuart Mill i Alexander Herzen. Aktivnosti okultnih bratstava. Blavatsky i Teozofsko društvo. Ku Hung-Ming. Enciklika iz 1864.

[PREDAVANJE VIII](#), 25 studenog 1916

Život Galilea u svjetlu problema sudbine. Der rechte Liebhaber des Schicksals [Istinski ljubavnik sudbine] od Alberta Steffena.

[PREDAVANJE IX](#), 26 studenog 1916

Odnos ljudskog bića prema hijerarhijama. Prizivanje destruktivnih snaga iz kozmosa zastranjivanjem ljudskih bića. Uklanjanje božanske supstance iz riječi. Kako ljudsko biće našeg vremena može naći svoj put do Krista? James Watt. Moderna tehnologija kao demonska magija.

[PREDAVANJE X](#), 27 studenog 1916

Obožavanje predaka, politeizam, monoteizam, i Misterij na Golgoti. Lucifer i misterij Mjeseca. Mitra i Krist.

PREDAVANJE I

Sutra ću početi moju raspravu o problemima koji se tiču povezanosti duhovno znanstvenih impulsa s raznim nerazjašnjenim zadacima sadašnjeg vremena, i utjecaja koji duhovna znanost mora izvršiti na pojedine, posebno znanstvene, probleme. Zatim ću se uputiti na ono što bih mogao zvati, u smislu pete post-atlantske kulturalne epohe, karma čovjekova zvanja.

Danas ću kao polaznu točku uzeti nešto što naizgled ima malo veze s temom, ali što će pružiti mogućnost da se povežu razne srodne stvari. Težiti ću da ukažem na element u Goetheovu životu koji ga posebno karakterizira kao osobnost pete post-atlantske epohe, i mnogo toga na što sam nedavno ukazivao će, naravno, odjekivati u mojim naznakama. Želio bih donijeti pred vaše duše same činjenice svojstvene toj osobnosti koje će svakom omogućiti da uoči važne pojave pete post-atlantske kulturalne epohe koja napreduje. U odnosu prema duhovnim interesima čovječanstva, život i osobnost Goethea je sveobuhvatna i presudna u mjeri koja se teško može pripisati bilo kom drugom pojedincu. Ipak, također se može reći da, unatoč mnogo čemu do čega je došlo, njegov život i osobnost su imali najmanji mogući učinak na naše živote. To se, međutim, mora pripisati samoj prirodi naše moderne kulture. Može se pitati kako je uopće moguće reći da je život Goethea ostao bez učinka. Zar njegova djela nisu poznata? Zar izdanje njegovih djela, koje se sastoji od stotina tomova, nije nedavno objavljeno? Zar njegova objavljena pisma nisu brojila šest ili sedam tisuća na prijelazu stoljeća, a danas broje gotovo deset tisuća? Zar ne postoji obilje literature u vezi Goethea, gotovo bi se moglo reći na svakom civiliziranom jeziku? Zar se njegova djela ne nastavljaju izvoditi na sceni? Zar njegovo glavno djelo, *Faust*, nije stalno i ponovno dovođeno pred umove ljudi?

Sada, često sam u zadnje vrijeme spominjao čudnu grešku čuvenog suvremenog učenjaka, što je zaista daleko više simptomatično za karakter našeg vremena nego bi se to pretpostavilo. Dominantni znanstvenik, taj učenjak govori o značaju znanstvene koncepcije svijeta na takav način da je predstavlja kao da je najbriljantnija, ne samo u našem dobu, već za sva doba ljudske povijesti. On zaključuje da premda je teško dokazati da živimo u najboljem od svih svjetova, izvjesno je barem za znanstvenike, da danas mi ljudi živimo u najboljoj od svih epoha, i mogli bi uzviknut Goetheovim riječima:

Oprosti: Velik je užitak
U duh prošlosti prenijeti se čitak,
Da bi u vremenu pred nama vidjeli kako mudrac mni,
A kakve smo slavne visine napokon dosegнули mi. ([Napomena 1](#))

Ovaj zapaženi znanstvenik ([Napomena 2](#)) ozbiljno griješi; on ovo predstavlja kao svoj najdublji osjećaj i vjeruje da se time udružuje s Goetheom, koji je poznat po njegovu znanju o svijetu i čovjeku. Ali time zapravo udružuje sebe s Wagnerom, kojeg Goethe postavlja kao ukras liku Fausta. Ipak ovakva pogreška sadrži barem djelić poštenja našeg doba jer ova osoba govori izvornije nego brojni ljudi koji, citirajući Goethea, imaju Fausta na jeziku, ali zapravo imaju nemaskiran način mišljenja Wagnera. Kao osnovu za slijedeća razmišljanja postavimo pred naše umove život Goethea kao duhovnu pojavu.

Ako želimo proučavati ljudski život u vezi s važnim pitanjem sudbine, ako proučavamo pitanje karme, trebamo se sjetiti da se Goethe rodio u gradu i pod uvjetima, sasvim jasno, od velikog značaja za njegov život. Obitelj Goetheova oca ja došla u Frankfurt u sedamnaestom stoljeću, dok je obitelj njegove majke, Textor, bila stara, afirmirana, i visoko poštovana, toliko da su iz nje birani gradonačelnici Frankfurta. Samo ta činjenica pokazuje ugled koje je u to vrijeme uživala obitelj. Goetheov otac je bio čovjek s iznimno jakim osjećajem za dužnost, ali za čovjeka njegova vremena, također je posjedovao široki raspon interesa. Putovao je u Italiju i izložci važnih rimskih tvorevina, o kojima je volio govoriti, visjeli su na svim zidovima njegova plemićkog frankfurtskog doma. Ono što je bilo dominantno u francuskoj kulturi njegova vremena potpuno je prožimalo život Frankfurta i najdublje je utjecalo na Goetheov dom. Važni svjetski događaji bili su dio života u njegovu domu, i njegov otac je imao duboko zanimanje za njih. Nadalje, Goetheova majka, bila je žena najspontanijeg ljudskog sentimenta, sudjelujući direktno u svemu što povezuje ljudsku prirodu s legendarnim, nevjerojatnim, svemu što podiže čovjeka visoko iznad banalnosti kao na krilima poetske fantazije.

U Goetheovim dječaćkim danima bilo je daleko više moguće odrasti neometano od onih uznemirujućih utjecaja koji djecu danas pogađaju jer su uvučeni u školu u relativno ranoj dobi. To se nije dogodilo mladom Goetheu; razvio se iznimno slobodno u domu njegovih roditelja pod strogim ali nikada grubim utjecajem njegova oca i njegovom poetski nadarenom majkom. U kasnijim godinama mogao se s unutarnjom srećom sjetiti njegova dječaćstva i djetinjstva koje je vodilo do zrele ljudskosti. Mnoge stvari koje danas čitamo u Goetheovoj priči života, *Poezija i istina*, iako odjevene u nekako sitničav humor, imaju više značaja nego se može pretpostaviti. U pričanju kako je vježbao klavir, ([Napomena 3](#)) postoji duboki ljudski značaj; prsti njegovih ruku, kao da sviraju mitološke role, postaju obdareni dušom, nezavisne figure. Oni postaju Palčići, Kažiprstići -- kažem to bez sentimentalnosti -- i stječu određeni mističan odnos prema tonovima.

To pokazuje kako je Goethe bio vođen u život kao potpuno ljudsko biće. Nije samo dio tog čovjeka, glavu, trebalo voditi, kao što se često događa, jednostrano u životu da bi slijedila podrška ostatka tijela, razvijena kroz razne atletike i sportove; već, upravo suprotno, tijelo prožeto duhom do samih vrhova prstiju treba biti povezano s vanjskim svijetom.

Od samog početka moramo uzeti u obzir upadljivu individualnost urođenih nadarenosti i prirodu Goethea. Od najranije mladosti, sve je ukazivalo na određenu orijentaciju njegova života. Dok raste u djetinjstvu, upravo je onoliko snažno sklon s potpunom apsorpcijom slijediti šarmantne i uzbudljive bajke i druge priče njegove majke, tako čak i kao dječak dovodeći njegovu maštu u živu aktivnost, koliko je također sklon pobjeći od nje a posebno od njegova strogog oca. Umakavši u uske uličice, promatrao bi svakakve stvari i također bi postao upetljan u razne situacije kroz koje je doživljavao bitne sentimente i osjećaje vezane uz mnogo toga što je pohranjeno u ljudskoj karmi. Njegov ozbiljan otac vodi dječaka na određeni suhoparan put za koji su ljudi u onim danima mislili da može dati potporu i usmjerenje u životu. Otac je pravnik koji je odrastao među, i prožet je sa, rimskim gledištem; sinovljeva je duša, također, apsorbirala ta gledišta. Međutim, u tom procesu, preko gledanja djela i blaga rimske umjetnosti koja su predstavljala ono što je esencijalno rimsko, u dječaćkoj duši je bila upaljena izvjesna aspiracija za ono što je stvoreno u kulturi Rima.

Sve je težilo smjestiti Goethea na sasvim određeni način unutar života njegova vremena. Na taj način, on je postao, između trećeg i četvrtog stoljeća petog post-atlantskog perioda, osobnost koja u sebi nosi sve impulse tog perioda. Rano, on postaje samostalna osobnost, živeći iz svoje vlastite prirode, slobodan od svega što veže čovjeka na fiksni, sitničav način s onim određenim oblicima ove ili one grupe socijalnih veza. Upoznaje socijalne odnose na takav način da oni utječu na njega, ali on s njima nije ujedinjen. On uvijek drži određeni izolirani pijedestal na kojem stoji i s kojeg može uspostaviti vezu sa svime. Od samog početka, međutim, za razliku od mnogih drugih, on se prekomjerno ne identificira s bilo čime niti s okolnostima u okruženju. Zasiurno, sve to rezultira od osobito sklone karme u kojoj ćemo, kada se razmatra objektivno, naći rješenje za duboka pitanja i probleme u vezi karme općenito.

Nakon što je od oca Goethe bio uveden u područje jurisprudencije, bio je poslan na sveučilište u Leipzig, na koje je ušao 1765 u relativno ranoj dobi. Ne smijemo zaboraviti da kada se pridružio tom sveučilišnom životu nije bio izmučen i iscrpljen od onih napornih vježbi koje moraju pretrpjeti čak i na duži period mladi ljudi naših dana koji pokušavaju proći kanonadu završnih ispita na završetku više škole, *Maturu*. Nakon što su prošli njihove ispite, ti mladi ljudi su nervozni da izbrišu nedavno iskustvo učenja iz njihovih umova i uđu na sveučilište da bi uživali život. Ne, mladi Goethe nije ušao na sveučilište u Leipzigu jednostavno da svoje vrijeme proživi u dokolici već, ipak, nije preskakao predavanja i koristio to vrijeme za nešto drugo, kao što

su radili mnogi studenti. Međutim, kako je bio uvršten u uzvišeni i slavan znanstveni život na sveučilištu, dolazi u krugove koji nikada nisu propustili u njemu probuditi težnje kada god bi o njima čuo. Zaista, znao je iznad svega da je čuveni Gottsched ([Napomena 4](#)) radio na sveučilištu, Gottsched čija je glava držala sve učenje vremena i koji ga je izrazio pisanjem i govorenjem onima koji su bili udruženi sa suvremenom kulturom Leipziga. Zasigurno, Lessingov ([Napomena 5](#)) veliki impuls se još mogao osjetiti u Leipzigu, ali bilo je za Goethea prirodno da misli da bi ga uzvišeni Gottsched uveo u cijeli opseg suvremene mudrosti, omogućivši mu da objedini studiranje jurisprudencije i filozofije i što god drugo da je čovjek svijeta mogao izvući iz teologije i učenja koja se tiču natprirodnih stvari.

Međutim, Goethe, koji je posjedovao određeni smisao za estetiku, bio je pomalo razočaran kada ga je prvi puta pozvao Gottsched. Pojavio se na Gottschedovim vratima. Ne znam da li je sluga osjetio nešto od Goetheove prirode, ali ga je primio odmah u prisutnost Gottscheda ne gubeći vrijeme da ga najavi na odgovarajući način. Tako je Goethe susreo velikog čovjeka bez njegove perike, kako stoji sasvim ćelav. Za učenog čovjeka u godini 1765 to je bilo nešto strašno. Goethe, koji je bio osjetljiv na takve stvari, morao je svjedočiti kako je Gottsched zgrabio njegovu periku dobrohotnim okretom i nabio je na glavu, i kako je s drugom rukom ošamario slugu u lice. Goetheov entuzijazam je bio malo ohlađen. Ali bio je još više razočaran činjenicom da se cijelo ponašanje Gottscheda malo podudara s onim za čime je on težio.

Niti su mu Gellertova ([Napomena 6](#)) moralistička predavanja govorila o naprednim intelektualnim horizontima za kojima je žudio. Stoga, ubrzo je više usmjerio pažnju na predavanja iz medicine i znanosti, koja su se na neki način nastavljala u domu profesora Ludwiga, gdje bi ručao i gdje se mnogo raspravljalo o sličnim stvarima. Zaista se ne može reći da je Goethe "temeljito studirao pravo, medicinu, filozofiju i, nažalost, također i teologiju" ([Napomena 7](#)) u Leipzigu, već je dobio njihova gledišta, najvažnije, u Leipzigu je apsorbirao mnoge znanstvene koncepte njegova vremena. Nakon što se bavio znanostima, doživjevši razne aspekte života, i pošto je bio uključen u razne stvari, postao je tako bolestan da je stajao licem u lice pred smrću. Ovakve stvari treba itekako uzeti u obzir onaj tko razmatra ljudsko biće na duhovno znanstveni način. Moramo shvatiti koliko je toga prošlo kroz njegovu dušu kada je stvarno bio suočen sa smrću zbog ekstremno žestokog krvarenja koje se stalno vraćalo. Bio je oslabljen, morao se vratiti kući, i neko vrijeme nije mogao nastaviti studiranje.

Kada je Goethe nastavio svoj studij u Strassburgu, pridružio se krugu važne osobe koja mu je postala iznimno značajna. Da bi prosudili s kakvim osjećajima je susreo tu osobu, moramo se sjetiti da je, kada se vratio u Frankfurt pod utjecajem onih unutarnjih doživljaja kroz koje je prošao u Leipzigu kada je bio suočen sa smrću, on već počeo dublje ulaziti, preko druženja s raznim osobama, u mistično iskustvo i mističnu koncepciju svijeta. Uronio je u mistične, okultne spise i na mladalački način težio

elaborirati sistematičnu koncepciju svijeta koja je kretala od mističnog -- mogli bi reći, mistično-kabalističkog -- gledišta. Čak i tada je stremio naučiti "koja tajna sila boravi u svijetu i krči svoj put" ([Napomena 8](#)) i otvoriti se utjecaju "svake djelatne sile i sjemena." ([Napomena 9](#)) Bio je nesklon samo "razmjenjivati riječi," a vidio je da se to radi u Leipzigu.

Zatim je došao u Strassburg gdje je opet mogao prisustvovati znanstvenim predavanjima, i to je ono što je prvo napravio. Za jurisprudenciju, koja mu je ocu bila tako draga ali njemu ipak manje, nekako bi se pobrinuo, bez sumnje, ali najvažniji impuls je bio istražiti kako se razni zakoni prirode prilagođavaju jedan drugom. Dok se jednom uspinjao stepeništem, susreo je osobu koja je odmah na njega izvršila ogroman utisak, ne samo kroz vanjsku pojavnost, već također i kroz unutarnje svijetlo koje je zračilo kroz visoko inteligentno lice. Izvana, pristupio mu je čovjek koji je, zaista, imao nekako pojavnost svećenika, ali koji je nosio svoj dugi ogrtač na tako rijedak način da je skut naguran u njegove zadnje džepove. Čovjek koji je napravio tako veliki utisak na Goethea bio je Herder. ([Napomena 10](#))

Goethe je sada živo ušao u sve što se burno kovitlalo u Herderu, i to je zaista bila dobra stvar. Moglo bi se reći da je Herder u sebi nosio potpuno novu koncepciju svijeta. U osnovi, ono što nikada prije nije poduzeto, Herder je briljantno nosio u sebi; odnosno, težnju da uđe u trag pojavama svijeta od najjednostavnijeg entiteta, najjednostavnije neživotne stvari, preko biljnog svijeta do carstva životinja, do čovjeka, u povijesti, i čak do božanskog upravljanja svijetom u povijesti. U to vrijeme, Herderov um je već gajio ogroman, opsežan pogled na svijet, i s entuzijazmom je govorio o njegovim novim idejama; ali je u prigodi također s indignacijom govorio protiv svih sitničavih, tradicionalnih ideja. Mnoge od tih razgovora s Herderom je animirao Goethe. Da je sve u svijetu u procesu evolucije i da duhovni plan univerzuma održava svu evoluciju, veza je koju je Herder percipirao kao nitko prije. Ali to je još raslo u njemu, i još to nije bio izrazio na papiru. Goethe je to primio u tom stanju, kao rođeno i što ima udjela u Herderovoj aspiraciji, kontemplaciji, i borbi. Možemo reći da je Herder želio trasirati evoluciju svijeta od zrnca prašine preko svih carstava prirode sve do Boga. Potom je to i napravio na predivan opširan način, onoliko koliko je bilo nužno u to vrijeme, u njegovu neusporedivom djelu, *Ideje za filozofiju ljudske povijesti*. Tu zaista možemo vidjeti da je Herderov um dohvatio sve što je tada bilo poznato o činjenicama prirode i oblasti čovjeka, ali sve je to znanje bilo sažeto u koncepciju svijeta prožetu duhom.

Osim toga, Goethe je preko Herdera primio ideju o Spinozinom doprinosu evoluciji novog koncepta o svijetu, i to je na njega utjecalo. Sklonost koju je Goethe tijekom njegova života pokazivao prema Spinozi ([Napomena 11](#)) usađena je u njemu u to vrijeme u Strassburgu od Herdera. ([Napomena 12](#))

Herder se zanosno divio Shakespeareu, ([Napomena 13](#)) što je u to vrijeme bilo nešto nečuveno. Samo promislite kako je osobiti polaritet duša morao biti na djelu između Herdera i Goethea kada je Goethe, žudeći da spozna ove stvari koje mu suvremena kultura nije mogla dati, u Herderu našao revolucionarni duh prvog reda koji bjesni na tadašnju kulturu. Do tada Goethe je naučio da poštuje onu formu umjetnosti koja se mogla naći kod Corneille-a i Racine-a, ([Napomena 14](#)) i sve je to primio kao što netko prima stvari za koje je rečeno da su najvažnije na svijetu. Ali sve je to apsorbirao s određenim unutarnjim ogorčenjem. Kada ga je Herder upoznao s Shakespeare-om, to je na njegov um djelovalo kao dašak svježeg zraka. Ovdje je bio pjesnik oslobođen svega formalnog -- koji je stvarao likove direktno iz ljudskih individualnosti; koji nije posjedovao ništa od zajedništva vremena, mjesta, i djelatnosti koje je Goethe naučio tako visoko vrednovati, već koji je u njegovim dramama predstavio ljudska bića. Možemo reći da je u Goetheu oživjelo revolucionarno kulturalno raspoloženje, sada kršteno u ime Shakespearea, koje možemo izraziti ovako: Želim shvatiti što sačinjava samog čovjeka, ali ne kako je smješten u međuodnose svijeta s formalnim pravilima i zakonima, ili mrežom zajedničkih situacija, vremena, mjesta, i djela.

U vezi toga, mogao je tada u Strassburgu upoznati ljude koji su težili gledati u dublje i intimnije aspekte života duše. Jedan od njih bio je izvanredni Jung-Stilling, ([Napomena 15](#)) na primjer, koji je proučavao okultne aspekte života duše i znao ih podrobno opisati. Njegova povijest života, njegov opis onog što zove "sivi ljudi" koji vladaju u podzemnoj sferi Zemlje, spadaju među najfinije opise okultnih povezanosti. Moglo bi se reći da je Goethe od Herdera bio upoznat sa svime što pripada životu prirode i povijesti, estetskom u životu, a od Jung-Stillinga s okultnim aspektima čovjekova života, s kojima se već bio upoznao u Frankfurtu kroz iscrpno proučavanje Swedenborga. ([Napomena 16](#))

Ovakve ideje fermentirale su u Goetheovu umu u vezi s onim što je dobio kao zakone prirode dok je prisustvovao znanstvenim predavanjima u Strassburgu. Zatim je počinjao vidjeti velike probleme i pitanja o čovjekovu životu. Gledao je duboko u ono što se moglo spoznati i što je čovjek mogao željeti, i u odnos između čovjekove prirode i univerzalne prirode. U vezi sa svime ovime ranije je u Frankfurtu bio upoznat s djelom Paracelsusa ([Napomena 17](#)). I dakle, duboka težnja da percipira "svaku djelatnu silu i sjeme" zaživjela je u njemu, posebno u Strassburgu skupa sa svime što je i inače doživio tamo.

Ne treba misliti da je, u Strassburgu, Goethe jednostavno profučkao vrijeme tijekom njegovih čestih posjeta pastorovu domu u Sesenheimu, ([Napomena 18](#)) premda ja zasigurno ne želim umanjiti važnost tih posjeta. On je uvijek bio sposoban sjediniti život u dubinama čovjekove volje i spoznaje s životom udruženim s neposredno ljudskim i običnim, i sa svakom ljudskom sudbinom.

Nakon što je obranio svoju disertaciju, postao je nekakav doktor prava -- diplomiran ([Napomena 19](#)) i doktor prava. Time je zadovoljio svog oca i mogao se vratiti kući. Pravna praksa je započela, ali postojao je značajan nesklad u duši ovog čovjeka koji je morao proučavati pravne dokumente na Vrhovnom sudu u Wetzlaru koji su često bili doslovno stotine godina stari. Tamo su se "zakon i pravo kao beskrajna bolest" vukli njihovim iznurenim putem. Čak se i u kasnija vremena mnogo takvih stvari još moglo svugdje doživjeti. U mjestu gdje sam odrastao -- dopustite mi da ovo ubacim -- mogao sam doživjeti sljedeće. U 1870-ima kada sam bio dječak, jednom smo čuli da će biti zatvoren čovjek -- u sedamdesetima! Bio je veoma poštovan čovjek koji je imao prilično velik posao za takvo mjesto. Bio je zatvoren na godinu i pol, mislim, jer je 1848 bacio kamenje na gostionicu tijekom revolucije! Parnica se zapravo nastavila od 1848 kada je, kao mlad dječak, ta osoba bacala kamenje na gostionicu, do njegova sadašnjeg doba. 1873 je bio zatvoren na godinu i pol. Možda dakle nije bilo tako strašno kada je Goethe proučavao dokumente na Vrhovnom sudu, ali je ipak bilo dovoljno loše.

Goetheov rad pružio je njegovu ocu ogromno zadovoljstvo, i on je sudjelovao sa savjetima i pomagao oko problema koje je Goethe morao riješiti s prašnjavim dokumentima. To ne znači međutim, da je Goetheu nedostajalo vještine kao pravniku. To nikako nije bio slučaj. On je dao svoj doprinos kao pravnik i njegov rad u to vrijeme prikriva uvjerenje koje se stalno vraća da veliki duh, živeći u svijetu ideala, mora nedostajati u praktičnom životu. On uopće nije bio loš kao odvjetnik. Kada pravnici danas pokazuju na njihove pretrpane rokovnike i skreću pažnju na činjenicu da nemaju vremena za čitati Goetheova djela, treba im ukazati da je Goethe bez sumnje bio dobar odvjetnik kao što su i oni. To se može dokumentirati, kao i mnoge druge stvari povezane s njegovim radom. Ali uz to što je bio praktičan kao što jedino praktičan čovjek može biti, Goethe je u to vrijeme također nosio u sebi ideju za njegovu knjigu, *Götz von Berlichingen*. ([Napomena 20](#)) Zaista, nosio je u sebi ideju za njegova Fausta, također, koja se već pojavila u Frankfurtu iz njegovih znanstvenih studija i kasnije iz njegova poznavanja s Herderom i Jung-Stillingom.

Götz von Berlichingen -- Gottfried von Berlichingen -- dokazuje odmah, kako to Goethe oblikuje u umjetničko djelo, kakva je njegova vlastita priroda zaista bila. Goetheov način postojanja uvodi novi element u intelektualnu aktivnost čovječanstva. Kao umjetnik ili pjesnik, on se ne može usporediti s Danteom, Homerom, ili Shakespeareom. On stoji u različitom odnosu prema poetskom stvaralaštvu, a to je povezano, pak, s odnosom kojim je njegov način postojanja povezan s dobom u kojem živi. To doba, kako je bilo izraženo u njegovu neposrednom, a također i u širem okruženju, nije dopuštalo duhu kao što je njegov da se potpuno stopi s periodom. Život države koji mi danas uzimamo zdravo za gotovo nije postojao oko njega. Konačno, živio je u oblasti gdje su određeni teritoriji, u visokom stupnju, uzimali zasebne forme. Kako je do toga došlo nije važno,

ali on nije živio u velikoj državi. Nikakva velika šabloniziranost nije se širila područjem gdje je živio i odrastao. Život oko njega nije bio usko organiziran i stoga ga je svugdje mogao doživjeti u njegovim individualnim manifestacijama i istovremeno se izložiti njegovom univerzalnom značenju. I to je ono što razgraničuje Goethea od drugih pjesnika.

Jednog dana u ruke mu je došla knjiga koja je, zaista, loše napisana ali koja ga je veoma zainteresirala. Bila je to *Autobiografija Gottfrieda čvrste ruke od Berlichingena*, koja se bavila čudnom osobnošću koja je imala udjela u toliko mnogo događaja u šesnaestom stoljeću, ali čiji je udio u njima bio tako osobite prirode. Kada čitamo tu autobiografiju, vidimo kako je, pod carem Maksimilijanom i Karlom petim, došao je u kontakt sa svim mogućim osobama i imao udjela u svim mogućim svađama i bitkama tijekom prve polovine stoljeća.

Do njegove aktivnosti, međutim, uvijek dolazi na takav način da on ima udjela u nekom događaju, potpuno je uključen u njega i u tome potpuno izražava sebe. Zatim je uključen u drugi događaj s potpuno drugačijom ulogom; uvučen je u to, bori se za najrazličitije stvari, i kasnije je uhvaćen. Nakon što se vezao zavjetom da više neće imati ulogu u svađama i time ostavljen na miru u njegovu dvorcu u srednjoj Južnoj Njemačkoj, on postaje uključen u seljački ustanak. Sve se to, međutim, događa na takav način da vidimo da ga događaji nikada ne sile na nešto; ali ono što ove različite epizode drži na okupu zaista je njegova osobnost, karakter samog Gottfrieda. Kada se čita autobiografija tog čovjeka, neću reći da su događaji u koje je uključen dosadni do bola, ali mi zaista nismo zainteresirani za njegove svađe i bitke. Ipak, unatoč svoj dosadi pojedinih događaja, uvijek nas zanima njegova osobnost, tako jakog karaktera i tako bogatog sadržaja.

Međutim, te osobine, upravo su ono što je Goethea privlačilo kod Gottfrieda od Berlichingena. Dakle, mogao je vidjeti supstancu, život, i borbu šesnaestog stoljeća koncentrirane u jednoj osobnosti kako to inače ne bi mogao vidjeti. To je bilo ono što je trebao. Za njega, to je značilo razmatranje povijesti i upoznavanje s njom. Način kako ovaj ili onaj povjesničar, nakon što pretraže tavane i kante za otpatke, sklapaju zajedno u nekoliko "pragmatičkih maksima" ([Napomena 21](#)) pojedine povijesne periode ne bi odgovarao Goetheu. Ali vidjeti čovjeka kako živ stoji usred toga, vidjeti u ljudskoj duši reflektirano ono što inače nije od posebnog interesa, za njega je to nešto značilo. On je uzeo tu dosadnu, loše napisanu autobiografiju Gottfrieda od Berlichingena, pročitao je, i stvarno promijenio njen sadržaj iznimno malo. Iz tog razloga, nazvao je prvi verziju ove drame, ako odlučimo tako je imenovati, *Povijest Gottfrieda od Berlichingena - čvrste ruke, Dramatizirana*. Nije koristio izraz *drama*, već *dramatizirano*. On je doista samo dramatizirao povijest Gottfrieda od Berlichingena, ali na takav način da je cijeli period kroz tog čovjeka oživio. Imajmo na umu, to je bilo šesnaesto stoljeće, vrijeme osvita pete post-atlantske epohe. Goethe je to

vrijeme percipirao kroz lik Gottfrieda od Berlichingena, čovjeka koji je odrastao u srednjoj Južnoj Njemačkoj.

U to vrijeme fragment života koji je povijesni već je bio prošao kroz Goetheov um ali je zapravo viđen unutar aktualnog života, ne u onom što je "povijesno". Za njega tada ne bi bilo moguće, sa svim onim problemima čovječanstva u njegovu umu na koje sam aludirao, uzeti bilo koju osobnost i dramatisirati njegov život u skladu s poviješću. Međutim, dramatisirati zamuckujuću autobiografiju bića koje je djelovalo na njega s potpunom humanošću na takav način da je to moglo reflektirati dramsku umjetnost kakva mu se otkivala čitajući Shakespeare-a, to je bilo nešto što je mogao. Tako je postao poznat u određenim krugovima koji su bili zainteresirani za takve stvari pošto je podigao fragment prošlosti, koji je bio knjiga zapečaćena sa sedam pečata, u njegov vlastiti aktualni svijet. Naravno, toliko se tada malo znalo o onome što je Goethe otkrio pomoću loše napisane povijesti Gottfrieda o šesnaestom stoljeću koliko danas mnogi pastori malo znaju o nadčulnom životu.

Goethe se držao ljudskog života. Morao je, pošto je njegov životni stil bio takav da je bio izmiješan s životom onako kako mu se direktno otkrivao. Sigurno, on je nastavio stajati na izoliranom pijedestalu, ali čim bi ga život dotaknuo, on postaje jedno s njim.

Goethe je trebao biti sjedinjen s životom na još jedan način. Danas se ima malo pojma o nečemu što je činilo duboko svojstvo duševnog života u takozvanom kulturnom svijetu koji je okruživao Goethea. Ljudi su postali vezani, takoreći, s onim do čega je došlo od šesnaestog stoljeća. U javnom životu, zakoni i statuti su donášani kao nasljedna bolest, ([Napomena 22](#)) ali duše ljudi su bile, ipak, na neki način dirnute s onim što prepoznajemo kao impulse duše pete post-atlantske epohe. Rezultat je bio da se, za najdublje obdarene prirode, pojavila duboka disharmonija između onog što su osjećale u duši i onog što se odvijalo u vanjskom svijetu. To je, bez sumnje, vodilo do upadljive sentimentalnosti u doživljavanju.

Što je moguće snažnije osjetiti koliko je širok jaz bio između stvarnog svijeta i onog što je istinska i topla ljudska duša mogla osjetiti, izraziti taj kontrast što istaknutije, mnogi su osjećali da je duboka nužnost. Pogled je bio usmjeren prema životu u kojem su živjeli različiti rangovi društva i ljudi s njihovim različitim interesima. Ali oni su često imali malo duševnog kontakta jedni s drugima u tom javnom životu. Ipak, kada su ta ljudska bića bila sama, tragali su za posebnim životom duše koji postoji odvojeno od vanjskog života, i da mogu sebi reći da je taj vanjski život nešto sasvim drugo od svega za čime bi duša težila i ta nada se osjećala kao veliko olakšanje. Upustiti se u takvo sentimentalno raspoloženje bila je karakteristika tog doba. Život, kakav se javno manifestirao, osjećan je kao loš i manjkav. Ljudi su težili tragati za životom ondje gdje nije bio ukaljan indiferentnom javnom egzistencijom, i gdje su zaista mogli ući na živi način u tihi rad i tkanje svijeta prirode, miran život životinja i biljaka.

Iz toga se postupno javlja raspoloženje koje je utjecalo na mnoge prosvijećene duhove. Moći plakati nad disharmonijom svijeta pružalo je ogromnu satisfakciju. Posebno su bili cijenjeni oni pisci čiji radovi su težili izazvati poplavu suza da padaju na stranice koje su čitane. Biti nesretan za mnoge je činilo baš sreću za kojom su čeznuli. Netko šeće šumom; zatim se vraća i, sjedeći sasvim mirno u sobi, razmišlja: "Koliko mnogo, mnogo malih cvjetova i sićušnih crva koje nisam primijetio i zgazio ih, žrtvovalo je živote za ovu moju šetnju!" Zatim lije tople suze u maramicu nad neskladom između prirode i ljudskog života. Pisma pisana dragim prijateljima koji su bili jednako sentimentalni kao i pisac počinju sa izrazom kao što je "Dragi prijatelju," i to je, također, navlaženo suzom koja pada na papir i odlazi s pismom kao lijepo svjedočanstvo prijatelju.

Ovaj životni stil je prožimao veliki dio kulturnog svijeta u drugoj polovini osamnaestog stoljeća. On je također okruživao Goethea, i on je imao dosta razumijevanja za njega, jer bilo je mnogo istine u tom osjećaju disharmonije između često nesvjesnih ili nejasnih osjećaja duše i onog što je priušteno od vanjskog svijeta, i Goethe je mogao osjetiti istinu u njemu. U tim danima, tiha shema života između duša uopće nije bila slična onom što se odvijalo u svijetu kao cjelini. On je morao proći kroz to jer je mogao, i trebao biti, dodirnut od svega. Ali, u njegovom kontaktu s tim stvarima, on je stalno morao iz sebe izvlačiti snage koje daju zdravlje.

I tako se u njegovoj mladenačkoj noveli *Patnje mladog Werthera*, pisanjem oslobodio od cijelog raspoloženja doba, kojeg zovemo Siegwart, ([Napomena 23](#)) ili Werther, groznica, i koje je bilo obuzelo veliki dio obrazovanog društva. U liku Werthera prikrio je u tolikom stupnju da dolazi blizu suicida, ono što je dijelio od tog sentimentalnog raspoloženja i disharmonija svijeta. Iz toga razloga mu je Werther okončao svoj život samoubojstvom. Dobro je razmotriti da je u jednu ruku, za Goethea bilo moguće da bude vezan sa svim tim u dušama onih oko njega, čak iako je bio tako čvrsto ukorijenjen u njegovoj vlastitoj individualnosti. U drugu ruku, ono što je pisao očistilo je njegovu dušu i u isto vrijeme postalo umjetničko djelo. Nakon što je završio *Werthera*, bio je potpuno izliječen od njega, dok su u mnogim slučajevima druge osobe tek tada obuzete jer je preko utjecaja *Werthera*, Wertherova groznica bjesnila širokim krugovima. Goethe je, međutim, bio izliječen.

U procjenjivanju ovakvih stvari, ne smijemo previdjeti činjenicu da je Goethe posjedovao široki unutarnji horizont tako da je mogao, na neki način, živjeti unutar sebe u polarnom kontrastu. On je prošao kroz Wertherovsku bolest i pisanjem je se oslobodio kroz *Patnje mladog Werthera*. Ipak, ima istine u onome što je u to vrijeme napisao prijatelju. Skicirao je sliku svog uzvišenog sentimentalnog raspoloženja, ali je također napisao da je postojao drugi Goethe osim ovog suicidalnog koji je gajio misli da se objesi i kojeg su zabavljale misli da bi se trebao objesiti. Postojao je također i pokladni Goethe, ([Napomena 24](#)) koji je mogao staviti svakakve

maske i krinke, i taj je Goethe također zaista živio umjetnički. Trebamo samo dopustiti više manje fragmentarnim dramskim tvorevinama tog vremena, *Satir* i *Otac Brey*, da djeluju na nas, i trebali bi moći osjetiti opseg njegova unutarnjeg života: s jedne strane, sentimentalnost *Werthera*, s druge, humor *Satyrosa* i *Oca Breya*.

Satir, obogotvoreni šumski vrag koji gradi pravi panteizam i ne uživa u plodovima kulture, želi povratak prirodi na izvorni Rousseau način. Sirovo kestenje -- koji kraljevski obrok! Takav je ideal Satira. Ali on je zapravo filozof prirode koji je prilično upoznat s njenim tajnama, i -- ako dopustite -- sljedbenike pridobiva posebno među ženama, obogotvoren je, ali u konačnici se ponaša sasvim loše. Ovdje su sve lažne čežnje po autoritativnom vjerovanju ismijane s neizmjernim humorom. Zatim u *Ocu Brey-u* vidimo kult lažnih proroka kako igra ulogu i, pod maskom svetosti, radi svakakve stvari. To, zaista, nije ismijano već predstavljeno objektivno s mnogo humora. Tu je Goethe humorist u najživotnijem smislu -- nabusiti humorist, izražavajući sve to iz iste konstitucije duše koja je stvorila *Werthera*. To je mogao ne zato jer je bio površan već zato jer je bio dovoljno dubok da dokuči polaritete u ljudskog životu.

Posebno je knjiga o *Wertheru* Goetheu donijela dalekosežnu reputaciju. Postao je dobro poznat prilično rano, ([Napomena 25](#)) i upravo je ta knjiga vodila Nadvojvodu od Weimara da se zainteresira za njega. *Gottfried od Berlichingena* napravio je odlučni utisak, ali ne među onima koji su se tada smatrali sposobni shvatiti kulturu, umjetnost, i poeziju. "Gnjusna imitacija loših engleskih djela; odvratna plitkoća", o toj knjizi je kazao u to vrijeme eminentan čovjek. ([Napomena 26](#))

Bilo je to 1775 kada je Goethe mogao prebaciti svoje aktivnosti u drugo područje, u Weimar. Vojvoda od Weimara ([Napomena 27](#)) upoznao se s Goetheom i pozvao ga tamo, gdje je Goethe postao državni službenik.

U današnje vrijeme, nakon događaja, ljudi imaju osjećaj da je Goethe već bio napisao *Gottfrieda od Berlichingena*, *Patnje mladog Werthera*, i da je čak nosio sa sobom u Weimar veliki dio njegova Fausta; u svemu tome vide njegov najveći uspjeh. On sam nije smatrao da su od primarne važnosti u to vrijeme, već da su samo strugotine njegova života. Vojvoda, isto tako, nije ga imenovao dvorskim pjesnikom, već državnim službenikom, što je uzrokovalo da cjepidlake u Weimaru budu van sebe od bijesa. Vojvoda je morao uputiti vrstu epistolarnog dekreta svojim ljudima u kojem se opravdao govoreći da je Goethe u njegovim očima jednostavno veći čovjek nego što su to cjepidlake. Činjenica da je postao državni ministar bez da je prethodno bio -- što bih trebao reći? -- niži savjetnik i viši savjetnik, tražila je barem nekakvo opravdanje od Vojvode, i to je on i napravio.

Goethe nikako nije bio loš državnik i obavljao je njegove ministarske dužnosti ne kao honorarni posao, već kao stvari od primarne važnosti. Bio je daleko bolji državnik nego mnogi ministar koji nije bio Goethe u našem smislu. Svatko tko se uvjerava -- mogao bih reći sa svom umjerenošću -- o

načinu na koji je izvršavao njegove ministarske obveze znati će da je bio izvrstan ministar za vojvodstvo Sachsen-Weimar i bio potpuno posvećen svojim dužnostima. Biti ministar bila je njegova prva okupacija, i postigao je dobre stvari tijekom njegovih deset godina u tom svojstvu.

Donio je sa sobom dio svog *Fausta*, što je navedeno u sabranim djelima pod slatkim naslovom, *Prvobitni Faust (Ur-Faust)*. Sve što bi mogli nazvati daljnja vizija Fausta već je u toj verziji bila živa. Kako je izravno Faust bio uzet iz života tako da dira svaku ljudsku dušu!

U Weimaru je opet bilo evidentno da Goethe ne može biti potpuno zahvaćen od svog okruženja. Često se upoznao s osobama koje su, u većoj ili manjoj mjeri, samo predstavnici njihovih dokumenata. Goethe, međutim, nije bio samo predstavnik brojnih dokumenata koje je izradio kao funkcionar Weimara. K tome, on se prilagodio na uvjete u Weimaru, premda je ostao na izoliranom pijedestalu, ipak je bio dodirnut od svega ljudskog. S njime je ljudsko odmah poprimalo oblik umjetnosti. Tako vidimo kako je lik žene, Frau von Stein, ([Napomena 28](#)) s kojom je sklopio prijateljstvo, postao za njega životni problem. U osnovi je njegov neposredni pogled na njen karakter bilo ono što je uzrokovalo da dramatičira lik *Ifigenije*. Želio je u artistski oblik prenijeti ono što je djelovalo na njega u karakteru Frau von Stein, a legenda o Ifigeniji je bila jedino sredstvo za rješenje tog životnog problema. Odnosi na Weimarskom dvoru, njegov život s vojvodom Karl Augustom, čiji lik je bio tako čudno obdaren, njegov pogled na sudbinu vojvotkinje, i druge povezane okolnosti, za njega sve to postaje problem. Život postaje pitanje. Opet je trebao temu da bi ovim odnosima ovladao na artistski način, i uzeo je *Tasso*. Međutim, zapravo je situacija u Weimaru bila ono što je artistski savladao.

Naravno, nije moguće ući ovdje u mnoge detalje Goetheova mentalnog života, ipak želim vam predstaviti ove činjenice da bi s njima mogli uspostaviti duhovno znanstveni kontakt kao s primjerima. Čak i u najranijem periodu njegova boravka u Weimaru, kroz razne okolnosti u koje je bio doveden, javlja se mogućnost produblivanja njegovih studija prirodne znanosti nezavisnim radom. Nastavio je njegovo proučavanje biljaka i započeo studiranje anatomije na sveučilištu u Jeni. U svemu je nastojao detaljno potvrditi ideje o univerzalnim uzajamnim povezanostima koje je primio od Herdera. Želio je proučavati veze unutar biljnog carstva i ono što je duhovno živo u biljkama. Pred svojim umom želio se držati srodstva među životinjama i od njih pronaći put gore do čovjeka. Želio je proučavati ideju evolucije u izravnoj vezi sa stvarnim prirodnim objektima. Vidite, Goethe je preuzeo Herderovu veliku ideju da proučava evolucijske faze svih entiteta, unitarni duhovni proces postajanja. U toj misli su on i Herder praktički stajali sami jer su oni koji su dominirali intelektualnim životom vremena mislili sasvim drugačije; sve je bilo po odjeljenjima.

Sva intelektualna aktivnost može se naći kako radi u dva polaritetna smjera: prema separaciji i prema uniji. Za Goethea i Herdera je bilo važno

unijeti jedinstvo u raznolikost i višestrukost; ostali su jednostavno bili zadovoljni s lijepim klasifikacijama i pametnom podjelom. Za te ljude, problem je bio, na primjer, pokazati kako se čovjek razlikuje od životinje. Čovjek, rečeno je, nema maksilarnu kost u gornjoj vilici u kojoj su ukorijenjeni sjekutići, već samo jedinstvenu viličnu kost; samo životinje imaju maksilarnu kost. Goethe zasigurno nije bio materijalistički nastrojen, i nije imao želje utemeljiti materijalizam. Međutim, misao da unutarinja harmonija prirode ne može biti potvrđena zbog takvog detalja vrijeđala je njegovu inteligenciju. Stoga se poduhvatio da dokaže, u opoziciji prema svim znanstvenim autoritetima, da i čovjek također ima maksilarnu kost, i uspio je. On tako stiže do svog prvog važnog znanstvenog rada pod naslovom, *Maksilarnu kost treba pripisati i čovjeku kao i životinji*. ([Napomena 29](#)) Time je uveo jedan detalj u evoluciju misli s čime se suprotstavio cijelom znanstvenom svijetu, a što je danas očita, neosporavana činjenica.

Goethe se javlja, ne kao pjesnik *Werthera*, *Gottfrieda*, i *Fausta*, ili kao pjesnik u čijoj su glavi nastali *Ifigenija* i *Tasso*, već kao onaj koji posjeduje duboki uvid u međusobne veze prirode, tako da on sada proučava i obrađuje kao izvorni znanstveni istraživač. Mi ovdje nemamo, jednostranog znanstvenika, pjesnika, ili ministra; on je potpuno ljudsko biće koje stremlji u svim smjerovima.

Goethe je u Weimaru živio oko deset godina i konačno više nije mogao potisnuti svoju čežnju da ide u Italiju. Tako se u kasnim osamdesetima poduhvatio putovanja u Italiju kao da se radilo o bijegu. Ne smijemo zaboraviti da je on tada, po prvi puta, ušao u situacije za kakvima je čeznuo i to njegovao od najranije mladosti. To je bilo njegovo prvo upoznavanje sa svijetom u cjelini; ne smijete zaboraviti da nikada prije nije vidio bilo koji veći grad osim Frankfurta. Također ne smijemo zaboraviti da je Rim bio prvi grad kroz kojeg je vidio pozornicu svjetske povijesti. To mora biti uključeno u njegov život i također i da je osjećao cijelu struju života kako pulsira u Rimu kakva se pojavila u petoj post-atlantskoj epohi. Goethe je ujedinio ono što je tada djelovalo na njega kao svjetska povijest s opsežnom koncepcijom svijeta koja je klijala u njegovu umu. Pratio je ideju kroz višestrukost formi biljaka, kamenja, i životinja koje je uspoređivao, i sada ih slijedio preko apeninskog poluotoka. Težio je potvrditi ideju o "arhetipskoj biljci" preko širokog područja i to je bio u mogućnosti. Zanimali su ga svaki kamen i biljka. Kako se raznolikost oblikuje u jedinstvo, pustio je da to djeluje na njega.

Goethe se također izložio utjecaju velikih umjetničkih djela, koja su mu otkrila zadnje slabe izdanke drevnog helenizma. Kao što je usmjerio svoj objektivni pogled na raznolikosti prirode, tako je i u dubinama svoje duše mogao osjetiti sve intimnosti velike umjetnosti renesanse. Treba samo pročitati riječi koje je rekao nakon što je vidio Rafaelovu *Svetu Ceciliju* u Bologni, kako je, dok je gledao na nju, na predivno dubok i intenzivan način doživio sve one osjećaje koji su čovjeka vodili izvan čulnog svijeta u

nađčulno. Treba samo pročitati u njegovom *Putovanju u Italiju* kako je, dok je postupno produbljivao svoje ideje o prirodi, i u prisutnosti umjetničkih djela osjetio da takva djela čovjek stvara jedino kada umjetnost djeluje stvaralački iz dubina života. Grčka umjetnost, kazao je, sada mu je postala jasna: "Imam nagovještaj da oni polaze u skladu s istim zakonima po kojima se odvija priroda i koje ja slijedim", ([Napomena 30](#)) i "Ova uzvišena umjetnička djela, ujedno i najviša djela prirode, stvorena su od čovjeka po istinskim i prirodnim zakonima. Sve proizvoljno, sva puka fantazija, vene; postoji nužnost, postoji Bog".([Napomena 31](#)) Tako je pisao svojim Weimarskim prijateljima.

Goethe je unio u sebe nešto čudesno, i ono što je prethodno osjećao i pretpostavljao sada je dobilo oblik. Scene od velike važnosti u njegovu *Faustu* sastavljene su u to vrijeme u Rimu. *Ifigenija* i *Tasso* već su bili skicirani i djelomično završeni u Weimaru. Sada ih je preradio u stihove. Pošto se stalno izlagao klasičnim umjetničkim djelima, sada je mogao pronaći klasični stil kojeg je želio uliti u ta djela. Ono što je doživio u Italiji, to je bila regeneracija, stvarno ponovno rođenje duše. Dakle, nešto osobito se sada uobličilo u njegovoj duši. Osjećao je duboki kontrast između aspiracija njegovog doba u onom što je promatrao u svom okruženju i onog što je naučio osjećati kao najuzvišeniji izraz čisto ljudskog.

Goethe se vratio u Weimar u svijet gdje su producirana djela koja su svakog zabavljala. Schillerovi *Razbojnici*, ([Napomena 32](#)) Heinsenov *Ardinghello*, i drugo takvo književno stvaralaštvo izgledalo mu je kao barbarske stvari; to se suprotstavljalo svemu što je sada bilo ukorijenjeno i živjelo u njegovoj duši. Tu se osjećao kao krajnje usamljena osoba i, zaista, bio je gotovo potpuno zaboravljen kada se otvorio put za prijateljstvo sa Schillerom. ([Napomena 33](#)) Pristupiti je bilo teško jer ništa mu nije bilo odvratnije kada se tek bio vratio nego Schillerovi mladenački radovi. Ali dva čovjeka su otkrili jedan drugog, i na takav način da su utemeljili sponu prijateljstva gotovo bez primjera u povijesti. Oni su poticali jedan drugog, i Hermann Grimm je s pravom primijetio da u njihovom odnosu imamo, ne samo Goethea plus Schillera, već isto tako i Schillera plus Goethea. ([Napomena 34](#)) Svaki je preko onog drugog postao nešto drugačiji; svaki je obogatio onog drugog.

Duboki, sveobuhvatni ljudski problemi pojavljuju se u duši Goethea i Schillera. Ono što je u svijetu trebalo riješiti na politički način -- ogroman problem ljudske slobode -- pred njihovim umovima bilo je prisutno kao duhovni ljudski problem. Drugi su mnogo razmišljali o pitanju kakva bi vanjska institucija koja bi čovjeku jamčila slobodu u njegovom životu mogla biti utemeljena u svijetu, ali za Schillera problem je bio: kako čovjek nalazi slobodu unutar svoje vlastite duše? Posvetio se tom problemu u razvoju jedinstvenog djela, *Pisma u vezi estetskog obrazovanja čovječanstva*. Za Schillera pitanje je bilo kako čovjek vodi svoju dušu iznad sebe, od običnog stanja života do višeg stanja. Čovjek stoji, u jednu ruku, unutar čulne

prirode, rekao je Schiller; u drugu, stoji licem u lice s oblašću logike. Ni u jednom nije slobodan. Postaje slobodan kada uživa i stvara estetički, kada se njegove misli razvijaju na takav način da su pod prisilom, ne logike, već ukusa i sklonosti, i u isto vrijeme, slobodne od čulnog. Schiller je zahtijevao srednji položaj.

Ova *Pisma u vezi estetskog obrazovanja čovječanstva* od Schillera spadaju među najkultiviranije spise čovječanstva. Ali to je bilo pitanje, ljudska zagonetka, u kojem su se on i Goethe suočili u misli. Goethe u taj problem nije mogao prodrijeti filozofski u apstraktnim mislima kao što je učinio Schiller. Morao ga je napasti na živ način, i riješio ga je sveobuhvatno na svoj vlastiti način u bajci o *Zelenoj zmiji i lijepoj Ljiljani*. Kada se Schiller poduhvatio da filozofski pokaže kako se čovjek uspinje od običnog života do višeg života, Goethe se poduhvatio pokazati, u njegovoj bajci kroz međuigru duhovnih snaga u čovjekovoj duši, kako čovjek duhovno evoluira od svakodnevnog duševnog života do onog višeg. Ono što je Schiller osvjetlio na filozofski, apstraktni način, Goethe je predstavio u veličanstvenoj vizualnoj formi u toj bajci. To je pridodao opisu vanjskog života u njegovu komadu sličnom noveli *Razgovori njemačkih emigranata*. Tamo je zaista oživjelo u nadahnutom prijateljstvu između Goethea i Schillera sve što čovjek sebi predlaže u zagonetnim pitanjima o životu, i to se odnosi na Faustovo objašnjenje o tome zašto se okrenuo magijskoj interpretaciji svijeta:

[Da bih mogao]

Njenu moć, njeno sjemenje, pregledati,

I trgovinu praznim riječima odbaciti daleko. ([Napomena 35](#))

Tkoga prodire u intelektualnu razmjenu između Goethea i Schillera i vidi što je tada zaživjelo u duhu ta dva čovjeka, još neprepoznato i nerealizirano duhovno blago -- blago koje manifestira aspiracije pete post-atlantske epohe na izvanredan način. Unutarnja briga te dvojice je bila manifestirana kroz način na koji se Schiller poduhvatio riješiti zagonetku čovjeka filozofski u njegovim *Estetskim pismima*, način na koji se Goethe usmjerio na oblast boje da bi oponirao Newtonu, i način na koji oslikava evoluciju ljudske duše u bajci o *Zelenoj zmiji i lijepoj Ljiljani*. Sve to obuhvaća široka pitanja koja su bila predodređena, izgleda, da su od vitalnog interesa samo nekolicini ljudi.

Premda smo do sada samo željeli dotaknuti takve činjenice kakve se pojavljuju u životu Goethea, treba također napomenuti da, iako mnogi ljudi danas vjeruju da su sposobni govoriti o njemu, za mnoge taj period Goethea pripada prošlosti i knjiga je zapečaćena sa sedam pečata. U određenom smislu, možemo se doista osjećati zadovoljni kada je netko sasvim iskren u vezi toga. Bila je to, naravno, uskogrudnost čuvenog znanstvenika Dubois-Reymond ([Napomena 36](#)) da objavi njegov diskurs *Goethe i nema tu kraja*. Isti čovjek, rektor sveučilišta, koji je prethodno opisao ograničenja znanja o

prirodi i napravio toliko izvanrednih fizioloških otkrića, objavio je svoj diskurs o *Goethe i nema tu kraja!* Njegove opaske su bile uskogrudne jer su nastale iz razmišljanja: "Da, toliko mnogo ljudi govori o jednom koji je, konačno, bio samo diletant; Goethe, univerzalni diletant, vječno je predmet rasprave. Ali koliko smo od tada toga stekli o čemu je on bio, naravno, potpuna neznanica -- teorija ćelija, na primjer, teorija elektriciteta i napredak u fiziologiji!" Sve je to bilo prisutno u umu Dubois-Reymond. "Što je u usporedbi s time bio Goethe? Ljudi govore o njegovom *Faustu* kao da nam je dao ideal čovječanstva".

Dubois-Reymond ne može vidjeti da je Goethe doista pred nas postavio ideal za čovječanstvo. On pita: "Zar ne bi bilo bolje Fausta napraviti većim nego što ga je napravio Goethe i korisnijim za čovječanstvo? Goethe pred nas postavlja jasnog momka" -- Dubois-Reymond nije koristio ovaj izraz ali ono što kaže je približno isto -- "jadni momak koji ne može savladati čak ni vlastite unutarnje probleme. Zatim, da je Faust bio čedan momak, bio bi oženio Gretchen umjesto da je zavodi; bio bi izumio električni generator i zračnu pumpu i postao čuveni profesor". On sasvim doslovno kaže da ako bi Faust bio pristojan čovjek, bio bi oženio Gretchen a ne je zavodio. Izumio bi generator i zračnu pumpu i izvršio druge usluge čovječanstvu a ne bi postao takav razvratani genij koji je umiješan u svakakve spiritističke besmislice.

Ovakvo rektorsko obraćanje, koje se čulo završetkom devetnaestog stoljeća, zasigurno je bilo uskogrudno. Ipak je barem iskreno. Željeli bismo da se takva iskrenost pojavljuje češće; to je ugodno jer je u skladu s istinom. Međutim, triput lažljivije su, mnoge pohvale za Goethea i *Fausta* koje su iznijeli ljudi koji su sretni "jedino kada nađu kišne gliste". Citati od Goethea koje često čujemo zaista su samo duhovne kišne gliste čak iako su Goetheove vlastite riječi.

Upravo kroz odnos našeg vremena s takvim duhom kao što je Goetheov moguće je proučavati duboku neistinu sadašnjeg doba. Mnogi ljudi ne rade ništa drugo nego "trguju riječima", ([Napomena 37](#)) čak trguju i samim riječima Goethea, dok njegova koncepcija svijeta sadrži element svega što vodi do i što se mora roditi u budućoj evoluciji čovječanstva. Kao što smo već sugerirali, taj element ne samo da se ujedinjuje sa znanošću duha, već je samom svojom prirodom već vezan sa znanošću duha.

PREDAVANJE II

Naša prava namjera na ovom predavanju je, kao što već znate iz onog što je bilo rečeno, voditi do razumijevanja karme pojedinca i, u širem smislu, do kolektivne karme našeg vremena. Ali čak i kada razmatramo ljudski život koji se odnosi na pojedince, on je iznimno kompliciran, i moramo slijediti mnoge niti koje čovjeka povezuju s prošlim i sadašnjim svjetovima ako želimo odgovoriti na pitanja koja se tiču njegove sudbine. Ta činjenica će vam, možda, objasniti polazište koje uzimam, premda zaista želim raspravljati nešto što je blisko svim osobama. Goetheov život je bio važan u svjetskoj povijesti, i njemu ću pridružiti razmišljanja kojima je namjera osvijetliti svaku pojedinačnu egzistenciju. Njegov život, zasigurno, dostupan nam je u mnogim detaljima. Premda je sudbina svakog ljudskog života daleko od tijeka sudbine ovakvog primjernog duha u svjetskoj povijesti, za svakog od nas je moguće doći do gledišta kontemplirajući ga. Stoga, ne uzbuđujmo se ako su veze s našim posebnim pitanjima, do kojih ćemo postupno doći, na neki način proširene.

Kada ljudi prate Goetheov život na način kako to rade mnogi koji pretendiraju da su njegovi biografi, oni potpuno propuštaju vidjeti kako su ljudi brzopleti u svojoj tendenciji da povežu uzrok i posljedicu.

Znanstvenici su ovih dana stalno podsjećani da je uzrok mnogih zabluda usvajanje načela, "Poslije ovoga, dakle zbog ovoga" (*post hoc, ergo propter hoc*); odnosno, pošto jedna stvar slijedi drugu, ona mora, stoga, biti posljedica koja proizlazi od svog uzroka. To je u znanstvenoj sferi opovrgnuto, ali na polju promatranja ljudskog života nismo još došli do potpunog odbacivanja tog načela. Određeni necivilizirani narod koji pripada narodu Kamchadales (neslavenski narod na području Sibira, nap.pr.) vjeruje da vodene pastirice ili slične ptice donose proljeće jer proljeće slijedi njihov dolazak. Takvi zaključci se često izvlače kada ljudi kažu: Stvar koja slijedi drugu u vremenu mora od nje proizlaziti kao posljedica od svog izvora. Učimo iz Goetheova vlastita pripovijedanja, iz opisa tog života koji sjaji iznad običnog čovječanstva, da je imao tog oca i tu majku i da je doživio određene stvari u njegovoj mladosti. Zatim izvlačimo ono što je napravio kasnije u životu, što ga čini tako važnim za čovječanstvo, iz tih mladenačkih impresija prema načelu da, pošto jedna stvar slijedi drugu u vremenu, ona mora proizlaziti iz nje. To nije inteligentnije nego kada se za dolazak proljeća pretpostavlja da je doveden od vodenih pastirica.

U znanstvenoj sferi, to praznovjerje je bilo oštro ukoreno; u sferi znanosti duha to tek treba napraviti. Sasvim je lijepo objašnjeno, na primjer, da je u prilično mladom periodu dok je Goethe još bio dječak a francuski časnici razmješteni u kući njegovog oca tijekom okupacije Frankfurta, vidio kako je čuveni *poručnik du roi Thoranc* ([Napomena 38](#)) upravljao kazališnom produkcijom i tamo zaposlio slikare. Goethe je tako došao u kontakt sa slikarstvom i umjetnošću teatra dok je jedva bio više od djeteta. Njegova

kasnija sklonost umjetnosti je tako lako praćena do tih mladenačkih utisaka. Zasigurno, u njegovom slučaju njegovu predodređenu karmu vidimo jasno na djelu od njegove najranije mladosti. Zar nije posebno istaknuta osobina u Goetheovu životu način na koji on ujedinjuje njegovo gledanje na umjetnost, svijet, i prirodu i zar nije uvijek iza njegove umjetničke mašte aspiracija da sazna istinu u prirodnim pojavama? Zar ne vidimo da jasno propisana karma vodi dječaka od šest ili sedam godina da sakupi materijale i geološki materijal koji nalazi u očevoj zbirci i smjesti ih na glazbeni stalak da od njih napravi oltar velikom Bogu prirode? Zatim na taj oltar od predmeta prirode postavlja svijeću i umjesto da proizvede svjetlo na običan, mehanički način, on pušta zrake najranijeg Sunca da prolaze kroz povećalo da osvijetle svijeću, paleći plamen da ponudi velikom Bogu prirode. Kako je impresivno i lijepo ovo usmjerenje uma na ono što živi i tka kao duh u prirodnim pojavama čak i kod tog dječaka od šest ili sedam! Sasvim izvjesno, ova crta je morala doći od izvornog potencijala, ako ćemo to tako nazvati, a ne od okruženja, i vidimo kako je ono što je donio u ovu inkarnaciju djelovalo s posebnom snagom.

Kada razmatramo vrijeme u kojem je Goethe rođen, moramo vidjeti osobitu harmoniju između njegove prirode i suvremenih događaja. U skladu s današnjom koncepcijom svijeta, ljudi su često skloni reći da ono što je Goethe stvorio -- *Fausta* i druge stvari koje je napravio za podizanje i duhovno prožimanje čovječanstva -- da su nastale jednostavno zato jer ih je napravio u skladu sa svojim talentima. Kod stvari koje je on dao čovječanstvu teže je dokazati da ne mogu u tom jednostavnom smislu biti vezane uz njegovu osobu. Međutim, u odnosu na određene pojave egzistencije, samo promislite koliko su kratkovidna mnoga razmišljanja iako se pretpostavlja da se u osnovi tiču istine. U mojoj zadnjoj knjizi, *Zagonetka čovjeka*, ([Napomena 39](#)) možete naći izjavu de la Mettrie da bi Erazmus Roterdamski i Fontenelle postali potpuno drugačija ljudska bića da su samo male čestice u njihovim mozgovima bile različite. Prema tom gledanju, moramo pretpostaviti da ništa od onoga što su oni proizveli ne bi postojalo da su, kao što sugerira de la Mettrie ([Napomena 40](#)), bili glupani umjesto mudri ljudi zbog neznatno drugačije konstitucije mozga.

Sada, ovo na neki način ne vrijedi za stvari koje su proizveli Erazmus i Fontenelle, ali razmotrite to pitanje u odnosu na drugi slučaj. Možete li zamisliti, na primjer, razvoj modernog čovječanstva bez otkrića Amerike? Promislite na sve ono što je ušlo u život modernog čovječanstva preko otkrića Amerike. Može li materijalistička osoba tvrditi da ako je Kolumbov mozak bio malo drugačiji on bi bio drugačiji tip čovjeka, budala, koja ne bi bila otkrila Ameriku? Sigurno, to se može tvrditi, baš kao što se može reći da Goethe ne bi bio Goethe, niti bi Fontenelle bio Fontenelle, niti bi Erazmus bio Erazmus da su, na primjer, njihove majke doživjele nesreću tako da im djeca budu mrtvorodena. Međutim nikako ne smijemo pretpostaviti da

Amerika ne bi bila otkrivena da nije otkrivena od Kolumba. Vidjeti ćete da je samo po sebi jasno da bi Amerika bila otkrivena čak i da je Kolumbo patio od moždanog oštećenja.

Tako zasigurno nećete sumnjati da je odvijanje svjetskih događaja jedna stvar a učešće pojedinaca u tim događajima druga. Nećete sumnjati da ti događaji prizivaju one individualnosti koje su posebno podesne po njihovoj karmi za što god da se od njih zahtijevalo. U odnosu na Ameriku možemo lako doći do ovoga zaključka. Ali, za one čiji pogled prodire dublje, ista istina vrijedi i za genezu *Fausta*. Trebali bi pretpostaviti krajnju besmislicu u evoluciji svijeta ako bi morali pretpostaviti da ne bi trebalo biti nikakve nužnosti za stvaranje takve poetske kompozicije kao što je *Faust* čak i da se ono što materijalisti vole naglašavati stvarno dogodilo i da je crijep pao na Goetheovu glavu kada je imao pet godina, napravivši ga imbecilom. Svatko tko prati tijek duhovnog života kroz desetljeća koja su prethodila vremenu Goethea vidjeti će da je *Faust* zaista bio zahtjev doba. Lessing je, zaista, tipični duh koji je želio stvoriti *Fausta* – u stvari, zapravo je napisao dobru scenu. To nije bila samo Goetheova subjektivna potreba koja je zahtijevala *Fausta*, to je bio zahtjev doba. S obzirom na odvijanje događaja u svjetskoj povijesti, istina je da odnos sličan onom između Kolumba i otkrića Amerike postoji također i između Goetheova stvaralaštva i samog Goethea.

Rekao sam da, ako promatramo doba u kojem je Goethe rođen, odmah primijetimo izvjesnu harmoniju između individualnosti Goethea i njegova doba ako to uzmemo u najširem smislu. Imajte na umu da, unatoč svim razlikama između Goethea i Schillera, postoji, ipak, u njima nešto veoma slično -- da ne govorimo o manje važnim suvremenici. Uzmimo, na primjer, koliko je toga blistavo i kod Goethea i kod Herdera. Ali možemo ići još dalje. Kada gledamo Goethea, to se, možda, ne vidi odmah -- na ovo ćemo se vratiti kasnije -- ali, kada gledamo Schillera, Herdera i Lessinga, reći ćemo da su njihovi životi bili različiti, naravno, ali da je u njihovim tendencijama i impulsima prisutan dio duševnih potencijala koji je, pod drugim okolnostima, jednako od njih mogao napraviti Mirabeaua ([Napomena 41](#)) ili Dantona ([Napomena 42](#)). Oni su zaista harmonizirani s njihovim dobom. U slučaju Schillera, to nikako ne bi bilo teško dokazati; kao poeta koji je skladao *Pljačkaše*, *Fieska*, *Intrigu i ljubav*, da je u naravi daleko od Mirabeaua ili Dantona ili čak Robespierrea. ([Napomena 43](#)) Ista duševna krv je slično tekla u Goetheu, čak iako isprva možemo smatrati da je on daleko od toga da bude revolucionar. Ali on nikako nije toliko daleko od toga. U Goetheovoj složenoj prirodi dolazi do posebne zapletenosti impulsa karme, sudbine, koja ga smješta u svijet na najneobičniji način, čak i u najranijoj mladosti.

Kada život Goethea pratimo sa duhovno znanstvenom vizijom i sve drugo zanemarimo, vidimo da on pada u određene periode. Najprije se odvija na takav način da možemo reći da impuls koji smo već vidjeli u njegovom djetinjstvu nastavlja napredovati. Zatim izvana dolazi nešto što mijenja smjer njegova života; odnosno, njegovo upoznavanje s Vojvodom od Weimara 1775. Zatim, opet, vidimo kako njegov boravak u Rimu ([Napomena 44](#)) mijenja tijek njegova života, kako postaje sasvim različita osoba pošto je mogao apsorbirati taj rimski život. Ako bi željeli točnije pogledati stvari, mogli bi reći da bi treći impuls, koji kao da dolazi izvana -- ali to, kao što ćemo vidjeti, ne bi bilo sasvim točno u duhovno znanstvenom smislu -- bio Goetheovo prijateljstvo sa Schillerom ([Napomena 45](#)) nakon što je doživio njegovu rimsku transformaciju.

Ako proučavamo prvi dio Goetheova života do godine 1775, promatrajući događaje pažljivije nego obično, otkriti ćemo da u njemu živi snažno revolucionarno raspoloženje, pobuna protiv onoga što je bilo u njegovom okruženju. Njegova priroda, međutim, prostirala se preko mnogih stvari. Iz tog razloga, pošto se impuls prema pobuni ne javlja tako jako kao kada je koncentriran u Schillerovim *Pljačkašima* već je difuzniji, ne pojavljuje se tako upadljivo. Međutim, svatko, tko na duhovno znanstveni način može ući u Goetheovo dječastvo i mladost u njemu nalazi duhovnu silu života, donesenu s njim kroz rođenje, koja ne bi mogla biti prisutna u njegovom životu da se određeni događaji nisu dogodili. Ono što je u njemu živjelo kao Goethe individualnost bilo je daleko veće nego ono što se moglo uzeti i izraziti u životu od njegova organizma.

To je očito kod Schillera. Njegova rana smrt je uglavnom zbog činjenice da je njegov organizam bio potrošen od njegove moćne, duhovne vitalnosti. ([Napomena 46](#)) To je očito. Zaista, poznato je da je nakon njegove smrti njegovo srce nađeno sasušeno, takoreći. On se održavao koliko je bilo moguće njegovom snažnom duhovnom vitalnošću, ali to je također proždiralalo njegov tjelesni život.

Kod Goethea, ta duševna sila je postajala sve jača, a ipak je živio do poodmakle dobi. Što mu je omogućilo da živi tako dugo? Sjetiti ćete se da sam vas jučer podsjetio na činjenicu koja je imala značajan utjecaj u Goetheovu životu. Nakon što je proveo par godina u Leipzigu kao student, ([Napomena 47](#)) ozbiljno se razbolio i stajao licem u lice pred smrću. Doslovno je smrti gledao u lice. Ta bolest je, zasigurno, prirodna pojava u organizmu. Međutim, mi nikada ne razumijemo čovjeka koji stvara iz elementarnih snaga svijeta -- zaista, mi nikada ne razumijemo bilo kojeg čovjeka -- ukoliko ne uzmemo u obzir takve događaje u odvijanju njegove karme. Što se doista dogodilo Goetheu kada se razbolio u Leipzigu? To možemo opisati kao potpuno labavljenje eterskog tijela u kojem su do tada bile aktivne životne snage. Bilo je u tolikoj mjeri olabavljeno da, nakon te bolesti, on više

nije imao tako usko ispletenu vezu između eterskog i fizičkog tijela kakvu je prije posjedovao.

Međutim, etersko tijelo je, nadčulni član u nama koji zaista čini mogućim formiranje koncepata, mišljenje. Apstraktni koncepti kakvi su oni koje imamo u svakodnevnom životu, jedini koncepti koje većina ljudi koji su materijalistički naklonjeni odobrava, dolaze preko činjenice da je etersko tijelo, takoreći, usko sjedinjeno s fizičkim snažnim magnetskim sjedinjenjem. Također preko te činjenice mi posjedujemo snažan impuls da projiciramo našu volju u fizički svijet, odnosno, pod uvjetom da je astralno tijelo snažno razvijeno. U slučaju Robespierrea, Mirabeaua i Dantona, imamo etersko tijelo snažno sjedinjeno s fizičkim ali također i snažno razvijeno astralno tijelo. To zauzvrat, djeluje na etersko tijelo, koje te ljudske individualitete snažno utvrđuje u fizičkom svijetu.

Goethe je također bio tako organiziran, ali sada je još jedna sila radila u njemu i dovela do komplikacija. Rezultat je bio da je etersko tijelo bilo olabavljeno i ostalo tako preko bolesti koja ga je dovela do točke smrti. Međutim, kada etersko tijelo nije više tako intimno sjedinjeno s fizičkim, više ne ubada svoje snage u fizičko već ih zadržava. To objašnjava transformaciju kroz koju je Goethe prošao kada se vratio u Frankfurt. Tamo, tijekom njegova poznanstva s Fräulein von Klettenberg, ([Napomena 48](#)) mističarkom, i raznim medicinskim prijateljima koji su bili posvećeni proučavanju alkemije, i kroz spise Swedenborga, zaista je razvio sustavnu duhovnu koncepciju svijeta. Još je bila nekako kaotična, ali ipak sustavna duhovna koncepcija svijeta, i bio je duboko sklon zaokupirati se s nadčulnim stvarima.

Te stvari su, međutim, povezane s Goetheovom bolešću. Duša koja je donijela tu predispoziciju za bolest u njegov zemaljski život, također je donijela i impulse tako da pripremi njegovo etersko tijelo kroz bolest da ono ne bude izraženo samo u fizičkom. Ono je održavalo težnju i sposobnost da postane prožeto nadčulnim konceptima. Tako dugo dok razmatramo samo vanjske biografske činjenice osobe na materijalistički način, nikada ne otkrivamo kakvi suptilni međuodnosi postoje u njenoj struji sudbine. Međutim, čim steknemo uvid u harmoniju između prirodnih pojava koje pogode njegov organizam, kao što je Goetheova bolest, i onog što se manifestira etički, moralno, duhovno, postaje nam moguće osjetiti duboke učinke karme.

Revolucionarne snage svakako bi se očitovale kod Goethea na način da bi ga obuzele u ranoj dobi. Pošto vanjski izraz života tih revolucionarnih snaga sigurno ne bi bio moguć u njegovoj okolini, i pošto nije mogao napisati drame kao što je Schiller mogao, ta sila bi ga nužno obuzela. Ona je

stavljena po strani labavljenjem veze magnetskog sjedinjenja između njegova eterskog i fizičkog tijela.

Tu vidimo kako prirodni događaj izgleda da ulazi s neizmjenim značajem u život ljudskog bića. Bez sumnje, on ukazuje na dublji međuodnos od onog na koji biografi obično žele ukazati. Značaj bolesti za čovjeka ne može biti objašnjen na osnovu nasljednih tendencija već prije ukazuje na vezu između čovjeka i svijeta na takav način da ta veza mora biti shvaćena duhovno. Također ćete primijetiti kako je Goetheov život tako bio zakompliciran; takva iskustva određuju kako mi primamo stvari i što smo mi sami.

Goethe sada dolazi u Strassburg ([Napomena 49](#)) s eterskim tijelom koje je na neki način ispunjeno okultnim znanjem, i u tom stanju susreće Herdera, čije su velike koncepcije morale postati nešto sasvim različito kod Goethea jer jednaka stanja nisu postojala u Herderovoj suptilnijoj konstituciji. Taj događaj bliske smrti javio se kod Goethea krajem njegovih šezdesetih u Leipzigu, ali njegova snaga je bila pripremljena dugo prije toga. Svatko tko se poduhvati praćenja takve bolesti do vanjskih ili samo fizičkih događaja još nije postigao jednako stajalište o duhovnoj sferi kao što je to ono koje zauzimaju prirodoznanstvenici koji znaju da ono što slijedi ne treba nužno gledati kao rezultat onog od čega slijedi. Ta tendencija da se u nekoj mjeri izolira od svijeta bila je manifestacija veze između fizičkog i eterskog tijela. Uvijek je bila prisutna kod Goethea, i stvarno postaje kriza tek kroz njegovu bolest.

Kod svakog koji posjeduje kompaktnu vezu između fizičkog i eterskog tijela, vanjski svijet vrši svoj utjecaj i, dok radi utiske na fizičkom tijelu, oni odmah prelaze u etersko tijelo; to je jedna te ista stvar. Takva osoba jednostavno živi u direktnom kontaktu s utiscima vanjskog svijeta. U Goetheovu slučaju, utisci su, naravno, napravljeni na fizičkom tijelu, ali etersko tijelo ne reagira odmah pošto je olabavljeno. Kao rezultat, takva osoba može biti više izolirana, na neki način, od svog okruženja, i kada je napravljen utisak na fizičko tijelo odvijaju se složeniji procesi. Ako uspostavite vezu između te organske strukture Goethea i činjenice da je, što učimo iz njegove biografije, bio otvoren za povijesne događaje bez da ih prisiljava, tada ste došli do razumijevanja jedinstvenog funkcioniranja njegove prirode. Rekao sam vam da je uzeo autobiografiju Gottfrieda of Berlichingena i, pod utjecajem samo dramatskih impulsa primljenih od Shakespearea, zaista nije mnogo u njoj promijenio. Nije to nazvao dramom već *Povijest Gottfrieda čvrste ruke od Berlichingena, dramatizirano*. Vidite, to mekano i gotovo nježno rukovanje stvarima, kako bi se moglo reći, bez da ih se uhvati silovito, to je zbog njegove sasvim neobične veze između eterskog i fizičkog tijela.

Takva veza između eterskog i fizičkog tijela nije bila prisutna kod Schillera. Iz tog razloga, on stvara likove koje zasigurno nije izvukao iz vanjskih utisaka već ih je snažno formirao iz njegove vlastite prirode; primjer je Karl Moor. Goethe, međutim, treba utjecaj od života, ali on ga ne prisiljava; on samo pomaže laganim dodirima da živuće podigne u umjetničko djelo.

Isto je bilo i kada je bio suočen s iskustvima koja je kasnije sveo na umjetnički oblik u *Wertheru*. Njegove vlastite životne situacije kao i one od njegova prijatelja Jeruzalema ([Napomena 50](#)) nisu izvrnute; on mnogo ne mijenja formu već uzima život i malo retušira. Kroz delikatan način na koji pruža pomoć putem njegova eterskog tijela, život je transformiran u umjetničko djelo. Ali zbog takve organizacije on stječe, mogu reći, samo posredan kontakt s životom, i time priprema njegovu karmu u ovoj inkarnaciji.

Goethe ide u Strassburg. Kao dodatak iskustvu koje ga je unaprijedilo na njegovom putu, također je doživio, kao što znate, romantičnu upetljanost s Friederike, kćerkom pastora u Sesenheimu. ([Napomena 51](#)) Njegovi osjećaji su bili duboko uključeni u taj odnos, i tijekom njega mogu biti postavljenije mnoge moralne sumnje -- sumnje koje bi također mogle biti potpuno opravdane. Sada se ne bavimo tim aspektom stvari, već prije s njegovim razumijevanjem. Goethe je stvarno prošao kroz sve što, kod drugog, ne bi samo moglo, već bi očito i vodilo do stalnog životnog zajedništva. Ali on ne doživljava direktno. Kroz ono što sam objasnio, stvorena je vrsta ponora između njegove neobične unutarnje prirode i vanjskog svijeta. Baš kao što on silom ne mijenja ono što živi u vanjskom svijetu već tome samo delikatno mijenja formu, on također ne nosi njegove osjećaje i senzacije, koje može doživjeti jedino u njegovom eterskom tijelu, kroz fizičko tijelo do tako čvrstog kontakta s vanjskim svijetom -- nešto što bi, kod drugih, vodilo do sasvim određenih događaja u životu. Tako se on povlači od Friederike Brion, ali to se treba prihvatiti s gledišta duše.

Zadnji puta kada je otišao u Sesenheim, susreo se sa sobom; možete o tome čitati u njegovoj autobiografiji. ([Napomena 52](#)) Goethe upoznaje Goethea! Dugo poslije on prenosi kako je tada susreo sebe, Goethe susreće Goethea. On vidi sebe; on se odvezao u Sesenheim i Goethe mu dolazi u susret, međutim, ne u istoj odjeći kakvu je on nosio, već u drugom odijelu. Mnogo godina kasnije kada je otišao tamo da posjeti stare poznanike, shvatio je da nehotice stvarno nosi odjeću u kojoj je vidio sebe mnogo godina ranije. Moramo vjerovati da se to dogodilo na isti način na koji vjerujemo sve drugo što priča. Uzimajući u obzir ljubav za istinu s kojom nam je opisao njegov život, tražiti u tome grešku nije primjereno.

Kako se dogodilo, dakle, da je Goethe, toliko udaljen da se zapravo mogao povući, i još u tako labavom kontaktu s okolnostima koji bi bilo kog drugog vodile do nečeg sasvim različitog -- kako je došlo do toga da susretne sebe? Sada, čovjek koji ima iskustvo u njegovom eterskom tijelu nalazi da ono lako uzima objektivan oblik kada je etersko tijelo razlabavljeno. On iskustvo vidi kao nešto vanjsko; ono je projicirano izvan njega. To se zapravo dogodilo Goetheu. U odgovarajućem posebnom trenutku, vidio je drugog Goethea, eterskog Goethea koji je živio u njemu, koji je ostao ujedinjen u karmi s Friederike od Sesenheima, i sebe je susreo kao duha. Ali upravo je to vrsta događaja koji tako duboko potvrđuje što je to što treba shvatiti iz činjenica u vezi njegove prirode.

Tu vidimo kako čovjek stoji unutar vanjskih događaja i kako je također nužno shvatiti poseban, individualan način na koji stoji unutar njih. To je složeni odnos koji postoji između ljudskog bića i svijeta; također je zamršen s odnosom između onog što je donio iz prošlosti i sadašnjosti. Međutim, kroz činjenicu da je Goethe istrгнуo njegovu unutarnju prirodu od tjelesne povezanosti, za njega je bilo moguće čak i u ranoj mladosti da u duši njeguje duboke istine koje nas tako zadivljuju u njegovom *Faustu*. Namjerno kažem *zadivljuju* iz jednostavnog razloga jer nas stvarno moraju zadiviti. Jedva da znam nešto prostodušnije od toga kada Goetheovi biografi stalno iznova ponavljaju izjavu, "Goethe je Faust i Faust je Goethe". Često sam to čitao u biografijama Goethea. To je, naravno, obična sitna besmislica. Ono što stvarno imamo u *Faustu*, kada dopustimo da radi u nama na pravi način, toliko nas impresionira da ponekad moramo reći da ne možemo zamisliti da je Goethe imao direktno iskustvo slične vrste ili čak to mogao i znati. Ipak to je izraženo u *Faustu*.

Faust stalno postaje veći iznad Goethea. To može potpuno razumjeti onaj koji poznaje iznenađenje pjesnika kada pred sobom ima taj sastav. Odnosno, ne smijemo pretpostaviti da pjesnik uvijek mora biti velik kao i njegovo djelo, ništa više nego što je otac u snagama duše i geniju od svog sina; istinski poetski kreativni proces je nešto živo; baš kao što također nije moguće tvrditi da onaj tko je duhovno kreativan nikada ne stvara iznad njegova vlastitog nivoa. Ali kroz unutarnje stanje izolacije koje sam opisao u odnosu na Goethea, one duboke uvide koji se javljaju u njegovoj duši nalazimo čitajući njegova *Fausta*. Takva djela nisu poetski sastavi kao što su to drugi. Pjesma *Faust* dotječe iz cjelokupnog duha petog post-atlantskog kulturalnog perioda; raste daleko izvan Goethea. Mnogo toga što doživljavamo u vezi sa svijetom i njegovim procesom iz *Fausta* nam odjekuje na čudan način. Sjetite se pasusa koji ste upravo čuli: ([Napomena 53](#))

Dragi moj, vremena što prethode našem
Knjige su dobro zaštićene

Sa sedam pečata. Duh vremena koji zazivaš
Samo je duh. . . . ([Napomena 54](#))

Preko ovih riječi samog Fausta prijeđeno je suviše lako. Onaj tko izjavu doživljava u njenoj punoj dubini podsjećan je na mnogo toga što potvrđuje njenu istinitost. Uzmite u obzir znanje koje moderni čovjek posjeduje o Grcima i duhovnom životu Grčke, kroz Eshila, Sofokla, Euripida! Pretpostavimo da ljudi upijaju taj grčki duhovni život -- recimo, kod Sofokla. Da li je Sofoklo knjiga sa sedam pečata? To se neće lako priznati! Sofoklo je napisao više od osamdeset drama, ([Napomena 55](#)) živio je do devedeset prve; sada je preživjelo samo sedam od tih drama. Znamo li zaista čovjeka ako je on napisao osamdeset i jednu ili više drama i samo je sedam od njih preživjelo? Zar to stvarno nije knjiga sa sedam pečata? Kako itko može tvrditi da poznaje svijet starih Grka iz onog što nam je danas predano, kada jednostavno mora priznati činjenicu da sedamdeset četiri od Sofoklovih drama, s kojima su Grci bili fascinirani i nadahnuti, ne postoji? Mnoge drame Eshila više ne postoje. U grčka vremena živjeli su pjesnici čija imena nisu više niti poznata. Zar prošla vremena nisu stvarno knjiga sa sedam pečata? To moramo priznati kada uzmemo u obzir takve vanjske činjenice, i

. . . 'velik je užitak

U duh prošlosti prenijeti se čitak,

Da bi u vremenu pred nama vidjeli kako mudrac mni,

A kakve smo slavne visine napokon doseguli mi. ([Napomena 56](#))

Wagner tipovi vjeruju da su se u stanju sasvim lako transplantirati u duh mudra čovjeka; to jest, kada je netko prije njih već odradio vježbu! Šteta je da ne možemo staviti na kušnju ono što bi kritičari napisali o *Hamletu* kada bi bio napisan danas i bio za njih izveden od nekog velikog općinskog kazališta, ili ako bi drama Sofokla upravo sada bila im predstavljena. Možda nikakav utisak ne bi bio napravljena na tu gospodu čak i onim što je Sofoklo morao napraviti da u svoju veličinu uvjeri svoju rodbinu u njegovoj podmakloj dobi od devedeset jedne. Njegova rodbina je tako dugo morala čekati na njihovo nasljedstvo da su pokušali dokazati da je postao malouman i nije više mogao upravljati njegovim imanjem. Jedino mu je preostalo da napiše *Edip na Kolonu*, tako dokazujući da još nije iznemogao. Da li bi to djelovalo kod sadašnjih kritičara ne znam, ali u ono vrijeme je pomoglo. Međutim, svatko tko dublje uđe u tragediju devedeset jednogodišnjeg Sofokla, moći će procijeniti koliko je teško naći put do čovjekove individualnosti i kako je ta individualnost na najsloženije načine povezana sa svjetskim događajima! Mogu se navesti mnoge stvari kako bi pokazali koliko duboko moramo prodrijeti da bi razumjeli svijet. Ali koliko je mnogo živog, čak i u najranijim dijelovima *Fausta*, od te mudrosti koja je nužna za razumijevanje svijeta! Tu mudrost treba pripisati osobitom tijeku

Goetheove sudbine koja nam u pravom smislu otkriva da priroda i djelovanje duha čine jedinstvo u čovjekovu razvoju i da bolest nema samo vanjski značaj već također može posjedovati i duhovno značenje.

Tako vidimo odlučno nastavljanje karmičkih impulsa koji su postojali kod Goethea. Zatim 1775, ipak, njegova veza s Vojvodom od Weimara izgledala je kao vanjska. Goethe je pozvan iz Frankfurta u Weimar. Što to znači u njegovu životu? Za daljnje razumijevanje života čovjeka, najprije moramo shvatiti što takav događaj znači za njegov život. Znam koliko je malo današnji svijet sklon pobuditi one snage duše koje su nužne za potpuno opaziti i osjetiti takvu pojavu -- za potpuno osjetiti ono što je već živo u prvim scenama *Fausta*. Da bi se napisao *Monolog u radnoj sobi*, *Duh Zemlje* koji je upravo predstavljen, potrebno je bogatstvo duše, i on će se kod onog tko ga promatra zadržati dugo u stanju strasnog poštovanja. Čovjek je često u dubini duše povrijeđen kada shvati da je svijet zaista još izrazito tup i ne može osjetiti ono što je zaista *veliko*. Ali, ako takvu stvar osjećamo potpuno, onda ćemo također vidjeti gdje onaj tko je duboko prožet s duhovnom znanošću stiže sa svojim osjećajima. Takva osoba dolazi do točke gdje sebi kaže da je u Goetheu živjelo nešto što ga je obuzelo; on nije mogao nastaviti na takav način.

Dvije stvari moraju biti jasne ako ćemo cijeniti, u pravom smislu i u pravom svijetlu, te prve scene *Fausta*. Mogli bi zamišljati da ih je Goethe napisao postepeno između njegove dvadeset pete i pedesetih godina, u kojem slučaju ne bi naprezao svoju dušu tako intenzivno, niti bi bile toliki teret. Sigurno! Ali to je nemoguće jer, nakon njegovih tridesetih ili trideset pete godine, mladenačka snaga nužna da tim scenama da onakvu formu bi nedostajala. U skladu s njegovom individualnošću, morao ih je napisati u tim ranim godinama, ali nastaviti tako živjeti više nije bilo moguće. Trebao je nešto kao prigušivač, djelomičnu uspavanost duše, da bi umanjio snagu vatre koja je gorjela u njegovoj duši dok je pisao te prve scene. Zatim, Vojvoda od Weimara ga poziva da bude ministar u Weimaru. Kao što sam već rekao, Goethe je bio dobar ministar, i dok je marljivo radio, mogao se osvježiti djelomičnim spavanjem onog što mu je gorjelo u duši.

Postoji zaista ogromna razlika između Goetheova raspoloženja do 1775 i onog nakon 1775, razlika koja se može usporediti s moćnom budnošću kojoj je slijedio podčinjen život. Riječ "Dumpfheit", unutarjni osjećaj ukočenosti, pada na pamet kada on opisuje njegov život u Weimaru, kada se toliko mnogo uključuje u događaje ali se na njih odaziva više nego u ranijoj dobi, kada se bunio protiv njih. Osobitost je da je nakon tog rušenja od deset godina slijedio period kada se s događajima suočavao na blaži način. Baš kao što život spavanja nikako nije direktni učinak prethodnog dnevnog života, tako i taj život spavanja Goethea uopće nije bio rezultat onog što se dogodilo ranije. Međuodnosi su daleko veći nego se obično pretpostavlja.

Često sam ukazivao da je naznaka površnog gledanja kada se, na pitanje -- Zašto čovjek spava? -- daje odgovor: Jer je umoran. To je učmala istina i sama je uspravna pošto je to besmislica. Inače, ne bi bilo točno da pojedinci kao što su osobe koje nisu zaposlene i žive od njihovih privatnih prihoda koje zasigurno nisu umorne, ugodno zaspu nakon punog obroka kada se očekuje da slušaju nešto što ih ne zanima osobito. Umorni sigurno nisu. Činjenica je da ne spavamo jer smo umorni, već je budnost i spavanje ritmički životni proces, i kada je vrijeme ili nužno za nas da spavamo, postajemo iznureni. Umorni smo jer bi trebali spavati; mi ne spavamo zato jer smo umorni. Ali sada neću više o tome.

Samo uzmite u obzir u kakvom ogromnom međuodnosu stoji ritam spavanja i budnosti. To je reprodukcija dana i noći u kozmosu unutar prirode čovjeka. Naravno, prirodno je da će se materijalistička znanost poduhvatiti objašnjenja spavanja kao da rezultira od iscrpljenosti uzrokovanom od dnevne aktivnosti, ali točno je obrnuto. Objašnjenje ritma spavanja i budnosti mora biti izvedeno iz kozmosa, iz ogromnih međuodnosa. Oni također objašnjavaju da je nakon perioda kada je *Faust* vreo u duši Goethea slijedio desetogodišnji period prigušivanja u Weimaru. Tu vam je pažnja skrenuta direktno na njegovu karmu, o kojoj sada ne možemo govoriti dalje.

Svijest običnog čovjeka općenito je da pušta da se ujutro probudi misleći da je nepromijenjen od onog što je bio kada je zaspao. U stvarnosti, to nikada nije slučaj. Pri buđenju nikada nismo isti kao kada smo zaspali već smo, u stvari, nekako bogatiji, premda toga nesvjesni. Međutim, baš kao što korito vala slijedi nakon brijega, kao što je bilo kod Goetheovih Weimarskih godina, buđenje koje slijedi je na višem stupnju; mora slijediti na višem stupnju jer najdublje snage teže tome. Kod Goethea također najdublje snage teže ponovnom buđenju iz unutaršnjeg stanja utrnutosti u Weimaru do ponoćne života u okruženju koje mu je sada stvarno moglo donijeti ono što mu je nedostajalo. Probudio se u Italiji. S njegovom posebnom konstitucijom nije se mogao probuditi u Weimaru. U toj činjenici, međutim, možemo vidjeti duboku vezu između kreativnog rada stvarnog umjetnika i njegovog posebnog iskustva.

Vidite, pisac koji nije umjetnik može postupno proizvesti dramu bez poteškoća, stranicu po stranicu; to može napraviti savršeno dobro. Veliki pjesnik ne može; on treba biti duboko ukorijenjen u životu. Iz tog razloga, Goethe je mogao izraziti najdublje istine u njegovom *Faustu* u relativno ranoj dobi, istine daleko većeg dometa od kapaciteta njegove duše, ali morao je postaviti i pomlađivanje Fausta. Samo imajte na umu da je Faust morao doći u sasvim različito raspoloženje unatoč činjenici da je njegova priroda tako duboko oblikovana. Na kraju, unatoč svoj njegovoj dubini, ono što je do tada primio u dušu dovelo ga je blizu samoubojstva. Morao je biti

pomlađen. Manji individualac može savršeno dobro opisati, čak i u lijepim stihovima, kako je čovjek pomlađen. Goethe to nije mogao tako jednostavno; najprije je morao doživjeti vlastito pomlađivanje u Rimu. Iz tog je razloga scena pomlađivanja, *Vještičja kuhinja*, bila napisana u Rimu u vili Borghese. (Napomena 57) Goethe se ne bi usudio ovu scenu pisati ranije.

Sada, određeno stanje svijesti, čak iako otupljeno, pridruženo je takvom pomlađivanju kakvo je iskusio Goethe. U njegovo vrijeme još nije bilo znanosti duha, tako da takvo stanje svijesti nije moglo biti povišeno već samo spušteno. K tome, takvom pomlađivanju kakvo je Goethe doživio pridružene su posebne sile koje su isturene preko, u slijedeću inkarnaciju. Tu su utkani zajedno doživljaji koji pripadaju sadašnjoj inkarnaciji a također i mnogo toga što prebacuje svoj utjecaj u slijedeću. Kada to imamo na umu, vođeni smo da razmotrimo posebno duboku i značajnu tendenciju kod Goethea.

Vidite, ako dopuštate da umetnem ovaj osobni komentar, brojna desetljeća sam se zanimao za Goetheov pogled na prirodu -- mogu reći od 1879-80, i intenzivno od 1885-86. Tijekom tog vremena, došao sam do gledišta da ima nešto u impulsu kojeg je Goethe dao u koncepciji prirode, što suvremeni znanstvenici i filozofi stvarno ne razumiju, što može biti razvijano, ali bi za to trebala stoljeća. Lako bi moglo biti, stoga, da kada se Goethe vrati u slijedećoj inkarnaciji za njega će još uvijek biti moguće raditi formativno na onom što nije mogao usavršiti u njegovim gledanjima na prirodu u ovoj inkarnaciji. Mnoge stvari koje su obuhvaćene njegovim gledanjem na prirodu još se niti ne nagađaju. S obzirom na to, izrazio sam se u mojoj knjizi, *Goetheova koncepcija svijeta*, i u uvodu za *Goetheovi prirodoznanstveni spisi* u Kürschnerovu *Nationalliteratur*. Možemo zaista reći, dakle, da Goethe u sebi nosi u njegovom pogledu na prirodu nešto što pokazuje prema dalekim horizontima. To je, međutim, intimno povezano s njegovim ponovnim rođenjem kao što je to povezano s periodom života kroz koji je prolazio dok je bio u Rimu.

Možete sami pročitati kako sam predstavio ove stvari, kako je metamorfoza biljaka i životinja, arhetipske biljke i životinje, poprimala oblik tijekom njegovog putovanja u Italiji; kako se nakon povratka latio problema teorije boja, nečeg što se sada uopće jedva shvaća; kako se uhvatio još nekih drugih stvari. Tada ćete vidjeti da je njegovo živo prodiranje u opsežan pogled na prirodu intimno povezano s njegovim ponovnim rođenjem. Zasiurno, on je prenio na *Fausta* ono do čega je došao tijekom njegova vlastitog života, ne, međutim, kako bi minorni, već kako bi veliki pjesnik to napravio. Faust doživljava tragediju Gretchen. Usred toga, odjednom smo suočeni s Faustovim gledanjem na prirodu, koje je doduše usko povezano s Goetheovim. To je izraženo u slijedećim riječima Fausta:

Uzvišeni duše, sve si mi dao, dao mi sve
Što tražio sam. I nije bilo uzalud
Da usred plamenova okreneš svoje lice prema meni.
Dao si mi prirodu za moje kraljevstvo,
Snagu da je doživim, uživam. A ne
hladnu zapanjenost posjetom samo
Odobrio si mi, ali dopusti da prodrem
U njeno srce kao u srce bliska prijatelja.
Vodio si vojske svega što živi
pred moje oči, upoznaj me s mojom braćom
U tihom grmlju i u zraku i u vodi.
I kada oluja tutnji u šumi i škriplje,
Divovska omorika, padajući, udara i gnječi
Susjedne grane i susjedna debla,
A iz tupog pada planina grmi,
Zatim me vodi do sigurne špilje i učini
da vidim sebe sama, i sve najdublje
I tajne rane mojih grudi otvorene. ([Napomena 58](#))

Velika koncepcija svijeta, od Goethea pripisana Faustu! Tek tijekom putovanja u Italiju Goethe ju je stekao s takvim prodiranjem duše. Početak scene, "Uzvišeni duše, ti si mi dao, dao mi sve", također je napisan u Rimu, ne ranije. Ove dvije scene -- scena pomlađivanja u *Vještičjoj kuhinji*, i scena, *Šuma i pećina*, bili su dijelovi koji su napisani u Rimu.

Ovdje vidite stvarni ritam u Goetheovu životu koji otkriva unutarnji impuls baš kao što ritam budnosti i spavanja otkriva unutarnji impuls u ljudskom biću. U životu kakav je Goetheov možemo proučavati određene zakone u posebno jasnom svijetlu, ali također ćemo naučiti da zakoni koje otkrijemo kod velikih osobnosti mogu postati važni za život svakog pojedinog ljudskog bića. U konačnici, zakoni koji djeluju kod eminentnih ljudskih bića vrijede za sve pojedince. Sutra ćemo govoriti o životnim odnosima koji se mogu dokučiti sa ovog gledišta.

PREDAVANJE III

Sada, problemu kojim se bavimo u ovim razmišljanjima želio bih pristupiti s drugog polazišta. U duhovnoj znanosti moramo krenuti tako da zaokružimo problem, na neki način, i pristupimo mu iz raznih točaka i smjerova. Kada promotrimo takav život kao što je Goetheov, mora nas pogoditi jedna stvar koja može postati duboka zagonetka u evoluciji čovječanstva. Tako je čak i ako uzmemo u obzir ponovljene živote na Zemlji i uključimo ih u naše promišljanje oblikovanja čovjekova života. Problem je ovo: Zašto su pojedinci kao što je Goethe sposobni stvarati nešto tako značajno iz njihove unutarnje prirode, kao što je on napravio posebno kroz *Fausta*, i kroz to izvršiti tako značajan utjecaj na ostatak čovječanstva? Kako to da su određeni pojedinci odvojeni od ostatka čovječanstva i da su pozvani kozmičkom sudbinom da naprave nešto tako važno? Uspoređujemo takav važan život i djelo s onim od svakog pojedinca i pitamo se: Kakav zaključak se može izvući iz razlike između tih pojedinih života i života onih istaknutih osoba?

Na to pitanje može se odgovoriti jedino kada život promatramo nekako dublje s alatima koje nam daje duhovna znanost. Za početak, sve što osoba može znati, posebno u naše vrijeme, želi se prikriti, i zamaskirati neke stvari i držati razmišljanje bez predrasuda izvan dodira s njima. To u sferi duhovne znanosti često čini nužnim prilagoditi ono što govorimo u ono što drugi mogu razumjeti.

Sada, opis koji općenito dajemo u duhovnoj znanosti je da se čovjek sastoji od fizičkog tijela, eterskog tijela, astralnog tijela, i ego. U objašnjavanju izmjene između budnosti i spavanja, kažemo da su u budnom stanju ego i astralno tijelo unutar fizičkog i eterskog tijela međutim, tijekom spavanja, ego i astralno tijelo su vani. To je adekvatno za primarno razumijevanje, i točno se podudara s duhovno-znanstvenim činjenicama. Ali istina je da u tom opisu dajemo samo dio pune stvarnosti. Punu stvarnost nikada ne možemo obuhvatiti u samo jednom opisu, i tako iscrpljujemo samo dio onoga što opisujemo. Uvijek trebamo tražiti svjetlo iz drugih izvora da bi odgovarajuće osvijetlili već opisani dio stvarnosti. Ovdje treba reći da je, govoreći općenito, spavanje i budnost stvarno vrsta cikličkog kretanja. Striktno govoreći, ego i astralno tijelo su pri spavanju izvan fizičkog i eterskog tijela jedino utoliko što su izvan glave. Pošto su pri spavanju ego i astralno tijelo izvan fizičke i eterske glave, oni dovode do

življe aktivnosti u ostatku čovjekova organizma. Zaista, tijekom spavanja, kada ego i astralno tijelo rade izvana na ljudskom biću, sve je u njemu što ne pripada glavi već drugim dijelovima podčinjeno daleko snažnijem utjecaju ega i astralnog tijela nego kada je budan. Moglo bi se čak reći da aktivnost koju ego i astralno tijelo u budnom stanju donose na glavu tijekom spavanja je izvršena na ostatku organizma. Možemo, stoga, s pravom usporediti ego sa Suncem, koje osvjetljava naše okruženje tijekom dana ali tijekom noći, nije samo izvan nas već i svijetli drugoj strani Zemlje. Tako je, slično, dan za ostatak našeg organizma kada je noć za našu osjetilnu percepciju, koja je primarno povezana s glavom; recipročno, noć je za ostatak našeg organizma kada je dan za našu glavu; odnosno, ostatak našeg organizma je više ili manje povučen od ega i astralnog tijela kada smo budni. Ako želimo razumjeti cijelo ljudsko biće, to je nešto što također treba dodati da bi osvijetlili punu stvarnost.

Sada, ako želimo ispravno razumjeti ono što sam upravo rekao tada je važno ispravno shvatiti vezu psihičkog s fizičkim u čovjeku. Često sam naglašavao činjenicu da je nervni sustav fizičkog organizma ujedinjena organizacija, i zaista je čista besmislica, koju je nemoguće anatomske dokazati, klasificirati nerve kao senzorne i motoričke. Oni su organizirani kao jedinstvo i svi imaju jednu ulogu. Takozvani motorički nervi su izdvojeni od takozvanih senzornih jedino u stupnju da su senzorni nervi tako aranžirani da služe našoj percepciji vanjskog svijeta dok motorički nervi služe za percepciju našeg organizma. Nije uloga motoričkih nerva da čine moju ruku da se miče, na primjer; to je čista besmislica. On postoji u svrhu percipiranja pokreta moje ruke od iznutra. Senzorski nervi, međutim, služe percepciji vanjskog svijeta. To je njihova jedina razlika. Kao što znate, naš nervni sustav je podijeljena na tri grane: oni nervi čije je središte mozak, koncentrirani u glavi, nervi koji su koncentrirani u kičmenoj moždini, i nervi koji pripadaju sustavu ganglija [autonomni nervni sustav]. To su, u biti, tri vrste živaca, i važno je znati u kakvom su odnosu prema duhovnim članovima našeg organizma.

Koji je najfiniji i najnapredniji član nervnog sustava a koji najmanji? Sasvim očito, oni koji su skloni uobičajenoj znanstvenoj koncepciji svijeta odgovoriti će da je nervni sustav mozga naravno najplemenitiji jer izdvaja čovjeka od životinje. Ali nije takav slučaj. Taj nervni sustav mozga je zaista povezan s cijelom organizacijom eterskog tijela. Očito, svugdje postoje dodatne veze tako da je naš sustav mozga naravno povezan s astralnim tijelom ili egom. Ali to su sekundarne veze. One između nervnog sustava mozga i našeg eterskog tijela su primarne, izvorne. To nema nikakve veze s gledištem koje sam jednom predstavio u kojem sam objasnio da je cijeli nervni sustav nastao uz pomoć astralnog tijela. To je nešto sasvim drugo i to treba razlikovati. U njegovom izvornom potencijalu, nervni sustav je nastao tijekom perioda Mjeseca. Međutim, on je evoluirao dalje, i od njegova

formiranja uvedene su druge veze, tako da naš sustav mozga zaista ima najbliskiju i najvažniju vezu s našim eterskim tijelom. Sustav kičmene moždine ima svoju najbliskiju i primarnu vezu sa sadašnjim astralnim tijelom, a sustav ganglija je povezan s aktualnim egom. To su primarne veze kakve postoje sada.

Uzimajući u obzir sve to, smjesta ćemo vidjeti da posebno aktivan odnos tijekom stanja spavanja postoji između našeg ega i sustava ganglija, koji se proteže trupom tijela, omatajući kičmenu moždinu, itd. Ali te veze su umanjene tijekom budnog života danju. One su najintimnije tijekom spavanja, kao što je i veza između astralnog tijela i živaca kičmene moždine. Možemo reći, dakle, da tijekom spavanja posebno intiman odnos dobivamo između našeg astralnog tijela i živaca kičmene moždine, i između našeg ega i sustava ganglija. U većoj ili manjoj mjeri, mi živimo tijekom spavanja, s obzirom na naš ego, u snažnoj vezi s našim sustavom ganglija. Jednog dana, kroz temeljito proučavanje zagonetnog svijeta snova, ljudi će saznati na što ovdje ukazujem na osnovu duhovno znanstvenog istraživanja.

Uzimajući to u razmatranje, stići ćete do tranzicije ka još jednoj esencijalnoj, važnoj misli. Nešto mora biti važno za naš život u ritmičkoj izmjeni koja se javlja u živom jedinstvu između ega i sustava ganglija, i između astralnog tijela i sustava kičmene moždine. Ta ritmička izmjena je identična s izmjenom spavanja i budnosti. Dakle, neće biti iznenađeni kada se dade izjava da, upravo zato što je ego uistinu u sustavu ganglija i astralno tijelo je uistinu u sustavu kičmene moždine, čovjek je budan u odnosu na sustave ganglija i kičmene moždine tijekom spavanja, a spava u vezi toga dok je budan. Ovdje se možemo samo upitati kako dolazi do toga da je tako malo poznato o tom živopisnom stanju budnosti koje se stvarno mora razviti tijekom spavanja. Dobro, kada uzmete u obzir kako je čovjek nastao, da je ego zauzeo svoje mjesto u njemu tek tijekom zemaljske egzistencije i da je, dakle, stvarno beba među čovjekovim članovima, tada neće izgledati zaprepašujuće da život ega ne može još donijeti u svijest ono što u sustavu ganglija doživljava tijekom spavanja, dok u punu svijest može donijeti ono što doživljava dok je u glavi, što je u prvom redu rezultat svih onih impulsa koji su bili na djelu tijekom perioda Mjeseca, Sunca, itd.

Ono što ego može donijeti u svijest zavisi od instrumenta kojeg može koristiti. Onaj korišten tijekom noći je još relativno delikatan. Kao što sam ukazao na prethodnim predavanjima, ostatak organizma se zaista razvio kasnije nego glava, tek je dodan kasnije, i dodatak je potpuno razvijenom organizmu glave. Kada kažemo da je u odnosu na njegovo fizičko tijelo, čovjek prošao kroz duže ili kraće stupnjeve počevši sa Saturnom, to se odnosi samo na njegovu glavu. Ono što je vezano za njegovu glavu na mnogo je načina kasnija formacija perioda Mjeseca, čak i Zemlje. Iz tog razloga živopisni život koji je razvijen tijekom spavanja, i to svoje organsko

sjedište ima u velikoj mjeri u kičmenoj moždini i sustavu ganglija, u svijest na početku ulazi samo u manjem stupnju. Ali to zbog toga nije manje značajan živopisni život. Jednako se opravdano može reći da je tijekom spavanja čovjeku dana mogućnost da se spusti u njegov sustav ganglija i da je u budnom stanju dana mogućnost da se uspinje do njegovih osjetila i sustava mozga. Sigurno ćete reći, "Kako ovo komplicira i zbunjuje sve što smo stekli"! Čovjek je, međutim, komplicirano biće i ne učimo ga razumjeti ako ne dopustimo da ove komplikacije rade na nama.

Sada samo pretpostavite da se ono što sam opisao u vezi Goethea zapravo nekome događa i da je njegovo etersko tijelo olabavljeno. Tada dolazi do potpuno drugačijeg odnosa tijekom budnog života između njegove duševno-duhovne i organsko-fizičke prirode. Kako sam se jučer izrazio, on je postavljen na neku vrstu izoliranog pijedestala. Ali do takvog učinka nikada ne može doći bez da ga prati još jedan. Važno je imati na umu da se takav odnos ne javlja jednostrano, već dovodi do još jednog. Ako bi se nekako grublje izrazilo ono što sam okarakterizirao jučer, možemo čak reći da labavljenje eterskog tijela utječe na određeni način na cjelokupan budan život, ali to se ne može dogoditi bez utjecaja na život spavanja također. Rezultat je jednostavno da osoba dolazi u labaviji odnos s njegovim utiscima mozga. Zbog toga, ona tijekom budnog stanja ulazi u intimniji odnos s živcima kičmene moždine i sustavom ganglija. U vrijeme kada se Goethe osjećao bolestan, razvio je, takoreći, slabiju vezu s mozgom ali je u isto vrijeme doživio intimniju vezu s sustavima ganglija i kičmene moždine.

Što se zapravo događa kao rezultat ovog iskustva? Što to znači kada se kaže da dolazi do intimnije veze sa sustavima ganglija i kičmene moždine? To znači da pojedinac ulazi u sasvim drugačiji odnos s vanjskim svijetom. Mi smo, naravno, uvijek u najintimnijoj vezi s vanjskim svijetom, ali propuštamo vidjeti koliko je ta veza intimna. Ali često sam vam skretao pažnju na činjenicu da je zrak koji u jednom trenutku držite unutar vas, u sljedećem, vani, i zatim je uzet drugi zrak. Dakle, ono što je vani uzima oblik tijela i s njim se sjedinjuje kada udišete. Samo je naizgled točno da je organizam razdvojen od vanjskog svijeta. Ono je njegov član i pripada mu. Ako se, stoga, javlja takva modifikacija veze pojedinca s vanjskim svijetom kakva je opisana, ona se jako osjeća u njegovom životu. Zaista, može se reći da kod osobnosti kakva je Goetheova, niža priroda, koju općenito povezujemo s kičmenom moždinom i sustavom ganglija, sve snažnije u tom procesu mora doći u prvi plan. Kako se snage povlače od glave, sustavi ganglija i kičmene moždine ih zaposjednu u većoj mjeri.

Razumijevanje onog što se tu stvarno događa stečeno je tek kada se protkamo sa znanjem da ono što zovemo intelekt i razum nije stvarno tako usko vezano s našom individualnošću kao što se uobičajeno pretpostavlja. Jasno je da su suvremene osnovne koncepcije o tim stvarima potpuno

pogrešne; dijelom, baš u ovim stvarima su suvremeni pogledi najrjeđe točni. To je bilo posebno očito zbrkanim ponašanjem nekih ljudi u naše vrijeme, uključujući članove najučenijih krugova, kada su pokušali interpretirati njihova iskustva s takozvanim psima, majmunima, konjima, itd. Kao što znate, izvješća su došla niotkuda i kružila su o obrazovanim konjima koji mogu govoriti i raditi svakakve stvari, o visoko obrazovanom psu koji je izazvao veliku zbrku u Mannheimu, i o obrazovanom majmunu u zoološkom vrtu u Frankfurtu koji je naučen aritmetici, kao i druge stvari koje se ne mogu spomenuti u učtivom društvu. Drugim riječima, frankfurtske čimpanze, obučene su da se u određenim prirodnim nužnostima ponašaju kao ljudi radije nego kao majmuni. Nećemo dalje o ovome, ali sve to je izazvalo veliko zaprepaštenje, ne samo među laicima, već također i među profesionalcima. Oni su zapravo bili razdragani, posebno kada je pas iz Mannheima, nakon što je jedan od njegovih mladunaca uginuo, napisao pismo kako će to drago štene biti s arhetipskom dušom, kako će to izgledati i tako dalje. Taj pas je napisao najinteligentnije pismo.

Dobro, ne moramo razrađivati ove posebno složene izraze inteligencije, ali ono što odskaka je da su sve te životinje izvršile aritmetičke podvige. Mnogo pažnje je posvećeno istraživanju toga što takve životinje mogu postići. Pojavilo se nešto sasvim neobično u slučaju majmuna iz Frankfurta. Bilo je moguće svjedočiti da kada mu je zadan problem na koji je morao naći određeni odgovor ukazao bi na točan broj u poredanom nizu. Onda je otkriveno da je taj učeni majmun formirao naviku da ga vodi smjer pogleda njegova trenera. Zatim su neki koji su prije bili zaprepašteni kazali, "Nema ni traga njegovom umu; trening je sve!" Drugim riječima, životinja je dobivala smjer od njenog trenera i slijedila ništa više od pomalo složene procedure treninga. Baš kao što pas grabi kamen kada je bačen, tako i majmun od niza brojeva pokazuje onaj koji je naznačen pogledom njegova trenera.

Nakon temeljitog istraživanja, bez sumnje će se slično utvrditi i u pokusima s drugim životinjama. Kako bilo, ne možemo zatomiti naše zaprepaštenje da su ljudi toliko oduševljeni kada životinje izvršavaju nešto što se čini ljudskim. Koliko je mnogo objektivnog razumijevanja, koliko mnogo intelekta, zapravo pridruženo takozvanom instinktivnom ponašanju kod životinja. U stvari, enormno važna postignuća i duboko značajne veze u oblasti životinja čine da se divimo mudrosti koja je u pozadini svih događanja. Mi nemamo mudrost samo u našim glavama; mudrost nas svuda okružuje kao svjetlost, svuda je na djelu, čak i u carstvu životinja. U prisutnosti ovakvih neobičnih pojava kakve smo spomenuli, zaprepašteni su samo oni ljudi koji se nisu ozbiljno bavili znanstvenim razvojem. Svima onima koji danas pišu tako učene traktate o Mannheimskom psu i drugim psima, o konjima i majmunu iz Frankfurta, skupa s mnogo drugog jer ovi nisu jedinstveni -- svima njima želio bih pročitati pasus iz *Komparativne*

psihologije od Carusa ([Napomena 59](#)) koja je objavljena već 1866. Pošto oni nisu ovdje, pasus ću pročitati vama. Carus piše:

. . . Kada je, dakle, pas, na primjer, dugo bio tretiran ljubaznošću i privrženošću od njegova gospodara, ljudske osobine se utiskuju na životinju sasvim objektivno, čak iako ona nema koncepciju dobrote kao takve; one se miješaju s osjetilnom slikom osobe koju pas je često vidio i čini da ga životinja prepozna, čak i odvojeno od osjetila vida, samo preko mirisa ili sluha, kao onog od koga mu je jednom došlo nešto dobro. Ako, dakle, neka patnja pogodi čovjeka, ako je čak spriječen, možda, u mogućnosti da nastavi svoju ljubaznost prema psu, životinja to osjeća kao da joj je nanoseno neko zlo i time je potaknuta na bijes i osvetu; sve se to događa bez bilo kakvog apstraktnog mišljenja, već samo kroz slijed jedne osjetilne slike za drugom.

Sigurno je točno da za psa jedna osjetilna slika slijedi drugu; međutim, inteligencija i mudrost su u osnovi pojave same po sebi. Carus nastavlja ovako:

Ipak je čudno kako se blizu *prišlo stvarnom mišljenju* i u svojim rezultatima može podsjećati na čudno preplitanje, odvajajući i ponovno spajajući slike unutaršnjeg osjetila. Tako, jednom sam vidio dobro treniranu bijelu pudlicu (to nije pas iz Mannheima jer je knjiga napisana 1866) koja je ispravno izabirala i smještala skupa pisma s obzirom na riječi koje su joj izgovorene. Također je *izgledalo* da rješava jednostavne probleme u aritmetici stavljajući zajedno napisane brojeve, kao da su slova, na odvojene listove papira, *izgledalo* je da može brojati koliko dama je prisutno u društvu, i raditi druge slične stvari. Naravno, da je sve to zavisilo o *stvarnom razumijevanju brojeva* kao o matematičkom konceptu, to ne bi bilo moguće bez stvarnog *razmišljanja*. Pokazalo se, međutim, da je pas jednostavno bio treniran da izabere, uz blagu gestu ili zvuk od gospodara, papir koji nosi određeno slovo ili broj iz niza papira pred njim. Na drugu indicaciju preko jednako blagog zvuka, kao što je kuckanje nokta na palcu po noktu drugog prsta, postavio bi list u drugi red, tako vršeći ono što je izgledalo kao čudo. ([Napomena 60](#))

Vidite, ne samo pojava, već također i objašnjenje je već dugo bilo poznato. Jedino što je sada to objašnjenje dano ponovno jer ljudi ne obraćaju pažnju na ono što je ostvareno u prošlosti. Samo se zato ovakve stvari ponovno javljaju, i one svjedoče, ne našoj naprednoj znanosti, već našem naprednom neznanju!

S druge strane, određene primjedbe se s pravom mogu dati. Ako bi imali samo ova objašnjenja (kakva smo danas čuli) ona bi mogla biti smatrana jednako naivna, jer nas je Hermann Bahr ([Napomena 61](#)) sasvim ispravno podsjetio na slijedeće. G. Pfungst ([Napomena 62](#)) je pokazao da konji reagiraju na ekstremno male znakove napravljene nesvjesno i neopaženo od njihovih

trenera. Ali g. Pfungst je mogao percipirati te neizmjerne male geste tek nakon što je dugo vremena radio u njegovu fiziološkom laboratoriju konstruirajući uređaj da ih detektira. Bahr je opravdano stavio primjedbu da je zasigurno veoma neobično da je jedino konj dovoljno pametan da vidi geste, dok je sveučilišni predavač morao raditi godinama konstruirajući za to uređaj -- vjerujem da mu je trebalo deset ili više godina. U svim ovakvim stvarima očito postoji zrno istine, ali ih jednostavno moramo gledati na pravi način.

S odgovarajućom percepcijom, objasniti ovakvu pojavu može se samo kada se razmišlja o objektivnoj mudrosti i razumijevanju kao o kvalitetama koje su, zajedno s instinktivnim ponašanjem, usađene u stvarima, i kada se o životinji razmišlja kao o dijelu cijelog sustava međusobno povezane objektivne mudrosti koja prožima svijet. Drugim riječima, mogu se objasniti kada više nismo ograničeni idejom da je mudrost došla u svijet samo preko čovjeka, već prepoznavamo da se mudrost može naći u cijelom univerzumu. Čovjek, zbog njegove posebne organizacije, može te mudrosti percipirati više nego druga bića, i tako je od njih izdvojen. Zbog njegove organizacije, može opažati više nego ona, ali kroz mudrost u njih usađenu, mogu izvršavati mudročću ispunjene zadatke kao i on. To je, međutim, drugačija vrsta mudrosti. Pojave ovih neobičnih izraza mudrosti ozbiljnom promatraču su stvarno daleko manje važne od pojava koje su uvijek pred njegovim očima. One su daleko važnije i, ako to uzmete u obzir, nećete više smatrati za neshvatljivo ovo što ću reći.

Životinja, daleko snažnije nego čovjek, uklapa se u univerzalnu mudrost i sasvim je intimno s njome ujedinjena. Njihov poredak je, takoreći, daleko više podčinjen nego onaj od čovjeka. Ljudska bića su mnogo slobodnija, i tako je za njih moguće da osiguraju snage za spoznaju međuodnosa. Esencijalna stvar je da je fizičko tijelo životinja -- posebno viših -- uklopljeno u iste univerzalne međuodnose kao i čovjekovo etersko tijelo. Dakle, čovjek zna više o kozmičkim odnosima, ali životinja je s njima intimnije sjedinjena; one su im daleko bliže, i više su s njima protkane. Stoga, ako uzmete u obzir taj objektivno dominantan razum recite sebi ovo: "Okruženi smo ne samo sa zrakom i svjetlošću već također i s vladajućim razumom; mi se ne krećemo samo kroz osvijetljeni prostor već također i kroz prostor mudrosti i vladajućeg razuma". Tada ćete potpuno shvatiti što za osobu znači biti uklopljena u svijet s obzirom na finije veze njegovih ili njenih organa, a ne samo na uobičajeni način. U normalnom životu, čovjek je, na primjer, pridružen duhovno kozmičkom odnosu na takav način da je veza između njegova ega i sustava ganglija, i između njegova astralnog tijela i sustava kičmene moždine, uvelike okrnjena tijekom budnog života danju. Ali pošto su te veze ublažene, on nije previše pažljiv u običnom, normalnom životu za ono što se oko njega događa. Za njega bi to bilo moguće promatrati

samo ako bi zaista trebao vidjeti s njegovim sustavom ganglija ono što inače opaža s glavom.

Međutim, ako je, kao u posebnom slučaju kod Goethea, astralno tijelo dovedeno u življu vezu sa sustavom kičmene moždine i ego sa sustavom ganglija, jer se etersko tijelo povuklo iz glave, tada se događa daleko življi odnos s onim što se događa u našem okruženju. Ali to je u normalnom životu od nas prikriveno jer samo noću dok spavamo mi ulazimo u vezu s našim duhovnim okruženjem. Tu dolazite do razumijevanja kako su stvari koje je Goethe napisao za njega bile originalne percepcije, i premda one naravno nisu mogle biti tako jasne kao naše osjetilne percepcije vanjskog svijeta, ipak su jasnije od percepcija koje običan čovjek ima o njegovom duhovnom okruženju. Sada, što je Goethe na taj način opažao s posebnom živopisnošću? Razjasnimo to kroz poseban primjer.

Kroz složenosti njegove specifične karme, Goethe je bio predodređen da u život učenosti i znanja uđe drugačije od običnog učenjaka. Što je on kroz to doživio? Vidite, mnogo stoljeća je bilo da je čovjek koji srasta u intimnu uniju s životom učenja doživio značajnu disonancu. Sigurno, danas je to više prikriveno nego u Goetheovo vrijeme, ali je ipak doživljeno jer postoji ogromno polje znanosti koje je sačuvano iz četvrte post-atlantske epohe u terminologiji i sustavima izražavanja koje smo primorani steći. Mi riječima trgujemo više nego to shvaćamo. Sve je to bilo nekako zaklonjeno preko eksperimentiranja koje je uvedeno od devetnaestog stoljeća, a osoba sada raste u njegovom znanju tako da vidi više nego je to ranije. Znanosti kao što je jurisprudencija, na primjer, nekako su sišle sa posebno uzvišenog položaja kojeg su prije zauzimale. Ali dok su jurisprudencija i teologija još zauzimale njihova posebno uzvišena mjesta, područja učenja u koje je čovjek pokušao prodrijeti bila su zaista obimni sustavi izražavanja, a isto vrijedi za druge stvari koje su se morali uzeti kao naslijeđe iz četvrtog post-atlantskog perioda.

Pored toga, ono što se javilo iz potreba petog post-atlantskog perioda osjećalo se sve više; odnosno, život koji se pojavljuje iz velikih postignuća novog perioda. To nije osjećao onaj tko je jednostavno vođen od jednog predavanja do drugog, ali Goethe je to doživljavao veoma snažno. Kažem da osoba koja je jednostavno vođena od jednog predavanja do drugog to ne osjeća, ali ipak prolazi kroz to. Zaista prolazi kroz to. Ovdje dodirujemo ivicu određene misterije modernog života. Možemo procijeniti studente koji su upisani u smjerove prema onom što doživljavaju i onom čega su svjesni. Ali ono što doživljavaju nije cijela priča. Njihova unutarinja priroda je nešto sasvim drugo. Da su oni pojedinci koji doživljavaju te preklapajuće slojeve četvrte i pete post-atlantske epohe doista znali kroz što određeni dio njihova bića prolazi nesvjesno, tada bi imali potpuno drugačije razumijevanje onog što je Goethe, čak i u mladosti, misteriozno prikrio u njegovom *Faustu*.

Bezbrojne osobe koje nalaze svoj put u suvremenom obrazovanju nesvjesno imaju udjela u tom doživljaju.

Moramo se, dakle, prisjetiti da su, iz razloga svega što je Goethe stekao zbog njegove posebne karme, oni s kojima je Goethe došao u bliski odnos tijekom njegove mladosti bili mu sasvim drugačiji nego bi bili da nije imao tu posebnu karmu. On je ćutio i osjećao kako su ljudi s kojima je postao blizak morali zamračiti faustovski život unutar njih tako da ga više nisu posjedovali. On je to mogao osjetiti jer ono što je misteriozno živjelo kod njegovih drugova na njega je napravilo onakav utisak kakav je napravljen od jedne osobe na drugu samo ako se posebno intimna veza, zaista kada se ljubav, razvija među njima. U ovakvom slučaju iz običnog života, veza ega sa sustavom ganglija, i astralnog tijela sa sustavom kićmene moždine je visoko aktivna, premda to nije svjesno percipirano kao takvo. Aktivirano je nešto veoma posebno. Ali ono što je inače aktivno samo u ljubavnom odnosu kod Goethea dolazi vis à vis daleko većeg broja ljudi, tako da je on doživio ogromno, više ili manje nesvjesno, suosjećanje za jadne bližnje -- oprostite na izrazu -- koji nisu znali kroz što prolazi njihova unutarinja priroda dok su vođeni od sata do sata i od ispita do ispita. To je on osjećao i to mu je dalo bogato iskustvo.

Iskustva postaju koncepcije. Obična iskustva postaju koncepcije svakodnevnog života, ali ova specifićna iskustva postaju koncepcije, mentalne slike, koje je Goethe burno ulio u *Fausta*. One nisu bile ništa osim aktualnih iskustava koja je stekao iz širokog okruženja jer je njegov život ganglija i kićmene moždine bio stimuliran na više od normalne budnosti. To je bilo suprotno od podćinjenog života glave, međutim to je bilo potencijalno u njemu ćak i u njegovu djetinjstvu. To možemo vidjeti iz njegova opisa onog što je postalo u njemu aktivno: ne samo ono što se obićno angažira kod ljudi, recimo kod satova klavira, ([Napomena 63](#)) u njemu postaje takodćer aktivno cijelo biće. Goethe je kao cjelokupna osoba mnogo više učestvovao u događanjima stvarnog života od drugih, i moramo reći, dakle, da je tijekom dana mnogo šire bio budan od njih. Tijekom njegove mladosti kada je radio na *Faustu*, bio je više budan tijekom dana, i zbog toga je takodćer trebao ono što sam jućer opisao kao vrijeme spavanja -- deset godina u Weimaru. To prigušenje je bilo nužno.

To je, međutim, upravo ono što se u većem ili manjem stupnju događa u svakom ljudskom biću tijekom života, jedino se u Goetheu dogodilo intenzivnije. Bio je jednostavno nekako svjesnije od drugih ljudi uvućen u okolne mudroću ispunjene i ćisto duhovne utjecaje. Postao je svjestan onog što misteriozno živi i tka unutar ljudi. Dakle, što je to, u stvari? Kada smo smješteni u svijet u našem obićnom i brutalnom budnom životu zajedno s našim egom, vezani smo sa svijetom kroz naša osjetila i naše uobićajene percepcije. Ipak ćete se složititi da smo sada puno bliskije povezani s ovim

svijetom. Naš ego je, zaista, u posebno intimnom odnosu s našim sustavom ganglija, a astralno tijelo sa sustavom kičmene moždine. Kroz taj odnos, mi zaista imamo daleko opsežniju vezu sa svijetom koji nas okružuje nego kroz osjetilni sustav naše glave.

Sada morate imati na umu da čovjeku treba ritmička izmjena, ega i astralnog tijela, u njegovoj glavi tijekom budnog života danju, i izvan njegove glave tijekom spavanja; pošto su tijekom spavanja izvan njegove glave, oni razviju aktivan život u vezi s drugim sustavima, kao što sam pokazao. Ego i astralno tijelo trebaju tu izmjenu uranjanja dolje u glavu i podizanja iz nje. Kada je čovjekov ego i astralno tijelo izvan njegove glave, on ne razvija samo onu intimnu vezu s ostatkom organizma kroz sustave ganglija i kičmene moždine, već također razvija i duhovnu vezu s duhovnim svijetom. Dakle, možemo reći da posebno aktivna, snažna veza s kičmenom moždinom i sustavom ganglija odgovara aktivnom psihičko-duhovnom životu s duhovnim svijetom. Pošto smo obvezni smatrati da je duševno-duhovno noću izvan glave, i pošto to uzrokuje razvoj posebno aktivnog života u ostatku organizma, tada moramo reći da tijekom života danju, kada su ego i astralno tijelo više unutar glave, mi zauzvrat doživljavamo duhovnu simbiozu s duhovnim svijetom koji nas okružuje. U određenom smislu, mi pri spavanju uranjamo u unutarnji duhovni svijet, ali kada smo budni u duhovni svijet okruženja.

To stanje jedinstva s okolnim duhovnim svijetom jako je izraženo kod Goethea. On takoreći, sanja tijekom stanja budnosti -- baš kao što obična osoba ne pada uvijek u duboko spavanje, bez snova. Rijetko je da netko na taj način svjesno sanja tijekom života danju, ali ljudi kao Goethe prelaze u stanje sanjanja čak i tijekom budnog života. Snage koje kod drugih ljudi ostaju nesvjesne postaju, u određenom smislu, sanjajući oblici života za ljude poput Goethea.

Sada imamo još točniji opis koji bi vas mogao potaknuti da se zabavite arogantnom napomenom da ste svi vi lako mogli napisati *Fausta* pošto ste suočeni s *Faust* dilemom time što ste opkoljeni i što živite u jedinstvu s okolnim svijetom tijekom vašeg dnevnog života. Ovo potonje je doista istinito. Mi *Fausta* doživljavamo, ali samo onako kao što je suprotni pol doživljen noću kroz ego i astralno tijelo kada ne sanjamo. Ali pošto Goethe to nije doživljavao samo nesvjesno, već je također to sanjao, mogao je to izraziti u *Faustu*. On je sanjao to iskustvo i kod ljudi kao što je Goethe događa se slijedeće: ono što oni stvaraju stoji u istom odnosu prema onom što mi ostali doživljavamo nesvjesno, kao san prema dubokom spavanju na drugoj strani naših života. To je aktualna stvarnost; stvaralaštvo velikih duhova povezano je s nesvjesnim stvaranjem drugih ljudi kao san sa spavanjem bez snova.

Jednako tako, mnogo toga ostaje nejasno. Ali imajte na umu da time stječete uvid u nešto što je intimno povezano s čovjekovim životom; to se može opisati nekako ovako. Mogli bi prilično toga kazati o vezi između našeg bića i svijeta koji nas okružuje ako bi se mogli probuditi samo na stupnju sanjanja. Ako bi se mogli probuditi samo na stupnju sanjanja, doživjeli bi ogromne stvari a također bi ih mogli i opisati. Međutim to bi imalo grobnu posljedicu. Samo promislite, ako bi svi ljudi, da se izrazim trivijalno, bili tako svjesni da mogu opisati sve u njihovu okruženju, ako bi zaista opisali iskustva, na primjer, kao ona koja je Goethe postavio u njegovom *Faustu*, do čega bismo došli? Do čega bi svijet tada došao? Možda izgleda čudno ali je tako, svijet bi se zaustavio i ne bi dalje napredovao! U trenutku kada bi svi sanjali na način kako je Goethe sanjao *Fausta*, što je krajnje različita vrsta sanjanja -- u trenutku kada bi svatko sanjao njegovu vezu s vanjskim svijetom, tada bi takvi ljudi sve svoje snage razvijene u unutaršnjem biću posvetili takvoj aktivnosti. Oni bi se sručili u takve stvari i ljudska egzistencija bi se, na neki način, potrošila. Blagu ideju o tome što bi se dogodilo možete formirati ako samo pogledate mnoge pogubne efekte do kojih dolazi jer mnogi ljudi, premda stvarno ne sanjaju, umišljaju da to rade, i brbljaju i škrabaju sjećanja koja su pokupila drugdje. To je povezano s činjenicom da postoji posve previše pjesnika. Postoji li danas itko tko ne vjeruje da je pjesnik ili slikar ili slično! Ako bi to bilo tako svijet ne bi mogao nastaviti jer sve dobre stvari imaju također njihovu tamnu stranu, doista tamnu stranu.

Schiller je također bio važan pjesnik koji je mnogo sanjao na način koji sam opisao. Samo zamislite, međutim, da su svi oni koji su u mladosti bili uvježbani kao Schiller da postanu liječnici napustili medicinsku praksu kao i on i kasnije, zahvaljujući dobrom pokroviteljstvu, postavljeni kao "profesori povijesti" bez ikakve stvarne pripreme ili ozbiljnog studija povijesti! U stvari, Schiller je dao zanimljiva predavanja na Sveučilištu u Jeni, ali iz njih njegovi studenti nisu dobili ono što su trebali naučiti. On također postupno prestaje davati ta sveučilišna predavanja i bio je sretan kada ih više nije morao davati. Zamislite kada bi stvari bile iste sa svakim profesorom povijesti ili svakim mladim liječnikom! Očito, sve što je dobro također ima svoju tamnu stranu. Svijet mora biti zaštićen, takoreći, od stajanja na mjestu. To reći izgleda trivijalno, ali je ipak duboka misterijska istina: ne mogu svi ljudi sanjati na ovaj način. Snage s kojima sanjaju moraju najprije biti primijenjene na vanjski svijet na nešto različito tako da kroz to može biti postavljen temelj za daljnju evoluciju Zemlje. Ona bi se zaustavila ako bi svi ljudi sanjali na način kako sam pokazao.

Sada smo došli do točke gdje na svijetlo dolazi posebno paradoksalna činjenica. Na što su u svijetu ranije spomenute snage zaista primijenjene? Ako njihovu primjenu promatramo na duhovni način, one su na kraju primijenjene na duboko spavanje čak i ako biste željeli da su primijenjene

na snove. Konkretno, one su primijenjene na sve što je rasprostranjeno evolucijom čovjeka na najrazličitije načine kao strukovni rad.

Strukovni rad je povezan s radom koji je napravljen u stvaranju *Fausta*, ili u Schillerovu *Wallensteinu*, kao što je duboko spavanje povezano sa sanjanjem. Ali kazati da mi spavamo tijekom našeg strukovnog rada izgledat će vam izvanredno, i reći ćete da ste tu, u tome, potpuno budni. Istina je da postoji velika iluzija u ideji da je netko budan tijekom te vrste rada jer ono do čega stvarno dolazi kroz strukovni rad nije nešto što mi činimo pri punoj budnoj svijesti. Naravno, neki efekti koje profesija osobe ima na njegovu ili njenu dušu dolaze u svijest, ali takva osoba stvarno ne zna ništa od svega što je zapravo prisutno u mreži strukovnog rada koji ljudi stalno vrše po svijetu.

Zaista je, iznenađujuće kako su te stvari povezane. Hans Sachs ([Napomena 64](#)) je bio postolar a također i pjesnik. Jakob Boehme ([Napomena 65](#)) je bio postolar i mistični filozof. Tu imate spavanje i budnost koji se izmjenjuju kroz posebnu konstelaciju koju bi također mogli razmotriti. Moguće je prijeći iz jednog stanja u drugo.

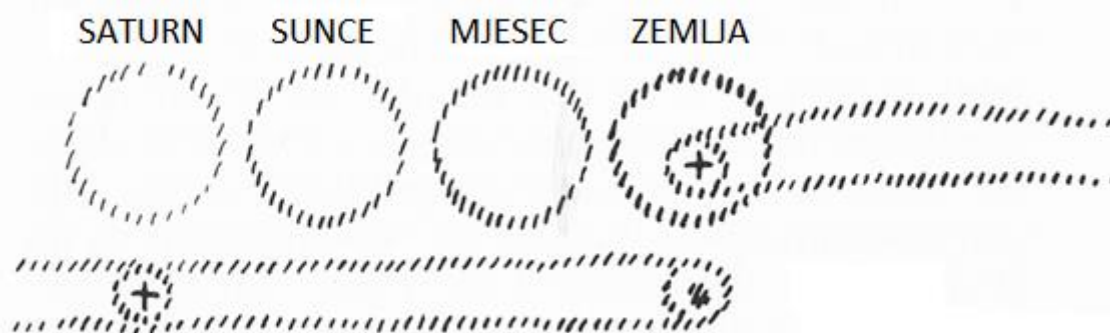
Koje je, dakle, značenje tog uzajamnog djelovanja i izmjenjivanja života između strukovnog rada za čovjeka kao što je Jakob Boehme - on je zaista radio cipele za dobre ljude Görlitza - i njegovih mistično-filozofskih sastava? O tim stvarima mnogi ljudi imaju čudno mišljenje. Dopustite da se osvrnem na iskustvo koje smo jednom imali kada smo bili u Görlitzu.

Jedne večeri prije nego ću održati predavanje o Boehmeu, ([Napomena 66](#)) ušao sam u razgovor sa srednjoškolskim učiteljem, u kojem smo pričali o Boehmeovu kipu kojeg smo upravo vidjeli u parku. Ljudi Görlitza, više puta su nam rekli, ovaj spomenik nazivaju, "obučar parka". Napomenuli smo da je bio prelijep, ali školski učitelj je rekao da ne misli tako. Mislio je da stvarno slični na Shakespearea i iz toga ne biste znali da je Boehme bio postolar. Rekao je da bi za predstaviti Boehmea trebalo pokazati da je bio postolar. Dobro, takav stav bi se mogao zanemariti. Dok je Jakob Boehme pisao njegove velike mistično-filozofske poglede, to je radio od rezultata do kojih je moglo doći jedino preko toga da je ljudsko biće evoluiralo kroz vremena Saturna, Sunca, Mjeseca, i Zemlje; odnosno, preko činjenice da široka struja teče kroz te periode i konačno dolazi do izražaja u tim učincima. Ta struja se manifestira u ovakvoj osobnosti jedino na način koji je rezultat posebnih karmičkih veza. Ali baš kao što je sve što je prelazilo periode Sunca i Mjeseca nužno za svakog pojedinca na Zemlji, tako je jednako nužno, ali na poseban način, da bi izvuklo ono što je bilo u Boehmeu.

No onda je Jakob Boehme, također i radio cipele za dostojne Görlitz-ere. Kako sve to ide zajedno? Zasigurno, činjenica da je čovjek mogao razviti

vještinu postolara također je povezana s tom strujom. Ali kada su cipele završene, one su od njega odvojene i njihova uloga više nije imala veze s vještinom već s zaštitom i utopljenjem nogu. One idu vlastitim putem izvršavajući svoju ulogu i potpuno su odvojene od onog tko ih je izradio; ono što donose ima učinka tek kasnije. Drugim riječima, to je samo početak.

Ako bi inicijalni utjecaj koji vodi do mistično-filozofske aktivnosti Jakoba Boehmea bio predstavljen grafički, prvu mogućnost za obučarstvo trebao bih označiti ovdje u ovoj točki. To onda teče dalje i u budućoj Vulkan evoluciji postići će stupanj savršenstva koji je već dostignut od onoga što je u njegovu mistično-filozofsku aktivnost teklo od Saturn evolucije. To je, na neki način, kraj; njegova izrada cipela je početak. Kažemo, naravno, da Zemlja je Zemlja sada, ali ako bi mogli pratiti stvari od Saturna još dalje natrag, tada bi mogli reći da je, u odnosu na određene stvari, Zemlja već Vulkan. Tada Saturn moramo pretpostaviti u ovoj točki.

Tako sve možemo uzeti na relativan način. Možemo reći da je Zemlja Saturn, i da je Vulkan, na neki način, Zemlja. Ono što se događa na Zemlji u profesionalnom radu čovjeka kao Jakob Boehme -- ne kao njegov slobodni kreativni rad, već to što radi kao profesionalni rad -- početak je nečega što će biti onoliko napredno na Vulkanu koliko su događaji na Saturnu već napredovali na Zemlji. Da bi Boehme na Zemlji napisao njegove mistično-filozofske knjige, bilo je nužno da se nešto dogodilo na Saturnu što je bilo slično onom što je napravio na Zemlji praveći cipele. Slično, Boehmeova izrada cipela ovdje na Zemlji ima učinak da nešto može biti napravljeno na Vulkanu što će biti slično njegovom pisanju mistične filozofije ovdje na Zemlji.

U svemu tome ima nešto izvanredno. Tu je pokazatelj kako je ono čemu se pridaje malo pažnje na Zemlji tako malo cijenjeno jer je to početak nečega što će biti cijenjeno u budućnosti. U njihovu postojanju, ljudska bića su, naravno, mnogo intimnije vezana s prošlošću pošto se prvo moraju upoznati s onim što je početak. Stoga, često im je mnogo manje stalo do nečega što je početak nego do nečeg što im je prešlo iz prošlosti. Iz

djelokruga onog u što ćemo još biti uključeni tijekom perioda Zemlje, i tako da može doći do nečeg posebnog kada se Zemlja bude dalje razvila preko Jupitera i Venere do Vulkanu -- iz svega toga razviti će se puna svijest kao što je ona koja za filozofiju Jakoba Boehmea postoji na Zemlji. Iz tog je razloga pravi smisao čovjekova vanjskog rada sada obavijen nesvjesnim, baš kao što je čovjek na Saturnu bio umotan u nesvjesno; uspavana svijest je razvijena na Suncu, svijest sanjanja na Mjesecu, a sadašnje stanje budne svijesti na Zemlji.

Ljudska bića tako stvarno žive u dubokoj uspavanoj svijesti s njihovom uključenosti u sve što se tiče zvanja. Kroz njegovo zvanje on zaista stvara, ne kroz ono što mu u tome daje zadovoljstvo, već kroz ono što se razvija bez da on može ući u to; tako on zaista stvara buduće vrijednosti. Kada osoba stalno iznova pravi čavao, to joj zasigurno ne daje nikakvo posebno zadovoljstvo. Ali čavao postaje nezavisan od svog proizvođača; on ima sasvim određene zadatke. Ono što se dalje događa pomoću tog čavla nije više briga radnika; on ne prati svaki čavao koji je napravio. Ali ono što je tu uvijeno u njegovom nesvjesnom, najdubljem spavanju predodređeno je da opet oživi u budućnosti.

Mogli smo dakle postaviti jedno uz drugo ono što obična osoba postiže: najprije najbeznačajniji rad u struci a zatim ono što se javlja kao najviše postignuće. Superiorna postignuća su na kraju; najnevažniji rad je uvijek početak.

Ova dva koncepta sam želio postaviti jednog do drugog jer ne možemo razmišljati kako je ljudsko biće vezano preko njegove karme s njegovim zvanjem ukoliko prije ne znamo kako je njegov rad, koji je često s njim povezan sasvim izvana, povezan s cijelom evolucijom koje je on dio. Uskoro ćemo razviti pravo pitanje o tome u kakvom je odnosu karma povezana sa zvanjem. Ali prvo sam morao predstaviti ove stvari kako bi mogli steći univerzalni koncept onog što utječe od ljudskog bića u njegovo ili njeno zvanje.

Ove stvari su također neizmjerljivo korisne u formiranju naših osjećaja morala na pravi način. Naše prosudbe su nekorektne jer ne usmjeravamo našu pažnju na stvari na pravi način. Sjeme često izgleda potpuno beznačajno pored predivnog cvijeta budućnosti. Koristeći ljudski rad kao primjer, danas sam vam želio pokazati kako su sjeme i cvijet povezani u evoluciji čovječanstva.

PREDAVANJE IV

Netko bi mogao reći da duhovno znanstvena razmišljanja koja se tiču problema zvanja spadaju među najmanje zanimljiva. Ali to nije slučaj. To treba prepoznati, posebno u našem petom post-atlantskom periodu, jer će u ovom periodu svi ljudski odnosi biti esencijalno promijenjeni u usporedbi s onima koji su prevladavali u ranijim periodima Zemlje. Biti će tako promijenjeni da čovjek mora, iz vlastite slobode, donijeti sa sobom više nego u ranijim dobima kada je njegova misija u evoluciji Zemlje mogla biti provedena gotovo instinktivno; odnosno, kada je od inspiracije dobio smjer u kojem je morao ići.

Kada pogledamo unatrag, na primjer, na egipatsko-kaldejsku kulturu ili na druge kulture ranijih vremena, vidjeti ćemo da stupanj slobode sada dan čovjeku za kovanje vlastite vanjske sudbine -- a ta sloboda će se stalno povećavati -- nije mu bio dan u ranija vremena. Tijekom egipatsko-kaldejskog perioda, činjenica da je svaka osoba pripadala određenoj klasi na što je bila prisiljena na način sličan na koji je životinja prisiljena biti dio svoje vrste, iako ne tako neopozivo, uklonila je iz sfere čovjekove slobode mnogo toga što sada tu spada. Sigurno, postojala je kompenzacija za to ograničenje slobode. Studenti vanjske povijesti kulture koji su općenito prilično kratkovidni u njihovu razmišljanju, obično pretpostavljaju da su uvjeti u drevnim vremenima bili takvi da su oni koji su tada vodili ljudske stvari to činili s istim impulsima kao i vodeće osobe danas. Ali morate imati na umu da su postojali sasvim određeni procesi u misterijima drevnih vremena čime bi se vodeće osobnosti upoznale s onim što žele bića koja upravljaju životom iz oblasti izvan Zemlje. Jednom sam vam rekao -- ne trebamo to sada prikazivati -- žrtveni svećenici su provodili određene misterijske rituale. Kao rezultat, određene osobe u hramovima koje su za to bile pogodno dovedene su u kontakt s univerzumom, kozmosom, izvanzemaljskim odnosima. Svijest tih posebno kvalificiranih ljudi bila je tada inspirirana od bića koja su vodila Zemlju iz izvanzemaljskih oblasti, i ono što je naučeno od tih bića određivalo je smjer djelovanja.

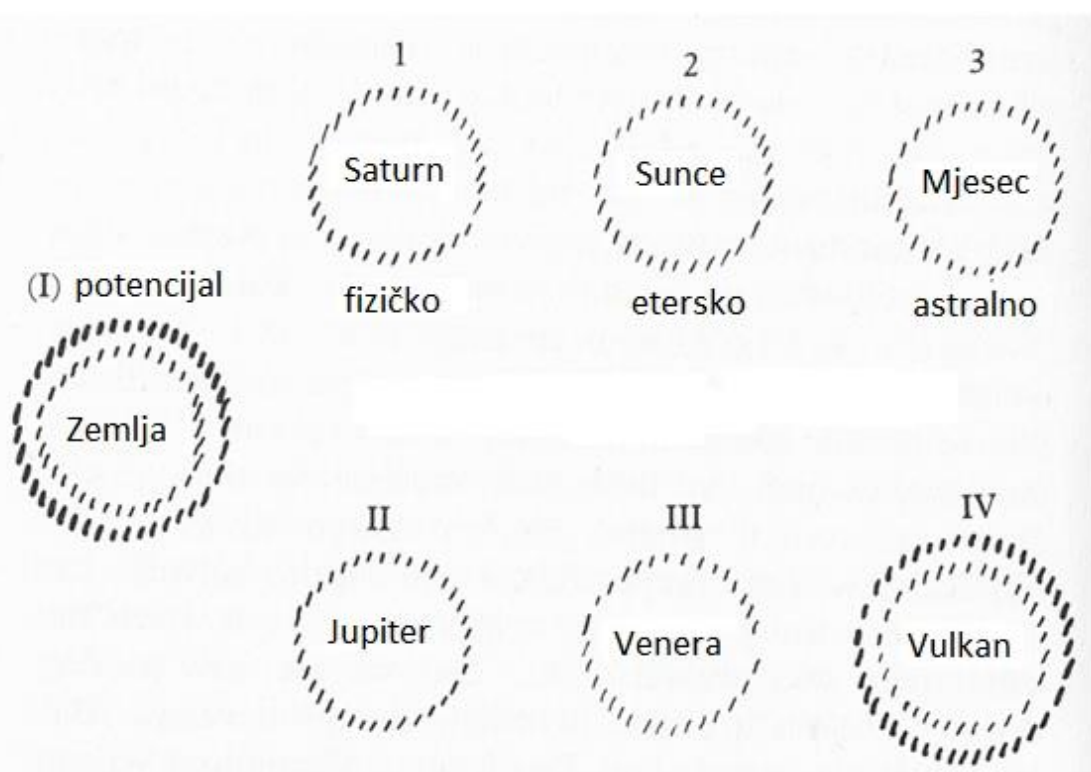
Pokazati ću vam preko hipotetskog slučaja kako su stvari uzimale smjer u ranija vremena. Pretpostavimo da božićni blagdani za većinu ljudi nisu više ili manje vanjski blagdani, već da je po njihovom obliku i vremenu čovjek znao da je naša Zemlja posebno pogodna da u njenu auru primi ideje koje ne mogu ući, na primjer, ljeti. Objasnio sam kako je tijekom zime Zemlja

budna i božićno vrijeme je jedna od najsajnijih točaka tog budnog stanja. U to vrijeme aura Zemlje je prožeta, protkana, mislima. Možemo reći da je Zemlja prožeta, protkana, mislima. Možemo reći da Zemlja promišlja vanjski univerzum, baš kao što mi ljudi, dok smo u budnom stanju danju, odražavamo u našem razmišljanju ono što je oko nas. Ljeti Zemlja spava, tako da u njoj nije moguće naći određene misli. Zimi je Zemlja budna, a najbudnija za Božić; tada je aura Zemlje isprepletena s mislima, i iz njih je moguće čitati volju kozmosa u vezi naših zemaljskih događaja.

Sada, žrtveni su svećenici obrazovali neke pojedince na takav način da su postali osjetljivi i prijemčivi za ono što je bilo živo u zemljinoj auri. Stavljajući te pojedince u kontakt s zemaljskim mislima koje su izražavale kozmičku volju, žrtveni svećenici u hramovima su tada iz njih mogli učiti. Ono što su naučili za njih je bila, na neki način, volja nebesa, i iz toga su mogli odlučiti tko treba ostati na posebno dostojnom položaju a tko treba biti odveden u misterije da bi mogao preuzeti vodeći položaj u drevnoj upravi ili svećeničkom životu. Čovječanstvo je sada preraslo takve stvari i u tom pogledu je izloženo kaosu; tu činjenicu moramo jednostavno prepoznati. Tranzicija od drevnih, sasvim određenih uvjeta u kojima su ljudi učili iz volje bogova što bi se trebalo dogoditi ovdje na Zemlji već se zbila. Tijekom četvrtog post-atlantskog perioda, u kojem se pojedinac oslobodio od volje kozmosa, ti drevni običaji su prešli u naše sadašnje kaotične uvjete. Sve teži da se sve više prepusti čovjeku. Dakle, sve je nužnije da volja kozmosa prodre u zemaljske uvjete na drugi način.

Trebalo bi dosta vremena za razjasniti kako je u trećem egipatsko-babilonskom kulturnom periodu još živjelo i tkalo u zemaljskom životu kod raznih zvanja ljudi -- da koristimo izraz prilagođen našim sadašnjim uvjetima -- ono što je u velikoj mjeri bila reprodukcija volje kozmosa. Do toga je došlo kako je opisano i nestajalo je tijekom četvrtog post-atlantskog perioda. Potpuno je nestalo u našem petom post-atlantskom periodu koji je započeo, kao što znamo, približno u petnaestom stoljeću. Ako bi ljudi danas obratili više pažnje na ono što se događa i na mjesto povijesti prestali nuditi *fable convenue*, mogli bi prepoznati, čak i iz vanjskih uvjeta, kako se čovjekov odnos prema njegovom zvanju promijenio od četrnaestog i petnaestog stoljeća. Iz sadašnjih uvjeta bi prepoznali kako sve više, sve postaje različito u budućnosti. Ali čovječanstvo bi neizbježno sustigla vrsta anarhije ako nitko ne bi dokučio te dublje veze i intelektualnoj zajednici pružio ideje koje u obzir uzimaju promjene prouzrokovane prirodnim tijekom evolucije. Ono što je bilo moguće utvrditi čak i iz vanjske povijesti u vezi nastajanja onog što bi mogli nazvati modernim profesionalnim životom izazvalo bi zaprepaštenje onih koji uopće mogu promatrati ljudski život. Ako bi se podvrgli utjecaju svega što je moguće prepoznati, kod sebe bi pronašli grešku, na neki način, što žive u tako uspavanom stanju i zato što nemaju koncepcije o tome što je povezano s razvojem čovjekove sudbine.

Zadnji puta, skrenuo sam vam pažnju na činjenicu da ono što čini stvarni profesionalni život nikako nije beznačajno za kozmičku cjelinu kako se isprva može činiti. Pokazao sam da smo, kao ljudi, prošli sukcesivno kroz Saturn evoluciju, gdje su bile pripremljene prve mogućnosti fizičkog tijela; period Sunca, u kojem je pripremljen eterski čovjek; period Mjeseca, u kojem je pripremljen astralni čovjek, i da sada prolazimo kroz period Zemlje u kojem se razvija ego. Ali drugi periodi će slijediti: Jupiter, Venera, i vrijeme Vulkanu. Mogli bi reći da je Zemlja, na neki način, četvrti stupanj Saturna; slično, Vulkan je četvrti stupanj Zemlje. Zemlja je, u određenom smislu, Saturn Vulkanu. Baš kao što su se na drevnom Saturnu javili procesi tako blisko vezani uz evoluciju da im dugujemo prve potencijale našeg fizičkog tijela, koji u nama još nastavljaju raditi, tako se i na Zemlji mora nešto dogoditi što će u našoj evoluciji nastaviti raditi. Na Vulkanu će steći četvrti stupanj razvoja, kao što su određeni procesi na Saturnu dosegili na Zemlji četvrti stupanj razvoja. Istaknuo sam da oni procesi koji bi odgovarali Vulkanu odgovaraju onom što imamo na Zemlji od Saturn evolucije; oni predstavljaju, dakle, ono što radi i živi u raznim zvanjima koja čovjek uzima na Zemlji. Dok ljudi slijede profesionalni život, unutar njihove profesionalne aktivnosti na Zemlji se razvija nešto što će biti prvi potencijal za Vulkan, baš kao što je aktivnost Saturna bila prvi potencijal za naše fizičko tijelo.

Ako ovom razmišljanju dodate činjenicu da je profesionalni život pretrpio ogromnu transformaciju od početka petog post-atlantskog perioda, shvatiti ćete kako će sve važnije biti shvaćati to kao komponentu evolucije svijeta pod uvjetom da to napravite pomoću onih gledišta koja se mogu razviti kroz znanost duha. Jedino ako prvo naučimo prepoznati objektivne aspekte profesionalnog života možemo formirati odgovarajuće koncepte s obzirom na karmu zvanja. Od sve većeg interesa će biti pitanje kuda ide profesionalni život i u što će se razviti od našeg doba nadalje jer ćemo iz toga izvući više profilirane koncepte nego iz sadašnjih uvjeta.

Kao što se lako može prepoznati kada s zdravim razumom pogledamo svijet danas, buduća evolucija profesionalnog života sastojati će se u sve većoj diferencijaciji i specijalizaciji zvanja. Nije baš pametno da ljudi kritiziraju činjenicu da je, u nedavnim vremenima, zvanje postalo više specijalizirano i da je prije ne mnogo stoljeća osoba u svom zvanju mogla naći vezu između onog što je proizvodila i onog što je to značilo za svijet. Time je imala interesa za formiranje i oblikovanje svog proizvoda jer je jasno vidjela što će proizvod postati u životu. U naše vrijeme, kod velikog dijela čovječanstva to više nije slučaj.

Uzmimo radikalni primjer, čovjek je od sudbine smješten u tvornicu gdje izrađuje možda, ne cijeli čavao, već samo njegov dio; taj dio je onda pridružen drugom dijelu od druge osobe. Dakle, čovjek koji radi samo dio čavla ne može razviti nikakav interes kakvo će ono što proizvodi od jutra do večeri imati mjesto u životnim odnosima. Ako usporedimo raniji zanatlijski život s današnjim tvorničkim životom, odmah smo svjesni radikalne razlike između onog što je suvremeno i onog što je postojalo ne tako davno. Ono što je već došlo u razne grane ljudske aktivnosti nastaviti će se razvijati, i nužno će se pojaviti više diferencijacije i specijalizacije profesionalnog života. Nije baš pametno da ljudi to kritiziraju jer je to u evoluciji nužno; to će se jednostavno događati, i to sve više i više.

Kakvu nam je perspektivu otvorila ta činjenica? U osnovi, da ljudi moraju sve više gubiti interes, što nam je lako zamisliti, za rad koji okupira veliki dio njihova života; na neki način, moraju se kao automati predati njihovu radu u svijetu. Ali najvažnija stvar je nešto drugo. Čovjekova unutarnja priroda mora očito steći obojanost njegova vanjskog rada. Svatko tko promatra povijesni razvoj čovječanstva zasigurno će otkriti u kolikoj su velikoj mjeri ljudi petog post-atlantskog perioda postali reprodukcije njihovih zvanja i kako njihov profesionalni život utječe na njihov duševni život, specijalizirajući ih. Ipak, to ne vrijedi za većinu onih koji danas žive unutar našeg antropozofskog društva. Oni su često u sretnom položaju odvojenosti od međupovezanosti života. U sretnom položaju? Jednako bih mogao reći i u nesretnom položaju! To je često sreća samo za subjektivni

egoistični osjećaj. Za svijet, to je često loša sreća jer će svijet sve više zahtijevati da budu izvrsni na posebnim poljima i postanu specijalisti.

Ali što se još dodatno mora dogoditi? Njihova specijalizacija će biti nužan nusprodukt evolucije svijeta, i to pitanje će uskoro postati jedno od najtežih u obiteljskim problemima; svatko tko želi obrazovati djecu morat će ih razumjeti. Za racionalno se postaviti unutar tijeka evolucije potpuno će zavisiti o razumijevanju pitanja: Kako moje dijete postaviti u evoluciji čovječanstva? Ono što je danas u mnogim slučajevima još moguće, premda je to ostatak iz drevnih vremena čega se ljudi rutinski drže, uskoro će se pokazati kao prazne fraze; odnosno, fini način govora toliko obožavan danas, prema kojem djeci mora biti dopušteno da postanu ono što odgovara njihovim promotrenim talentima. To će se uskoro pokazati kao prazna fraza. Najprije, ljudi će vidjeti da će oni koji su rođeni od sada nadalje dati indikacije njihovih prethodnih inkarnacija na složenije načine nego je to bio slučaj kod ljudi četvrte post-atlantske epohe. One će pokazati kompleksne mogućnosti o kakvima prije nitko nije sanjao pošto su ti potencijali u ranija vremena bili daleko jednostavniji. Oni koji sebe smatraju posebno pametnima u testiranju potencijala odrasle djece da bi odredili da li su pogodni za ovo ili ono zvanje mogu naučiti da su uvidi dobiveni iz tih testova ništa drugo osim njihove fantastične mašte.

Međutim, u bliskoj budućnosti, život će biti toliko složen da će riječ profesija poprimiti potpuno drugačije značenje. Danas mi još veoma često pridružujemo nešto sasvim unutarne s izrazom, nazivajući to "zvanje", premda za većinu ljudi njihovo zvanje uopće ne predstavlja ništa unutarne. Mi zvanje (poziv) shvaćamo kao nešto prema čemu je osoba pozvana zbog njenih unutarnjih osobina. Međutim, ako bi ljude propitali o njihovu pozivu, posebno u našim gradovima, mnogi bi rekli, "Ja sam u svojoj profesiji jer sam uvjeren da je to jedina koja odgovara mojim talentima i sklonostima koje imam od djetinjstva". Ipak, pobliži uvid u te slučajeve bi otkrio da se dani odgovori ne podudaraju s činjenicama, i zamišljam da se ne podudaraju s vašim vlastitim promatranjem života. Danas, zvanje je sve više ono čemu je osoba pozvana od objektivnog tijeka razvoja svijeta. Tamo izvan čovjeka je organizam, međupovezanost; možete to zvati, ako želite, stroj -- to nije važno -- koji daje naredbe, koji ga zove.

Sve to će se stalno intenzivirati i, kao rezultat, ono što kroz aktivnost zvanja čovječanstvo postiže također je odvojeno od samog čovjeka; postaje objektivnije. Kroz tu odvojenost, aktivnost zvanja postaje sve više nešto što, u njenom daljnjem razvoju kroz Jupiter, Veneru, i Vulkan, prolazi proces razvoja sličan onom što se odvijao sa Zemljom kroz Saturn, Sunce, i Mjesec. Osobita je činjenica da kada netko govori kao duhovni znanstvenik nije moguće laskati ljudskim bićima ako je predmet intimno povezan s njihovim

životima. Vidite, znanost duha će sve manje biti izložena, opasnosti da se izražava prema modelu mudrosti koji će se naći u riječima:

U najboljem moralna drama
S predivnim poučnim dosjetkama,
Najbolje da dođu s usana lutke. ([Napomena 67](#))

Znanost duha sigurno neće biti u položaju da to napravi. Često će biti osuđena da postavi kao nešto od velikog značaja za evoluciju svijeta upravo ono što ljudi radije ne bi čuli. Stoga će biti neizbježno da će danas neki ljudi koji se smatraju iznimno bistri jer se sitničavost uvukla u njihove mozgove glatko izjaviti, "Oh, profesionalni život je prozaična, svjetovna stvar". Način na koji život zvanja izgleda pravoj znanosti duha sili nas da izjavimo da upravo preko same činjenice da taj rad postaje odvojen od čovjekovih interesa, sadrži nužnost da razvije odnose koji imaju kozmičko značenje. Mnogi mogu misliti da depresivan pogled na budućnost rezultira iz ovoga: ljudi su sve više uhvaćeni u žrvanj života a znanost duha ih čak ne može ni utješiti što se to dogodilo.

Bila bi, međutim, velika obmana ako bi se takav zaključak izvukao iz onoga što je rečeno pošto priroda univerzuma zahtijeva da stvari budu unificirane kroz suprotne polove. Samo promislite kako ti polariteti nasrću na vas u svijetu! Na primjer, zbog njihova uzajamnog odnosa pozitivni i negativni elektricitet proizvode njihove unificirane učinke. Pozitivni i negativni elektricitet su jedan drugom nužni. Muško i žensko su nužni za propagaciju ljudske rase. Iz polariteta jedinstvo evoluiru u evoluciji svijeta.

Sada, isto načelo je u podlozi onog što je rečeno. Kada je profesionalni rad odvojen od ljudskog bića, mi nužno kreiramo prvi kozmički potencijal za dalekosežnu kozmičku evoluciju. Sve što se događa u evoluciji svijeta povezano je s duhovnim, i u onom što stvaramo unutar sfere našeg zvanja, bio to tjelesni ili mentalni rad, tu leži mogućnost za inkarnaciju duhovnih bića. Za sada, tijekom ovog stupnja Zemlje, ta duhovna bića su, zasigurno, još elementarne vrste; mogli bi reći elementarne vrste četvrtog stupnja. Ali ona će postati elementarna bića trećeg stupnja tijekom evolucije Jupitera, i tako dalje. Rad u objektivnom procesu zvanja je odvojen od nas i postaje vanjski ovoj za elementarna bića koja time nastavljaju njihov razvoj. Ali do toga dolazi samo pod određenim uvjetom.

Ako je rečeno da najprije moramo početi shvaćati značenje onog što je često omalovažavano kao prozaični dio života, također moramo shvatiti da to značenje nije razjašnjeno dok ga potpuno nismo dokučili u njegovoj opsežnoj kozmičkoj vezi. Ono što proizvodimo u našem profesionalnom životu može postati smisleno za Vulkan evoluciju, ali nešto drugo je preduvjet za to. Baš kao što je pozitivni elektricitet nužan za negativni, i muško je nužno za žensko, tako isto i ono što će od čovječanstva biti

puštano u kontinuitetu kao aktivnost trebati će suprotni pol. Polaritet suprotnosti također je za čovječanstvo bio prisutan u njegovim ranijim stupnjevima evolucije. Nešto potpuno novo, naravno, ovdje ne nastaje jer je nešto slično već prije bilo prisutno. Ali kada pogledate na ranije kulturalne periode, makar prije samo dva ili tri stoljeća, naći ćete da su ljudska bića bila daleko više uronjena u njihov profesionalni život s osjećajima i strastima, u stvari sa svim emocijama, nego su to danas. Kada usporedite radost koju je ljudsko biće još moglo doživjeti u profesiji čak i prije sto godina s nezadovoljstvom mnogih ljudi danas koji nemaju ništa osim njihove profesije, moći ćete steći dojam o tome što zaista treba biti rečeno.

Ovakve stvari se ispravno razmatraju zaista rijetko iz jednostavnog razloga jer oni koji raspravljaju karakter i izbor zvanja su oni koji su najmanje pozvani da o tome govore. Školski učitelji, nastavnici književnosti, župnici -- upravo ljudi koji najmanje doživljavaju tamnu stranu profesionalne aktivnosti u modernom svijetu -- pišu o ovim stvarima. Tako ćete naći u uobičajenoj literaturi i čak i u pedagoškim knjigama da se ljudi izražavaju o ovoj temi kao da slijepci raspravljaju o bojama. Naravno, netko tko je završio osnovnu i srednju školu, a zatim se malo osvrnuo po sveučilištu jer to je ono što treba, može se lako smatrati neobično pametnim s idejama koje je apsorbirao; odnosno, ako sada igra ulogu reformatora čovječanstva koji nam sada može reći kako bi bilo što trebalo napraviti. Postoje, zaista, mnogi takvi pojedinci. Osoba koja je stekla odgovarajuću percepciju života zna da su oni ti koji obično najgluplje govore o onom što treba doći. To se obično ne primjećuje jer su oni koji su stekli takve obrazovne diplome sada visoko cijenjeni. Tek će doći vrijeme kada će se razviti osjećaj da takozvani pismeni ljudi, novinari i usko obrazovani učitelji, najmanje od svih razumiju međupovezanosti života. To se mora postupno razviti kao opće mišljenje.

Važno je jasno uvidjeti kako je u ranija vremena čovjekov emocionalni život bio u zamršenom odnosu s njegovim profesionalnim životom i kako potom ovaj potonji sve više postaje odvojen od čovjekova emocionalnog života a tako mora i nastaviti. Iz tog razloga, polarna suprotnost životu zvanja mora postati nešto različito od onog što je bilo ranije. Što je bio taj element koji je ranije dodan životu zvanja? Imate to pred sobom kada uzmete u obzir ono što čini ljusku kulture. Zgrade u kojima je profesija prakticirana i usred njih, crkva, postaju ovoj i ljuska kulture; dani u tjednu rezervirani za rad, a nedjelja rezervirana za potrebe duše. To su bila dva pola: život zvanja i život posvećen religijskim konceptima.

Bila bi jedna od najvećih grešaka koje se mogu napraviti pretpostavljati da taj drugi pol kako je još shvaćen danas od religijskih denominacija može ostati onakav kakav je, pošto je bio napravljen kako bi odgovarao životu zvanja još uvijek vezanog s emocijama ljudi. Sve u ljudskom životu će

propadati ukoliko se ne poveća razumijevanje u ovoj sferi. Onoliko dugo dok elementarni duh kojeg pojedinac stvara u svom zvanju, kao što sam opisao, nije od njega odvojen, stari religijski koncepti su u nekoj mjeri još dovoljni. Danas više nisu dovoljni, i biti će sve manje kako napredujemo u budućnost. Treba oživiti samu ideju kojoj se najbučnije suprotstavljaju određeni ljudi; odnosno, suprotni pol, koji se sastoji u činjenici da bi čovjek trebao moći formirati konkretne koncepte glede duhovnih svjetova, treba ući u evoluciju.

Predstavnici religijskih sekti će često kazati, "Oh, tamo oni u znanosti duha govore o mnogim duhovima i bogovima, ali samo je jedan Bog važan, s Njime samim imamo dovoljno". Dakle, možemo još ostaviti utisak na ljude ako im predstavimo veliku prednost dolaska u kontakt sa samo jednim bogom, posebno tijekom kave poslije večere i obiteljske glazbe, kada su napravljene prezrive opaske prema nedavnim stremljenjima, a ideje su predstavljene na posebno egoističan i sitničavi način. Ali ono što je stvarno važno je da ljudski horizonti budu prošireni; odnosno, da naučimo da je sve prožeto ne samo s jednim božanskim duhom shvaćenim na maglovit način već da je duh također sveprisutan u konkretnom, posebnom smislu. Ljudi moraju naučiti da kada radnik stoji za svojim škripom i okolo lete iskre, stvoreni su elementarni duhovi koji prelaze u proces svijeta i tu imaju svoj značaj. Oni posebno pametni će tvrditi da je to blesavo. Ti će elementarni duhovi, međutim, zasigurno nastati čak i ako onaj tko radi za škripom nije njih svjestan. Ipak, oni će biti stvoreni, i važno je da nastanu na pravi način pošto mogu nastati za svjetski proces i destruktivni i korisni elementarni duhovi.

Najjasnije ćete shvatiti što mislim ako to razmotrite u posebnom kontekstu jer u svim tim stvarima danas stojimo na pragu novog evolucijskog razvoja. Mnogi ljudi već imaju nagovještaj toga. Ako bi to bilo transformirano u stvarnost i ljudi propuste da imaju duhovno znanstvene težnje, to bi bila najgora stvar koja bi se mogla dogoditi Zemlji. Ono do čega je u prvom redu došlo tijekom četvrte post-atlantske epohe je da su se ljudska bića oslobodila od vanjskog, anorganskog svijeta kojeg su utjelovili u svojim alatima. U konačnici, oni će biti ponovno ujedinjeni s onim što su u njima utjelovili.

Danas, konstruirani su strojevi. Naravno, oni su sada predmetni, sadrže malo od ljudskog elementa. Ali neće uvijek biti tako. Odvijanje svijeta teži da dovede do veze između onog što ljudsko biće jest i onog što proizvodi i donosi u postojanje. Ta će veza biti sve intimnija. Najprije će se pojaviti u onim područjima koja stvaraju osnovu za bliskiji odnos između dviju osoba -- na primjer, u tretiranju kemijskih tvari koje se koriste u medicini. Ljudi još vjeruju da kada su sumpor, kisik, i neka druga tvar -- hidrogen ili nešto drugo -- kombinirane, produkt te kombinacije posjeduje jedino one učinke koji su izvedeni iz pojedinih supstanci. Danas je to još u velikoj mjeri točno,

ali smjer evolucije svijeta teži nečim drugačijem. Suptilno pulsiranje koje leži u životu volje i naravi ljudskog bića tkati će i postupno se utjeloviti u ono što ono proizvodi. Dakle, neće biti beznačajno od koga je određeni preparat primljen.

Čak i sasvim vanjski i hladni tehnički razvoj teži prema sasvim određenom cilju. Svatko tko može formirati nejasnu koncepciju o budućnosti tehničkog razvoja zna da će cijela tvornica raditi na potpuno individualan način koji će biti u skladu s onim tko njome upravlja. Njegov ili njen način razmišljanja će ući u tvornicu i preći u način na koji strojevi rade. Ljudska bića će se miješati s tom objektivnošću. Sve što ona dodiruju postupno će nositi ljudski otisak. Bez obzira koliko to glupo danas izgledalo pametnim ljudima -- unatoč tome što je Sv. Pavao rekao da je ono što ljudi smatraju pametnim u očima Boga često glupost ([Napomena 68](#)) -- ljudi će shvatiti da će doći vrijeme kada će pojedinac moći prići mehanizmu koji miruje i znati će da za pokrenuti ga mora pomaknuti svoju ruku ovako, onako, ili na neki drugi način. Preko vibracija zraka uzrokovanog tih signalom, motor ([Napomena 69](#)), unaprijed podešen da odgovori na to, biti će pokrenut.

Zatim, nacionalni ekonomski razvoj će postati takav da će patentiranje strojeva biti sasvim nemoguće; takve stvari će biti zamijenjene onim što sam upravo objasnio. Dakle, biti će odstranjeno sve što nema vezu sa ljudskom prirodom, i time će biti moguće da dođe do nečega sasvim određenog. Samo zamislite što će istinski dobra osoba koja je dosegla posebno visoki nivo morala u budućnosti biti u stanju napraviti. Konstruirati će strojeve sa signalima koji mogu biti upravljani samo od pojedinaca kao što je on sam. Zlo misleći ljudi proizvoditi će potpuno drugačije vibracije kada budu radili takve signale, i stroj neće uzvratiti.

Ljudi već imaju blagi nagovještaj o tome. Nije bez razloga da sam vam skrenuo pažnju na neke pojedince koji proučavaju ples plamena pod utjecajem određenih tonova. Daljnje istraživanje u tom smjeru bi otkrilo put do onoga na što sam upravo ukazao. Mogli bi zaista, reći da je to put natrag u ona vremena kada alkemičar koji je samo želio novcem napuniti svoj džep nije mogao postići ništa, dok bi drugi, koji je samo želio postaviti sakrament u slavu bogova i dobrobit čovječanstva, bio uspješan.

Na neki način, tako dugo dok je ono što je nastalo od ljudskog rada nosilo auru emocija i radosti koje je čovjek u to prenio, to nije bilo dostupno vrsti utjecaja koju sam upravo opisao. Ali u onoj mjeri u kojoj proizvodi profesionalnog rada nisu mogli više biti proizvedeni s posebnim i apsolutno nužnim entuzijazmom, ono što tako otječe od ljudi i struji od njih unaprijed može postati motorna sila. Istina je da kroz činjenicu da pojedinci ne mogu više ujediniti njihove emocije sa svijetom strojeva, oni, na neki način,

vraćaju tom svijetu čistoću koja se javlja od rada, ili služi njihovu radu. U budućnosti više neće biti moguće da ljudi poklone toplinu stečenu iz entuzijazma i radosti izvedenih iz njihova rada, proizvedenim stvarima. Ali same te stvari će biti čišće čim su od radnika postavljene u svijet. Također će postati više podložne na ono što emanira od, i predodređeno je od, čovjeka kao motorna sila, kao što sam opisao.

Takav smjer čovjekovoj evoluciji može se dati jedino od konkretnog znanja o duhovnim silama koje mogu biti otkrivene duhovnom znanošću. Da bi se takav razvoj dogodio, za sve veći broj pojedinaca u svijetu je nužno da postupno nađu suprotni pol. To se sastoji u ujedinjavanju jednog ljudskog bića s drugim u onom što se diže daleko iznad svakog profesionalnog rada, dok ga u isto vrijeme osvjetljava i prožima. Život u duhovno znanstvenom pokretu daje osnovu za ujedinjeni život koji može povezati sve profesije. Ako bi bio samo vanjski napredak u evoluciji zvanja, to bi rezultiralo razgradnjom ljudskih spona; ljudi bi postali manje sposobni razumjeti jedni druge ili razviti odnose prema potrebama ljudske prirode. Sve bi više ignorirali jedni druge, tražili jedino vlastitu prednost, i imali samo kompetitivne odnose jedni s drugima. Ne smije se dopustiti da to toga dođe da čovječanstvo time ne bi palo u potpunu dekadenciju. Da bi spriječili da se to dogodi, znanost duha se mora širiti.

Moguće je uistinu opisati ono čemu mnogi ljudi danas nesvjesno teže, čak iako to poriču. Postoje danas mnogi, znate, koji kažu, "Ova priča o duhovnom je drevno brbljanje! Stvarni uspjeh koji će zaista dovesti do ljudskog napretka naći će se u razvoju fizikalne znanosti. Kada čovjek pobjegne od sveg tog brbljanja o duhovnim stvarima, onda ćemo, na neki način, imati raj na Zemlji".

Međutim, ako ništa ne bi prevladalo kod čovječanstva osim rivalstva i kompenzacijskog instinkta gramzivosti, na Zemlji ne bi bio raj već pakao. Konačno, ako će se dogoditi stvarni progres morao bi postojati još jedan pol. Ako se ne bude tražio duhovni pol, tu će morati biti ahrimanski pol. Tada bi prevladao slijedeći argument: "Ako bi zvanja nastavila biti specijalizirana, uvijek bi bilo izvjesno jedinstvo u tome što bi jedna osoba bila ovo, druga ono, ali sve bi imalo zajedničku karakteristiku stjecanja što je moguće više kroz njihove poslove". Istina, sve bi bilo napravljeno sličnim, ali to je jednostavno ahrimanski princip. Pogrešno je misliti da svijet može dosegnuti svoj cilj kroz takvu jednostranu evoluciju, nastavivši čisto u vanjskoj sferi kao što smo to opisali. Slijediti ovakvu liniju misli bilo bi ravno ženskom obrazloženju da su muškarci postupno postali gori, stvarno krajnje nepodobni za svijet, i trebaju biti potpuno istrijebljeni, i da ćemo tako dobiti pravu evoluciju fizičkog svijeta.

To bi tražilo čudnu osobu, zaista, za imati takav pogled pošto baš ništa ne može bilo postignuto rješavajući se svih muškaraca. Pošto to vrijedi za čulni svijet, ljudi to razumiju, ali takvu ludost ne razumiju u odnosu na duhovni svijet. Ipak, to je isto za duhovne odnose kao kada bi netko pretpostavio da se samo vanjska evolucija može nastaviti; ne može. Baš kao što su raniji evolucijski periodi trebali apstraktne religije, tako i ovaj novi stupanj treba konkretnije duhovno znanje kakvom se teži u duhovno znanstvenom pokretu. Elementarna bića koja su stvorena i otpuštena kroz profesionalni rad ljudi moraju biti oplođena od ljudske duše s onim što prima u sebe od impulsa koji teže gore u duhovne oblasti. Nije to jedina misija znanosti duha, već to je misija povezana s unaprjeđenjem i promjenom života zvanja. Dakle, evolucija svijeta zahtijeva da kako profesije postaju više specijalizirane i mehanizirane, ljudi osjećaju potrebu za suprotnim polom da razmjerno tome postane intenzivnije u njima aktivan. To znači da svako ljudsko biće treba ispuniti njegovu dušu s onim što ga dovodi blizu svakog drugog ljudskog bića, bez obzira što bi njihov specijalizirani rad mogao biti.

Sve ovo vodi do mnogo više toga. Kao što ćemo čuti u dogledno vrijeme, novo doba će se pojaviti iz onog što možemo opisati kao ravnodušnost našeg vlastitog vremena prema životu i povlačenje od njega, što je često iskustvo radnih ljudi ovih dana. U novom dobu, ljudska bića će njihov rad ponovo izvršavati iz drugačijih impulsa. To stvarno neće biti gore od onih starih strukovnih impulsa koji ne mogu biti obnovljeni, već moraju biti zamijenjeni drugima drugačije vrste. U vezi toga danas već možemo pokazati, ne samo apstraktno već sasvim konkretno, na ljudski ideal koji će znanost duha razviti. To će pokazati što čak i zvanje može postati ljudskim bićima kada razumiju kako znakove vremena promatrati na pravi način.

Nastaviti ćemo naša razmišljanja u vezi značaja ovih stvari za pojedinca, i za karmu.

PREDAVANJE V

Iz ovih razmišljanja o segmentu ljudskog života koji je formiran, ili pridružen, zvanju, vidjeli ste da je te stvari teško objasniti jer dovode mnogo toga u razmatranje. Moramo imati na umu da je sve što je dovedeno u život kroz zakone sudbine, karme, zavisno o mnogim faktorima, a sama raznovrsnost života leži upravo u toj istini.

Ovdje bi bilo u redu dati poseban komentar ako, pod riječ zvanje, podvedemo individualne ljudske elemente iz životne sudbine. Drugim riječima, ono što se naziva zvanje pojedinca ne smije se pobrkati s onim što označavamo, u najširem smislu, kao njegov službeni položaj. Očito je da će biti svakakvih konfuzija ako našu pažnju usmjerimo na ono što netko predstavlja u njegovom ili njenom službenom položaju i to podvrgnemo ovdje predstavljenom gledištu na profesionalni život. Sama činjenica da ljudi često moraju slijediti svoje zvanje unutar službenog položaja čini da najsloženiji vanjski činitelji imaju utjecaja na njihove živote, i druge karmičke niti mogu, nakon uobličavanja, također tkati u njihove karme zvanja.

Zasigurno, danas živimo u periodu koji se polako transformira, ali stvari koje ovdje moramo spomenuti u odnosu na karmu zvanja nisu nipošto jedine odrednice kod smještanja osobe u ovaj ili onaj položaj u životu. Znamo da je danas karma zvanja na mnoge načine iskrižana karmom cijelih rangova i klasa ljudskih bića. Ambicija, taština, i predrasude pojedinca, kao i ljudi oko njega, nose mnoge čimbenike koji utječu na način na koji on ili ona zauzima položaj u životu unutar grupe. Svi oni na karmu zvanja utječu izvana i čine mogućim da se ahrimanski utjecaji stalno miješaju u čovjekovoj aktivnosti. Netko na određenom položaju u životu, tko je, kroz svakakve načine koji su dobro poznati i ne treba ih spominjati, postao, recimo, ministar ili član državnog vijeća, ne mora nužno imati misiju (zvanje) da zauzme to mjesto. Takva osoba može imati visok položaj, ipak njegova ili njena misija može biti ona od službenika, ali ne smijemo misliti da iz tog razloga ne može zauzeti taj položaj. Specifičnost je našeg vremena da je materijalističko tumačenje osnovnih pretpostavki, opravdano koliko može biti samo po sebi, iznjedrilo takvu teoriju života kao što je “selekcija najsposobnijih”. Čak je i Oskar Hertwig, student Haeckela ([Napomena 70](#)) kritizirao takvu interpretaciju ukazujući da ovo naše doba koje je proizvelo takvu doktrinu za najvažnije položaje bira najmanje sposobne, i to u mjeri koja je neusporediva kada gledamo ukupan opseg života u drugim dobima. Mi jednostavno ne osuđujemo naše vlastito vrijeme na pesimističan način i ukazujemo na dobra stara prošla vremena, već stojimo u prisutnosti stvarne činjenice. Upravo ljudi koji su sada ponosni na teoriju o selekciji

najsposobnijih oni su koji u stvarnosti doprinose tendenciji biranja najmanje kvalificiranih za naizgled najvažnija mjesta u životu.

To je danas gorka istina. Ipak, bila bi prepoznata ako sadašnje doba ne bi bilo potpuno pod utjecajem najdalekosežnije vjere u autoritet, tuposti oportunitizma, i pod dominacijom onog što se zove javno mišljenje, koje je filozof devetnaestog stoljeća nazvao “osobna ludost”. Da ponovim, ljudi bi vidjeli što je ovdje od stvarne važnosti kada ne bi bili pod ogromnim utjecajem sadašnjeg javnog mijenja koje dotječe iz tako mutnih izvora. Moramo, stoga, razumjeti da naše doba mora biti podučeno da snažnije dohvati život kroz to da sagleda da smo uronjeni u jednostranost, u *selekciju najgoreg*. To mora proći unatoč takozvanom javnom mnijenju i njegovom obožavanju heroja od najmanje kvalificiranih ljudi.

Službeni položaji su često ispunjeni od Ahrimana-Mefista i, kako otkriva *Faust*, možete vidjeti kako Mefisto brine za svoje službene dužnosti. Faust se mogao osloboditi Mefista tek pred kraj njegova života. On sada dolazi u kraljevsku palaču i proizvodi papirni novac — izum od iznimne važnosti za prethodno stoljeće. Ali zapravo je Mefisto onaj tko ga pronalazi. Faust je zatim vođen u drevni svijet od Homunculusa, koji je nastao kroz pomoć Mefista. On čak postaje vrhovni zapovjednik i vodi ratove, ali u prezentaciji koju je Goethe koristio u tom činu, zapravo, Mefisto vodi te ratove. Na kraju vidimo kako se Faust postupno oslobađa Mefista. Čak iako Faust, nakon što je napustio profesorsko mjesto koje je prije držao, jednostavno luta svijetom bez da ima određeni službeni položaj; moramo reći da Mefisto stoji pored njega na način na koji mefistovska sila djeluje na život čovječanstva. To je stvar na koju moramo obratiti pažnju.

Druga stvar je jednako važna. Ekstremno je teško valjano istražiti što je to što zaista radi u čovjekovoj prirodi tijekom karmičke evolucije. Uistinu, možemo reći da je i na tom području, također, znanstveni razvoj došao do točke gdje mora biti zamijenjen duhovno znanstvenim promatranjem. Baš u bavljenju životom duše znanstvenici imaju najstrašnije zablude. Zaista, opažamo da postoji izopačena znanstvena škola razmišljanja koja se poduhvatila suočiti se s duševnim životom pokušavajući ga promatrati na znanstveni način, priznajući da ga se ne može pronaći u svijesti već da se većina toga podiže u svijest iz nesvjesnog ili podsvjesnog koje leži ispod praga. U prethodnim raspravama predstavili smo konkretne primjere duševnog života koji zaista leži u podsvjesnom i podiže se u svijest kao oblaci dima kada su komadići papira spaljeni u području gdje je vulkanski krater. ([Napomena 71](#)) Zasigurno, dosta toga leži ispod u dubinama svijesti.

Možemo reći, dakle, da za valjano razumijevanje stvari neki psiholozi već pretpostavljaju da je nužno postaviti prisutnost ili odsustvo tamne, nesvjesne sposobnosti u duši. Međutim, pošto se još ne žele prilagoditi opsežnoj duhovno znanstvenoj koncepciji svijeta, mogu proizvesti samo karikaturu. Osoba koja se drži gledišta znanstvene psihologije gleda na ljudski život onako kako se razvijao. Zasigurno, više se ne pretpostavlja da

ono što duša osjeća i želi, što uzrokuje njenu sreću ili nesreću, radost ili bol, zavisi samo o onome što je zadržala u svijesti. Sada je napravljen napor da se propita dušu i iz nje izvuče što je prošla u radosti, tuzi, razočaranju u životu i drugim stvarima koje su zaboravljene. Međutim, ono što je zaboravljeno, nije nestalo, tako je kazano, već je ukopano u podsvijesno.

Posebno je za nezadovoljene i shodno tome potisnute apetite ranijih vremena rečeno da agitiraju u podsvijesti. Uzmimo konkretan slučaj žene u njenim tridesetim godinama. Kada je bila šesnaest, zaljubila se, razvijajući istinski erotsku strast, koja bi, tako kažu ove znanstvene škole, odvela njen život na stranputicu da joj se predala i da je bila ispunjena. Međutim, pod utjecajem njena obrazovanja i savjeta starijih, ona je to potisnula — progutala, koristeći trivijalni izraz — dolje u njenu dušu. Ona živi dalje i prolazi četrnaest godina. Ona je sada možda udana u skladu s njenim položajem u životu. Što se tiče njenih svakodnevnih razmišljanja i osjećaja, stvar je davno zaboravljena; ali ono što je zaboravljeno nije i nestalo. Sadržaj duše se ne iscrpljuje onim što zna, tvrdi ova škola mišljenja, i u dubinama njene duše taj događaj je još prisutan. Ali unatoč tome što je izvana sretna, ta dama pati od neodređene tendencije prema pesimizmu, djelomično umorna od života, od nervoze do neurastenije, ili nečeg takvog, i ti simptomi su potom dijagnosticirani kao izraz njene potisnute tjeskobe o događaju iz njenog ranijeg života. Zatim je napravljen napor da se ta vrsta psihologije uvede u znanost liječenja, liječenja takvih duša kroz ispitivanje. Pacijentima je rečeno da takva iskustva još prebivaju u najdubljim oblastima psihe, očito zaboravljena od gornjeg nivoa svijesti, i da ih treba izvući na površinu. Ako su, pod utjecajem vještog ispitivača koji, prema modernom gledištu, mora biti psiholog, ona tako izvučena na površinu, i ako osoba dođe do razumijevanja stvari, tada će stvari biti bolje. Aktualno “izlječenje” je često postignuto tim sredstvima, premda su u većini slučajeva pacijenti samo izgledali izliječeni. Međutim, u kojoj mjeri izgledaju izliječeni, možemo objasniti drugom prilikom. To je, dakle, primjer kako znanstvenici pokušavaju prodrijeti u dubine života duše.

Drugi primjer je u vezi čovjeka od trideset pet ili četrdeset, koji pati od izvjesnog umora od života, određene kolebljivosti u životu. Niti on niti oni oko njega ne znaju zašto, a najmanje on sam. Netko tko se bavi ovakvom “znanošću o duši”, kako smo objasnili, tada kopa po zaboravljenom podzemlju duševnog života tog čovjeka i na svijetlo donosi činjenicu da je plan koji je imao u životu kada je imao otprilike šesnaest godina bio izjalovljen. Tada se morao okrenuti drugom planu, onom koji nije bio povezan s drugima. Dakako da je on bio zadovoljan u onom što je osjećao, mislio, i želio iz dana u dan, ali to nije sveukupni život duše; razbijeni životni plan još je nastavio biti živa snaga u najdubljim procjepima duše.

I u ovom slučaju, također, “eksperti” vjeruju da čovjek može biti izliječen kada je, kroz ispitivanje, razbijeni životni plan otkriven i osoba preko ispitivača dođe do njegovog razumijevanja. Također je pretpostavljeno da u

dubinama duše ima mnogo toga o čemu svijest ne zna ništa. Ukratko, došlo se do zaključka da svijest predstavlja samo mali dio onog što čini život duše. Ali ono što ljudi danas pokušavaju naći na dnu duševnog života stvarno je neka vrsta bezdušnog sedimenta. Jedan teolog je nedavno nazvao to pomalo grubo — “životinjski mulj na dnu duše”. Odnosno, razočaranja, potisnuti apetiti, razbijeni životni planovi, “životinjski mulj na dnu duše”, sve to dolazi iz nižih dubina duševnog života. To se odnosi na sve što je ukorijenjeno u životu tijela, krvi, animalno; to iz dubina duše ne dolazi na svjestan način jer bi se svijest, a to i radi, odupirala svemu tome.

Zasigurno postoji nešto istine u teoriji o “životinjskom mulju na dnu duše”. Koliko često u životu čujemo da naša svijest govori: “Stvarno želim samo jednu stvar; želio bih iskusiti ovo ili ono, zato se okrećem ovoj ili onoj osobi”. Ali mulj na dnu počinje raditi, i moguće je da su u igri samo životinjski apetiti, prerušeni u ono što svijest govori. Dalje te “znanstvene” škole drže da te nesvjesne oblasti udomljuju sve što je izvedeno iz veze pojedinca s rasom, nacijom ili svakakvim drugim povijesnim ostacima koji igraju svoju ulogu nesvjesno u duši, dok se sama svijest ponaša sasvim drugačije. Gledajući sve što se u svijetu danas kuha, ne može se čak ni reći da te stvari ne mogu biti potvrđene primjerima iz cijelog svijeta. Kako se može poricati da danas mnogi ljudi govore o uzvišenim idealima u vezi prava i slobode ljudi dok je ono što je stvarno aktivno u njihovim dušama ono što rije u mulju na dnu, kako proizlazi iz veza koje psihoanaliza nastoji analizirati.

Zatim teološki psihoanalitičari — a ne znam kako oni i znanstveni psihoanalitičari prosuđuju jedni druge — također uključuju demonsko kao dio podsvjesnog života duše — drugim riječima, ono što se javlja iz još većih dubina, posve iracionalno, kako je kazano. Teološki psihoanalitičari imaju veliko zadovoljstvo posebno u misli da nepoznati demoni rade u podsvijesti duše da bi, na primjer, prometnuli ljude u gnostike ili teozofe. Oni misle da kada je duša psihoanalizirana, kada smo prodrli u najdublje oblasti gdje leži “prvobitni mulj”, tamo se može otkriti demonsko učenje kao što je gnostičko, ili demonsko učenje kao što je ono od psihoanalize — oprostite, ne psihoanaliza, koja se prema viđenju tih ljudi i žena neće tamo naći, već teozofija i druge stvari također spomenute u vezi toga. Dobro, zaista ne želim ulaziti u kritiku psihoanalize, ali svrha objašnjavanja svega ovoga je pokazati da nešto u tim psihoanalitičkim stremljenjima forsira suvremena istraživanja u kontakt s onim što leži, radi i tka ispod svjesnog dijela duše. Ipak, iz tih stremljenja moraju proizaći najperverziji nalazi zbog predrasuda znanstvenika i njihove nevoljkosti da uzmu o obzir duhovno znanstvena istraživanja na tom polju. Ono što su u stanju otkriti u životu duše na pravi način se može analizirati jedino s znanjem da se čovjekov život odvija kroz ponovljene živote na Zemlji. Ipak psihoanalitičari ono što postoji na dnu duše pokušavaju objasniti na osnovi jednog života na Zemlji, i ne čudi da je slika koju prave toliko visoko izobličena.

Onaj tko na dnu duše nađe, na primjer, srušene životne planove mora najprije istražiti značaj takvog rušenja u ukupnom ljudskom životu koji prolazi kroz ponovljene živote na Zemlji. On ili ona bi tada možda otkrili da su određeni aspekti takvog ukupnog ljudskog života također aktivni u podsvijesti i, kao stvar sudbine, zapravo spriječili životni plan da dođe do ostvarenja. Takav pojedinac bi onda vidio da je taj srušeni životni plan u dubinama duše predodređen, ne da jednostavno uzrokuje bolest u ovoj inkarnaciji, već također da se kroz portal smrti prenese kao sila u životu između smrti i novog rođenja, igrajući svoju pravu ulogu tek u slijedećem životu na Zemlji. Može, zaista, biti nužno da takav srušeni životni plan najprije bude sačuvan u dubinama duše gdje može biti ojačan i time mu biti omogućeno da dobije svoj pravi oblik između smrti i novog rođenja tako da može uzeti oblik za to predodređen u slijedećem čovjekovu životu; to ne može napraviti u sadašnjem zemaljskom životu zbog ostalih osobina duševnog života.

Tako je “životinjski mulj na dnu duše” — kao što sam rekao, izraz je neprijatan — tamo, zasigurno; ali imajte na umu što sam rekao u vezi odnosa između glave i ostatka čovjekova organizma. Njegovo tijelo je povezano s njegovim zemaljskim životom — zaista, s njegovom sadašnjom inkarnacijom u mnogim aspektima — dok je njegova glava rezultat ranijih stupnjeva evolucije Zemlje i posebno je povezana s njegovom prethodnim inkarnacijama. Kada to uzmete u obzir, razumjeti ćete da od ostatka organizma, u skladu s ulogom koju igra u cijeloj karmičkoj vezi, mnogo toga radi prema gore što mora posjedovati različit stupanj zrelosti od onog što dolazi od glave i nervnog sustava. Ali onaj tko samo analizira mulj na dnu na psihoanalitički način je krajnje zaveden. On je kao osoba koja želi znati kakva vrsta žita će rasti na određenom tlu prije nego je žito tamo naraslo. Analizirajući tlo on nalazi izvjesno đubrivo s kojim je bilo nađubreno. Tako kaže, “Sada znam đubrivo iz kojeg će rasti sljedeći usjev žita”. Žito nikako ne raste iz đubriva, unatoč činjenici da mora biti tu! Bitna stvar je što je zasađeno u tom mulju na dnu. To je često predodređeno da kroz vrata smrti izvrši utjecaj u sljedećem kretanju na Zemlji. Ono što je potrebno nije istražiti životinjski mulj dolje, već ono što je zasađeno u toj muljevitoj supstanci kao sjeme duše.

Takozvana psihoanaliza čini mogućim istraživanja u samoj oblasti gdje sadašnje predrasude rade na katastrofalan način; mi ovdje imamo posla s područjem iz kojeg sadašnja razmišljanja snažno teže da uzmu svoj smjer, pošto nisu zadovoljna s onim što svjesno iskustvo daje duši. Opće područje u kojem bi trebalo napraviti istraživanja nije više sporno, ali pošto ljudi koji ne razumiju znanost duha nemaju prave vodilje za njihova istraživanja, oni besciljno riju u poljima koja su im dodijeljena kroz njihove službene veze ili njihovom vlastitom agitacijom. Rade to na veoma nevješt način, smještajući sve na pogrešno mjesto jer bolje ne znaju. Njihova istraživanja bi pobrala prave rezultate jedino kada bi mogli pratiti prave karmičke niti, kao što sam

već spomenuo barem sugestivno osvrćući se na ovu ili onu stvar. Psihoanalitičari su strašno nevjerodostojni, posebno kada se uzburka oblast elementala. Ipak je od velike važnosti istražiti fine i intimne formacije niti koje dosežu buduću sudbinu ljudskog bića. Ono što se događa u svjesnom životu osobe od buđenja do spavanja otkriva malo od onih sila koje nastavljaju raditi kao karmička struja kroz razne inkarnacije. Ono što svjesno doživljavamo tijekom budnog života uvelike pripada sadašnjoj inkarnaciji. Dobro je da je tako jer moramo biti marljivi u našoj sadašnjoj inkarnaciji. Ali mnogo od onoga što će biti preneseno kroz portal smrti kao zametak formiran iz iskustava naše sadašnje inkarnacije – incidenti kroz koje smo prošli, stečene vještine – sve to igra značajnu ulogu u našem životu od trenutka kada zaspemo pa dok se ne probudimo, i to često utječe na naše snove. Međutim, moramo naučiti, da na pravi način prosudimo tvorbu naših snova. Kada ljudi kažu da su to sjećanja, to je često točno, ali ona ne djeluju u struji naše karme na linearan način. U stvari, ona često djeluju na takav način da je njihov značaj upravo suprotan od onog kako su predstavljena. Dati ću vam primjer iz literature da bi jasno iznio ono što želim reći.

Estetičar Theodor Vischer ([Napomena 72](#)) u njegovu je novelu *Auch Einer* uključio dovitljivu malu priču koju ovdje predstavljam jer govorim o životu zvanja na opsežan način, odnosno, uključujući sve što je povezano s nečijim zanimanjem. Dakle to ću ilustrirati. U noveli Vischera, postoji razgovor između oca i njegova sina. Oni hodaju zajedno i, nakon što je otac ispitivao sina o svakakvim stvarima, dječak kaže, “Samo razmišljam, učiteljica nam je rekla da uvijek trebamo pitati osobu koje je njeno zanimanje jer je važno imati odgovarajuće zanimanje. Na taj način je moguće naučiti da li je osoba ugledna i da li ima dobar duševni život”. “Tako dakle”, kaže otac. “Da, zaista, i nakon što nam je učiteljica to rekla imao sam san u kojem sam šetao uz jezero tamo preko i u mom snu sam pitao jezero kakvo zanimanje ono ima, i jezero je odgovorilo, ‘Moje je zanimanje da budem mokro’”. “Je li to baš tako?” kaže otac.

To je veoma pametna anegdota i ona koja otkriva da je osoba koja je ispričala imala puno znanja o životu. Otac kaže, “Je li to baš tako?” jer naravno ne želi zbuniti sina i kazati mu kakvu je glupu stvar učiteljica rekla. No otac je bez sumnje imao svoje razmišljanje o temi. On je zaista trebao prosvjetliti svog sina na inteligentniji način nego je to učiteljica napravila, i trebao mu je reći, “Ne bi trebali formirati naše sudove tako površno. Lako je moguće da osoba pogriješi u vezi toga koje je to ugledno zanimanje i može pogrešno smatrati da je čovjek na lošem glasu; također može biti u nepovoljnom položaju na neki način”. Ukratko, otac bi morao ispraviti njegova sina, ali u ovom konkretnom slučaju to nije bilo nužno. Dječak je još bio mlad, i njegovi snovi su još mogli na njega djelovati na povoljan način. Ovaj san je radio u njegovoj podsvijesti, ali na takav način da izbriše glupost učiteljice iz njegove duše. Dakle, san se uobličava u dječakovoj

podsvijesti, koja je pametnija nego površna svijest, na takav način da se dašak ismijavanja nadvio nad glupošću učiteljice. Jezero je kazalo da je njegovo zanimanje, njegovo zvanje, biti mokro. To je nešto što će na zdrav način raditi na istjerivanju štetnih utjecaja takvog učenja. Ovdje je san sjećanje koje dolazi još iste noći, ali on također služi kao korektiv u životu. U stvari, astralno tijelo često radi na taj način, i mogli bi pronaći, zajedno s talogom preostalim u duši iz živih iskustava, osobito krivih uputa, da je i korekcija također prisutna u podsvjesnim snagama duše. To često proizvodi utjecaj čak i u istoj inkarnaciji kod mladih ljudi. Međutim, iznad svega, njen utjecaj je nošen kroz portal smrti i nastavlja se dalje. To čini sredstvo samokorekcije u čovjeku, i na tu činjenicu moramo obratiti pažnju.

Spominjanjem ovih stvari jednostavno sam želio pokazati koliko je toga u ljudskoj duši i kako to probija svoj put iz jedne inkarnacije u drugu. Moramo se baviti cijelim kompleksom sila koje imaju domet iz jedne inkarnacije u drugu. Sada moramo razmotriti kakav odnos postoji između tog kompleksa sila i ljudskog bića utoliko što njegov život teče između rođenja i smrti. Tu je on ili ona stvarno instrument s četiri strune — fizičkim, eterskim, astralnim tijelom, i egom — na kojem ovo gudalo od karmičkih sila izvodi svoj napjev. Individualni život nastaje u skladu s mjerom u kojem je na jedno ili drugo — etersko tijelo, astralno tijelo, ili etersko zajedno s egom — kliznulo gudalo karme, ako dopustite ovu usporedbu s violinom. Tonovi te četiri strune života mogu međusobno utjecati na razne načine, čineći teškim govoriti o tome, i odgonetnuti, ne u samim praznim apstrakcijama već detaljno u kamenčić, individualne životne melodije ljudskih bića. Dakle, moguće ih je odgonetnuti tek kada se može vidjeti kako gudalo karme igra na četiri strune ljudskog bića. Međutim, ovdje raspravljamo s općeg gledišta, i na to moramo obratiti pažnju.

Ako pogledamo ljudsko biće u onim godinama kada, kao što je objašnjeno u mojoj brošuri [*Odgoj djece u svijetlu antropozofije*](#), prvenstveno ulaze u razvoj fizičko i posebno etersko tijelo, ako pogledamo razvoj djece od približno sedme do četrnaeste godine, vidjeti ćemo da se upravo u to vrijeme u njima pojavljuju određene osobine koje su tipične za taj period. Na neki način se određene stvari konsolidiraju, premda se mnoge stvari preklapaju tako da se mnogo toga što se javlja tijekom prvih sedam godina može potpunije i dublje vidjeti tek između sedme i četrnaeste. Naći će se da se nešto pojavljuje na jasnije određen način u razvoju djeteta što bi mogli zvati, u nekom smislu, unutarne osobitosti koje su konsolidirane kroz karakter i ponašanje u tjelesnosti. Međutim, to je tako, samo utoliko koliko dolazi do izražaja u držanju i gestama fizičkog bića, i u cjelokupnom držanju u životu. Mislim na ono što tu preuzima čvrstu formu; ne sve, zasigurno, ali veliki dio onog što uzrokuje da je čovjek nabijen i kratak, ili da ima više tijelo koje uzrokuje da on ili ona hoda na određeni način kao što je čvrsti korak ili plesni hod, da spomenem radikalne suprotnosti. Kao što sam

rekao, ne sve, ali veliki dio onog što se tako pojavljuje kod djeteta u razvoju izvedeno je iz karme i učinak je zvanja njegove prethodne inkarnacije. Često se rade greške kada se ne obraća pažnja na ono što sam upravo rekao; odnosno, kada je, da postane pametno, napravljen trud da se iz njegovih manira i držanja odredi što će biti djetetovo zvanje. Međutim, tako bi mu pogrešno dali zvanje slično onom iz njegove prethodne inkarnacije, i to bi za dijete bilo štetno.

Kada ovaj period u djetetovu životu završi, ili čak prije tog vremena jer, kao što sam rekao, stvari se preklapaju, tada se astralno tijelo manifestira na poseban način radeći natrag na onom što je prije razvijeno. Ako se to shvaća i proizlazi iz duhovne znanosti, onda se može vidjeti i na fizičkom planu. U skladu s ostalim karmičkim silama, astralno tijelo djeluje unatrag na takav način da transformira ono što je rezultiralo čisto iz karme zvanja tijekom sedme do četrnaeste godine. Drugim riječima, dvije antagonističke sile u djetetu se bore jedna s drugom. Jedna grupa sila daje mu formu; one više dolaze iz eterskog tijela. Druga grupa, dolazeći više od astralnog tijela, radi protiv onih i dijelom ih paralizira, tako da je on osuđen da transformira ono što je na njemu forsirano od karme zvanja njegove prethodne inkarnacije. Drugim riječima, možemo reći da etersko tijelo radi na formativan način; odnosno, ono što je manifestirano kao nošenje fizičkog tijela, kao nečije držanje, izvedeno je iz eterskog tijela. Astralno tijelo radi na transformirajući način. Kroz međuigru ove dvije sile, koje su stvarno u ljutom konfliktu jedna s drugom, mnogo toga što ima veze s djelovanjem karme zvanja dolazi do izražaja.

Međutim, to sada radi zajedno s ostalim karmičkim strujama, pošto također moramo uzeti u obzir i fizičko tijelo. S njime, ono što primarno dolazi u razmatranje tijekom prvog perioda života je to kako se ljudsko biće smjestilo u svijet pomoću njegove karme. Od toga zavisi čak i vrsta fizičkog tijela kakvog imamo pošto, zbog naše karme, mi se smještamo u određenu familiju u posebnu naciju. Dakle, mi primamo nedvosmisleno formirano tijelo, ali to nije sve. Samo promislite koliko toga ovisi o tijeku našeg života i o situaciji u koju smo ušli smještajući se u određenu familiju. Samo s tom činjenicom dana je osnova za mnogo toga u našem životu. Ustvari, tijekom prvih sedam godina u kojima se posebno razvija fizičko tijelo, u njemu su aktivne sile — ili bi bilo bolje reći oko njega — koje nisu izvedene iz našeg zvanja i svega što je s njim povezano u našoj prethodnoj inkarnaciji, već iz načina na koji smo živjeli s drugima u prethodnim inkarnacijama. Pod time mislim kako smo stali u odnosu s ovom ili onom osobom tijekom prethodne inkarnacije, ne u nekom posebnom dijelu našeg života — to spada u drugo područje — već kroz cijeli naš život. Naše duše rade na tome jer su duboko pogođene odnosima koje smo imali s ljudskim bićima, i sa sobom kroz portal smrti nosimo ono što evoluiralo iz tog procesa. Zbog tih sila, mi dovodimo do toga da se opet smjestimo u neku određenu obitelj i situaciju u životu. Tako možemo reći da ono što zapravo smješta naše fizičko tijelo

ovdje, u nekom smislu, i radi kroz njega, također određuje i našu situaciju u životu. To nastavlja raditi dalje, naravno, kroz slijedeće živote, i susreće svoju silu protuteže kroz ego. Ego djeluje na životne situacije na rastapajući način, ali također radi u sukobu s onim što je u njima već određeno. Možemo, stoga, reći: Fizičko tijelo, stvaralačko u životnoj situaciji; ego, transformirajuće u životnoj situaciji. Kroz ujedinjeno djelovanje to dvoje u toj borbi, druga struja karme zahvati život pošto su u pojedincu dvije sile sveprisutne: one koje ga teže zadržati u određenoj situaciji, i one koje ga žele od nje odvojiti.

1. Fizičko tijelo:	stvaralačko u životnoj situaciji	}
2. Etersko tijelo:	formativno	
3. Astralno tijelo:	transformativno	
4. Ego:	transformativno u životnoj situaciji	

Odnosno, 1 i 4 primarno djeluju jedno na drugo, kao i 2 i 3; ali sve četvoro djeluju jedno na drugo na najrazličitije načine. Način na koji ulazimo u odnos s novim ljudskim bićima tijekom našeg života u skladu s našom karmom zavisi o međusobnoj vezi 1 i 4. No to će se pak pratiti natrag, do naših odnosa u ranijim životima. Način na koji pronalazimo naše odnose u našem dnevnom poslu, našem zvanju, povezan je s 2 i 3 i s njihovim recipročnim djelovanjem jednog na drugo.

Tražim za sada da razmislite o svemu ovome. Nastavit ćemo ova proučavanja.

PREDAVANJE VI

Vidjeli ste kako su u ljudski život upletena dublja pitanja sudbine, nešto što prepoznamo kada im pokušamo pristupiti na načine koje je omogućila znanost duha. Za to će, međutim, mnoge stvari danas biti nužne ako će se čovjek ispravno postaviti u prirodu onih pojava koje vode do istinski plodonosnog shvaćanja života. Kada razmatramo uključene probleme, često moramo ići obilaznim putem da bi jasno vidjeli prepreke koje ometaju naše razumijevanje. Svi smo mi odrasli, u određenom smislu, u razmišljanju o sadašnjosti, i iako mnogi od nas pretpostavljaju da smo stekli nepristrano razmišljanje, uvijek je dobro da budemo bespoštedni u provjeravanju sebe i naše samospoznaje, posebno nepristrani karakter našeg razmišljanja. Stoga, prije nego nastavimo dalje, dopustite da skrenem vašu pažnju na neke pojedinosti.

Često je teško raspravljati ove stvari jer jezik se joguni kada se poduhvatimo razraditi koncepte u skladu sa stvarnošću. Lako je pretpostaviti da je koncept koji je razrađen i koji je, takoreći, dobiven iz sume duhovne znanosti usmjeren prema potpuno različitom cilju nego je to bila namjera. Na taj način, javljaju se razna nerazumijevanja. Sigurna opažanja često se mogu napraviti kada raspravljamo tijekom života eminentnih osoba. Dati ću vam primjer. U Švicarskoj je upravo objavljena mala brošura. Bavi se osobom koju smo ranije spominjali u vezi drugih stvari, Friedrich Theodor Vischer, autor *Auch Einer* i velike *Aesthetics*, a s nježnom privrženošću opisuje život tog srdačnog i iznimno plodnog Švabe. Dopustite da ga ovdje spomenem jednostavno kao primjer nekih stvari koje želimo razmatrati u vezi s pitanjem ljudske sudbine; jednako tako smo mogli uzeti i drugi primjer.

Vischer je po prirodi bio pravi Švaba kakvog se moglo naći u devetnaestom stoljeću. Biografska skica ([Napomena 73](#)) koja je upravo objavljena pokazuje kako je odrastao u siromaštvu, i kako ga je to prisililo da uzme teološku izobrazbu u sjemeništu Tubingen, i tako dalje. Sada, ono što me zanimalo je da je na samom početku skrenuta pažnja na činjenicu da je čak i njegovo srednje školovanje bilo prilično tanko. Zasigurno, dječaci su naučili da se snalaze u latinskom a kasnije i s grčkim piscima, ali stvarno nisu znali sve do kasnije dobi u koji glavnu rijeku utječe Neckar, niti su ikad vidjeli kartu dok nisu imali prilično godina. Spominju se mnogi takvi nedostaci u sustavu obrazovanja.

Sada pogledajmo na stvar u pravom svijetlu. Friedrich Theodor Vischer postaje, na neki način, velika i slavna osoba koja je izvršila nešto važno. Moramo razumjeti kako postaje specifični pojedinac kojeg nalazimo u

povijesti. Činjenica da nikada nije vidio kartu prije određene dobi ima neke veze s time; da je ranije vidio kartu, određena crta njegova karaktera ne bi bila prisutna. I mnogo drugog što je ozbiljno kritizirano moralo je biti tako. Ukratko, ako stvar gledamo s opsežnijeg stajališta, reći ćemo da je duša Vischera sišla iz duhovnog svijeta i izabrala upravo njegovo okruženje. Željela je imati upravo takvo obrazovanje koje će je neko vrijeme držati dalje od toga da vidi kartu. Slično, njegova duša je željela biti blizu rijeke Neckar ali nije željela znati u koju glavnu rijeku utječe. Ako proučavamo Vischera, vidjeti ćemo da su upravo svi njegovi hirovi i izobilje osobitosti prave integrirajuće komponente njegove veličine. Tako stvarno izgleda poremećeno da netko piše njegovu biografiju i kritizira školu koja ga je zapravo napravila upravo onakvim čovjekom kakav je bio.

Neka bude jasno da ne želim naglasiti da su škole koje djeci ne pokazuju karte škole pravog tipa. Ali za Vischera to je bilo potpuno ispravno i moralo je biti tako. To smo često doživjeli u devetnaestom stoljeću i sve do današnjeg dana. Tu se radi o nekim slavnim znanstvenicima. Bili su brzi u kritici sadašnjeg sustava obrazovanja, zahtijevajući da u škole bude uvedeno mnogo više prirodne znanosti. Međutim, ako bi netko znanstvenike upitao: “Vi ste sami iskusili te uvjete — mislite li da su tako strašno loši”, oni obično ne bi znali što reći. Mora nam biti jasno da sve ima najmanje dvije a, pod nekim okolnostima, mnogo strana. Što stvarno dobijemo kada biograf sjedne i tako formira njegove koncepte i ideje — u ovom slučaju biograf je bila žena — da je napisano tako nešto kao što sam vam upravo rekao o Vischeru? To ne doprinosi ama baš ništa za razumijevanje osobe o kojoj se radi. Kada netko formira takve koncepte, on zapravo pravi rezove — duhovno, mislim — u osobu s kojom se bavi. Ako s našim konceptima ne želimo zarezati u osobu, jednostavno ćemo na nježan način morati okarakterizirati prirodu škole u svoj njenoj ograničenosti i to kako je iznjedrila tu osobnost. Ali ljudi prave rezove — i kritiziraju, što je zasigurno rezanje u mnogim aspektima. Što je uzrok toga?

To dolazi od okrutnosti, sasvim određene osobine koja je široko rasprostranjena u sustavu razmišljanja današnjice i ukorijenjena je u podsvijesti. Pošto ljudima nedostaje hrabrosti da tu okrutnost prakticiraju izvana, oni su okrutni u njihovim konceptima i idejama. U mnogim djelima u sadašnje vrijeme tu okrutnost vidimo u opisima i prikazima. Vidimo je u mnogo toga što je napravljeno i kazano, i mnogo je uobičajenija na dnu duše nego se obično misli. Rekao sam vam da u nekim školama crne magije postoji običaj stjecanja mogućnosti za obavljanje crne magije iskušeničkim rezom u meso živih životinja. Tako su u duši razvijene određene osobine. Sada to ne može svatko napraviti, ali mnogi ljudi zadovoljavaju istu čežnju kroz njihove sustave koncepata; to ne vodi do crne magije, naravno, već do naše sadašnje civilizacije. Mnogo je toga danas prožeto tom osobinom; to nam mora biti potpuno jasno. Do nepristranog shvaćanja svijeta dolazimo

jedino obraćajući pažnju na takve stvari; to se ne postiže ni na jedan drugi način.

Danas, počeci težnje prema stjecanju određenog pogleda na odnose pete post-atlantske epohe postoje svuda. Ne dolazimo do razumijevanja ovog perioda ako ga samo kritiziramo ili se predamo apstraktnom idealizmu, bez da uzmemo u razmatranje ono što se pojavljuje u obliku mehanizma, kao mehanicistička kultura, ono što joj potpuno i nužno pripada. Samo osuđivati mehaničke elemente nema uopće smisla. Sada, počeci prema nekom razumijevanju onoga što daje nastavak života za našu petu post-atlantsku epohu zapravo su se pojavili, ali tek je malo koncepata nađeno za nju koji su u skladu sa stvarnošću i malo je sklonosti da se obrati pažnja na one koji su je pokušali dokučiti. Biti će nužno da se bavimo onim ljudima čija će stremljenja biti polazna točka za zaista energične, duhovno znanstvene aktivnosti.

Postoji značajan pjesnik pete post-atlantske epohe kroz čije radove pulsira život doba. To je Max Eyth, ([Napomena 74](#)) koji bi trebao biti bolje poznat jer je zaista pjesnik naše epohe. On je također Švabo, sin učitelja koji je želio da mu sin također bude učitelj ali je karma željela drugačije. Relativno rano u životu izabrao je tehničko zvanje, postao pravi tehničar, i zatim otišao preko u Englesku. Tamo se posebno posvetio proizvodnji parnih plugova i postao njihov pjesnik. Način na koji je pjevao s toplim, nježnim srcem o tim zapanjujućim mehaničkim zvijerima prava je današnja poezija. Tu u tom srcu je osebujna međuigra sentimentata. U jednu ruku, on je čovjek potpuno posvećen tehnologiji; u drugu, on je prijemčiv za sve što se može bez predrasuda dokučiti od intelekta školovanog u mehanicističkim materijalističkim konceptima pete post-atlantske epohe.

Max Eyth je napisao novelu koja se bavi modernim životom Egipta, gdje ga je engleska kompanija često slala da uvede i testira parne plugove. Ta novela sadrži objašnjenje kako su bile građene piramide prema određenom sustavu. Sada, ako računate određene omjere koje je Eyth otkrio i uključio u dodatak jednoj od njegovih novela, naći ćete, najmanje sve do tridesete decimale, takozvani broj, ([Napomena 75](#)) π , s kojim treba biti pomnožen dijametar kruga da bi došli do opsega. Vi shvaćate: 3.14159 ... noseći mnogo decimala i protežući se u beskonačnost. Može se lako pretpostaviti da ovaj simbol π predstavlja rezultat kasnijeg znanstvenog razvoja. Međutim, Maxu Eythu je izgledalo da su drevni svećenici egipatskog hrama morali ga poznavati sve do tridesetog ili četrdesetog decimalnog mjesta u starim vremenima jer su ga koristili da bi odredili omjere prema kojima su gradili piramide. Drugim riječima, pošto je Eyth bio tehničar, otkrilo mu se nešto što je duboko skriveno u drevnoj strukturi piramida. Tako je mogao pokazati da naša kultura stvarno ima dva porijekla: jedno koje znamo iz povijesnih zapisa i ono od drevnih vremena u kojima su ljudi zavisili o vrsti znanja koje je više počivalo na atavističkoj vidovitosti; ovo potonje je nestalo i danas mora opet biti pronađeno.

Ali još se i druge stvari mogu naći kod Maxa Eytha. Koliko god izgledalo beznačajno, ovo je iznimno važno. Jedna od njegovih priča, zbirka koja je naslovljena *Iza pluga i natezača*, dovodi vas licem u lice s zagonetkom života, zagonetkom sudbine. Sadrži sjajan opis inženjerskih sposobnosti i mogućnosti za gradnju mostova. Ali on je pomalo previše briljantan; moglo bi se reći, pomalo neoprezan. Nakon što je sagradio most, koji je opet opisan na sjajan način, on je u vlaku koji prelazi preko mosta. Tamo on sjedi u vlaku, ali je bio previdio nešto u gradnji mosta. Dok prolazi preko toga, most se urušava i on je poginuo. To je impresivno karmičko pitanje — nije odgovoreno, naravno, već postavljeno. Vidimo kako moderan čovjek pristupa dubokom pitanju sudbine. Ovdje imamo čovjeka koji je briljantan u njegovoj profesiji i koji umire u relativno ranoj dobi kroz odnos s radom koji je stvorio. Želio bih reći da ova poetska fikcija postavlja značajno pitanje takve vrste na koje znanost duha nastoji odgovoriti. Takve stvari se, naravno, događaju u brojnim varijacijama života. Sada smo opisali slučaj koji nam pokazuje kako je karma ispunjena brzo i strmoglavo. Zasiurno, ovakav događaj čini karmu neizbježnom, ali pretpostavimo hipotetički da u drugom slučaju osoba nije bila u vlaku dok je prelazio preko mosta, već da je sjedio kući uz vatru. Tada bi vjerojatno bio u zatvoru na par godina radi svoje pogreške, ali puno više od toga ne bi mu se dogodilo u životu. Što tada?

Vidite, važna stvar je da ono što je donijelo smrt ovom čovjeku, smrt koju je pretrpio u vezi s njegovim radom, mora ući u njegovu karmu bilo ovdje u ovom životu ili u životu između smrti i novog rođenja. Kroz iskustvo se mora proći, ali to može biti ubrzano kao u slučaju opisanom od Eytha, ili se može protegnuti kroz duži period vremena. Zaista, sam život u petoj post-atlantskoj epohi će postaviti duboka pitanja sudbine i sami uvjeti života u ovoj epohi će učiniti da ljudi shvate kako život otkriva zagonetke na novi način koji je različit od onog iz ranijih epoha.

Dakle, kada pogledamo ljude koji su zbilja nekako nadareni s briljantnim intelektom, možemo vidjeti da oni danas traže drugačije složenosti života u njihovom umjetničkom stvaralaštvu nego oni od ranijih perioda. Koliko se često događa da su pojedinci koji otkriju značajne složenosti života oni koji su uključeni u praktična zvanja. Iz tog gledišta su knjige Maxa Eytha iznimno poučne: najprije, zato jer je zbilja veliki i nadaren pisac, i drugo, jer, kao potpuno moderno ljudsko biće, on u potpunosti stvara iz potreba modernog života. Posebno je zanimljivo — dopustite mi usputnu opasku — da oni koji čitaju Eytha uče kroz to čisto izvanjsko izlaganje mnogo toga što bi za teozofe bilo važno da znaju — na primjer, mnoge stvari povezane s životom Olcotta, ([Napomena 76](#)) prvog predsjednika Teozofskog društva. To nalazimo skriveno u spisima Eytha, koji je bio u Americi u vrijeme kada je Olcott tamo radio svakakve čudne stvari. Ukratko, čak i socijalna karma može se probiti do nas ako ne omalovažimo upoznavanje s onim što je taj moderan duh napisao. Međutim, u globalu, osobita je činjenica da često, ne

pojedinci nadareni genijem — Max Eyth je bio genij — već oni formirani životnim mehanizmima pete post-atlantske epohe, zamršenosti modernog života vide s posebnom jasnoćom jer su njihovi umovi formirani na poseban način.

Poznajem čovjeka koji je bio pravnik u njegovim mladim godinama ([Napomena 77](#)) — u vrijeme kada je netko mogao biti pravnički um bez da nužno shvati financijsku dobit od pravne prakse. Bio je osoba bistre glave koji je sve vidio bez predrasuda, koji je pomoću nadarenosti privukao pažnju nadređenih, kako ih se naziva, ne toliko zbog svoje briljantnosti, već zato jer je bio dobar i marljiv radnik koji im je mogao koristiti. Sada, pošto je utemeljio svoju reputaciju kao aktuar ili procjenitelj, ušao je u vladino ministarstvo gdje je također bio izvanredan radnik koji je sve gledao otvorenim očima. Tamo mu je jednom bio dodijeljen važan, značajan zadatak. To je bilo da pripremi izvještaj o stvarima koje se tiču škola i obrazovanja i bio je upućen da to pripremi na takav način da bi to naznačilo prijelaz na neku vrstu liberalnog sustava. To mu je godilo, i pošto je bio razborit pojedinac koji je vidio kroz sadašnje stanje stvari, to je rezultiralo izvrsnim izvještajem, stvarno izvrsnim planom reforme koji je gledao da liberalizira i modernizira neke od uvjeta u školama. Ali dok je on radio na tome izvještaju, tržište se promijenilo, kako ljudi kažu, i bio je potreban reakcionaran izvještaj. Nadređeni su mu tada rekli, “Ovaj izvještaj je toliko dobar da ćeš sigurno moći pripremiti sličan reakcionarni izvještaj također; sada, možeš li to?” Čovjek je odgovorio, “Ne, to ne mogu!” “Stvarno, zašto ne?” “Jer ovaj izvještaj predstavlja moje uvjerenje!” “Što? Ovo je vaše uvjerenje?” Dakle, nadređeni je bio ogorčen i jasno vidio da od ovog čovjeka više nema koristi, osobe ne samo marljive već koja posjeduje vlastita uvjerenja. Jasno, takva osoba nije od koristi.

Ipak, čovjek je bio izvrstan pravnik i radnik. Što se može učiniti? Dokazao se posvuda, i bilo je dobro poznato da je bio kompetentan pravnik. Dakle, napravljen je napor da bude promaknut. Ljudi koji su se dokazali na ovaj način moraju, ako je moguće, biti zadovoljni. Stvari su malo uređene iza scene, kako se kaže, i jednog dana — mislim da je bilo na kuglanju — tajnica teatra je kao slučajno upoznala tu osobu i rekla mu, “Znate li da je položaj ravnatelja važnog kazališta upražnjen?” Sada, pravnik, koji je bio pridružen ministarstvu, nije mogao uzeti za zlo kada mu je dana ta vijest. Tako kada je igra završila, tajnica mu je rekla, “Hoćete li mi se pridružiti u kavani tako da vam stvar mogu objasniti detaljnije? Da li biste željeli biti ravnatelj kazališta? Trebamo ga, ali ne možemo znati, naravno, kada bi izabrali nekog da li bi on želio taj položaj pod sadašnjim uvjetima”. Tada je pravnik, koji je bio prilično inteligentan i dobro verziran u pravnim stvarima i stvarima koje spadaju u administraciju, odgovorio, “Naravno, to jednostavno mora biti prihvaćeno. Netko treba biti voljan, a ako nije, jednostavno će biti spriječen”. Sada, kraj afere je bio da je položaj ravnatelja kazališta bio ponuđen njemu. Međutim, postoji jedna poteškoća. Postojala

je slavna glumica povezana s kazalištem i tkogod da će postati ravnatelj mora njoj biti prihvatljiv. “Dobro sada”, rekla je tajnica, “možete li se slagati s tom glumicom?” “Oh, ako je to sve što je potrebno! Nisam bio u kazalištu više od sedam puta u mome životu ali, ako prihvatim posao, zasigurno ću se s njom slagati. Možete li mi reći što ona voli jesti?” Sada, drugi su znali da je njena omiljena hrana kolač od maka. To je bilo sretno. On je rekao, “Odmah ćemo otići u pekarnicu i za nju naručiti veliki kolač”. To je isporučeno rano sljedećeg jutra. Poslijepodne je tajnica pozvala glumicu da bi je — dakle, pretpostavljam iskušala, kako se kaže. Znala je da ona ima dosta utjecaja tako da joj je kazala: “Mi bismo veoma voljeli imati ovog gospodina kao ravnatelja. Što vi mislite o njemu?” “Dakle”, ona odgovara, “Uopće ga ne poznajem, ali do sada je bio samo dobar prema meni”. Tako je pravnik postao ravnatelj kazališta.

Dobro, najpoznatijeg kritičara u tom gradu još treba pridobiti. Uvijek je pisao najgore stvari dok se jednog dana i za njega nije pobrinulo — barem, čak i ako nije pisao s odobravanjem za ravnatelja, nije ga ni osuđivao. Do toga je došlo na sljedeći način. Ne pričam bajku već govorim nešto što se zbilja dogodilo; samo vam to želim opisati. Tako, najviše rangirana osoba povezana s kazalištem, čak i iznad ravnatelja, zbog kritike nije znala što će. Novi ravnatelj je jednostavno bio tu, i dobro je opravdao sebe, bio je kompetentan kao ravnatelj kazališta kao što je i prije bio kao pravnik. Međutim njihov glavni direktor jednostavno nije znao što napraviti. Nije mogao otpustiti ravnatelja, ali kritičar je dizao buku. Što je na kraju napravio? Pozvao je obojicu i poslužio im nešto dobrog vina. Ravnatelj je mogao piti i piti i piti. Mogao je i kritičar, ali ne jednako kao i ravnatelj. Tako se dogodilo da je rano sljedećeg jutra — oko pet sati, mislim — ravnatelj pozvonio na vrata kritičara i rekao da mora razgovarati s njegovom ženom jer je ostavio nešto prilično teško dolje ispod stepenica što joj mora dostaviti. Dakle, ona je obukla kućni ogrtač a on joj je isporučio muža, pravi paket bijede. Od tog časa kritika je umanjena. Kasnije, nakon što je taj čovjek kao ravnatelj kazališta otišao predaleko po mišljenju njegovih nadređenih, još jednom mu se pomoglo u promociji u pravnoj struci.

Sada, taj čovjek je na izvanredan način opisao ono što je vidio u svom zanimanju, i tim primjerom samo želim pokazati da oni ljudi koji su uključeni u stvarni život današnjice mogu napraviti prilično značajne komentare o njemu.

Još zanimljiviji je sličan čovjek, ali s plemenitijim stavom nego onaj kojeg sam upravo spomenuo, koji je tijekom njegova života napisao razne stvari. Kratko prije njegove smrti — svi o kojima govorim nisu više živi — napravio je veoma zanimljivu novelu, stvarno suvremeni umjetnički rad. Samo promislite kako bilo tko danas može napisati takvu kratku priču prema ukusu doba. U njoj ne smije biti ništa duhovno a, ako ima, treba biti sasvim jasno naglašeno da čitatelj može vjerovati priči ili ne; ili još bolje, može je smatrati samo za bajku. Sada, predstaviti ću materijal za priču, koji

je ovaj pisac našao u suvremenom životu. Osoba je živjela u istom okruženju kao i čovjek kojeg sam prije opisao. Brojne godine je pripadao pravnoj profesiji i bio relativno uspješan. Novelist može opisati ovo. Može pokazati kako lik prolazi kroz stupnjeve karijere kao pravnik, kako je imao ovo ili ono iskustvo i kako je prošao kroz ove ili one komplikacije. Zatim u to može utkati ljubavnu priču; naravno, to je također moderan način. Odnosno, pisac može ispričati kako egzotična mlada dama zajedno s njenom majkom dolazi kod pravnika, kako se ovaj eminentni pravnik u nju zaljubljuje i kako je, jer je uvedena tema špijunaže i s tim se mora baviti kao sudac, opet doveden u vezu s mladom damom. To ga dovodi u konflikt, i tako dalje. Priča može sasvim realistično prenijeti kako je konačno doveden do toga da počini samoubojstvo.

Međutim, pisac na koga mislim, nije to učinio; on je tkao slijedeći bitan materijal u svoju priču. On priča tijekom događaja koji je izvana gotovo isti kao što sam vam ja rekao, ali on također pušta da pravnik čita Schopenhauera i druge filozofe na takav način da njihove misli, mogao bih reći, postaju potpuno isprepletene s njegovim bićem, ako ne i njegovim živčanim sustavom. Sada, on je kompetentni pravnik. Što to znači kada je netko, kao sudac, kompetentni pravnik? To znači da takva osoba mora moći naći sve moguće sitne suptilnosti koje bi dovele do propasti okrivljenika, i slično tome mora naći svu moguću pravnu kazuistiku obrane. Ukratko, ovaj pravnik je iznimno kompetentan, i on uvjerava određenu osobu u niz okolnosti sličnih onima koje sam upravo opisao. Ali branitelj u priči ponaša se na zaprepašujuć način tijekom suđenja — odnosno, kao demonski — i posebno pogled njegovih očiju ostaje nezaboravan u umovima ljudi koji su bili prisutni tijekom suđenja. Dakle, dotična osoba je bila, naravno, utamničena. Cijela afera je tada povezana s mladom damom u koju se sudac zaljubio. Osuđenom čovjeku, koji je bio loša zdravlja, određeno je dvadeset godina kaznionice.

Sudac je u ovoj priči posebno dobro opisan. Nije razmišljao o osuđeniku prije suđenja, za koje su ljudi mislili da ga je vodio briljantno, kad se jedne noći probudi oko dvanaest sati. Ležao je samo u polusnu. U oko dva sata čulo se kucanje na vratima sobe i osuđenik je ušao. Možete zamisliti situaciju, ali on je opet utonuo o polusan i kada se probudio, već je bio dan. On je sada zahvaćen strašnim strahom. Otišao je na sud; jednom, na putu do njegove komore čuo je prozvano ime osuđenika. To ga je strašno prestravilo. Odlučio je ponovno proučiti dokumente i oni su mu bili doneseni. Ali ostavio ih je da tri tjedna tamo leže. Konačno, jednog dana u razgovoru je otkriveno da je u oko dva sata određene noći osuđenik u kaznionici umro. To je bilo upravo vrijeme, kako je sudac mogao utvrditi, kada ga je zatvorenik posjetio u njegovoj spavaćoj sobi!

To je zaplet priče, koja je nazvana *Hofrat Eysenhardt* i u kojoj sudac konačno čini samoubojstvo. *Hofrat Eysenhardt* od Bergera ([Napomena 78](#)) je sasvim moderna priča i pokazuje čak i kroz ostale opise da je autor bio

sasvim upoznat s nedavnim težnjama da se prodre u tajne okultnog. Samo iz tog gledišta priča je napisana briljantno.

Sada, tu ima nešto izvanredno. Berger nije isti pisac kao onaj kojeg sam prije opisao; njega sam uveo samo kao primjer čovjeka čija percepcija je bila britka i koji je dobro opisao sam nerv pete post-atlantske epohe. Uveo sam ovog Bergera kao službenog kolegu, takoreći. Alfred Baron von Berger je napisao osobitu priču, Hofrat *Eysenhardt*; napisana je na takav način da vidimo da on razumije razne težnje danas da se uđe u duhovni svijet. Berger je napisao mnogo tijekom njegova života, ali je ovu priču objavio tek nakon što je stekao položaj iznad kojeg više nije mogao napredovati. Mogli bi reći da se to dogodilo “slučajno” kratko prije njegove smrti. To je značajno jer nam pokazuje da oni koji žele nešto postići, kako se kaže, vjeruju da čine grešku kada postanu uključeni u ovakve stvari. Ali nam također pokazuje kako stremljenja ljudi teže u smjeru prodiranja u misteriozne aspekte egzistencije. Ti aspekti će sve više izbivati naprijed jer pred čovjeka postavljaju važne zagonetke.

Ako bi htjeli razmotriti pitanje sudbine bez pretpostavki, moramo najprije steći jasnu percepciju i pokušati ne spavati kroz život — oprostite na golom izrazu — već radije gledati oko sebe. Dopustite da figurativno izrazim važnu stvar za imati na umu. Recimo da ovdje imamo jednu struju života, ovdje drugu, ovdje treću, pošto se život sastoji od mnogo struja koje se križaju na najrazličitije načine — na primjer, život pojedinca i onaj od grupe ljudi, kao i život čovječanstva. Vrste koncepata koje danas dominiraju su sasvim prejednostavne da raščlane isprepletene niti života. Često, ono što treba napraviti je usmjeriti pogled prema jednoj točki, zatim drugoj, i zatim povezati te dvije točke kroz percepciju. Kada tako promislimo prave činjenice, situacija je tada osvjetljena.

Sada, reći ćete, “Da, ali kako se takve stvari mogu postići?” Dakle, upravo je u tome stvar. Kada znanost duha vršite na pravi način, vaša imaginacija će vam otkriti one točke u životu koje morate uzeti zajedno, tako da vam se život može otkriti. Suprotno tome, ako jednostavno pratite slijed događaja u životu, nećete razumjeti ništa od njegove ukupnosti. Tako rade povjesničari, u nekom smislu; oni vuku niti od jednog događaja do drugog ali uopće ne shvaćaju život jer ono što treba je gledati život simptomatski. To će postajati sve nužnije; to jest, gledati svijest na takav način da našu percepciju usmjerimo na prava mjesta i zatim vučemo linije povezivanja od njih na druge stvari. Jasan, simptomatički pogled na stvari je posebno važan u konkretnom proučavanju karme — kojoj je pridruženo toliko toga što je zbunjujuće jer je u njoj toliko toga zavodljivog.

Već sam naglasio ([Napomena 79](#)) da su neka suvremena okultna društva ovo simptomatičko proučavanje težila držati što dalje od ljudskih bića. Skrenuo sam vam pažnju na društva koja su izvedena od drevnih institucija i još se nastavljaju nazivati “okultnim”, posebno u Zapadnoj Europi. Unutar tih okultnih društava posebno proučavanje je bilo posvećeno ljudskom

karakteru da bi se te osobine mogle koristiti i shvatiti na pravi način. Svakakvi načini su korišteni da se to znanje, koje je njegovano unutar njihovih zidova, sačuva od ostatka čovječanstva. Kada bi se veza između okultnih težnji tih modernih društava jednog dana razgolitila, kada bi bile izložene niti koje vode od njih do modernih događaja i izložene njihove metode, to bi bilo silno zanimljivo. Ta okultna društva imaju način bavljenja ljudskim karakterima držeći u ruci niti njihove karme, vodeći ih i usmjeravajući bez da su oni toga svjesni. Jednostavni pokušaji su često rađeni u Teozofskom društvu, ali su ostali uglavnom diletantski jer teozofima nedostaje vještina drugih okultnih društava. Teško je, naravno, govoriti o tim stvarima, kada objektivna karakterizacija ne samo da je potisnuta predrasudama već je čak i zabranjena zakonom. Teško je govoriti o tim stvarima; zaista, u izvjesnom smislu, potpuno je nemoguće. Ali nagovještaji se na ovaj ili onaj način moraju dati pošto je za ljude nemoguće da jednostavno žive i sudjeluju u svemu što iz karme doba utječe u nesvjesne oblasti njihovih duša a zatim, unatoč življenju u takvoj nebulozi, također da njeguju znanost duha, koja zahtijeva i jasne i umove bez predrasuda. Mora postojati istina u nekim stvarima, ali nije moguće doći do istine na apstraktan način pomoću licemjerja kada moramo imati posla sa stvarima koje se tiču pravog okultnog svijeta. Ono što je bitno je da trebamo imati stvarnu volju za istinom. Sada, ta volja za istinom susreće se s mnogim preprekama, posebno danas jer su ljudi postupno izgubili osjećaj za nju. Samo promislite koliko često u javnom životu ljude ne zanima otkrivanje istine, već radije govorenje što god da koristi jednoj ili drugoj osobi i nudi im određenu prednost.

Ovih dana se svuda dolazi na pojedina područja o kojima nije moguće govoriti, čak i ako je to tako neophodno. Ali tražim da najozbiljnije posvetite pažnju toj činjenici jer sasvim jasno moramo razumjeti da je ono što je rečeno istina. Možete pitati, “Kakve veze imaju ove stvari s pitanjem karme o kojoj sada raspravljamo?” Zaista, imaju mnogo veze s ovim, i mi ćemo se uhvatiti toga da ulazimo u neke od njih da bi konačno postigli cilj prema kojem stvarno težimo.

PREDAVANJE VII

Sada je moj zadatak objasniti, pomoću epizoda, nešto što je direktno povezano s praktičnim i općim izvanjskim životom čovječanstva, da bi ukazao na izravan odnos prema životu što je esencijalno za znanost duha u naše vrijeme. Još se nadam da ćemo stići do dijelova predavanja koje se više bave unutarnjim životom. U cjelini, glavna briga naših sadašnjih razmatranja je steći duhovno znanstveno razumijevanje o položaju pojedinog ljudskog bića u praktičnom, čak i profesionalnom, životu. *O karmi zvanja* naslov je koji bih želio dati ovim predavanjima koja održavam već neko vrijeme. Dakle, nužno je steći širu osnovu, i tako u što opsežnijem smislu moram objasniti mnogo toga što je povezano s pitanjima koja raspravljamo.

Razjasnili smo da ono što ljudsko biće postiže za svijet u bilo kojem zvanju nikako nije nešto što treba ostaviti po strani kao prozaično, već je to, kao što smo vidjeli, najintimnije povezano s dalekom kozmičkom budućnošću. Svaka osoba se na neki način integrira u socijalni poredak života. Zbog karme on ili ona su ponukani na određeno zvanje, od kojih ni jedno ne treba smatrati više prozaično ili poetično od drugih, i znamo da je ono što osoba postiže unutar socijalnog poretka prvi zametak nečeg predodređenog ne samo da ima značaj za našu Zemlju, već da evoluirao kako Zemlja prolazi kroz stupnjeve Jupitera, Venere, i Vulkana. Ono što bi se moglo nazvati razumijevanje zvanja, znanje o značaju neposrednog života, zaista nam može sinuti kroz takva razmišljanja. Upravo je misija naših duhovno znanstvenih težnji da ne prenosimo samo ono što ugodno zvuči. Radije, moramo pustiti da nam duše dodirne ono što treba da nas ispravno smjesti u život tako da je svaka osoba na njenom vlastitom mjestu u skladu s duhom našeg doba, s arché (arhajem nap.pr.) ([Napomena 80](#)) našeg vremena. Tako, naše istine nose karakter koji je uvijek dovoljno jak da čini osnovu za realnu prosudbu života. Nećemo slaviti u ugodnim konceptima, već ćemo primiti one koncepte koji će nas nositi kroz život.

Kada se sjetimo nečeg što sam često naglašavao, vidjeti ćemo da čak i naše znanstvene težnje imaju tendenciju da nam dodirnu duše s onim što stvarno ima značaja za život. Često sam skretao vašu pažnju na značajnu činjenicu koja bi mogla, za relativno kratko vrijeme, možda igrati najvažniju znanstvenu ulogu ako oni čija je misija da kultiviraju učenje nisu previše tupavi. Danas je veliki naglasak stavljen na ulogu koju nasljeđivanje igra u ljudskom životu, i učitelji koji govore o zvanjima za koje je osoba predodređena također spominju naslijeđene osobine kada žele suditi o stvarima povezanim s budućim zvanjem osobe koja tek ulazi u život. Naravno, oni samo ponavljaju ono što čini tekući znanstveni pogled na svijet. Ali oni koji raspravljaju problem nasljeđivanja danas misle da djeca

nasljeđuju određene osobine od njihovih roditelja i predaka u striktno fizičkom smislu. Vanjska znanost još nije otvorila oči za prepozna ponavljanje ljudskih života i prenošenje čovjekovih osobina iz prethodnih inkarnacija. Ljudi govore o nasljeđivanju, ali ispravno mišljenje o tome steći će se kada uvedemo nešto što se može shvatiti kada dokučimo sadržaj moje male knjige, *[Odgoj djece u svijetlu antropozofije](#)*. ([Napomena 81](#)) Tamo vidimo da ljudski život najprije prolazi kroz period od sedam godina, približno do promjene zuba; drugi period do četrnaeste godine; treći do dvadeset prve, i tako sve do dvadeset osme godine. Još nešto temeljno o temi može se naći također i u maloj brošuri koja sadrži suštinu mog predavanja održanog nedavno u Liestalu, ([Napomena 82](#)) u kojoj sam ponovno želio skrenuti pažnju, s drugog gledišta, na ove istine o podjeli čovjekova razvoja između rođenja i smrti na sedmogodišnje periode. Znamo da se, u biti, fizičko tijelo razvija iznutra između rođenja i promjene zuba, da se etersko tijelo razvija do puberteta, i da zatim astralno tijelo prolazi svoj razvoj.

Usmjerimo našu pažnju danas na vrijeme između četrnaeste i šesnaeste godine, prihvaćajući da je različito u odnosu na klimu, nacionalnost, itd. U to vrijeme, ljudi postaju zreli, kao što znamo, i mogu začeti djecu. Sada, priznati će se da je razmatranje ovog konkretnog vremena od najveće važnosti za znanstvenu teoriju nasljeđivanja jer ljudsko biće mora do tada imati razvijene sve one osobine koje mu omogućuju da osobine dodijeli njegovim nasljednicima. Te sposobnosti ne može razviti kasnije, tako da to ovo čini važnim periodom života. Zasigurno, osobine sekundarne važnosti koje su razvijene kasnije mogu biti prenesene na nasljednike, ali ljudska bića su tako građena po znanstvenom gledištu da između četrnaeste i šesnaeste godine postaju potpuna s obzirom na prijenos osobina na njihove nasljednike. Stoga, ne može se reći, da ono što je bitno u ljudskom razvoju nakon te točke ima značaja po pitanju nasljeđivanja. Znanost mora naći razloge zašto ljudi u toj točki prestaju razvijati podlogu za prijenos nasljednih osobina. To je potpuno različito kod životinja jer one ne rade bitan dalji napredak u životu izvan tog vremena. To moramo pažljivo razmotriti.

Sada, bez raspravljanja mnogih povezanih stvari ovdje, želim istaknuti s duhovno znanstvenog gledišta što stvarno leži na dnu stvari. Kada fiksiramo našu pažnju natrag iza vremena rođenja, pred nama se proteže dulji period vremena kroz koji ljudska bića prolaze u duhovnom svijetu između zadnje smrti i ovog rođenja. U okviru tog vremena leže procesi koje sam često opisivao samo okvirno. Sve što se događa između smrti i novog rođenja prirodno ima utjecaj na ljudsko biće i posebno uključuje mnoge stvari koje su povezane s onim što rješava u njegovom fizičkom životu između rođenja i četrnaeste ili šesnaeste godine. Upravo stvar koju osoba razrađuje ovdje uglavnom u nesvjesnom, on ili ona razrađuje između smrti i novog rođenja iz više svijesti. Budimo o tome jasni. Ovdje na Zemlji ljudska bića

percipiraju preko njihovih očiju i drugih osjetila mineralni, biljni, životinjski svijet, itd. Ali dok je u duhovnom svijetu zajedno s anđelima, arhanđelima, arhajima, ekskuzijima, a također i drugim ljudima koji su prošli kroz portal smrti i s njime mogu biti u nekom bližem odnosu, njegova pažnja je tada usmjerena, kada gleda dolje, primarno na ono što je povezano s životom u tom periodu vremena. Otuda je, kao sam objasnio čak i na egzoternim predavanjima, određeno sve što je u ishodištu nasljeđivanja. Iz razmišljanja koje sam vam već predstavio, ([Napomena 83](#)) znamo da se, kao ostatak procesa između smrti i novog rođenja, sve što rezultira iz prethodnog života zvanja manifestira u fiziognomiji, gestama, i u cjelokupnoj nasljednoj tendenciji. Dakle, zaista je moguće vidjeti u ljudskom biću tijekom tog vremenskog perioda, u načinu na koji hoda, u pokretima ruku, u njegovom općenitom držanju, rezultat profesionalnog života tijekom njegovih prethodnih inkarnacija.

Ali tada počinje period od četrnaeste do dvadeset prve, koji stoji u opoziciji, na neki način, sa prethodnim periodom. Kao što ste čuli, tijekom tog vremena nasljedni impulsi ne mogu nastaviti raditi na isti način; prošlo je vrijeme tijekom kojeg se ti impulsi nasljeđivanja razvijaju. Znanost još uopće ne obraća pažnju na ovakve stvari, međutim, ako neće biti sasvim odvojena od stvarnosti, na to će biti primorana. Međutim, to je period, u kojem je ljudsko biće vođeno prema njegovom novom zvanju kroz nejasno i nesvjesno djelovanje određenih impulsa u kojima proces koji se javlja između smrti i novog rođenja igra manju ulogu. Tijekom ovog perioda impulsi prethodne inkarnacije efikasni su u daleko većoj mjeri. Dok se tako razvijaju okolnosti, on vjeruje zajedno s drugima da je ponukan ući u ovo ili ono zvanje čak i ako su bile djelotvorne samo te vanjske okolnosti. Ali one su stvarno nesvjesno povezane s nečim što živi u njegovoj duši što direktno dolazi iz prethodne inkarnacije. Uočite razliku. Tijekom prethodnog perioda od sedme do četrnaeste godine, prethodna inkarnacija, oplodena s onim što se zbilo između smrti i novog rođenja, prelazi u našu tjelesnu organizaciju, čineći nas time kopijom našeg prethodnog zvanja. Međutim, u slijedećem periodu, impulsi više ne rade na nama, više na nas ne utiskuju geste, već nas vode na put novog zvanja.

Vidjeti ćete kako će beskrajno plodonosno razmišljanje za buduće obrazovanje rezultirati iz ovih razmišljanja samo ako će vanjska kultura svijeta odlučiti da računa s ponavljanjem zemaljskih života, radije nego da fantastične ideje uzima kao istine — fantastične jer razmatraju samo fragment stvarnosti, onaj koji obuhvaća jedino sadašnji život između rođenja i smrti. Ovdje moramo steći perspektivu od nemjerljive važnosti o ulasku duhovne znanosti u one krugove povezane s obrazovanjem i razvojem ljudskog bića, i također s utjecajem vanjskog socijalnog poretka na ljudski život. Naravno, mi ovdje gledamo preko širokih perspektiva, ali one su skroz naskroz povezane sa stvarnošću; ono što upravlja evolucijom svijeta nije kaos već red — ili čak nered, ali ipak nešto što će se objasniti

jedino na osnovi duhovnog života. Tako osoba koja poznaje zakone koji su povezani s ponovljenim zemaljskim životima može se suočiti sa svijetom u svojim naumima i djelima na posve drugačiji način; on može stvari izjaviti, ili ih čak pokrenuti, koje imaju veze s tijekom ljudskog života.

Imajte na umu da se, konačno, sve na svijetu odvija u ciklusima na neki način. Znamo, naravno, velike cikluse post-atlantskog doba: indijski, drevni perzijski, kaldejsko-egipatski, grčko-latinski, naš vlastiti i ono što će doći. Ljudske duše su rođene mnogo puta u tim ciklusima — neke od njih samo jednom. Ali možemo vidjeti kako se život odvija u ciklusima ne samo tu: on uzima svoj ciklički kurs na takav način da se određeni uvjeti mogu utvrditi kada se zna kako procijeniti prethodne uvjete. Ako, na primjer, možemo na pravi način prosuditi što je duhovno bilo na djelu u prvim stoljećima kršćanskog razvoja — recimo od trećeg do sedmog stoljeća — tako da znamo duhovne impulse tog vremena, možemo pak, prosuditi koje socijalne potrebe mogu danas biti djelotvorne.

Cikličke evolucije se odvijaju. Donosimo nezadovoljstvo osobi koja je predodređena da na neki način bude postavljena u cikličku evoluciju kada joj savjetujemo za preuzme drugačiji odnos prema životu. Međutim, pošto ljudska bića moraju postati sve više svjesna u životu tijekom naše pete post-atlantske epohe, na svijetlo postupno mora doći znanje o određenim zakonima. Mora postati moguće za osobu da se smatra povezanom s onim što se odvija i igra svoju ulogu u njenom okruženju. To se ne sastoji samo u usmjeravanju djece za pravo zvanje, već također u razvijanju pravih misli — jer znamo da su misli stvarnosti — o odnosu kojeg netko ima sa svijetom. Bez obzira koje je naše mjesto u životu, ono što bi mi mogli misliti o svemu što se pojavljuje u svijetu zbog razvoja duha vremena postajati će sve važnije, i ljudska duša će morati postajati sve svjesnija toga.

Sada ćete se sjetiti kako sam se poduhvatio opisati struje koje su se javile s petom post-atlantskom epohom. Pokazao sam vam ([Napomena 84](#)) kako se struja javila nad zapadnim oblastima koja je posebno težila napraviti ljude buržujima — široki, približan izraz, ali ipak se buržoazija pojavila u Zapadnoj Europi i Americi. Toj ideji smo suprotstavili hodočasnika, istočni cilj, koji je još uvijek samo cilj pošto je manje došao do izražaja od onog od relativno naprednije zapadne kulture. Ta dva ideala, buržuj i hodočasnik, suočavaju se i, ukoliko ne shvatimo značenje toga za život, nije moguće doći do razumijevanja onoga što raste unutar nas. U ranija vremena ljudi su se mogli suočiti s životom bez razumijevanja pošto su bili vođeni od božanskih duhovnih snaga; danas, međutim, kako napredujemo prema budućnosti, moramo imati razumijevanje.

Vidite, takve stvari kao što sam vam objasnio u obliku dviju struja, od kojih jedna ima svoj izvor u nasljeđivanju a druga u iskupljenju, moraju se u cijelosti uzeti u obzir ako želimo prosuditi život danas jer one nam se sve više i više nameću. Da nas te sile pritišću nije samo moja izjava već nešto što se može reći iz sadašnje stvarnosti — nešto što se osjećalo i u određenoj

mjeri bilo poznato dugo vremena od ljudi koji nisu bili glupi i indolentni, već koji su se s životom suočili s punim učešćem. Zaista, već sam vam skrenuo pažnju na osobitosti našeg vremena. Mnogi ljudi danas imaju pun osjećaj za stvari koje se događaju u životu, ali ne posjeduju sposobnost — sjetite se što sam rekao u vezi Jaurésa ([Napomena 85](#)) — da se uspnu do razumijevanja ponavljanih zemaljskih života i karme, bilo pojedinca ili svijeta; ne mogu, dakle, shvatiti upravo onu stvar koju percipiraju. Ali na brojnim mjestima unutar moderne evolucije nalazimo one čije su oči otvorene za ono što se događa, unatoč činjenici da nisu nikada razvili sposobnost da stvari objasne sa stajališta ponavljanja zemaljskih života. Pošto su propustili prihvatiti ponavljanje zemaljskih života, mnogo su pridonijeli da dođe upravo do onakvog stanja koje su oštro kritizirali. Upravo to je osobitost ljudi danas, čak i onih s najjasnijom vizijom; oni kritiziraju ono što postoji a ipak rade prema uvođenju upravo onih stvari koje kritiziraju dok ih prosuđuju ispravno. To je kako nesvjesni impulsi igraju u ljudskom životu.

Uzmimo, na primjer, čovjeka koji je stvarno vidio dosta toga na iznimno jasan način, posebno u životu njegova okruženja. Takav je bio John Stuart Mill, ([Napomena 86](#)) koji je rođen 1806 a umro 1873, čuveni engleski filozof, koji je od mnogih gledan kao zapravo onaj koji je obnovio logiku i razvio je dalje. Također je razvio socijalne uvide na sveobuhvatan način, usmjerivši pažnju posebno na socijalnu evoluciju svijeta kakvog je poznao i susreo u njegovom okruženju. Želio je odgovoriti na pitanje koje je za njega poprimilo tragičan karakter: U kojem smjeru sadašnje doba napreduje? Gdje vodi to što se kao socijalni karakter nameće u životu devetnaestog stoljeća? Rekao je da je buržoazija ljudski tip koji se razvio u devetnaestom stoljeću i pitao se kako se buržoazija razlikuje od ranijih ljudskih tipova. Odgovorio je govoreći da je u ranija vremena pojedinac bio značajniji; da je više individualnosti govorilo kroz ranija ljudska bića. To ću formulirati u našim konceptima, ali Mill je u njegovim u osnovi izrazio istu stvar. Prema njemu, duša se na određeni način podignula iznad neposredne vanjske fizičke realnosti. S druge strane, buržoaski tip radi prema poravnavanju i postavljanju svih ljudi jednakima u socijalnom poretku. Ali što je, pitao je Mill, rezultat tog procesa izjednačavanja? Nije rezultat izjednačavanja u veličini ljudske duše, već izjednačavanja u njenom ništavilu. Ona tako ukazuje na budućnost čovječanstva tijekom ove pete post-atlantske epohe u kojoj ljudi u njihovom socijalnom životu postaju sve više “prešani kavijar” buržoaskog ništavila, i osjećao je da je to tragična spoznaja.

Međutim, ljudi ovakve stvari osjećaju na različite načine, zavisi da li su rođeni u zapadnoj ili istočnoj kulturi. Ruski mislilac, Herzen, ([Napomena 87](#)) detaljno se upoznao s ovim izjavama, s ovim dijelovima znanja predstavljenim od Milla. Međutim, u njegovoj je duši, sve to djelovalo drugačije. Zapadni mislilac ovu perspektivu buržoaskog života opisuje s izvjesnom nonšalantnošću, mogli bi se reći, ali istočni mislilac strahovito

pati pod mišlju koja je održavana od Milla i Herzena da je Europa na putu da poprimi prirodu Kine. Kao što možete zaključiti iz pisanja Herzena iz 1864, i Mill i Herzen — jedan istočno a drugi zapadno obojan — smatraju ono do čega je ranije došlo u Kini kao cilj prema kojem Europa cilja na kasnijem stupnju; odnosno, prema novom kineskom entitetu u kojem će čovjek postati “prešani kavijar” buržoaske ništavnosti. Doći će do sužavanja intelekta, kaže Mill, sužavanje intelekta i životnih energija, poliranje osobnosti, sve što vodi prema silasku. Stalno raspršivanje života, kako se on izrazio, stalno isključivanje općih ljudskih interesa iz života — kako je Mill izrazio stvar, a Herzen to potvrdio, ali u raspoloženju tragične osjetljivosti; to je redukcija na interese trgovačkih ureda i buržoaskog prosperiteta. Tako su se Mill i Herzen izrazili čak i u šezdesetima prošlog stoljeća! Mill, koji najprije govori o njegovoj vlastitoj zemlji, kaže da je Engleska na putu da postane moderna Kina, a Herzen je rekao da ne samo Engleska već da je cijela Europa na putu da postane moderna Kina. Iz Herzenove knjige iz 1864 može se zaključiti da se i on i Mill manje više slažu da ukoliko se u Europi ne dogodi neočekivani uspon, koji bi mogao voditi do ponovnog rađanja ljudske osobnosti dajući joj snagu potrebnu da prevlada buržoaziju, Europa će, unatoč plemenitim precima i njenom kršćanstvu, postati druga Kina. Ove su riječi izgovorene 1864!

Međutim, Herzen, nije imao mogućnosti u obzir uzeti karmu i ponavljanje ljudskog života. Spoznaju koju smo spomenuli mogao je priznati samo s najdubljim osjećajem tragedije, koju je izrazio kazavši da mi nismo liječnici, već prije stradalnici, našeg vremena jer ono što je sada nastupilo je — možda je misao bolje izražena izrazom korištenim od Herzena i Milla nego na njemačkom — “konglomerirano mediokritetstvo”. Herzen je izrazio ovaj oblik osjećanja tragedije, rekavši da će u Europi doći vrijeme kada će realizam modernog znanstvenog gledanja biti nošen toliko daleko da nitko više neće vjerovati u bilo što, što pripada drugom, nadčulnom svijetu. Reći će se da su vanjske fizičke realnosti jedini cilj kojem se teži, i ljudska bića će biti žrtvovana zbog fizičke stvarnosti bez da itko shvati da postoji nešto više osim jednostavne veze za one koji će doći. Pojedinaac će biti žrtvovan za buduću zajedničku koloniju. Takve su riječi izgovorene od Herzena koji je mislio da je jedna barijera koja će Europu spriječiti da rapidno brzo postane druga Kina, kršćanstvo, što nije tako lako svladati. Ipak, nije vidio put da se to izbjegne. Osjećao je da je kršćanstvo također postalo plitko, poravnano revolucijom, koja je, kako je rekao, također postala plitka i iskvarena buržoaskim liberalizmom devetnaestog stoljeća, sve do konglomeriranog mediokritetstva. Referirajući na ono što je Mill izjavio i imajući na umu pad drevnog Rima, Herzen je rekao, “Vidim neizbježan kolaps stare Europe; na vratima starog svijeta (mislio je na Europu), ne stoji Catilina, već smrt”.

S određenom opravdanošću i kao onaj koji vidi mnogo toga što je oko njega u suvremenom svijetu a koji ipak nije u stanju priznati održive

koncepte i ideje znanosti duha, suvremeni ruski pisac, Merezhkovsky, ([Napomena 88](#)) koji je mnogo naučio od ova dva mislioca, Milla i Herzena, napominje da je danas mjerilo zauzelo mjesto žezla iz ranijih vremena, knjiga računa je uzurpirala mjesto Biblije a brojač prodaje zamjenjuje oltar. Njegova greška leži u tome što ne ide dalje od kritike ovakvih stvari. Mjerilo, knjiga računa, i brojač imaju svoje mjesto u našoj petoj post-atlantskoj epohi. Mi znamo da mora biti tako i da je to u skladu s neopozivom karmom svijeta. Ono što je potrebno nije samo osuditi te stvari, već u taj svijet mjerila, knjige računa, i brojača uliti duh koji im je jedini ravnopravan; to je stav znanosti duha.

Ovo su ozbiljne stvari, i želim da bude jasno, kao što uvijek težim u ovakvim prilikama, da ja samo ne navodim ono što sam vjerujem, već je ono što sam izrazio u suglasju s onima koji su vidjeli život s otvorenim i budnim očima. Mnogi ljudi mogu imati gledišta i mišljenja, ali važno pitanje je kako su ti pogledi povezani s njihovim vremenom, bilo da imaju korijene u tlu vremena bilo da ti ljudi mogu dokazati stvari koje tvrde. Značajna je činjenica da ovo doba preuzima određeni karakter koji može biti uočen od ljudi koji za to imaju volje. To nije pitanje pripisivanja određenog karaktera dobu na koji god način to želimo, već da stvarno moramo vidjeti kako duhovna evolucija čovječanstva napreduje iz ciklusa u ciklus.

Skrenuo sam vašu pažnju na činjenicu da postoje okultna bratstva koja posjeduju znanje o tim stvarima na osnovi tradicija predanih iz drevnih vremena i izvedenih iz atavističkog okultnog treninga. Kao što znate iz prethodnih rasprava, ta bratstva su — posebno na Zapadu ali i ljudi sa Istoka su također postali njihovi sljedbenici — poprimila dubiozan karakter. To ih ne sprječava od čuvanja određenih tajni egzistencije čak iako to rade na način neprikladan za sadašnjost. Osoba koja sluša duhovne poruke za naše vrijeme i prenosi onaj dio znanosti duha koji se može dati javno u skladu s namjerom duha vremena, često se susreće s znatnom opozicijom koja dolazi od mračnih izvora. Ali ta opozicija je usmjerena i vođena svuda od duhovnih snaga, što uvijek treba uzeti u obzir. Lako će se shvatiti, dakle, da se danas diže opozicija protiv znanosti duha koja treba živjeti unutar našeg pokreta, sa stalno ponavljanom sugestijom da ovakva znanost duha ne bi trebala biti stvorena za velike grupe ljudi. Sve vrste prihvaćenih autoriteta su pozvane da bi ovu znanost duha učinile bezazlenom. Sveučilišni profesori putuju od jedne zemlje do druge da bi objavili da su primorani suprotstaviti se posebno mojoj znanosti duha jer ljudi danas, kako kažu, moraju gledati u stvarnost — vrstu stvarnosti koju samo oni vide — a ne u takve stvari koje čovjeka od nje odvlače. Često u takvim napadima postoji metoda jer svatko tko nije slijep vidi kako ti ljudi traže mjesta koja su za njih politički ispravna da bi bili najefikasniji kroz uvažavanje koje se za njih osjeća kao sveučilišne profesore, na primjer; to su mjesta gdje vjeruju da mogu najefikasnije diskreditirati protivnika. Vjeruju da najviše mogu

postići kada izaberu prava mjesta i koriste prave riječi; odnosno, riječi koje se obraćaju trenutnim strastima.

Međutim, svakakve stvari su sadržane unutar većeg odnosa, i ono što izaziva najveći strah od svega, mogli bi čak reći što užasava te ljude, misao je da bi mnogi pojedinci mogli razumjeti ponešto od karakterističnog života naših dana. Osjeća se krajnja želja, posebno kod onih koji pripadaju okultnim krugovima koje sam opisao, da spriječe ljudska bića u stjecanju jasnoće u svemu povezanom sa stvarnim zakonima života, jer upravo među neinformiranim zainteresirani pojedinci mogu najbolje raditi. On više ne može izvršavati utjecaj kad ljudi počinju shvaćati kako stvari zaista stoje u suvremenom svijetu. To je opasno za one koji žele loviti u mutnom, koji svoje ezoterno znanje žele zadržati za sebe, primjenjujući ga da oblikuju ljudske socijalne odnose onakve kakvi žele da budu. Postoje članovi okultnih društava koji su, unutar njihova ranga, potpuno uvjereni da su svugdje u našem okruženju na djelu duhovne snage i da postoji veza između živih i mrtvih. Zapravo, unutar njihovih okultnih bratstava ne govore o ničem osim o zakonima duhovnog svijeta. Naša znanost duha, također, posjeduje određeni dio tog znanja, ali će ono uskoro biti učinjeno javnim. Oni govore o ovoj istini koju su preuzeli od drevne atavističke tradicije i zatim u novinama objavljuju članke u kojima se protive potpuno istim stvarima, žigošući ih kao srednjovjekovno praznovjerje. Često su to isti ljudi koji, u njihovim tajnim udruženjima, njeguju duhovnu znanost kao tradicionalno učenje i zatim u javnom tisku staju u opoziciju, označavajući je kao srednjovjekovno praznovjerje, tradicionalni misticizam, i tako dalje. Oni smatraju da je potpuno ispravno to da oni ne bi trebali znati s kojim načelima su oni vođeni. Naravno, postoje također svakakvi čudni članovi okultnih društava koji o svijetu znaju samo onoliko koliko mogu dotaći nosom. Oni također govore o sadašnjoj nemogućnosti o javnom davanju sadržaja misterijskih učenja ljudskim bićima.

Sada, postoje razni načini držanja ljudskih bića u magli neznanja kao što sam pokazao na mom predavanju u Liestalu ([Napomena 89](#)) a i na drugim javnim predavanjima. Baš kao što će nam prava duhovna znanost dati određene ideje i koncepte koji su kao ključ koji omogućava pristup duhovnom svijetu, tako se mogu naći i neki koncepti preko kojih je moguće obmanuti onaj dio populacije koji nije došao do poravnavanja razumijevanja kroz znanstveno gledanje o kojem govore Mill i Herzen. Zaista, moguće je formirati koncepte na više od jednog načina. Ako bi bilo poznato kako su koncepti zaista formirani danas da bi se manipuliralo dušama ljudi na “pravi način”, mnoge osobe bi postupno osjetile impuls da priđu pravoj znanosti duha, koja o ovim stvarima govori na čestit, ispravan način. Danas se neću baviti sa svim uzvišenim konceptima prenesenim ljudima kao ideali, koji nisu namijenjeni, ipak, da pokažu ono što leži unutar tih ideala već prije imaju potpuno različitu svrhu, ali vam pomoću

jednostavnog primjera želim razjasniti kako su oni koji žude za zadovoljenjem određenih mističnih težnji lako obmanuti.

Dati ću vam najgluplji primjer. Može se reći, na primjer, da su čak i drevni pitagorejci gledali na bojeve kao da sadrže zakone koji upravljaju svijetom. Mnogo je toga skriveno unutar brojčanih odnosa. Uzmimo, na primjer, dva numerička odnosa:

Nikola II od Rusije:

Rođen godine 1868

Došao na prijestolje 1894

Vladao ..... 22 godine

Njegova starost je ..... 48 godina

Ukupno 3832

Podijelivši ukupno sa 2, dobijemo 1916, najvažniju godinu rata. To je navedeno na osnovu “najtajnijih” numeričkih odnosa. Uzmimo:

George V od Engleske:

Rođen godine 1865

Vladao od 1910

Vladao ..... 6 godina

Njegova starost je ..... 52 godine

Ukupno..... 3832

Pola od toga je 1916.

Sudbine ova dva pojedinca su intimno povezane. Ovdje vidite kako pitagorejski zakoni brojeva igraju ulogu u svijetu! Ali, ako ćemo biti neumjereni, uzmimo također:

Poincaré:

Rođen godine 1860

Vladao od 1913

To znači ..... 3 godine

Njegova starost je ..... 56 godina

Ukupno 3832

Pola od toga je 1916.

Vidite kako se brojevi slažu među ova tri saveznika!

Ovo je, naravno, jedan od najglupljih mogućih primjera. Ako se spustim u publiku i upitam jednu od dama — što ja naravno neću — kada je rođena, koliko dugo je član antropozofskog društva, koliko je bila stara — što, kao što sam rekao, neću pitati — kada je postala član Društva, i onda zbrojim te brojeve i uzmem pola rezultata, doći ću do potpuno iste brojke. To je idealan

primjer i to takav da može uključiti sadašnju stvarnost, odaberimo, dakle, bilo koju damu ili gospodina; jednako tako može biti i gospodin:

XY je rođen godine 1870

Ušao u antropozofsko

društvo 1912

Bio je u društvu ..... 4 godine

I on je ..... 46 godina star

Ukupno 3832

Polu od toga je 1916.

Ovo je zaista apsurdan primjer. Uvjeravam vas, međutim, da svakakve stvari u vezi potrage za tajnom brojeva ne počivaju na ničem drugom; problemi su jednostavno više prikriveni nego ovi koje sam ja dao. Nadalje, koncepti uzeti iz drugih oblasti mogu jednako dobro biti oblikovani na pravi način i iskorišteni za bacanje prašine u oči ljudi; koristeći odgovarajuće metode ljudi su ometeni da vide što je prikriveno iza ovih stvari i mnoge su uzete čak i u primjeru koji sam dao. Duboko je značajno da je sudbina odabrala 1916. Da smo računali za 1914, to bi bilo povezano s izbijanjem rata! Baš kao što su ova tri broja povezana za ova tri saveznika, bilo koja vrsta brojeva može, u konačnici, biti povezana. Mnoge stvari su slično fabricirane od različitih koncepata ali one uopće nisu više značajne ili inteligentne. Teže ih je opaziti ako su nekako više prikrivene. Zatim, kada su svakakvi numerički odnosi proizvedeni s izrazima kao “nedokučivo”, i “duboko kao svijet”, svatko može naći nebrojene sljedbenike a također i dati dojam da govori iz velikih dubina ljudskog znanja. Ali zaista ima nečega u metodama korištenim od određenih pojedinaca koji u oči ljudi žele baciti prašinu. Ovamo ili onamo neki koncept je napravljen javnim i dodane su još neke stvari, i one objave idu natrag do neke okultne veze koje prizivaju postizanje određene svrhe. Tad se samo treba upoznati s kursom koji će ovi ljudi usvojiti.

Da takve stvari ne bi bile moguće u budućnosti, nužno je da brojni ljudi nemaju ono suženo razumijevanje i energiju života na koju Mill upućuje; radije, moraju imati održivo razumijevanje i prateću životnu energiju koja dolazi od duhovne znanosti. Oni će djelovati na plodonosan način na intelekt i životnu energiju ljudi tako da njihov pristup životu bude takav da ih nitko ne može obmanuti. Ove stvari su povezane s osjećajem straha a čak i užasa koji su izazvale čudne vijesti — putujući od Istočne Europe na Zapad — da se individua kakva je Mme. Blavatsky ([Napomena 90](#)) pojavila kao da dolazi ni od kuda. Često sam isticao ([Napomena 91](#)) da je to bilo od odlučujućeg značaja za tijek devetnaestog stoljeća. Pojavila se upravo u vrijeme kada je bila najljuća borba između takozvanih ezoterika i takozvanih naprednih okultista. Odnosno, reakcionari su sebe nazivali ezoteristi. Koristili su tu riječ jer su okultne tajne željeli zadržati za sebe.

Život Blavatsky pada u taj period. Postojala je opasnost, kroz posebnu konstrukciju tog života u kojem su bile na djelu zaista dalekosežne sile iz podsvijesti, da bi duhovne tajne preko nje mogle biti otkrivene i ljudi bi mogli nešto naučiti na pravi način. Ta je opasnost zaista postojala i ljudi su pod njom živjeli od 1840-ih nadalje — u nekom smislu, čak od njenog rođenja ili djetinjstva. Od onda nadalje, postojala je stalna težnja da se tako uredi stvari da bi Blavatsky mogla biti dovedena u službu zapadnih okultnih bratstava. Ona bi tada mogla iznijeti na svijetlo samo ono što oni smatraju pogodnim za njihove vlastite ciljeve.

Međutim, cijela stvar je dobila čudan smjer. Rekao sam vam kako je u početku napravljen napor od “Velikog Orijenta” da namami Blavatsky, i kako je to propalo jer je postavila uvjete koji nisu mogli biti ispunjeni. Zatim je izazvala nestašluk u američkom bratstvu jer se njen temperament uvijek bunio protiv onog što su drugi htjeli s njom. Rekao sam vam da je tada bila izbačena, i kako nije bilo nikakvog načina da se nose s njom osim nametanjem jedne vrste okultnog utamničenja, i dovodeći je u indijsko okultno bratstvo, čija je praksa okultizma smatrana neškodljivom po takozvana zapadna bratstva jer je sličila onoj od Blavatsky. Mislili su, “Oh dobro, čak iako svakakve stvari dolaze na svijetlo iz indijskih izvora, one nikako ne mogu mnogo ometati naše krugove”. Većina okultista koji su radili s ozbiljnim okultizmom je rekla, “Sada, kako nešto bitno može rezultirati od kada smo Blavatsky opkolili sa svim onim slikama koje su je izolirale od stvarnog znanja o duhovnom svijetu. Primiti će samo onoliko stvari koliko i stare dame, muškarci i žene, raspravljajući među sobom na poslijepodnevnom čaju (ovdje citiram!) i to neće ozbiljno omesti naše krugove”.

Stvar je postala neugodna tek nakon što se pojavio naš pokret, koji je stvari uzeo na ozbiljan način i otvorio pristup vrelu stvarnog duhovnog svijeta. Ali također vidite da osnove konflikta koji je tada proizašao leže mnogo dublje. Istina je da je nešto od impulsa koji su morali doći od istočnog svijeta zapravo bilo u Blavatsky, i postojala je zbilja određena nužnost da se dogodi sinteza s zapadnim svijetom. Ali važna činjenica je bila da je postupno došlo do toga da se težilo za određenom svrhom i ciljevima koji, kao što sam već pokazao, nemaju istinu za svoj cilj već zaista zahtijevaju sasvim različite ciljeve. Promislite o tome, kada je poznato kako se odvijaju ljudski ciklusi i kakav karakter sadašnjeg svijeta treba biti u odnosu na njegovog Arhaja nakon što se ovo ili ono dogodilo u ranijoj evoluciji, tada je moguće biti aktivan u skladu s tom istinom. Ako osoba posjeduje, s jedne strane, tradicionalno okultno znanje i, s druge strane, izlazi u tisak i javni život protiv tog znanja kao srednjovjekovnog praznovjerja, ona može raditi u tami i postići važne stvari kojima stvarno teži. Stvari su u svijetu međusobno povezane, ali nije uvijek nužno da ljudi razumiju kakve su međusobne veze, jer mnoge te veze svoju ulogu mogu igrati iz podsvijesti. Kao što sam pokazao jučer, ono što je važno je da netko

zna kako percepciju usmjeriti na prava mjesta. Tu često nešto izgleda kao sasvim beznačajno, ali viđeno u pravom odnosu, objašnjava mnogo više nego je objašnjeno od onoga što se smatra značajnim. Ovdje se ista stvar može kazati u odnosu na mnoge druge stvari u svijetu, kao što je Hamlet utvrdio u vezi dobra i zla: Ništa nije dobro ili zlo samo po sebi, već ga čovjek čini takvim u svojim mislima. Tako je i sa mnogim drugim stvarima. Značenje neke stvari neće se naći u onom što ona predstavlja za vanjsku mayu, za veliku iluziju, već se značenje stvari mora prepoznati pridružujući im prave koncepte. Spomenuti ću primjer uzet iz nedavnih vremena u Europi, bez da time namjeravam ući u bilo koju vrstu partizanske ili političke struje.

Možda ovdje u Europi ima ljudi koji, pošto svi ovih dana vole misliti plitko, na izbijanje sadašnjeg rata gledaju kao da je povezano s ubojstvom nadvojvode Franza Ferdinanda, ([Napomena 92](#)) nasljednika prijestolja. Neću reći da je to netočno ili da nema istine u tome, ipak na osnovi tog događaja oni mogu objasniti određene pojave koje prate natrag do tog ubojstva u srpnju 1914. Ali mogu biti i druge osobe koje naglašavaju da se, u zapadnim novinama iz siječnja 1913, pojavila izjava da će nadvojvoda Franz Ferdinand biti u bliskoj budućnosti ubijen za dobrobit europskog čovječanstva. Ono što želim reći je da se možemo vratiti natrag sve do aktualnog ubojstva, ali također se možemo vratiti do obavijesti o tome koja se pojavila u zapadnim novinama u siječnju 1913. ([Napomena 93](#)) Također se moguće vratiti natrag do ubojstva Jaures-a zadnje večeri prije nego je počeo rat — vjerojatno nikada potpuno objašnjenom, kao što sam nedavno sugerirao. Ali jednako je moguće vratiti se natrag na iste novine na koje sam upravo uputio, koje nose izjavu iz 1913 govoreći da ako bi uvjeti u Europi doveli do rata, Jaures bi bio prvi koji bi bio ubijen — Možete konzultirati određeni okultni godišnjak ([Napomena 94](#)) koji je prodavan za četrdeset franaka i u izdanju iz 1913, koja je tiskana, naravno, 1912, naći izjavu da onaj za koga se očekuje da bude vladar Austrije neće biti vladar, već radije mlađi čovjek, kojeg ljudi ni sada ne bi razmatrali kao nasljednika starog cara Franza Josefa. ([Napomena 95](#)) To je tiskano u takozvanom okultnom almanahu za 1913; tiskano, dakle, u jesen 1912. Nadalje, u istom godišnjaku za 1914, tiskanom 1913, ponovljena je ista napomena ([Napomena 96](#)) jer je očito napad na život cara Franza Josefa podbacio 1913. Kada se ove stvari budu vidjele jasnije, jednog dana će se otkriti veza koja postoji između onog što se aktualno događa izvana i onog što je skuhan od skrivenih, mračnih izvora. Mnogi će prepoznati niti koje iz javnog života vode u ovo ili ono bratstvo, i kako je glupo da druga bratstva stalno objavljuju da treba biti tiho u vezi određenih misterijskih istina. Takvi ljudi mogu biti nevini kao djeca, unatoč činjenici da mogu biti stari članovi nekog bratstva slobodnih zidara koje polaže pravo na tajne izvore. Ipak, oni dodatno pojačavaju tamu i mrak koji je već prisutan među ljudskim bićima.

Nedavno sam u St. Gallenu i Zürichu dao primjer posebno prosvjetljenog pastora i profesora, ([Napomena 97](#)) koji pripada okultnom bratstvu, i ukazao na nepovezanost u njegovom razmišljanju. On je jedan od onih ljudi koji čine da se njihova prisutnost osjeća kroz njihovu vlastitu gustoću koju stječu u njihovim okultnim bratstvima. Misija je mnogih vođa u tim bratstvima da članove kao što je profesor drže u mraku, i time je izvršen prilično nepovoljan utjecaj. Ljudi moraju otvoriti oči, ali te oči najprije moraju naučiti vidjeti. Usmjerenost nečije percepcije je određen prosvjetljenjem koje je netko primio s obzirom na duhovni svijet. Stalno se rade prosudbe koje rijetko u obzir uzimaju ljudske odnose. Dakle, kao što sam jednom pokazao, ja sam, također, jednom trebao biti napravljen pokornim kroz “imenovanje” na neko mjesto u Teozofskom društvu u vrijeme kada je Alcyone (Krishnamurti) ([Napomena 98](#)) bio “imenovan”. Sve što pulsira našim pokretom moglo je biti uredno izbrisano da sam pao na ono što mi je sugerirano; odnosno, da postanem “reinkarnirani Ivan”! Određeni izvori bi tada objavili da je Alcyone jedna stvar a da je on reinkarnirani Ivan. Tada cijeli pokret ne bi trebao proći kroz ono što se kasnije dogodilo.

Taština također spada među razne stvari koje ošamućuju ljude. Mnogo se može postići držeći se nje na pravi način, posebno ako su poznate metode s kojima će se formirati izvjesni koncepti. Već sam ukazao da je Teozofsko društvo jednostavno radilo previše amaterski. Drugi ovakve stvari rade pametnije i praktičnije, ali naravno nije moguće napraviti puno toga pametnog kada je nužno računati s osobnošću pod kojom su oni oko nje dosta stenjali; kada je nužno, na primjer, računati s osobnošću kao što je Annie Besant, ([Napomena 99](#)) koja je puna nasilnih emocija. Oni u njenom društvu su godinama uzdisali zbog stanja za koje su proglasili da bi ih dovela jer je i ona također, došla unutar aure određenog indijskog okultizma. Nadalje, također je posjedovala neobične osobine koje su došle iz čudnih dubina i bile prilično neprimjerene brojnim ljudima čak i u Teozofskom društvu. Brojni pojedinci su, uglavnom muškarci — oprostite, bez namjere da aludiram — stenjali jer su vječno pokušavali Annie Besant vratiti malo na stazu da bi se stvari mogle odvijati. Ali bilo je također i žena koje su uzdisale, i one bi uvijek popustile pošto su pokušavale, iznad svega, prakticirati teozofiju — zasigurno, u smislu u kojem je tamo prakticirana, ipak na način da bi mogla postati nešto kao teozofska vrsta konglomeriranog mediokritetstva. Postojala je želja da se u praksu znanosti duha uvede ono što je John Stuart Mill nazvao konglomerirano mediokritetstvo.

I sam sam promatrao kako je predstavnik Teozofskog društva radio u gradu koji je pripadao sekciji kojoj sam ja tada bio glavni tajnik. ([Napomena 100](#)) Otišao sam u taj grad da održim neka predavanja, bio sam pozvan od predstavnice. Ali ona mi je rekla, “Postupno ćemo odustati od predavanja jer ona nemaju pravi cilj. Moramo organizirati popodnevu čajanku i

pozvati ljude da se međusobno upoznaju”. Njena je ideja da je to najbolje uz sendviče. “Ipak će predavanja (i to je rekla s određenim podcjenjivačkim izrazom) imati sve manju i manju ulogu”. Moglo bi se reći da je i ova osobnost također obavijena u prave ovoje iz određenog smjera. Postoje, zaista, mnogi pojedinci koji rade kao predstavnici koji ne znaju uvijek otkuda dolaze žice koje vuku. Žice često nisu potrebne. Malo uže je dosta, čak i vrpca za pakiranje. Zaista, jadno je vidjeti kako se čovječanstvo povremeno ponaša čak i kada su na kocki najsvetije i najozbiljnije stvari za čovječanstvo.

Posebno, najveći strah je bio da bi Blavatsky, pod uvjetom da nastavi biti zdrava i iznese na površinu ono što je bilo u podsvjesnim dijelovima njene prirode, bila politički opasna jednostavno zbog njenih posebnih darova i izuzetne povezanosti s njenim vlastitim ruskim narodom. Mnogi posebni naponi su napravljeni da se spriječi da se to dogodi. Zaista, s početkom u šezdesetima i sedamdesetima, da je onda ono što je živjelo u Blavatsky moglo postati djelotvorno, mnoge stvari o kojima Mill i Herzen imaju savršeno jasno gledište tada bi bile zauzele potpuno različiti smjer. Ali određene ahrimanske snage su uspjele u eliminaciji većeg dijela. Dakle, vidjeti ćemo kako će se stvari odvijati s našom znanostima duha pod sadašnjim nesretnim okolnostima. Ispravno razmišljanje o tome biti će moguće samo za one koji su sposobni percipirati njen značaj u odnosu na misiju naše pete post-atlantske epohe. Već ste mogli otkriti u kojoj mjeri naša znanost duha stvarno uzima u obzir samo ono što je čisto ljudsko, a također mislim da je moguće percipirati i razliku između tih stvari. Često smo raspravljali o Goetheovom *Faustu* i čak ga pokazali na pozornici. Nije potrebno nacionalno zaleđe za predstaviti *Fausta* u svim njegovim okultnim dubinama. Ali ostavljam vama da odlučite da li je nužno njegovati nacionalističke osjećaje ili možda čak osobiti nacionalistički žar, da bi Goethea, Schillera, i Lessinga zvali duhovima prosječnog ranga, kao što je Maeterlinck ([Napomena 101](#)) to nedavno uradio, i pisali duge članke o prosječnosti Goethea, Schillera, i Lessinga koje su važne novine svijeta navedene da objave. Možete odlučiti postoje li čak još dublji razlozi koji stoje iza toga.

Dovoljno je zbrojiti dva i dva. Tijekom ovih razmišljanja spomenuo sam vam da je Ku Hung Ming, ([Napomena 102](#)) kineski, napisao stvarno genijalnu knjigu tvrdeći da je jedini spas za Europljane da na sebe primjene ono što je bit Kine. Tako će im, biti omogućeno, tako misli Ku Hung Ming, da zamijene njihovu bezvrijednu Magna kartu slobode ([Napomena 103](#)) s Magna kartom lojalnosti, koja može doći samo od onoga što je u suštini kinesko. Ku Hung Ming je pronicljiv duh koji, iz dubokog znanja o kineskoj prirodi, potvrđuje ono što su Mill i Herzen već osjetili. Nadalje, on je duh, koji nije filolog ili učitelj, već onaj koji je došao iz praktične profesije kao Max Eyth, kojeg sam već spominjao; odnosno, on nije teolog, ni učitelj niti filolog, već onaj koji je izvorno bio trgovac, imao je mnogo zanimanja i poznaje život.

Ku Hung Ming predstavlja kinesku prirodu, život Kine. Iz Ku Hung Mingovih izvanredno živopisnih opisa, moguće je danas steći koncept koji nam daje dojam da su Mill i Herzen — pročitajte Herzenovu knjigu iz 1864 — bili potpuno u pravu kada su učenje Konfucija i Laotzea ([Napomena 104](#)) nazvali konačnom posljedicom koja mora slijediti ako Europa bude zgrabljena od takozvanog pozitivističkog realizma, podržanog od konglomeriranog mediokritetstva, od buržoaskog ništavila. Kineski način razmišljanja je konačna posljedica onog što je danas proglašeno na sveučilištima i širi se masama kao suvremeni pogled na svijet. To dolazi od ranije kulture šest stotina godina prije naše ere. Ku Hung Ming to jasno opisuje. Mill i Herzen su opisali put koji će biti preuzet od europske kulture temeljen isključivo na vanjskom pozitivističkom realizmu. S jedne strane Europa će se držati kineskog entiteta; s druge, jedini spas za Europu leži u kineskom načinu razmišljanja.

Možda bi mogla postojati i treća strana i nadam se da ćete mi dopustiti da upravo to pitanje postavim na zaključanju današnjih razmatranja. Kako bi to bilo ako bi također postojala strana s kojom bi bila potpuno suglasna ako bi Kinezi savjetovali Europljanima da izaberu njihovo jedino postojeće spasenje? Kako bi bilo ako ne bi bilo samo slučajno da je ovo učenje od Ku Hung Minga predstavljeno u Europi danas? Ono je briljantno sa stajališta kineske prirode, ali također nije sposobno zbuniti one ljude koji ga ne primaju s jasnim umom, s osjetilima probuđenim od znanosti duha i moguće dizajnirano da navede ljude do točke gdje prigrle putove Kine? Upravo to je namjeravano, baš kao što su Mill i Herzen već ispravno vidjeli da su određena okultna bratstva već podignula njihova jedra u smjeru stjecanja esencije Kine, pošto bi u pokineženoj Europi bilo najlakše uključiti ono što žele. Zašto, dakle, to ne bi bilo u skladu s voljom bratstava da bi Kinezi trebali savjetovati Europljane da obrate pažnju na ljepote koje bi mogle doći od kineskog načina mišljenja? Zašto mi ne bi očekivali da bi takozvani najprosvjetljeniji bili očarani savjetom Kineza pošto Europljani više ne znaju što napraviti?

Pošto sam kazao koliko je značajna ta kineska knjiga, također se osjećam obveznim sa stajališta predstavnika znanosti duha skrenuti pažnju na slijedeće: Ovakve pojave kao što je knjiga Ku Hung Minga — ili zaista, knjige, pošto su se dvije pojavile — treba sigurno ispitati ali također moramo znati da su, pod određenim okolnostima, iza njih skriveni dalekosežni ciljevi. Potpuno je pogrešno ne upoznati se s njima, ali je također pogrešno nasjesti na njih. Također je važno pažljivo ispitati sve što se danas pojavljuje, često iz dubioznih izvora, u obliku misticizma ili okultizma. Oni od vas koji uzimaju u obzir ono što sam često predstavljao također će težiti i da vide ove stvari ispravno. Moderni svijet stoji usred svih vrsta struja, postavljajući pitanje da li pojedinac posjeduje snagu volje da vidi jasno i razgovijetno. Moramo, na primjer, moći potpuno procijeniti razliku između te struje i one koja danas još posjeduje više moći nego joj se

obično oponira, i to dolazi od određenih rimskih katoličkih krugova. Iza njih često stoje načela inicijacije, iako su naravno oni koji ih donose u svijet slijepi za ono što ih vodi. Sada ćemo usporediti neke stvari. Na jednoj strani, postoji rimska crkva a, na drugoj, ona okultna bratstva. Rimska crkva, koja radi na način koji vam je dobro poznat, i ona bratstva koja, naravno, vode smrtonosni rat s Crkvom ali također posjeduju i koriste okultno znanje; ipak, pred javnošću, to žigošu kao srednjovjekovno praznovjerje tako da mogu držati ljude u pravoj struji i koristiti ih za svoje vlastite svrhe. Usporedite to s rimskom crkvom. Samo uzmite encikliku od 8 prosinca 1864, *Sloboda savjesti i bogoštovanja*, ([Napomena 105](#)) koja je proglašena *ex cathedra*. Tamo su spomenuta načela u koja čovjek vjeruje i zatim su osuđena: “Navedeno je od nekih ljudi da je sloboda savjesti i bogoštovanja pravo svakog ljudskog bića. To je ludilo. To je apsurd”. Po gledanju rimske Stolice, to je apsurd, ludilo, da pravovjerni katolik polaže pravo na slobodu savjesti i bogoštovanja. To je jedna od struja; druge misle da je bolje ne govoriti takve stvari već da rade stvari pomoću čega bi sloboda savjesti, sloboda na vlastita uvjerenja, najviše od svega, i uvođenje vlastitih uvjerenja u ljudski život, bila ukinuta. Ovdje imate dva suprotstavljena pokreta koja su za današnjicu najznačajnija; mnogo o tome zavisi.

Razlog za zaključivanje mog današnjeg predavanja s ovim razmišljanjima bio je da opomenem one koji stoje unutar našeg duhovno znanstvenog pokreta da shvate unutarnji impuls duše i ne spadaju među one uspavane, već među one riješene da teže za vizijom života onakvog kakav jest. Primiti dijelove duhovno znanstvenog znanja i vjerovati im ne čini nekog duhovnim znanstvenikom. Duhovni znanstvenik u pravom smislu je samo ona osoba koju su duhovno znanstvene istine promovirale u pronicljivo ljudsko biće, ali također i ono koje posjeduje volju da na pravi način gleda ono što je u drugom okruženju, i na prava mjesta, tako da može prosuditi situaciju u kojoj je netko smješten u svijetu. Ako na plodonosan način želimo govoriti o karmi zvanja, tada i ovo također spada u raspravu.

Nastaviti ćemo ova razmišljanja. Nužno svijetlo će tada biti bačeno na ono što više pripada neposrednom, svakodnevnom životu, neposrednoj karmi zvanja.

PREDAVANJE VIII

Naša sadašnja razmatranja impresionirati će nas s dubinom i stvarnim značenjem jedino ako ih ne prihvatimo samo na teoretski način, pošto su u najvišem smislu riječi životne istine. Radije, iz njih moramo izvući određene posljedice za naše osjećaje i sentimente koje nam mogu omogućiti da drugačije gledamo na život nego što to često rade oni koji nisu na to pripremljeni antropozofskim gledištem. Da bi dohvatili istinu života naši umovi moraju biti prošireni preko znanosti duha. To znači da moramo naučiti uspoređivati prirodu istine kakvu susrećemo u životu s jednostranim razmišljanjem o istini koje se tako lako događa ljudima. Prejednostavno je ući u naviku formiranja mišljenja o ovome ili onome, ne samo o svakodnevnim stvarima već također i o najvažnijim činjenicama života, i zatim s tim gledištem utvrditi naše mišljenje, ne obraćajući pažnju na činjenicu da se na svijet može gledati s različitih stajališta. Dakle, istinu možemo dostići samo kada osjetimo i shvatimo kako se sve, svaka pojedina činjenica, može gledati s mnogo stajališta. Ispričati ću tijekom određenog života da bi vam mogao dati primjer, vrstu ilustracije o tome što mislim. Sada se bavimo karmom, prolazom ljudskog bića kroz ponovljene zemaljske živote, sudbinom čovjeka, što je izraženo smjerom koji ljudski život uzima. Mnogo možemo naučiti kroz primjere pojedinih života ako ih gledamo pravilno u svijetlu ponavljanja zemaljskih života.

U ovom primjeru, to moramo napraviti s osobom koja je rođena u šesnaestom stoljeću. Da bi uzeli u obzir nasljedne utjecaje koje ljudi danas žele naglašavati, pogledajmo najprije njegova oca. Otac tog čovjeka koji je rođen u šesnaestom stoljeću bio je prilično svestrana osoba ali također i iznimno tvrdoglava; to je karakterizirano određenom grubošću u izrazu njegova života. Bio je dobro upućen u glazbu, svirao lutnju i druge instrumente sa strunama, bio je također upoznat s geometrijom i matematikom, a njegova profesija je bila trgovac. Njegova grubost može se bolje razumjeti iz slijedećeg. Imao je određenog učitelja glazbe koji je, u to vrijeme u petnaestom stoljeću, bio visoko cijenjen čovjek. Kao učenik tog čovjeka, napisao je knjigu o glazbi, ali ona se nije svidjela njegovom učitelju i on je to naveo kao problem u njegovoj vlastitoj knjizi. Učenik je onda postao sasvim ljut i napisao još jedno izdanje u koje je uključio sve moguće osude koje je mogao sakupiti protiv “starih i zahrđalih pogleda” njegova glazbenog učitelja. Zatim je knjigu posvetio njemu, izričito rekavši u posveti, “Pošto si se usudio okrenuti protiv mene na tako nametljivi način, želim ti dati priliku da to zadovoljstvo doživiš češće. Očito uživaš u takvim stvarima i zato ovu knjigu želim posvetiti tebi”.

Sin tog čovjeka je osoba o čijem tijeku života vam želim pričati na pomalo prikriven način. Kao što je tih dana bio običaj, on je najprije proučavao grčki i latinski s čuvenim učiteljem u Italiji jer je njegov otac pridavao veliku važnost tome da on ima dobru poduku. Proučavao je humanizam s redovnicima, učio matematiku od oca i, kao dodatak, učio crtanje, perspektivu, i slično s drugim učiteljima. Imajući izniman kapacitet za matematiku i mehaniku, nastavio je briljirati na tim poljima i postao svestran mladi čovjek. Čak je i kao dječak radio svakakve modele strojeva koji su tada bili korisni. Danas, znate, dječaci rade samo avione, ali onda su rađeni i drugi brodovi. Sa osamnaest, mladi čovjek je otišao na sveučilište, studirajući najprije medicinu – oprostite na ovome upravo nakon što smo čuli odlomak iz *Fausta*. ([Napomena 106](#)) Ali on je imao nekako drugačije iskustvo nego student koji je upravo predstavljen u onoj sceni “Mefisto i student”. On nije njegove medicinske studije prošao kao da je u snu, niti je rekao, “Nije tako loše”. Ne, zaista mu se nije sviđalo studiranje medicine pošto je našao da se ta disciplina prolazi na nesistematičan način, jedna činjenica jednostavno slijedi drugu bez prave povezanosti. Zatim se okrenuo filozofiji. U tim danima bio je običaj da neki pojedinac napadne Aristotela, grčkog filozofa koji je do tada bio uvelike poštovan. Pošto je jednog od tih kritičara imao u svom učitelju, naš mladić je pao u istu naviku kritiziranja i mržnje Aristotela. Premda je njegov otac bio izuzetno kompetentan, nije bio omiljen zbog njegovih osobina. Tako, nakon što je njegov sin nekoliko godina studirao, nije imao mnogo novca a za sina je želio osigurati školarinu. Međutim, nije uspio, i bio je osuđen da mu osigura daljnju nastavu s novcem kojeg je zaradio u znoju i krvi.

Nakon što se sin probio kroz njegove studije medicine i filozofije, imao je razloga da se osjeća sretnim. Postao je profesor na jednom od najčuvenijih sveučilišta njegove zemlje, podučavajući matematiku i također prakticirajući medicinu, o kojoj je imao dosta znanja iz njegovih studentskih dana. Sve u svemu, bio je dosta popularan učitelj. Ali na tom sveučilištu stvari su za njega postale pomalo vruće. Do toga je došlo preko knjige koja je objavljena sadržavajući opis javnog projekta, mehaničkog projekta. Napisana je od eminentnog gospodina koji nije bio previše inteligentan, ali koji je bio sin aktualne kneževske osobe te određene države. Naš profesor, premda još relativno mlad, nije imao poteškoća u dokazivanju da je taj projekt nemoguće izvesti. Tada se pojavilo dosta neprijateljstva prema njemu i, premda je već uspio u privlačenju pažnje na sebe kroz njegova postignuća, više se nije osjećao skroz ugodno u tom određenom gradu i sveučilištu. Pojavila se mogućnost odlaska na drugo sveučilište u republikanskoj državi. I na tom je sveučilištu, uskoro postao dobro poznat, imao je mnogo studenata i, što se tada podrazumijevalo, davao je mnoge privatne lekcije tako da je imao izvrstan prihod. Dosta mu je novca trebalo jer je njegov otac umro i morao je podržavati majku i sestre. Da bi malo jasnije vidjeli karmu ove osobe dopustite da spomenem slijedeću autentičnu činjenicu; bila je prenesena od suvremenika kome je ispričao sam naš

čovjek. Nadalje, bez obzira kojom filološkom finesom je napravljen poduhvat da se dođe do činjenice, to je dokaziva istina. Ovaj čovjek s kojim se bavimo, koji sada podučava na republikanskom sveučilištu, jednom je imao san u kojem je vidio sebe kako hoda po užarenom ugljenu i pepelu i znao je da je to moralo doći od goruće katedrale u gradu gdje je on ranije bio profesor. Pričao je o ovom snu a također i pisao o njemu u mnogim pismima. Kasnije je otkriveno da je upravo iste noći kada je imao ovaj san, katedrala stvarno izgorjela.

Sada, on je bio najuspješniji; zaista, napravio je značajna znanstvena otkrića, za koja su drugi tražili dio zasluga kakav je onda bio običaj a još je tako čak i danas u nekoj mjeri, bez da mu zahvale. Postao je prilično imućan ali ne i dovoljno po njegovu vlastitu mišljenju, posebno jer je morao tako teško upirati. Morao je davati mnoge privatne lekcije, zarađujući nešto s time, zasigurno, ali to je zahtijevalo dosta rada. Sada, njegovi talijanski suvremenici a kasnije i drugi govore na zanimljiv način kako je on bio čovjek toliko okupiran njegovim mozgom da je — jednostavno ponavljam ono što je kazano — imao malo vremena obraćati pažnju na impulse njegova srca. Bio je, stoga, prilično pametan ali nekako manje dopadljiv. Dakle, nikada se nije službeno oženio ali je živio, kako njegovi suvremenici kažu, u izvanbračnoj zajednici s izvjesnom Marinom Gamba s kojom je imao dvije kćeri, koje je poslao u samostan, i sina, kojeg je kasnije ozakonio. Premda je postao instruktor mnogih čuvenih ljudi — na primjer, učio je Gustava Adolfa, koji je kasnije postao kralj Švedske — stvari nisu bile sasvim onakve kako je on želio. Tako je podnio zahtjev Velikom vojvodi njegove rodne zemlje gdje je prije bio profesor. To je bilo 1610. Činjenica je bila da je težio za više slobodnog vremena da se posveti izumima i otkrićima. Zanimljivo je, stoga, promotriti čovjeka nekako pažljivije jer je zaista bio neka vrsta djeteta njegovog doba. Iz tog razloga želio bih vam pročitati, s prilično dobrim prijevodom, pismo koje je napisao da dobije povoljniji položaj na dvoru Velikog vojvode. Piše prijatelju o njegovoj korespondenciji s Velikim vojvodom:

Pismo vaše milosti je srdačno dobrodošlo, najprije, jer mi daje do znanja da me se njegovo najdostojnije visočanstvo, Veliki vojvoda, moj Gospodar, sjeća, i zatim jer me uvjerava u nastavak dobre volje s pravom časnog gospodina Aeneasa Piccolomini, po meni beskrajno visoko cijenjenog, kao također i u ljubav vaše milosti, zbog koje opažate moj interes i potiče vas da mi pišete na tako prijateljski način o okolnostima od velike važnosti. Za tu uslugu ostajem uvijek dužan i, s pravom časnom, gospodinu Aeneasu a također i vašoj milosti, izražavam duboku zahvalnost, i smatram svojom dužnošću, kao dokaz vrijednosti koju pridajem takvoj dobroti, govoriti s tim gospodinom u vezi misli i onih životnih odnosa u kojima bi mi bila želja da prođu godine koje su mi još ostale. Nadam se da bi se mogla ukazati prilika kada bi s pravom časni Aeneas, s njegovim oduševljenjem i svestranošću, mogao dati određeniji odgovor našem cijenjenom i impresivnom

Gospodaru, prema čijem visočanstvu, kao dodatak onom odnosu s dubokim poštovanjem i najposlušnijoj podložnosti prema njemu od svakog od njegovih odanih slugu, se osjećam, povrh toga, naklonjen s posebnom posvećenošću i, ako mi je dopušteno reći, s toliko ljubavi. Čak ni Bog od nas ne traži nikakav drugi osjećaj nego da Ga volimo, ali ostaviti ću po strani sve druge interese, i ne postoji bilo koji položaj za koji ne bih promijenio moj vlastiti status ako bi znao da bi to ugodilo Njegovoj Visosti. Ovaj odgovor bi onda mogao biti dostatan da ostvari bilo koju odluku koja bi mogla zadovoljiti Njegovu Visost da je donese s obzirom na moju osobu. Ali ako će, što možemo pretpostaviti, Njegova Visost, puna čovječnosti i dobrote, koja ga čini dostojnim slave među svima drugima i činiti će ga sve više i više dostojnim, zajedno s mojim služenjem njemu ujediniti bilo kakvo zadovoljstvo za mene, neću se suzdržati da kažem što mi je na umu. Već dvadeset godina, i zaista kroz najbolji bio mog života, radio sam do najsitnijih detalja, kako se kaže, na zahtjevima bilo koga i svakoga, da podijelim svaki mali talent koji je u moj posjed došao od Boga ili kroz moje vlastite težnje u mom zvanju. Ali sada bih želio steći dovoljno slobodnog vremena i mira da prije nego moj život završi mogu dovršiti tri velika djela koja imam u rukama tako da bi ih mogao objaviti. Nadao bih se to napraviti možda u čast sebi a također i svakome tko bi me podupro u takvom poduhvatu, kroz činjenicu da bih onima koji proučavaju na tom posebnom polju možda napravio veću, općenitiju, trajniju uslugu nego bi to inače mogao u ostatku mog života. Ne vjerujem da bih mogao imati više slobodnog vremena drugdje nego što imam ovdje dok god sam primoran potporu za moju obitelj steći izvan mojih službenih dužnosti kao učitelj i dajući privatne lekcije. Nadalje, takav rad ne bih rado radio u nekom drugom gradu osim u ovome, iz raznih razloga koje bi bilo teško nabrojiti. Ipak, sloboda koju imam ovdje nije dovoljna, pošto moram žrtvovati, po zahtjevima jedne ili druge osobe, više sati dnevno a često i najbolje sate. Bez obzira koliko briljantna i velikodušna bila republika, zadržati od nje plaću bez služenja zajednici nije uobičajeno. Dok god ja mogu davati predavanja i pružati uslugu, nitko me u republici ne može osloboditi te obveze bez da prekine moja primanja; ukratko, ne mogu se nadati takvoj naklonosti od bilo koga drugog osim apsolutističkog princa. Ipak ne bih želio, nakon ovog što sam rekao, da izgleda da imam neopravdane zahtjeve za vašu Milost, kao da tražim potporu bez odgovarajuće službe i obveze. To mi nije cilj; upravo suprotno. Što se tiče odgovarajuće službe, imam razne izume od kojih bi svaki pojedinačno bio dovoljan dati potporu za moj život, ako bi susreo velikog princa koji bi u njemu uživao. Iskustvo mi pokazuje da stvari koje su, možda, od manjeg značaja daju veliku prednost za onog tko ih je otkrio, i moja je misao uvijek bila smjestiti te stvari pred mog princa i prirodnog gospodara radije nego pred druge. On bi pak mogao uraditi s tim stvarima i s izumiteljem onako kako on to vidi, i primiti od njih, ako bi mu se svidjelo, ne samo rudu, već također i metal. Nove stvari takve vrste pronalazim svaki dan i pronašao bi mnogo više ako bi imao slobodnog vremena i mogućnost

da osiguram vješte osobe čiju bi pomoć koristio u raznim istraživanjima. Što se tiče daljnjeg svakodnevnog pružanja usluga — odnosno, javnih i privatnih predavanja — osjećam samo odvratnost prema potkupljivoj servilnosti u kojoj moram ponuditi svoj rad u zamjenu za bilo koju naknadu koja se sviđa naručitelju; ali pružiti uslugu princu ili velikom gospodaru, i svakome zavisnom o njemu, nikada mi ne bi bilo odbojno. Upravo suprotno, iskreno bih to želio i težio tome, i pošto je vaša Milost željela od mene znati nešto o mom prihodu ovdje, reći ću vam da naknada za moje usluge iznosi 520 zlatnih guldena, što će se promijeniti u jednak broj škuda u roku od par mjeseci kada dobijem moj novi položaj, u koji sam gotovo siguran. Taj novac mogu dobrim dijelom štedjeti, pošto dobivam veliku dodatnu pomoć za moje domaćinstvo tako što imam privatne učenike i od zarade od privatnih lekcija, premda radije odvracam nego što nastojim dati mnogo takvih lekcija. Imam daleko veću težnju za više slobodnog vremena nego za novcem, pošto znam da bi za mene bilo mnogo teže steći dovoljnu količinu novca da se izdvojim nego određenu količinu slave kroz moj znanstveni rad.

Ovaj čovjek je zatim stvarno pozvan na taj dvor. Jedini je zahtjev bio da održi predavanje u prigodama kada su bili rijetki događaji, briljantne prilike, blagdani na kojima se Veliki vojvoda morao pojaviti i gdje je bilo nužno ostaviti dobar dojam na strane posjetitelje. A za ostalo, jednostavno će primati potporu i potpuno se posvetiti svojim proučavanjima. Neko vrijeme su stvari išle dobro, zaista. Čak i pjesnici, plemići, i princeze su ga poštovali i držali svakakve svečanosti jer su ga smatrali velikim čovjekom. On je sam — bilo je to 3 veljače 1613 — sastavio tekst za maskenbal u kojem je predstavljao sebe kao Jupitera ustoličenog na oblacima. Lako ga se moglo prepoznati pod njegovom maskom i pošto su četiri mjeseca Jupitera upravo bili otkriveni od Galilea ([Napomena 107](#)) i dana su im imena četiri princeze iz kuće, čak su se i četiri princeze pojavile u pratnji. To je sve skupa bila neobična, svečana raskoš.

Međutim, ljubaznost princa je, postupno slabila i nakon nekog vremena on je zapravo izdao tog učenog čovjeka. Kler je našao da njegovi pogledi nisu u skladu s njihovima. Nadalje, bio je osiromašen na kraju života i umro je u pravom razočaranju. Do kraja je iskusio nezahvalnost i prevrtljivost sudbine. Do kraja je naučio kako se neki kneževi ponašaju na duge staze, i doživio je mržnju klera.

Sada sam vam dao činjenični opis života ljudskog bića. Ali sada bih ovu životnu priču želio ispričati na drugi način, iz druge perspektive, takoreći.

18 veljače 1564, rođen je veliki Galileo. Njegov otac, Vincenzo Galileo, bio je iznimno dobro upoznat s glazbom, dobro je svirao lutnju i druge instrumente sa strunama, bio zaokupljen geometrijom, i u početku sam učio sina glazbi. Studirao je latinski i grčki s uglednim učiteljima; humanističke je znanosti učio s redovnikom i zatim otišao na Sveučilište u Pisi gdje je studirao medicinu bez puno zadovoljstva, zatim se okrenuo filozofiji, postao protivnik Aristotela pod utjecajem suvremene tendencije. U to vrijeme je

već bio toliki genij da je jednog dana do je sjedio u katedrali u Pisi gledajući crkvenu lampu kako se ljulja, otkrio princip izokronizma njihala, najvažnije otkriće koje je od tada značajno. Taj događaj ispričan je od Galileovih suvremenika. Stalno su mi govorili da je to mit, ali nastavit ću ga kazivati jer je istinit.

Unatoč važnosti Galileovih misli na opservaciji te ljuljajuće crkvene lampe, otac za njega nije mogao dobiti stipendiju. Zatim, nakon što je proveo studije geometrije, postaje profesor na Sveučilištu u Pisi. Tamo je za šezdeset škuda godišnje predavao matematiku i također prakticirao medicinu. Znamo da je stvarno prakticirao medicinu iz pisma kojeg je napisao ocu u kojem traži da mu pošalje spise drevnog liječnika Galena kao vodič. Oštro je kritizirao spis visoko pozicioniranog ali nepromišljenog Cosima I ([Napomena 108](#)) koji je u to vrijeme objavljen. Zatim su stvari u Pisi za njega postale prevruće i pošto ga je venecijanska republika pozvala da predaje tamo, cijeneći ga više nego njegova materinja država, 1592 je otišao u Padovu. Galileo Galilei postaje profesor na Sveučilištu u Padovi i zapaženo predaje o matematici i sličnim temama; također je konstruirao sunčane satove po posebnim načelima i usavršio znanje mehanike. Tamo je Giambattista Doni u njegovim pismima o snovima napisao da je Galileo imao san koji sam vam opisao; to je bio san u kojem je hodao po užarenom ugljenu i pepelu. Katedrala u Pisi gorjela je u vrijeme dok je Galileo imao svoj san, i o tome je pisao u pismima mnogim suvremenicima. Otprilike u to vrijeme izumio je proporcionalne krugove i strojeve za podizanje vode, napravio značajna otkrića u vezi s teleskopom i termoskopom, i radio opservacije u vezi barometra i drugih stvari, za što su zasluge tražili drugi ljudi, dok ih u mnogim slučajevima treba pripisati njemu. Već sam vam rekao priču o njegovoj izvanbračnoj zajednici; dogodilo se kao što sam prenio pa ne treba ponavljati. Slično, njegovo pismo je napisano na način kako sam vam rekao. Dakle, stvarno je bio prebačen iz Padove u njegovu materinju državu i tamo su mu se dogodile stvari kao što sam kazao. Galileo je bio taj koji je stvorio onaj maskenbal u kojem je predstavljao sebe kao Jupitera ustoličenog u oblacima, i on je bio taj koji je dao imena Medici-ja za četiri Jupiterova satelita, što je dovelo do njihova nastupanja na tom slavlju. Činjenica da nije dobro tretiran od klera, i da je, s obzirom na to, bio izdan od njegova princa, znana je iz povijesti. Premda su svakakve stvari u priči o njegovoj reinkarnaciji točne, izjava koju svi daju da je on rekao, "Ipak se kreće", zasigurno je pogrešna. Često sam to isticao.

Dakle ovako stoji stvar kada je postavljena sa drugog gledišta. Primijetit ćete da iako prvi puta nisam prenio pogrešne stvari, vaš osjećaji za čovjeka vjerojatno nisu bili isti kao kad priču rekao drugi puta. A također ćete se složiti da su drugi puta vaši osjećaji bili zasigurno oni koje gotovo svaka osoba ima kada misli o Galileu, astronomu. Iz ovoga vidite da nedostaje mnogo znanja u onome što mnogi misle. Oni sigurno ne znaju mnogo o

Galileu ali misle i osjećaju u vezi njega, ne zbog ono što znaju, već jer ime Galileo Galilei ima određeni značaj u povijesti.

Međutim, moramo uzeti u obzir, da ono što čovjek proizvodi preko svog genija ima značenje za fizički svijet. Činjenica da postoje sateliti oko Jupitera bilo je otkriće od ogromnog značaja za evoluciju Zemlje, ali nema nikakvog značaja što se tiče duhovnog svijeta, odnosno, za bića viših hijerarhija. Tako je i s drugim otkrićima Galilea. Ona su takva da imaju veliki značaj za Zemlju. Što je, dakle, bila suština onog što sam prvo prenio? Bila je njegova vlastita sudbina. Osim toga što je Galileo bio važan čovjek zbog njegovih zemaljskih otkrića, to je bila njegova vlastita sudbina, bijeda koju je doživio u svom zvanju, njegova — dobro, što da kažem — možda njegova odanost Princu, i tako dalje. Drugim riječima, prvo sam vam rekao kakvi su bili njegovi dnevni poslovi, ali zato jer ga se tiču osobno to je također ono što ima značaja kada ih nosi kroz vrata smrti i mora ih razviti između smrti i novog rođenja. U ovakva proučavanja moramo ići da bi se educirali u vezi pitanja ljudske sudbine, koja je tako duboko urezana u život. To moramo raditi upravo s značajnim, istaknutim ljudskim životima.

Ovih dana se mnogo priča o nasljeđivanju i samo u vezi s tim razmatrana su mnoga pitanja. Najprije sam vam priču o životu Galilea rekao na takav način da je možete promatrati bez ikakvih predrasuda. Povezao sam njegov život s onim od njegova oca, tako da možda opet možemo imati primjer pravog razmišljanja o pitanju nasljeđivanja. Sigurno nije moguće o tome ispravno razmišljati bez da se uzme u obzir učenje o ponavljanju zemaljskih života. U takvom misaonom procesu, nasljeđivanje se ne pokazuje kao da je bez smisla, već je, upravo suprotno, veoma smisljeno. Međutim, također se pojavljuje, veza između nasljednih osobina i onog što ljudsko biće donosi dolje iz duhovnog svijeta preko svoje vlastite individualnosti kao rezultat prethodnog zemaljskog života. Kada želimo odlučiti što je stvarno naslijeđeno, jednostavno trebamo pogledati životne činjenice.

Zadnjom prigodom skrenuo sam vašu pažnju na činjenicu da period puberteta uopće nije razmatran od znanosti danas, a zapravo bi trebao biti kada se raspravlja nasljeđivanje. Sve do tog perioda osoba mora nositi sa sobom sve impulse nasljeđivanja. Na ono što dolazi poslije mora se referirati na drugu točku u vremenu. Spomenuo sam to prije tjedan dana. Ali što je, onda, zaista naslijeđeno? Nepristrano promatranje slijedećih činjenica je svjedočanstvo proizvoljnog načina na koji znanstvenici na ovom polju interpretiraju stvari, ali oni su ih krajnje nesposobni razumjeti. Kao što je poznato svakom tko može promatrati život, mora biti poznato svakom psihijatru da u obitelji mogu biti dva sina koji imaju naslijeđene iste potencijale. Definirajmo dva seta nasljednih potencijala koji mogu biti slični. Prvo, postoji određena tendencija za promišljanje koncepata i veza i primjenjivanje istih na vanjski život; drugo, postoji izvjesno — kako da to nazovemo? — živahno ili moderno držanje kakvo biznismen mora imati. Jednom su bila dva sina koja su oba imala ove osobine; odnosno, određenu

samosvijest i iz nje određenu smjelost da realiziraju ono što im je došlo. To su jednostavno bile naslijeđene osobine, i one dakle moraju biti, općenito, shvaćene. Ali sada je pitanje: Što je koji od njih postao? Kakav je smjer uzela njihova karma? Jedan od njih je postao pjesnik čija su postignuća bila prilično respektabilna. Drugi je postao varalica. Nasljedne osobine su bile primjenjive na obje aktivnosti; kod jednog pojedinca, može ih se primijeniti na umjetnost poezije, a kod drugog, na svakakve prijevare. Što god dolazilo iz fizičkog života u toj braći je bilo slično. Ove stvari moraju zaista biti proučavane savjesno i iskreno a ne na način kako ih suvremena znanost često proučava. Zaista, ovih dana često nalazimo da sami ljudi činjenice registriraju ispravno, ali s njima ne mogu ništa jer ne posjeduju sposobnost da ih povežu s velikim zakonom ponavljanja zemaljskih života.

Pod utjecajem struja našeg vremena, ljudi u nekoliko regija su počeli razmišljati kako bi bilo moguće pomoći prirodi u skladu s fizičkom linijom nasljeđivanja, strujom nasljeđivanja, kako materijalisti kažu — oni ne kažu božanske providnosti. Briljantni umovi mnogih pojedinaca posebno su ponukani na razmišljanje kako mogu biti stvoreni potomci u ovom tužnom vremenu. Ali u umovima većine ljudi, to pitanje je identično s onim kako se može pomoći obiteljima da imaju što je moguće više djece; odnosno, kako uvjeti koji su povoljni za stvaranje najvećeg broja nasljednika mogu biti znanstveno utemeljeni. Onaj tko može vidjeti kroz ove stvari lako može predvidjeti što će se dogoditi. Oni koji pokazuju njihove znanstvene teorije o najboljim mogućim uvjetima za stvaranje budućeg potomstva biti će potpuno zavarani jednostavno zato jer odbijaju da išta nauče. Sve što bi trebali napraviti je promotriti rezultate u slučajevima gdje su postojali izvrsni uvjeti za stvaranje djece. Na primjer, postoji slučaj dobro poznatog Johann Sebastian Bacha, ([Napomena 109](#)) koji je bio kantor u Thomas školi u Leipzigu prije nekih dvije stotine godina, i koji je svirao veliku glazbu s njegovih deset glazbenih sinova. Nitko ne može reći da je ova obitelj s deset sinova bila neplodna. Ali možete ići skroz natrag do velikog djeda Johann Sebastian Bacha. On je također imao sinove. Kroz generacije je bilo toliko mnogo sinova da je gotovo cijela obitelj bila plodna kao sam Johann Sebastian. To će reći da ono što čini pogodne uvjete za imati nasljednike u toj obitelji je bilo prisutno na najjemenitiji način. Ipak, sa 1850-om, sto godina nakon smrti Johann Sebastian Bacha, cijela obitelj je izumrla; nije ostao ni jedan potomak. Tu imate ono što se treba proučavati. Dakle, kada se ljudi s njihovom novom metodom pojave s takozvanim povoljnim uvjetima, neće moći spriječiti stvaranje deseteročlanih obitelji, ali nakon pedeset godina takve obitelji neće više postojati.

Sutra ćemo opet govoriti kako se pojavljuju uvjeti pod kojima čovječanstvo evoluira i kako su oni sasvim različiti od onih na kojima naša prirodno-filozofska koncepcija svijeta radi s krajnjim nedostatkom svake mudrosti. Ali ta znanstvena koncepcija svijeta je jednostavno jedan od izdanaka materijalizma. Već sam vam rekao da oni koji su upoznati s

temeljnim zakonima okultne koncepcije svijeta znaju da smo sredinom devetnaestog stoljeća dosegli najnižu točku — ili, kako bi je materijalisti označili, najvišu točku — materijalističkog razmišljanja, osjećaja, i volje. Već smo naučili mnogo toga što je povezano s tim materijalističkim razmišljanjem, i još imamo mnogo za naučiti. Ali ono što nas učestalo pogađa je činjenica da čak ni dobronamjerne osobe nikako nisu sklone da se upoznaju s materijalističkim impulsima koji dominiraju dubinama i visinama s obzirom na čovjekovu percepciju i volju. Ovdje su ljudi zaprepašćujuće malo skloni da prihvate ono o čemu smo toliko često raspravljali, odnosno, da svijet gledaju otvorenim očima. Što će postati od svijeta ako se gledišta koja su se raširila cijelom Zemljom u drugoj polovini devetnaestog stoljeća nastave dalje razvijati? Tijekom ovih predavanja govoriti ćemo o dubljim razlozima za ove stvari u naše vrijeme.

Moramo, međutim, suočiti naše duše s pitanjem koliko su daleko stvari doista otišle na nekim poljima. Zaista, devetnaesto stoljeće je bio period u kojem je predstavljeno gledište da pravi znanstvenik nikada ne bi mogao prihvatiti djetinjaste i apsurdne koncepcije drevnih religija. Ono što je u njima očuvano — a kasnije ćemo vidjeti kako je bilo očuvano — smatrano je za čistu djetinjatost. Smatrano je za znak prosvjetljene osobe da se digne iznad pretpostavki o duhovno-psihičkom organizmu u ljudskom biću i da treba biti posebno izdvojen od životinja. Ne samo da je bila težnja da se utemelji fizička veza između ljudskih bića i životinja, već je također i napravljen napor da se dokaže da ona nisu ništa osim životinja, odnosno, jednostavno malo različiti od životinja baš kao što se ostale životinje razlikuju jedna od druge. Upravo je to smisao koji su ti ljudi željeli dati, i sa tog je gledišta bila napisana ne samo prirodna povijest, već također i psihološki tekstovi. Izaberite nasumce ono što su dominantni ljudi devetnaestog stoljeća napisali, i vidjeti ćete do kakvih je koncepcija čovjek zapravo stigao.

Ovdje ispred mene imam knjigu; to je, u izvjesnom smislu, knjiga koja predstavlja duboko presudna gledišta devetnaestog stoljeća jer se bavi ljudskom dušom. U toj knjizi su napravljeni svi mogući naponi da se dokaže da je duša jednostavno nešto o čemu su pričali glupi ljudi ranijih i današnjih vremena. Napisana je 1865, ali ti pogledi su bili rasprostranjeni, i premda neki ljudi danas kažu da smo to prevazišli, nismo, već smo i dalje duboko unutar nje u životu osjećaja i u općoj kulturi. Knjiga se bavi ljudskom dušom, ali je napravljen poseban napor da se pokaže da je životinjska ista kao i ona od ljudi. Osobito, u njoj ćete naći urednu definiciju žene i muškarca. Autor kaže da žene u njihovim jedinstvenim osobinama predstavljaju veću tendenciju ka duhovnosti, dok muškarci više predstavljaju tendenciju materijalizmu. Drugim riječima, prema ovoj izjavi, duhovnost je slabost žena! Autor zatim nalazi da izvjesni ljudi psiholozi još govore o egu koji čovjeka izdvaja od životinje. Ali on kaže da mačka na delikatan način, na primjer, pokazuje da također govori “Ja”; da je to neka

vrsta svijesti o egu, tako se autor izrazio, kao i naši nebulozni i super pametni psiholozi jer ego svijest od mačke nije uopće različita od one od ljudskih bića. Zatim dolazi ulomak koji je citiran iz druge knjige s kojom je, ipak, autor u punom suglasju. Taj ću ulomak pročitati, i molim da oprostite činjenicu da je jezik pomalo neukusan, ali to nije moja greška. To je greška filozofije koja se razvila pod takvim utjecajima i koja predlaže da isturi žive impulse u budućnost, izjavljujući da je to jedina filozofija danas dostojna ljudskog bića. Ulomak ide:

Teolozi i metafizičari našeg doba pretvaraju se je čovjek jedina religiozna životinja. To je krajnje pogrešno i greška je sasvim u skladu s onom od nekih putnika koji zaključuju, iz nedostatka organiziranih kultova, da među određenim divljim narodima religija nije prisutna. Među velikim dijelom cijelog niza životinja, uključujući čak i mekušce, naći će se indikacije fetišizma i obožavanja zvijezda. [Tako smo među mekušcima i drugim životinjama pronašli naznake fetišizma i obožavanja zvijezda.] One koje su se navije približile ljudskim bićima žive u pravoj politeističkoj antropolatriji (obožavanje ljudskih bića, nap.pr.). Naši domaći psi laju na Mjesec i reže na određeni način kada su na morskoj obali; također se u nekim prigodama može vidjeti korištenje kakve god dostupne ceremonijalne vode i vršenje manje više mračnih obreda. Tko može dokazati da među psima nikada nije bilo visokih svećenika? Što je moglo degradirati jadnu životinju do točke da liže ruku koja ju udara ako to nije napravljeno religijskim i praznovjernim idejama? Kako će netko objasniti, osim na osnovu duboke antropolatrije, dobrovoljno podčinjavanje čovjeku toliko mnogo životinja jačih i aktivnijih nego on? Sigurno, reći će se da životinja često proždire njenog boga, ali *primus in orbe deos fecit timor* (strah, prvu od svih stvari na Zemlji, stvoriše bogovi). ... Osim toga, sljedba većine religija također jede njihovog!

Knjiga koja odobrava ovakvo gledanje ima naslov *Materijalizam i duhovnost* i napisana je od Leblaisa ([Napomena 110](#)) s predgovorom od Littré-a, ([Napomena 111](#)) čovjeka koji je stvorio cijeli niz spisa. 1871 je bio izabran na narodnu skupštinu i iste godine je postao članom akademije. Taj isti Littré, čovjek poznat u cijelom svijetu, napisao je predgovor ovoj knjizi. Bavi se ljudskom dušom i jednostavno izražava na nedvosmislen način što u biti pulsira danas kroz mnoge duše. Samo zato jer su ljudi tako malo skloni promatrati život oni propuštaju vidjeti bitan utjecaj koji ima na tijek ljudske evolucije, s tugom i boli svakog tko vidi u te stvari.

Dakle, želio sam vam predstaviti, ni u kojem slučaju izolirani primjer prisutnosti materijalističkih pogleda u drugoj polovini devetnaestog stoljeća.

Sada se upitajmo da li su ovakvi pogledi bez značaja za vanjski život. Zar oni postupno ne prodiru u taj vanjski život? Zar oni ne modeliraju i oblikuju taj vanjski život? Upravo jučer mi je od člana poslana knjiga, mladog švicarca Alberta Steffena ([Napomena 112](#)), u kojoj je mogao promotriti razne struje našeg vremena, jer je on, u izvjesnom smislu, prožet tim impulsima

koji su u igri u znanosti duha. Mladi Steffen opisuje nešto od onog što može doživjeti čovjek koji dopušta da utjecaji materijalizma na oblikovanje socijalnog svijeta djeluju na njega.

U njegovoj noveli, koja je nazvana *Istinski ljubavnik sudbine* (*Der rechte Liebhaber des Schicksals*), postoji lik koji se zove Artur koji iz određenog razloga bilježi fragment njegova života. To je, zasigurno, isječak uzet iz novele, ali opisuje mnogo toga što danas pulsira u životu. Tako Artur opisuje fragment iz onog dijela njegova života kada materijalizam ščepa čovječanstvo i oblikuje socijalni poredak. Artur kaže:

Sa dvadeset jednu, prvi puta sam otišao u velegrad — ne u grad u kojem sada živim — da bi započeo studije.

Jedan dan po mom dolasku pogledao sam ulice. Kišilo je. Sve je bilo tmurno i prljavo. Ljudi su svi pokazivali neki isti žurni tempo, jedan baš kao i drugi. Odmah sam se osjetio svladan unutarnjom jalovošću. Stao sam ispred panoa da vidim gdje bih mogao provesti večer. Čitao sam jedan plakat koji je pozivao na sastanak u korist prohibicije. Došao je čovjek s kantom ljepila i četkom i na pano preko toga zalijepio plakat s bocom piva.

Upravo znak našeg doba — plakat u korist antialkoholizma i boca piva zalijepljena preko njega!

Tada sam odjednom shvatio značenje raspoloženja koje me obuzelo od kada sam stigao u ovaj grad: bilo je glupo željeti popraviti ljudska bića.

Ljudi s invaliditetom stajali su zdesna i slijeva na ulicama, ipak nitko nije imao vremena obazirati se na njihovu nesreću. Žene su prolazile i nudile se i nitko nije pokazao sažaljenje ili ogorčenje. Odjednom mi se činilo gotovo zaprepašujuće da trgovci nisu izašli iz njihovih dućana da sve razbiju u komadiće i poviču, “Zar je to važno”? Ali tada sam opazio da je jedini razlog zašto ljudi nisu očajni bio jer je to već bilo previše uobičajeno, previše podmuklo, previše lopovski. U tim uličicama su bili previše kod kuće.

I da li sam ja tada očajavao? Moram priznati da sam pohlepno usisao raspoloženje ove uličice. S drhtavom žudnjom za smrću uzeo sam kao sigurno da je sve bilo na putu uništenja. Ljudi koje sam susreo nosili su nepogrešive znakove degeneracije. Kuće su zaudarale korupcijom. Čak je i sivo nebo izgledalo kao da ispušta nešto teško i neizbježno iz svojih oblaka.

Ovaj osjećaj je u meni jačao. U ovom stanju duše gotovo sam nesvjesno tražio sve mračnije uličice. Ušao sam u dvorišta puna smeća. Zurio sam u prozore i svjedočio strašnim zločinima. Čitao sam obavijesti koje varalice i svodnice guraju u moje ruke. Konačno, ukrcao sam se u jedan od autobusa koji su strašnom snagom grmjeli kroz ulice. Zatvorio sam oči. Glasna buka protutnjala je kroz mene kao himna smrti.

Odjednom je vozilo stalo. Nagnuo sam se preko i čuo nekoliko indiferentnih riječi. Dijete je prelazilo ulicu, bilo je uhvaćeno pod kotačem i odneseno mrtvo. Mi smo nastavili dalje.

Od tog trenutka nadalje nešto u meni je bilo paralizirano. Mogao sam vidjeti kako je strašan ovaj grad bio, i to me više nije užasavalo, ljutilo, niti sam bio zgrožen. Izgledao mi je sasvim prirodno.

I više: Morao sam se smijati svakom tko ga je želio promijeniti.

Može li se osoba drugačije kretati u ovoj groznici gladi, žeđi i strasti?

Moj otac je došao iz obitelji pastora. Studirao je prirodne znanosti i apsorbirao njene rezultate s velikim entuzijazmom. To ga je učinilo jasnim u mislima, temeljitim, širokounnim i, u pravom smislu riječi, humanim. Uposlio je svu njegovu snagu u istraživanje čulnog svijeta. Nadčulno ga nije zanimalo. Barem, od njega o tome nisam naučio ništa.

U mom djetinjstvu usvojio sam njegove poglede na svijet bez da istražujem da li su te teorije možda jednostrane, baš kao što dijete koje obožava prima istinu od svog oca. Ali ja još nisam posjedovao njegovu postojanost karaktera koja se stječe tijekom života, niti religioznost koju je on naslijedio od njegovih predaka, koju je on poricao, ali koja je ipak bila u njegovoj prirodi. Ja nisam imao takvu zalihu za život. U mojoj mladosti nisu me naučili nikakvim pobožnim praksama koje bi obogatile i produbile moju dušu i mogle dalje raditi u meni.

Sada imajte naumu koliko sam često govorio — na to vam skrećem pažnju godinama — da će prva generacija još uvijek moći živjeti s materijalizmom jer živi pod duhovnim utjecajem primljenim od predaka, ali da će slijedeća generacija pod materijalizmom degenerirati i otići u propast. Povoljno je — ako takva stvar može biti povoljna — da ta istina sada prelazi čak i u literaturu. Steffenov narator nastavlja:

Možda je zato učinak znanstvenog znanja na mene bio drugačiji nego na mog oca. Ta unutarinja baština spriječila ga je da u život prenese ono što je stekao kao znanje. U mom slučaju bilo je sasvim drugačije; taj jedan dan imao je učinak preokretanja, takoreći, smjera moje volje.

Moje je otac priznao za intelektualno zadovoljstvo kada je razmišljao da se ljudsko biće nakon smrti raspršuje i da više ne postoji. Izvjesnost toga, a to mi je izgledao izvjesno, evocirala je u meni vrstu ushićenog impulsa za samouništenje i, kao rezultat, bezdušnost i žudnju za zločinom.

Nedavno sam naglasio da je moderno čovječanstvo okrutno čak i u uporabi koncepata. Sada ovdje čitamo:

Te večeri sam postao prazan, lišen osjećaja, i okrutan, i nisam rekao *Ne* tim osobinama. U narednom periodu sam živio potpuno bez skrupula. I baš jer su se moja djela javljala ne od impulsa kojim nisam mogao gospodariti, već iz određene logike i snage volje, učinak na mene je bio dvostruko katastrofalan. Znao sam to. Bio sam apsolutno zao.

On sada priča kako je dospio u loše društvo, uveo drugoga u loše društvo, i tako dalje. To možete pročitati sami. Ali postoji još jedan kratki odlomak na koji vam želim skrenuti pažnju jer je simptomatičan. Brojni Arturovi

poznanici su zajedno, svaki od njih osoba “dostojna poštovanja”, koji imaju najbolje namjere unutar njihove grupe. Ali jednom prilikom je Artur morao umaći, i zatim je sjeo sam za prazan stol. Steffen događaj prepričava ovako:

Nakon nekog vremena nasuprot njemu je sjeo gospodin čije ga je lice sasjeklo jer je nosilo zapanjujuću sličnost s njegovim vlastitim. Bio je blijed, mršav, glatko obrijan, ali nekako više vještichjih linija.

Došao je torbar, stavio naočale na nos, odvezao snop razglednica i, brzinom vješte ruke, stavio ih je najprije pred Artura, zatim pred stranca sve gledajući u lice onoga pod čijim nosom ih je držao kao da bi tu mogao vidjeti svoje šanse. Artur se okrenuo s gnušanjem. Stranac ih je pažljivo prelistao i izabrao oko deset, koje je stavio zajedno i poderao na komadiće. “Tim osobama ne bi trebalo dati šansu da išta zarade”, rekao je Arturu. “Naravno, on će naručiti dvostruko onih koje sam ja platio. One su bile najstrašnije od svih. Ali ovdje sam vidio mnogo pristojnih parova radničke klase da sam se bojao da će ove karte njima pokazati”.

“Kako netko može gledati takve slike”? pitao je Artur.

“Preпусти se na trenutak, bez otpora, ovoj zagušljivosti ovdje, i vidjeti ćeš da se u tvojoj duši oblikuju likovi čiji pokreti su jednako ružni kao oni oslikani na razglednicama. Što su naša mjesta zabave danas drugo nego pakao? Trebaš samo iskušati svoje osjećaje nakon što ih napustiš — dim, zagušljivost, prostitutke. Sa sobom ne nosiš ništa plemenito”.

“Zašto si ti, dakle, na ovom opasnom mjestu”? pitao je Artur.

“Jer smatram da je nužno da ovdje bude netko tko je zgrožen. Misao o nužnosti za zgražanjem u naše vrijeme došla mi je prije par dana na izložbi grčkih vaza. Grci nisu trebali biti zgroženi da bi postigli ljepotu. U njoj su živjeli od početka. Ali mi to zgražanje trebamo ako želimo biti potpuno u životu, da bi svijet ispravno vrednovali, da bi došli do duha unutar nas, da bi zaštitili Boga u nama. To je s Grcima bilo drugačije. Kada su se prepustili životu, također su ispunili i zakone duha. Nisu se morali stalno braniti i naoružavati. Rad ljudi posvuda je napravio ljudska bića lijepima — zgrade, umjetnost, običaji, pomagala, čak i najmanje stvari. Ali mi postajemo ružni preko svega što nas okružuje — ulice, plakati, filmovi, popularna glazba — sve nas čini jalovima, sve nas uništava ...”

Ovdje je pitanje koje moramo proučiti: što u prvom redu živi u svijetu misli, a što u svijetu osjećaja, kako to utječe u socijalni svijet? Nije dobro jednostavno spavati kroz život, ne znajući što je radilo na dnu prije nego je došlo do krajnje konzekvence. Konačno, razlog zašto ovakav čovjek, koji je u sebe primio nešto od duhovne znanosti, opisuje dobro ovaj život je zato jer za njega ima oko.

PREDAVANJE IX

Jedna od kritika naše znanosti duha upućena od mnogih teologa i drugih koji vjeruju da stoje na kršćanskim temeljima, ali bez da ih razumiju ispravno, je da znanost duha afirmira istine u vezi velikog broja hijerarhija koje obuhvaćaju bića koja u duhovnom svijetu stoje iznad čovjeka. Mi govorimo, kao što znate, o duhovnim hijerarhijama koje obuhvaćaju anđele, arhanđele, arhaje, ekskuzije, i tako dalje; mi o tim kraljevstvima viših nadčulnih svjetova govorimo baš kao što govorimo o životinjama, biljkama, mineralima, i kraljevstvima elementala unutar zemaljskog svijeta. Nadalje, nama je sasvim jasno, da ljudski život pada u dva dijela. Jedan od njih ima svoj tijek između rođenja i smrti. Tijekom ovog života, ili zbog ovog života, čovjek se spušta iz nadčulnog svijeta u kraljevstvo ljudskih bića, i u ono od životinja, biljaka, i minerala u njegovom fizičkom okruženju. Kada pojedinac prolazi kroz portal smrti, počinje drugi dio njegova života; on ili ona uzlazi u druga kraljevstva koja se dižu odozdo prema gore baš kao što se druga kraljevstva spuštaju odozgo dolje. Pojedinac uzlazi u kraljevstva anđela, arhanđela, arhaja, i tako dalje. Današnja osoba koja vjeruje, ali bez razumijevanja, da je njegov vlastiti temelj onaj od kršćanstva posebno je antagonističan na ovo gledanje na bića koja imaju svoje mjesto između čovjeka i stvarnog Božanstva, koje je daleko iznad čovječanstva i onih bića koja imaju svoje mjesto u ovom nadčulnom prostoru, t.j., anđela, arhanđela i tako dalje. Posebno ljudi koji vjeruju da su posebno napredni u njihovoj kršćanskoj koncepciji proglasiti će da ovo znanje o duhovnim hijerarhijama i njihovim bićima predstavlja povratak na drevni politeizam ili, kako je kazano, u vrstu poganstva. Po njihovu mišljenju upravo je to zadatak suvremenog čovjeka da ne smješta baš ništa između sebe i Božanstva, već da žive život usmjeravajući pogled na ono što nude osjetila, a zatim da nađu svoj put direktno do Božanstva bez posredovanja anđela, arhanđela, i tako dalje. Mnogi ljudi smatraju posebno uzvišeno stajati tako, bez posrednika, lice u lice s njihovim bogom.

Ovu primjedbu upućenu protiv znanosti duha možete čuti iz mnogih smjerova. Ona pokazuje da upravo u tim krugovima apsolutno nema razumijevanja kakve su stvarno duhovne potrebe našeg vremena, jer nije važno ako čovjek *zamišlja* da može naći put do njegova boga, već prije da li on to stvarno *može*. Ono što je stvarno važno uopće nije pitanje da li ljudsko biće *zamišlja* da ima koncepciju njegova boga, već da li stvarno ima takvu koncepciju. Iz našeg gledišta, moramo pitati kakva je to koncepcija koje se ti pojedinci stvarno drže kada kažu, “Ne želimo nikakvo posredovanje drugih duhova već ćemo se uzdići direktno od naših duša do našeg Boga”. Kakav koncept podržavaju takvi ljudi? Da li zaista imaju koncepciju Boga kada o

Njemu govore? Kada čovjek govori o njegovu bogu na opravdan način, da li shvaća što se treba podrazumijevati pod pojmom *Bog*?

Ovo nije koncepcija koje se drže, već prije nešto sasvim različito. Kada pogledamo sve koncepcije koje takvi pojedinci formiraju o njihovom bogu, što je stvarno predstavljeno tim konceptima? Ništa drugo nego biće anđela, i svi oni koji kažu ga gledaju direktno iz njihove vlastite duše na Boga zapravo gledaju samo u anđela. Ako ispitete sve opise dane od takvih ljudi, bez obzira kako izgledali uzvišeni, vidjeti ćete da ne opisuju ništa drugo nego anđela, a ono što govore nije ništa više nego zahtjev da se pod pojmom *Boga* ne treba shvaćati ništa više od anđela. Na primjer, ono što se naziva Bog u modernom protestantizmu, Bog o kojem ima toliko mnogo razgovora među protestantima, nije ništa drugo nego jedan od anđela — baš ništa drugo. Važna činjenica nije da li osoba zamišlja da on ili ona nalazi put do najvišeg Boga, već do čega takva osoba stvarno nalazi put. Dakle, na ovaj način, pojedinci nalaze put samo do njihova vlastitog anđela — kažem do njihova *vlastitog* anđela jer je to važno.

Ako našu pažnju najprije fiksiramo na bića najnižih hijerarhija — arhaje (duhove osobnosti, kako smo ih također nazvali), arhandele i anđele — tada dolazi čovjek, životinjsko carstvo, biljno carstvo i mineralno carstvo.

Archai	=	Duhovi osobnosti
Archangeloi	=	Arhandeli
Angeloi	=	Anđeli
		Ljudi
		Životinje
		Biljke
		Minerali

Kada usmjerimo našu pažnju na ta bića koja su relativno najniža, trebamo samo imati na umu ono što je već objašnjeno da bi znali da su arhaji, duhovi osobnosti, također i vremenski duhovi. Oni su kontrolirajuće snage za cijelu vremensku epohu; oni su ono što živi kao duh u vremenskoj epohi. Mi danas živimo u drugačijem duhovnom odnosu od onog od drevnih Grka ili Rimljana jer smo kontrolirani od različitog vremenskog duha, koji je, naravno, najuzvišenije biće. Zatim pak imamo, ona bića koja zovemo arhandeli čija je misija utemeljiti harmoniju među ljudima na Zemlji; tako su oni također, u izvjesnom smislu, lideri i vodiči ljudi. Anđeli, stojeći upravo iznad čovjeka, vode ga i odvođe kroz portal smrti tako da on svog anđela ima do sebe od smrti do novog rođenja i od njega je ponovno vođen u novi život. Misija anđela je da vode pojedinačno ljude kroz ponavljanje zemaljskih života.

Sada smo došli sve dolje do čovjeka. U njegovoj zemaljskoj egzistenciji danas, čovjek se sjeća samo njegova života u fizičkom tijelu. Sjećanje anđela seže mnogo dalje, i samo preko daleko većeg protezanja njihove memorije mogu voditi i usmjeravati čovjekove ponovljene zemaljske živote. Ali moderna teologija čak ni anđele ne shvaća ispravno jer je eliminirala anđelovu osobinu vođenja pojedinca kroz ponovljene zemaljske živote. Shvatimo činjenicu da su samo arhanđeli ona bića koja kontroliraju ljudske odnose nad dugim vremenskim razdobljem. Zatim, ako također shvatimo anđele kao bića koja stvarno kontroliraju život pojedinca, spremno ćemo priznati da je to prikriveni egoizam koji čini da se ljudi žele uspeti direktno do njihova boga. Premda to oni ne priznaju, istina je da ono što žele napraviti je to da se uzdignu samo do njihova *vlastitog* boga, do njihovog vlastitog anđela.

Ovo je od ogromnog praktičnog značaja i veoma je važno jer unutar sebe nosi određeni zametak toga što čovjek govori o jednom bogu, ali on je ništa drugo nego fantazma. Istina je da, predajući se toj fantazmi, svatko govori o njegovom vlastitom bogu; odnosno, o njegovom anđelu. Kao rezultat, tijekom vremena svako ljudsko biće dolazi do obožavanja njegova vlastitog boga, odnosno, njegova vlastitog anđela. Već smo vidjeli kako je snažan impuls ljudi da svatko obožava njegova vlastitog boga. Tijekom modernih vremena, unija ljudskih bića s onim bogovima koji su zajednički svima postala je prilično ograničena. Isticanje koje svatko daje njegovom vlastitom bogu postalo je najizraženije. Čovječanstvo je bilo fragmentirano na komade i komadiće. Sve što je preživjelo samo je *riječ* bog, koja jednako zvuči za ljude koji koriste isti jezik, ali svaki pojedinac shvaća nešto drugo u vezi s tom riječi; odnosno, njegova vlastitog anđela. Čak se ne uzdiže niti do arhanđela koji vodi društvo.

Na dnu ove ideje leži izvjesni prikriveni egoizam ali ljudi to neće priznati. Međutim, kada to razmotrimo, vidimo da je to važna izjava jer čovjek stvarno živi u neistini kada poriče da gleda na *svog anđela* dok objavljuje da gleda na *jednog i jedinog boga*. Živi u nebuloznoj koncepciji; odnosno, u unutarnjoj iluziji, u unutarnjoj mayi, i to ima važne posljedice. Kada se predamo toj unutarnjoj iluziji i fantastičnim koncepcijama, mi ne mijenjamo duhovne stvarnosti do kojih dolazi na temelju naših ispravnih ili neispravnih koncepcija. Dok ljudsko biće zaista gleda njegova anđela ali to ne priznaje, vjerujući suprotno da gleda u Boga, dok zapravo ne gleda čak ni arhanđela, on pomoću ove neistinite koncepcije umrtvljuje njegovu dušu. Ovo ošamućivanje duše je danas svuda prisutno međutim, kada je duša ošamućena, posljedice za ljudsku evoluciju su katastrofalne. To je tako jer umrtvljivanje duše dovodi do potiskivanja ega, zamračivanja ega, i tada se zapravo uvlače druge snage koje ne bi trebale raditi u duši. Odnosno, umjesto anđela, kojeg je osoba u startu željela poštovati ali kojeg pogrešno naziva "Bog", uvlači se *luciferički anđel* i postupno dolazi do toga da osoba poštuje ne anđela, već luciferskog anđela. Međutim, tada je, blizu strmina

koja vodi čovjeka dolje jer je blizu krajnjem poricanju Boga; odnosno, poricanju njegovog vlastitog anđela, što je uvijek povezano s poricanjem pravog ega. Pokazao sam vam primjer ovoga u knjizi od Leblaisa, *Materijalizam i duhovnost*, gdje se tvrdi da mačka ima ego baš kao i ljudsko biće, i gdje autor govori o “visokom svećeniku pasa”!

Dakle, moramo shvatiti da, iz mnogih gledišta, odgovor na pitanje: Koga treba kriviti za materijalizam našeg vremena? mora biti: Treba kriviti religije, religijske sekte. One pomračuju svijest ljudi i na mjesto Boga postavljaju anđela koji je zatim zamijenjen s odgovarajućim luciferskim anđelom. On će ljudsko biće uskoro voditi u materijalizam. To je misteriozna veza među ponosnim egoističnim religijskim sektama koje nisu voljne slušati bilo što a da to stoji iznad nivoa anđela, već s bezgraničnim ponosom tvrde da govore o Bogu, dok govore samo o anđelu, i to nepotpuno. U konačnoj analizi, ta nevjerojatna arogancija, koja se često naziva poniznost, morala je donijeti materijalizam. Kada to imamo na umu, vidimo veoma značajnu vezu; odnosno, preko pogrešne interpretacije nečijeg anđela kao Boga, u ljudskoj duši javlja se sklonost materijalizmu. Na dnu ovoga leži nesvjesni egoizam koji je izražen kroz činjenicu da ljudsko biće prezire uspon do znanja o duhovnom svijetu i nada se naći direktnu vezu s njegovim bogom isključivo iz samog sebe. Kada više obratite pažnju na ono što sam ovdje predložio, steći ćete uvid u mnogo toga što igra ulogu u sadašnjosti. Postoji samo jedan način izbjegavanja pogrešnog tumačenja Boga a to je priznavanje duhovnih hijerarhija. Tada znamo da se sadašnje religijske denominacije ne dižu ništa više od hijerarhije anđela.

Dok ovo razmatramo, stojimo više manje unutar oblasti onog što osoba razvija unutar svjesnog života, ali također mnogo toga što živi u ljudskom biću je nesvjesno, ili nije jasno svjesno. Sada bi mogli reći da je veza između pojedinca i njegova ili njena anđela stvarna, ali onda je i veza s hijerarhijom arhandela i onom od arhaja. Pogrešna interpretacija anđela, koja je izvršena više ili manje svjesno, također više ili manje svjesno vodi do materijalističke koncepcije svijeta, ne u slučaju pojedinog ljudskog bića već postupno tijekom vremena. Kada govorimo o odnosu pojedinca s njegovim anđelom, na neki način imamo posla sa svjesnim procesima ljudske duše. Ali u odnosu ljudskog bića prema hijerarhiji arhandela, mi već stojimo usred nečega o čemu čovjek malo zna; nečeg o čemu povremeno dosta govori ali u vezi čega ne zna gotovo ništa. U današnje vrijeme, zasigurno, imamo konfesije usmjerene ne prema hijerarhiji arhandela već često prema jednom arhandelu — ne jasno izražena konfesija već sklonost osjećajne prirode prema ovom ili onom arhandelu. Barem na jednom polju to je donijelo očiti plod tijekom devetnaestog stoljeća: u usponu ideje o nacionalnosti. Ova ideja je utemeljena u nesvjesnoj želji da se previdi suradnja među arhandelima i umjesto toga, bude sklon uvijek prigrliti jednog arhandela. U osnovi toga leži nešto egoistično kao i u slučaju čovjekove sklonosti jednom anđelu, ali ovdje je egoizam socijalne prirode.

Sada, jednako bi mogli željeti da opišemo što se javlja u vezi s tom socijalno egoističkom sklonošću arhanđelu, baš kao što se materijalizam javlja svjesno s pogrešnim tumačenjem anđela. Ali ovdje hodamo po skliskom ledu i o tome nije moguće govoriti u naše doba.

Još su tamnije veze ljudskog bića s arhajima, duhovima vremena. Te veze su po prirodi podsvjesne. Ljudska bića stoje barem u nekoj vrsti odnosa s anđelima. Čak iako to ne priznaju, ipak, kada kažu, “vjerujem u Boga”, to priznaju na krivi način kao što sam pokazao. Ali ako barem žele uspostaviti odnos s anđelima, njihov pokušaj odnosa s arhanđelima u osjećajima i emocijama nije u skladu s duhom našeg vremena. Kada tvrde da imaju određenu vezu zbog njihove krvi ili nečeg takvog, ta veza je u današnje vrijeme lažna. To vodi na pogrešne staze koje neću, ne mogu, opisati danas, ali one su slične onima koje susreću kada imaju posla s duhovima vremena. Ljudi će ih prihvatiti u oblicima u kojima im se predstavlja duh njihova vlastita vremena. Samo imajte na umu kako mi pomoću duhovne znanosti nastojimo oponirati ovom egoističkom prikazu kada opisujemo uzastopne periode vremena s njihovim posebnim karakteristikama, puštajući da djeluju na nas. S time, naša srca i duše mogu biti proširene da se pružaju nad cijelom evolucijom Zemlje, zaista, nad cijelom kozmičkom evolucijom, stječući time, barem u našim mislima, odnos prema različitim duhovima vremena. Ali ljudi danas neće to imati. Mnogo toga što je samo sugerirano moralo bi biti opisano ako bi željeli oslikati one pogrešne putove na koje čovjek stupa zbog egoizma u odnosu na duh vremena. Bio sam vam u mogućnosti iz djela fikcije dati ([Napomena 113](#)) mračnu sliku, opisanu na izvanredan način, naše neposredne sadašnjosti. Takvi pogrešni putovi kakvi su tamo opisani povezani su s pogrešnim odnosom s duhom vremena. Ali dok susrećemo te pogrešne putove u odnosu na duh vremena, ulazimo u najvažniju oblast. Kada ljudsko biće koje zamjenjuje njegovog anđela s Bogom prelazi od njegova anđela na luciferskog anđela, to je konfuzija u vjerovanju, u priznavanju koncepcije svijeta, koja je, na neki način, individualna. Zatim može biti konfuzija cijelih naroda; ipak, to ostaje odstupanje među ljudskim bićima na neki način, a za posljedice se uvijek može kriviti ljudska odstupanja. Ali kada idemo dalje do duha vremena i padnemo u grešku u odnosu na njega, mi se s našim greškama tada sudaramo s kozmosom. Postoji misteriozan odnos između grešaka povezanih s duhom vremena i početaka onog što čovjek donosi dolje za sebe kozmički. Osoba nesklona pogledati bilo što iznad anđela ne vidi ništa od tog odnosa. Ono što sada govorim neka svatko od vas primi najbolje što može. Utvrđeno je od duhovne znanosti i dubokih istraživanja, ali trebao bih govoriti mjesecima ako bih vam ta istraživanja trebao dati detaljno.

Greške koje ljudsko biće čini u odnosu na duh vremena sudaraju se s kozmičkim događajima i ti kozmički događaji uzvraćaju udarac. Rezultat njihovog uvođenja u ljudski život — najprije, njihovih početaka — je dekadencija koja se širi čak i do fizičkog tijela, donoseći bolesti i smrtnost i

sve što je s njima povezano. Možda u ne tako dalekoj budućnosti čovječanstvo će biti uvjereni da mnogo toga što čovjek izvodi na fizičkom planu, kada je to takve prirode da prekoračuje čak i sve do duha vremena, u zemaljskoj evoluciji evocira destruktivne snage čiji se utjecaj širi čak i na bolest i smrt. Ako se na osnovu uvida kojeg ste stekli upitate, da li možda mnogo onoga što se nedavno događalo predstavlja povredu duha vremena, moći ćete odgovoriti da te duboke veze koje se šire na bolesti i smrt uvode kompenzaciju za svakakve grijehove počinjene protiv duha vremena.

Znamo savršeno dobro da bi se pametnjakovići današnjice, naravno, samo smijali kada se tvrde ovakve stvari. Oni znaju, na osnovu njihova znanstvenog pogleda na svijet, da je to čista besmislica, kako kažu, pretpostaviti da ono što ljudsko biće čini, što ljudi rade u njihovim odnosima, može uzrokovati događaje u sferi elementala. Ali nije daleko vrijeme kada će to ljudi vjerovati jednostavno zato jer će to moći vidjeti.

Ono što nedostaje našem dobu za pravi pogled na svijet, sposobno da podrži ljudski život, je ozbiljnost. Iz toga je razloga jedan od prvih zahtjeva za one koji ulaze u znanost duha razviti tu ozbiljnost u njihovom gledanju na svijet i zaista malo prodrijeti u tijek ljudske evolucije. Često smo naglašavali činjenicu da evolucija svijeta zaista dobiva značenje jedino kroz Misterij na Golgoti, i već smo uveli mnoga razmatranja koja Misterij na Golgoti otkrivaju u njegovom duboko značajnom svijetlu. Ali naša karakterizacija mora postajati sve temeljitija ako želimo obuhvatiti potpuni značaj tog događaja. Može se postaviti pitanje kako onda ljudska duša zaista doseže Krista. Može se reći da, pošto je Krist, naravno, Biće više nego svi arhaji, treba naći put do Krista. Putovi danas korišteni od običnih religijskih konfesija ne vode do Krista već najviše do anđela, kao što smo vidjeli. Ljudi se mogu voditi kao što to danas rade u ime raznih anđela ili čak arhandela, ako su luciferska bića zauzela mjesto naprednih bića. Ali nitko tako ne može sebe voditi u ime Krista pošto je apsolutno nemoguće za dva ljudska bića koja su neprijateljska jedan prema drugom da svjedoče Kristu. Mislim da to nije teško vidjeti pošto je očigledno. To je moguće kada osoba izgovara ime, *Kriste, Kriste*, ili *Gospodine, Gospodine* — kako je Krist pokazao — i znači samo njegov ili njen anđel, ali to nije moguće kada osoba zaista govori o Kristu. Dakle može se pojaviti pitanje kako, stvarno, duša dolazi na put koji vodi do Krista. Rješenju tog problema možemo pristupiti na razne načine i ovdje ćemo ući na drum do kojeg smo došli različitim razmatranjima.

Ljudi danas o prošlosti znaju ekstremno malo. Najmanje od svega znaju zašto su neke stvari proslijeđene. U najboljem slučaju, oni znaju da su proslijeđene ali jedva da znaju zašto. Tradicija izvještava, na primjer — to se može čitati u svakakvim ezoterijskim knjigama čak uključujući one o slobodnom zidarstvu — da su u drevna vremena postojali misteriji. Bili su tajne institucije u kojima su misteriji, kao što čak i ime sugerira, sadržavali tajne a tako je zaista bilo i u vanjskom smislu. Odnosno, onaj tko je našao

pristup misterijima bio je obaviješten o nekim stvarima da je bio obvezan ne prenositi ih osim onima koji su, pak, u tim misterijima bili s njime udruženi; bilo je striktno pravilo da se to prenošenje misterija ne smije iznevjeriti. Bilo je jedno od najkažnjivijih nedjela ako bi netko tajnu misterija izgovorio unutar slušnog dosega neiniciranog, ali jednako kažnjivo djelo je bilo kada bi netko slušao tko nije kvalificiran da to čuje. Dok god su misteriji postojali u drevnom smislu, tog pravila se pridržavalo na striktan način. Zašto je bilo tako? Zašto se to dogodilo na taj način?

Vidite, danas se mnogo govori o misterijima, posebno od strane ljudi koji izgovaraju svakakve lijepe riječi i koji se žele malo prenemagati kroz ono što kažu. Posebno gdje se mnogo o tim stvarima priča bez nužne volje da se mnogo i razumije, što je često slučaj među masonima, prakticira se mnogo besmislica; ljudi o tim stvarima govore površno bez da mnogo znaju. Oni ne primjećuju da li su te stvari raspravljane na osnovu činjenica ili razgovor predstavlja samo riječi. U vezi s ovim stvarima možemo imati zaprepašujuće doživljaje, koje ni najmanje ne želim kritizirati niti koriti, ali stvar je previše ozbiljna da ostane nespomenuta. Na primjer, može se pojaviti slijedeće. Netko je član jednog od društava koja su nazvana svakakvim bratskim imenima i tvrde da su zaštitnici misterija. Takva osoba — a govorim vam činjenice — dolazi vama i traži informaciju o nečem što ga naizgled zanima — barem, na riječima — ali što slabo može razumjeti. Kasnije, izvješteno je da je tu i tamo držao govore o tim stvarima i da je ono što je rekao bilo više manje beskorisno. Tim neobrazovanim osobama koje su razmažene od određenih okultnih bratstava, uzaludno je govoriti jer one ne ulaze u ono što je bitno. Na primjer, samo na taj način se moglo nedavno dogoditi, da je objavljena knjiga dobro poznatog predavača i pisca, slobodnog mislioca u vezi tajni slobodnog zidarstva, koja naravno ne sadrži ništa osim plitkih stvari. Ta besmislica je uzeta ozbiljno čak i od onih koji pripadaju takozvanim okultnim bratstvima.

Sada ćemo se podsjetiti na prava obilježja u vezi s praksama misterija koje su izrasle iz evolucije čovječanstva. Često sam naglašavao činjenicu da se čovječanstvo promijenilo tijekom zemaljske evolucije i da se važan rez u evoluciji pojavio u vrijeme kada je Krist prošao kroz Misterij na Golgoti. Ako ćemo razmotriti vitalno važnu osobinu te evolucije usporedo s drugima koje smo već spominjali, moramo reći da, kada idemo natrag iza grčko-latinskog perioda i posebno ako bi prešli iza četvrtog stoljeća prije Krista sve do petog, šestog i sedmog stoljeća — mogli bi ostati unutar grčko-latinskog ali trebali bi više toga naći ako pređemo u egipatsko-kaldejski ili čak prođemo sve do perzijskog — svuda nalazimo da je ono što je bilo izgovoreno od ljudi imalo potpuno različit značaj za ostatak čovječanstva od onog što je posjedovalo, na primjer, čak i u sedmom ili osmom stoljeću nakon Misterija na Golgoti. Riječi koje je jedna osoba govorila drugoj imale su potpuno različito značenje u vrijeme kada su drevne atavističke osobine duše, vodeći sve do atavističke vidovitosti, još bile prisutne od onog koje su imale kasnije, čak i

danas. U to vrijeme riječ je posjedovala, zbog njene unutarnje snage, vrstu sugestivne kvalitete; u njoj je boravilo mnogo naslijeđene božansko-duhovne moći. Kada je ljudsko biće govorilo, njegov anđel je također na određeni način govorio iz viših hijerarhija.

Iz ove činjenice možete zamisliti da je oralna komunikacija u tim drevnim vremenima bila nešto sasvim različito od današnje. Čak i kada bi znali sve te misterije, bilo bi nam nemoguće izraziti se sada u riječima kao što je bilo moguće u drevna vremena jer govoreći s riječima moramo govoriti s onim što su postale kroz jezik. Zaista, mi u riječima imamo konvencionalne znakove. Više ne možemo doći do ljudskog bića i, s istom snagom s kojom je netko još mogao govoriti o Kristu u trećem, četvrtom, ili petom stoljeću, uzrokovati da blaga drhtavica koja je bila iscjeljujuća snaga prođe kroz njegovu dušu putem riječi, "Tvoj anđeo drži te dragi". To se danas više ne može napraviti; riječi su izgubile njihovu drevnu sugestivnu kvalitetu, njihovu snagu. Kada su u drevnim vremenima ljudska bića međusobno govorila, snaga ljudskog zajedništva strujala je od duše do duše. Baš kao što dišemo isti zrak kada sjedimo zajedno u sali, tako je i duhovna moć onog što su zajedno živjela u onom što bi kazali jedan drugom. Kako je evolucija napredovala, to je bilo izgubljeno. Riječ je izražavala sve manje božanskog.

Ako dopustite da vaše duhovno oko stoji nad ovom činjenicom, moći ćete reći da su mogle postojati neke kombinacije riječi, izvjesne formule riječi, koje su imale veći učinak od drugih koje su bile u općoj oralnoj uporabi. Takve formule riječi, posjedujući moć koja daleko nadilazi onu od drugih riječi, bile su prenošene u misterijima. Pošto su te formule osobi koja ih je znala davale uzvišenu moć nad drugim ljudima, sada ćete moći shvatiti da nisu mogle biti otkrivene ili zloupotrijebljene. Apsolutna je istina da kada je drevni hebrejski svećenik hrama na pravi način izgovorio ono što se obično nazivalo Riječ, ali što je bilo određena kombinacija zvukova, ljudska bića kojima se obraćao okružila bi drugačija riječ; to jest, u duhovnom smislu, ali ta duhovnost je bila stvarna.

Možete razumjeti, stoga, da govoriti formule misterija onom kome se ne bi smjele reći jer je tako nad njime izvršena određena dominacija koja nije bila opravdana, nije bio samo kriminalni čin, već se također nije odobravalo ni slušanje jer je osoba tako izlagala sebe opasnosti da se potpuno preda moći druge osobe. Ove stvari nisu tako apstraktne kako ih neke osobe žele predstaviti; one su konkretne i stvarne. Vremena su ono što se promijenilo i na to je nužno obratiti pažnju. Od Misterija na Golgoti, riječi više ne posjeduju taj značaj; inače, kao što lako možete vidjeti, stvarna sloboda nije se mogla pojaviti među ljudskim bićima; nekako, njihove duše bi ostale ništa osim proizvoda govora. Riječi su morale izgubiti tu unutarnju snagu. Ali onda je druga snaga ušla u zemaljsku evoluciju koja bi postupno mogla vratiti ljudima ono što je izvorno dolazilo od riječi samo kada bi mogli naći pravi odnos prema tome. Ljudi drevnih vremena od njihovih riječi su učili

misliti, i u drevna vremena nije bilo drugih misli osim onih koje su dolazili od riječi. Ali moć misli mogla je doći iz riječi samo ako su one bile karaktera kao što sam opisao. U kasnija vremena ta moć nije više bila prisutna. Ali onda je došao On, ono Biće koje je moglo opet obnoviti svu moć misli ako bi bile ispunjene s Njime, onim Bićem koje je moglo reći, “Ja sam Riječ”. To je Krist. Ali ljudi prvo moraju naći način da Krist živi u njihovim dušama. Krist je tamo. Znamo da je od vremena Misterija na Golgoti On stvarna snaga. Sada, dok govorimo o karmi, također želimo pokazati kakav On ima odnos s njom. Anđeo ulazi u odnos samo s jednim čovjekom, ali Krist može imati daleko veći značaj čak i od arhanđela pošto On ne samo da ujedinjuje ljude ovdje na Zemlji u skladu s duhom vremena već također ujedinjuje i žive s umrlima; drugim riječima, On ujedinjuje one duše koje su ovdje organizirane u svojim tijelima i također i one koje su već prošle kroz vrata smrti. Međutim, moramo naučiti, malo bolje razumjeti kako se može naći Krista u duhu naših vremena; odnosno, kako se može naći put do Njega, pošto smo počeli s pitanjem, “Kako ljudsko biće danas može naći put do Krista ”?

Iznad svih drugih stvari, nužno je da se čovjek još jednom izdigne iznad egoističke navike da živi samo u svojoj vlastitoj duši. Riječ istine u evanđeljima — a koliko mnogo riječi koje čitamo u evanđeljima nisu uzete u skladu s njihovim pravim značenjem jer nam ne ugađaju — riječ istine u evanđeljima je, “Gdje su dvoje ili troje okupljeni u Moje ime, tu sam Ja usred njih”. ([Napomena 114](#)) Duh sujetnog misticizma koji kaže, “Krist će se roditi u mojoj duši”, nije duh kršćanstva; taj duh objavljuje, “Gdje su dvoje ili troje okupljeni u moje ime, tu sam Ja usred njih”. Međutim, da bi objasnio cijeli duh ove izreke u vezi s ponovljenim zemaljskim životima, što želimo napraviti u ovim razmišljanjima, a također i u vezi profesionalnog života ljudskog bića danas, moram raspraviti nešto posebno karakteristično za naše doba. Moramo se naučiti podići iznad egoističkih ograničenja unutar naše ljudske prirode. U smislu primjenjivom na naše vrijeme, moramo se dići iznad toga učeći još jednom da znamo i mislimo o kozmosu s kojim je ljudsko biće povezano i iz kojeg je rođeno, učeći da o njemu razmišljamo u odnosu na čovjeka.

Vjerujete li da je današnja znanost sposobna misliti o čovjeku u odnosu na kozmos? Sjetite se tvrdnje Hermanna Grimma koju sam citirao čak i na javnim predavanjima, “Prirodoznanstvenici zamišljaju neku vrstu mehanizma u kojem ljudsko biće ne može postojati”. ([Napomena 115](#)) Danas je potpuno nemoguće za znanstveni pogled na svijet da netko misli o čovjeku u odnosu na kozmos. To se ne može ukoliko najprije ne naučimo vidjeti stvari konkretno. Netko danas konstruira stroj i vjeruje da se zapravo ništa više nije dogodilo osim stvarnog konstruiranja i onog što će se postići pomoću njega. Ali predati se takvom vjerovanju znači uspostaviti ono što se može nazvati negativno praznovjerje, i jako je rašireno. Praznovjerje je vjerovanje u duhove kada ni jedan ne postoji, ali osoba također može izraziti

nevjericu u duhove kada su prisutni, i to je negativno praznovjerje. Čovječanstvo se u potpunosti prepušta ovom negativnom praznovjerju bez da to stvarno zna jer se još nije naviknulo razmišljati o stvarima koje ulaze u čovjekovu evoluciju kao kozmički međusobno povezanim i pod moralnom točkom gledišta. One su smatrane samo mehanizmima.

Odaberimo jedan primjer i to onaj koji je karakterističan za naše doba i sličan mnogo čemu što dominira našim vanjskim životom; odnosno, parni stroj. Kakvu ulogu danas igra parni stroj! Samo promislite na trenutak kako mnoge stvari ne bi postojale kada ne bi bilo parnog stroja. Neću reći da sve što čovjek ima mora biti njime proizvedeno, ali do mnogo je toga došlo s tim strojem što je u skladu sa stvarnim duhom vremena.

Parni stroj zaista nije proizveden prije osamnaestog stoljeća. Ono što je postojalo do tog vremena sastojalo se ni od čega više osim nepraktičnih pokusa. Drugim riječima, možemo reći da je enormno značajan parni pogon koji se danas univerzalno koristi najprije učinjen primjenjivim 1719 od Newcomena ([Napomena 116](#)) i zatim kasnije, 1762, od Watta. ([Napomena 117](#)) Možemo govoriti o ovoj dvojici kao o njihovim začetnicima, barem u smislu u kojem danas govorimo o njemu i svemu povezanom s njime.

Sada, što čini za nas mogućim da imamo parne pogone, koji nipošto nisu stari? Što je osnova te mogućnosti? Vidite, godina 1769 — neću dati izjavu koja bi izgledala ekstremno čudna svakom tko misli znanstveno — kada je Watt napravio parni pogon korisnim, bila je godina nikako daleko od Goetheove koncepcije *Fausta*. Iako oni leže daleko razdvojeni, možda bi u našim razmišljanjima mogli otkriti zanimljiv međuodnos između tog parnog pogona i koncepcije Goetheova *Fausta*. Ali prvo moramo pregledati u mislima mnogo toga što je povezano s uvođenjem parnog pogona u čovjekovu evoluciju. Na kakvom načelu parni pogon stvarno počiva? On stvarno počiva na mogućnosti stvaranja prostora ispražnjenog od zraka, ili malo zauzetog njime. Cijela mogućnost pravljenja parnih pogona počiva na stvaranju i korištenju vakuuma. U drevnim vremenima čovjek je govorio o *horror vacui*, užasu vakuuma. Time je naznačeno nešto objektivno. To je značilo da prostor uvijek želi biti ispunjen s nečim; da nešto prazno nije stvarno moglo biti postignuto; da priroda ima određeni strah od vakuuma. Najprije, vjerovanje u užas vakuuma moralo je nestati. Drugo, trebalo je uspostaviti mogućnost da je prostor koji sadrži malo zraka ili je gotovo lišen zraka, mogao biti kreiran. Tek onda je bilo moguće uzeti u obzir korištenje parnih pogona. Zrak je morao biti eliminiran iz određenih prostora. Kroz mehanička razmatranja nije moguće steći novu kozmičku, moralnu koncepciju nasuprot drevnoj kozmičkoj i moralnoj koncepciji o *horror vacui*. Ali što se stvarno događa kada stvaramo prostor koji sadrži malo ili ništa zraka sa svrhom dovođenja onoga do čega je tako došlo u službu ljudske evolucije?

Drevna biblijska priča objavljuje da je Jahve udahnuo dah života, zrak, u čovjeka, i time je on postao živa duša. U čovjeka je trebao biti uveden zrak

da bi on postao ono što je trebao kao zemaljsko ljudsko biće. Mnogo stotina ili čak tisuća godina, čovjek je koristio samo ono razrjeđivanje i kondenzaciju zraka do koje je došlo automatski u kozmičkom odnosu. Zatim dolazi moderno doba kada se čovjek poduhvatio da razrijedi zrak, da skloni ono što je Jahve stavio unutra, da radi u opoziciji s načinom na koji Jahve može raditi smještajući ljude na Zemlju. Što se zaista događa kada čovjek koristi prostor koji sadrži malo zraka, to jest, izbaci zrak iz prostora? Tu se javlja opozicija protiv Jahve. Mogli bi lako misliti da, dok Jahve struji u čovjeka kroz zrak, čovjek Jahvea izbacuje kada stvara prostor koji sadrži razrijeđeni zrak. Kada je na ovaj način stvoren parni pogon, Ahriman dobiva mogućnost da se kao demon smjesti čak i u samom fizičkom entitetu. Pri konstruiranju parnih pogona, stvoren je uvjet za inkarnaciju demona. Ako se ne želi vjerovati u njih, to ni ne treba; to je negativno praznovjerje. Pozitivno praznovjerje sastoji se u viđenju duhova ondje gdje ih nema; negativno praznovjerje sastoji se u poricanju duhova ondje gdje jesu. Kod parnih pogona ahrimanski demoni su zapravo uvedeni čak i u fizički objekt. Odnosno, dok se kozmos spustio sa svojim duhovnim elementom kroz ono što je bilo izliveno u ljudskoj evoluciji, duh kozmosa je izbačen kroz ono što je stvoreno u obliku demona. To će reći, ovaj novi, važan i divan napredak doveo je ne samo demonologiju, već također i demonsku magiju koja često prožima modernu tehnologiju.

Mnoge stvari, i ovdje opet dajem nekako paradoksalnu izjavu, postaju manifestirane kada naučimo ispravno čitati ono što se često smatra manje značajnim. Konačno, ovo je (ovdje je na ploči najprije napisano slovo *i* bez točkice, i kasnije je dodana točkica) glavni dio čak i materijalne supstance ovog slova, ali tek ga točkica čini slovom *i*. Promotrite koliko ova točkica manje sadrži nego ostali dio čak iako je točkica ta koja čini slovo. Osoba koja se drži samo materijalnog elementa u evoluciji čovječanstva također će čak i u materijalnom često vidjeti samo ono što sadrži sto puta više od točkice i potpuno propustiti da vidi točkicu. Ali onaj tko pažljivije promatra, tko samo ne bulji u pojave nego ih čita, često će naučiti čitati na pravi način kada se napravi fina sugestija. Zaprepašćujuće je da ćete u biografiji Jamesa Watta naći spominjanje slijedeće činjenice; uputiti ću na to na način koji bi izgledao krajnje lud svakoj modernoj i inteligentnoj osobi. Ali naravno, vi sami morate najprije razumjeti interpretaciju ove činjenice. Watt ispočetka nije mogao postići ono što je namjeravao s njegovim izumom, njegovim parnim pogonom. Vidite, njegov razvoj se proteže od 1712 do 1769. Kada je jednom čovjek nešto izumio, drugi, naravno, to stalno imitiraju. Tako je mnogo toga konstruirano između ta dva datuma. Kada je Watt konačno pomoću drugih poboljšanja napravio njegov stroj upotrebljivim, u njemu je koristio pronalazak kojeg je netko drugi patentirao; zbog toga, nije mogao nastaviti dok nije smislio nešto drugo da to zamijeni. Onda je na čudan način otkrio ono što je trebao. Živio je, naravno, u dobu u kojem se kopernikanski pogled na svijet već dugo držao, što sam ja okarakterizirao kao nešto pogodno samo za naše doba. Zapravo mu je palo na pamet da

konstruirao njegov pokretni aparat na takav način da je to mogao nazvati “kretanje Sunca i planeta”. O tome je tako govorio jer je stvarno bio vođen onim što je u kopernikanskom sustavu zamišljeno kao okretanje planeta oko Sunca. Zapravo je donio i prikrio unutar parnog pogona ono što je u modernom dobu naučio kao kretanje nebeskih tijela.

Sada, imajte na umu ono što sam nedavno objasnio kao nešto što će se dogoditi ali što je sada tek na svojim počecima; odnosno, da će se delikatne vibracije akumulirati i time će biti proizvedeni strašni učinci. Hvala Bogu, to još nije postignuto! Ali početak leži u činjenici da je kopirano kretanje Sunca i planeta. Pošto kretanje Sunca i planeta posjeduje duboki značaj za našu Zemlju kada zrače unutra, vjerujete li da ono nema značaja kada ga kopiramo u minijaturi i prouzročimo da zrači opet vani u kozmički prostor? Ono što se tada događa ima duboko značenje za kozmos. Ovdje direktno vidite kako su čak i one vibracije o kojima sam govorio sada dodane demonu i kroz koje može otvoriti svoju aktivnost prema vani u kozmički prostor.

Naravno, ne bi nitko trebao misliti da ono što sam upravo rekao pokazuje da bi parne pogone trebalo uništiti. U tom slučaju trebalo bi još uništiti dosta toga jer oni nikako nisu najviše demonski. Kada god je korišten elektricitet — osim drugih stvari — ima daleko više demonske magije jer to koristi sasvim drugačije snage koje imaju sasvim drugačije značenje za kozmos. Očito, svatko tko razumije znanost duha će sasvim jasno shvatiti da ove stvari ne treba uništiti, da mi ne možemo biti reakcionarni ili konzervativni u smislu da moramo oponirati progresu. Zaista, demonska magija označava progres, i Zemlja će nastaviti sve više napredovati. Razvoj događaja u svijetu će uskoro napraviti mogućim proizvesti ogromne učinke koji odzvanjaju vani u univerzumu. Izbacivanje ovakvih stvari ili njihovo proklinjanje nije ono što slijedimo jer su one očito opravdane. Ali ono što treba imati na umu je da pošto se one moraju pojaviti na jednoj strani tijekom ljudskog progresa, na drugoj strani moraju biti stvorene suprotne snage da se ponovno postigne ravnoteža. Protu snage moraju biti stvorene. One moraju donijeti balans koji se može stvoriti jedino ako čovječanstvo opet dođe do razumijevanja Krist-načela, ako čovječanstvo nađe put do Krista. Za sada čovječanstvo je odvedeno daleko od Krista. Čak i oni koji sebe zovu službenim predstavnicima Krista traže anđela umjesto Njega. Ali put koji duša treba uzeti do Krista mora se pronaći. Baš kao što radimo sve do fizičkih zvijezda i u kozmosu pomoću demona strojeva, tako moramo i duhovno naći put u svjetove u kojima ljudska bića žive između smrti i novog rođenja gdje se mogu naći bića viših hijerarhija. Ono na što sada aludiram povezano je s onim što sam već objasnio. Ljudska bića sve više i više ulaze u karmu zvanja s jedne strane, kao što sam objasnio, a sa druge strane ta karma zvanja mora biti neutralizirana razumijevanjem duhovnog svijeta, koje ih zauzvrat može pripremiti da nađu put do Krista.

Sutra ćemo dalje govoriti o ovim stvarima.

PREDAVANJE X

Kada smo tražili odgovor na pitanje koje smo uputili na zadnjem predavanju, kako danas ljudska bića mogu uspostaviti odnos s Kristom, stavljena je primjedba da brojna ljudska bića s Njime već imaju odnos. O toj primjedbi sam često govorio, i znamo da nije valjana. Pri pažljivijem razmatranju, ispada da je to potpuno egoistička primjedba koju može dati samo osoba koja ima sljedeće gledište: “Imam vjeru koja me čini sretnim; sve drugo me se ne tiče”. Ali općenito, odnos čovječanstva prema Krist-biću nije zadovoljavajući; to je lako prepoznatljivo iz događaja našeg vremena i malo toga treba dodati. Nužan odgovor na ovu primjedbu može dati svatko govoreći da osnovni element u priznavanju Krista mora biti istina da je On umro i uskrsnuo za sve ljude — za sve ljude podjednako — i da, kada se čovjek okrene protiv čovjeka zbog vanjskog posjedovanja, to nikada ne može biti u Njegovo ime. Moguće je da se osoba okrene od ove opće ljudske sudbine i da se na egoistički način stavi u službu svoje vlastite vjere. Zasigurno, ali tada nije obraćana pažnja na činjenicu da je pojava Misterija na Golgoti nešto što se primarno tiče ljudskog društva. Sada ćemo morati spomenuti nešto što vam može privući pažnju na ono što je esencijalno na putu koji vodi do Krista, pošto je očito da put do Njega svaka duša mora naći za sebe s onim sredstvima koja su pogodna za sadašnje vrijeme.

Kada težimo u dubljem smislu shvatiti što Krist biće znači za Zemlju, moramo se najprije upoznati s istinom esencijalnog elementa u Misteriju na Golgoti; odnosno, on se zapravo dogodio samo jednom u određenoj točki u prostoru i vremenu. Kada to učvrstimo u našim umovima, otkriti ćemo kontradikciju stajališta koje se obično ima, čak i od nas; ne bi smjeli jednostavno težiti da ga uklonimo argumentacijom pošto je opravdano i najprije mora biti prepoznato ako to želimo ukloniti iz naših vlastitih duša. Vidite, pod uvjetom da je Misterij na Golgoti unutarnja i izvorna istina, ona ne može predstavljati ništa osim značenja evolucije Zemlje. Ali, kao što znamo, sve što se javlja u vremenu i prostoru pripada oblasti maye, velike iluzije; odnosno, ne pripada stvarnoj i vječnoj, esencijalnoj prirodi stvari. Tako smo se našli ispred visoko značajne kontradikcije da Misterij na Golgoti pripada mayi, velikoj iluziji, i tu kontradikciju moramo smjestiti pred naše duše u njenoj punoj valjanosti.

Sada, pošto se Misterij na Golgoti pojavio tijekom zemaljske evolucije čovječanstva, najprije razmotrimo tu evoluciju. Znamo, naravno, da ono s čime se moramo baviti je da je ljudsko biće prešlo iz ranijih svjetova i da je u određenoj točki u vremenu, kao što imamo pokazano u mojoj knjizi, [*Osnove tajne znanosti*](#), bilo podvrgnuto onom što se može nazvati lucifersko

iskušenje, zavođenje. Često smo razmatrali to lucifersko zavođenje u smislu u kojem ga pokazuje duhovno znanstveno istraživanje, i znamo da je prikazano u veličanstvenoj slici na početku Starog zavjeta. U takozvanom “Padu čovjeka”, slika Lucifera kao zmije u raj u jedan je od najmoćnijih prikaza religijskih dokumenata.

Kada pregledavamo vrijeme kroz koje je čovječanstvo prošlo od luciferskog iskušenja do Misterija na Golgoti, nalazimo da je to vrijeme u kojem su se ljudska bića postupno spustila od prvobitnog, atavistički vidovitog, otkrivenja koje je preneseno iz ranijih planetarnih stupnjeva u kojem je duhovni svijet imao stvarnu egzistenciju pred njihovim dušama. Tijekom stoljeća koja su prethodila Misteriju na Golgoti, dakle, nisu više mogli gledati u duhovni svijet kao što su to radili prije, već su sada posjedovali samo odjeke drevnog znanja o duhovnom svijetu.

Uzimajući sada relativno kratki period zemaljskog vremena pošto ne možemo ići natrag sve do luciferskog iskušenja, pregledajmo uzastopne silazne stupnjeve ljudske evolucije sve do Misterija na Golgoti. Ako idemo dovoljno natrag, otkrivamo da ono što je čovjek u ranija vremena posjedovao kao atavističku mudrost, kao stvarnu percepciju duhovnog svijeta, sada odzvanja u koncepcijama svijeta religija kao štovanje više manje značajnih, ali visoko cijenjenih, predaka. To će reći, u raznim oblastima Zemlje nalazimo religijske kultove koje bi mogli nazvati kultovi predaka. Takvi kultovi u kojima ljudi s štovanjem gledaju na pretka još preživljavaju među onima koji su ostali na više manje ranijem stupnju evolucije. Koji je razlog za to obožavanje? Kakva je stvarnost iza ovog traženja predaka u drevna vremena? U onim najdrevnijim vremenima u koja povijest još može gledati natrag, u toj prastarostarini, imamo određenu epohu u kojoj su kultovi predaka uobičajeni (vidi tablicu na str. 121).

Takvi kultovi predaka nisu bili bazirani na činjenici, kao što se pretpostavlja od površne suvremene znanosti, da su oni koji su im pripadali zamišljali da moraju potražiti određenog pretka, već je priroda najdrevnijih kultova predaka bila takva da su ljudi imali direktnu viziju njihovih predaka u određeno vrijeme u njihovim životima. U ta vremena, u stanju svijesti između budnosti i spavanja kakvo je bilo univerzalno na ranijim stupnjevima čovjekove evolucije, osoba koja je tražila rodovskog boga stvarno je postizala stanje ujedinjenja s onim što je poštovala kao svog pretka. Predak mu se javljao ne samo u snu, već u snolikoj slici koja mu je značila nešto stvarno, i oni pojedinci kojima se pojavljivao isti predak pripadali su zajedno jednom kultu predaka. Ono što su ti pojedinci promatrali u duhu bilo je, zasigurno, ljudski oblik podignut na uzvišeni nivo, ali iza toga je bilo prikriveno nešto sasvim različito. Ako želimo znati što je stvarno bilo prikriveno iza tog duhovnog oblika, moramo shvatiti da je predak jednom umro i napustio Zemlju kao visoko cijenjena osoba koji je iskovao mnogo dobra za ljudsku zajednicu. On je prošao kroz vrata smrti i

kada su ga ti pojedinci tražili, on je bio na putu između smrti i novog rođenja. Dok su ova ljudska bića dizala pogled ka njemu, što je bilo to što su od njega vidjeli?

Znamo, naravno, da kada ljudsko biće prolazi kroz portal smrti, ono neko vrijeme ostaje u eterskom tijelu prije nego je ono odbačeno. Ali odbacivanje tog tijela znači da ono prelazi u duhovne svjetove, u eterski svijet. Ljudsko biće nastavlja se razvijati u svom egu i svom astralnom tijelu; etersko tijelo prelazi u eterski svijet. Pošto je taj čovjek na Zemlji izvršio nešto trajno, sjećanje na njegovo etersko tijelo nastavljalo se dugo vremena. Etersko tijelo pretka je ono što se promatralo u drevnoj, snolikoj vidovitosti i ljudi su štovali ono što im je preko njega bilo otkriveno. Ali tijekom perioda između smrti i novog rođenja, to etersko tijelo dolazi u kontakt s duhovima viših hijerarhija; osobito s onima koji pripadaju hijerarhiji arhaja, duhovima vremena. Pošto je ovaj poseban predak bio značajna osobnost za ljudsku evoluciju, on je tako uspostavio uniju s duhom vremena koji ljudsku evoluciju nosi jedan korak naprijed.

Ono što se obznanjuje kroz taj duh pretka, kako ga možemo zvati, bio je, u stvari, jedan od duhova vremena; dakle obožavanje unutar najdrevnijih religija bilo je zapravo usmjereno na duha vremena. Gdjegod idemo natrag u ona vremena na koja možemo gledati kao na prastaru antiku povijesti, nalazimo da su ljudska bića obožavala eterska tijela njihovih predaka da bi izazvali duhove vremena da se otkriju. To će reći, kako idemo natrag do kultova predaka, ono što nalazimo je obožavanje duhova vremena, arhaja.

Čovjek je zatim silazio dalje i počeo obožavati one bogove koji su nam poznati iz raznih mitologija, i koje zovemo arhanđeli; čak je i Zeus u grčkoj mitologiji posjedovao arhanđeoske manifestacije. U najdrevnijim vremenima ljudi su gledali gore na duhove vremena; kasnije, gledali su na one duhove koji nisu duhovi vremena već imaju jednaku vrijednost kao i duhovi koji kontroliraju vođenje različitih naroda, arhanđele. Tako možemo reći da je politeizam, kada su ljudska bića obožavala arhanđele, slijedio nakon obožavanja predaka.

Zatim su ljudska bića sišla još dalje u period u kojem će se postupno u pojedincu roditi ego. Sada nalazimo da najnaprednije nacije prelaze na monoteizam u relativno ranom periodu — Egipćani, na primjer, čak i u drugom mileniju prije Krista, ljudi Bliskog istoka kasnije. To jest, počinju obožavati anđele, svaka osoba njegovog ili njenog vlastitog anđela, radije nego arhanđela. Sišli su od višeg politeizma u niži monoteizam. Nakon ovog što vam je prije predstavljeno, ono što ću reći nećete smatrati kao nešto čudno. Vidjeti ćete da se ljudi moraju izliječiti od ponosa koji prožima cijelo polje religijskih proučavanja, koje smatra opravdanim razmatrati monoteizam kao religiju superiornu politeizmu. To nikako nije tako, već je odnos to dvoje upravo bio opisan.

Zašto su, dakle, drevni narodi još mogli obožavati arhaje, arhanđele, i anđele? To su mogli jer su još imali sačuvan ostatak ili eho atavističke

vidovnjačke sposobnosti. Iz tog razloga su se mogli podići do onog što je nadljudsko; mogli su se, u izvjesnom smislu, dići iznad ljudskog i podići se do nadljudskog. U drevnim misterijima, ovaj proces podizanja nekog do nadljudskog bio je posebno njegovan. Ljudska bića su bila tako razvijena da su unutar sebe mogla otvoriti ono što doseže izvan čovjeka, čime se ljudska duša podizala u oblast duhovnosti. Ali onda dolazi vrijeme kada je ego, kako živi ovdje između rođenja i smrti, bio rođen za ljudska bića. To je bio period koji se podudara s pojavom Misterija na Golgoti. Da se Misterij na Golgoti nije pojavio, ljudi bi bili degenerirali; od obožavanja anđela bili bi se spustili do obožavanja slijedeće podčinjene hijerarhije, samog čovjeka. Kada se sjetimo kako su rimski cezari obožavali sebe kao bogove, kako su stvarno bili “bogovi” za narod, znati ćemo da su ljudska bića u vrijeme Misterija na Golgoti toliko degenerirala da se više nisu klanjala arhajima, arhandelima, ili anđelima, već čovjeku. Da bi se ljude spasilo od klanjanja zemaljskim ljudskim bićima, nužno je bilo da se pojavi Božanski Čovjek.

Arhaji			
Duhovi vremena	Arhandeli	Anđeli	Ljudi
Obožavanje predaka	Politeizam	Monoteizam	Božanski čovjek

Ulazak Božanskog čovjeka u povijest označio je važan novi način odnosa nekog prema religijskom životu. Gdje se može naći obožavanje anđela, arhandela, arhaja, i čak i čovjeka u obliku rimskih cezara? U samom čovjeku; nitko nije obožavao cezare preko cezara, već preko samog obožavatelja, očito; to se pojavilo od čovjeka; došlo je od ljudske duše. Bilo je nužno da se u evoluciji čovječanstva pojavi Krist kao povijesna činjenica; bilo je nužno da On bude viđen, kao pojava prirode, od izvana. Morao je doći u kontakt s ljudskim bićima na potpuno različit način od onog od bogova drevnih religija — na potpuno različit način. “Gdje je dvoje ili troje okupljeno u moje ime, tamo sam ja usred njih”. To je važno načelo kršćanstva jer označava da, s obzirom da je moguće kroz čisti individualni misticizam naći anđele, arhandele, čak i arhaje, tim individualnim misticizmom nije moguće naći Krista. Oni koji žele prakticirati individualni misticizam, što je često opisano čak i među teozofima, općenito dosežu samo individualnog anđela. Oni jednostavno tog anđela internaliziraju više, čak čineći ga nekako više egoističnim nego što drugi ljudi čine svoje bogove. Krist je nađen na različite načine, ne kroz puki razvoj nečijeg unutarnjeg bića, već kada smo najviše od svega svjesni da Krist pripada zajednici ljudskih bića, cijeloj ljudskoj zajednici.

Sada smo došli do najvažnije diferencijacije, koja može biti primljena u ljudski um, moramo priznati, samo s velikom teškoćom. Međutim, imperativ je, da se probijemo na njen nivo. Kada se suočimo s drugim ljudskim bićem u životu, mi se u mayi, kao ljudska bića, suočimo jedan s

drugim. Baš kao što pred sobom imamo samo mayu prirodnih pojava, slično smo tome suočeni samo s mayom drugog ljudskog bića. Unutar maye ljudsko biće stoji pred našim vanjskim osjetilima kao i sve što je povezano s vanjskim svijetom osjetila; zatim pred nama stoji dok pripada njegovoj obitelji, njegovoj naciji, njegovom vremenu. Ako bi ga pregledali potpuno, trebali bi iza njega vidjeti anđela, arhanđela, arhaja, ali svi se oni izražavaju u onome što osoba jest. Zbog toga jer arhanđel i arhaj stoje iza promatrača i iza promatranog ljudskog bića, ovaj potonji je u nekom smislu član nekih ljudskih grupa. Drugim riječima, promatrana osoba na taj način stoji unutar nasljeđivanja i nasljednih odnosa. Samo kratkoća naše vizije – razumljive pošto smo ljudi – sprječava nas da svjesno prosudimo ljudsko biće pred nama u skladu s ovim esencijalnim odnosima; nesvjesno to uvijek radimo. Nesvjesno se mi međusobno suočavamo unutar ove diferencijacije, koja neminovno mora biti unesena u čovječanstvo od te tri hijerarhije. Ali Krist zahtijeva još nešto, nešto različito. On u stvarnosti zahtijeva da kada se suočite s nekim, trebate osjetiti da takvo ljudsko biće kakvo vam se čini da jest u vanjskom svijetu nije cijelo i potpuno ljudsko biće. Kada se suočite s ljudskim bićem, trebate percipirati njegovo ili njeno pravo biće kako dolazi ne samo od arhaja, arhanđela i anđela, već od viših duhova koji više ne pripadaju zemaljskoj ili čak planetarnoj evoluciji jer ona počinje s arhajima, višim nebeskim duhovima, kao što znate iz [Osnova tajne znanosti](#). Morate vidjeti da s ljudskim bićem u mayu ulazi nešto što je nadsvjetovno.

Za potpuno razumjeti ono što sam sada izrazio, ne smijete dopustiti da to ostane samo koncept već to potpuno prenijeti u vaše osjećaje. Nužno je jasno razumjeti da se u svakom ljudskom biću susreće nešto nadsvjetovno u njegovoj prirodi, nešto što se neće razumjeti zemaljskim ljudskim načinima. Tada će svatko osjetiti to senzitivno poštovanje svega što je ljudsko. Prije Misterija na Golgoti, čovjek je postupno izgubio taj nadljudski element i spustio se sve do ljudskog. Nadljudski element bio je izgubljen jer – slušajte pažljivo – kada ljudsko biće kao što je rimski cezar postane obožavano kao bog, ono gubi svoju ljudskost i uranja u nivo podljudskog. On prestaje biti ljudsko biće ako sebi dopusti da bude obožavan kao nešto nadljudsko u socijalnom životu. Čovjeku je dakle prijetio, gubitak njegove čovječnosti i to mu je obnovljeno preko pojave Krista na Zemlji. Čitajte ciklus predavanja, [Od Isusa do Krista](#), ([Napomena 118](#)) u kojem sam govorio o tom pitanju, govoreći vam da je zaista nešto udijeljeno svakom pojedinom ljudskom biću kroz činjenicu da je Krist bio na Zemlji.

Dakle, dolazak Krista je doveo do toga da u svakom zemaljskom ljudskom biću prepoznamo, čak i ako je grijешnik ili carinik, Krista koji je iza njega. Krist je sjeo s grijешnicima tako da u svakom ljudskom biću trebamo prepoznati istinitost izjave, “Što god učiniste jednom od ove moje najmanje braće, to meni učiniste”. ([Napomena 119](#)) Kao što sam rekao, ovaj koncept mora biti potpuno prebačen u našu prirodu osjećaja; tek tada ćemo stići do njegove pune istine. Tada se također vidi kako otpadaju svi koncepti

i ideje koji ljude razdvajaju, i nešto što pripada svima zajedno širi se kao aura nad cijelom Zemljom kada se zavjetujemo da ćemo vršiti našu potragu, ne samo do arhaja, već i gore do onog što stoji iznad njih kada god smo u prisutnosti ljudskog bića.

Ako opet pogledamo natrag na drevne misterije, nalazimo da je u njima ljudsko biće težilo nadići njegovo vlastito biće da bi njegova duša srasla s duhovnim svijetom. Ali kroz pojavu luciferskog iskušenja to je samo djelomično moguće. U tom usponu izgubljena je mogućnost daljnjeg uspona. Nije moguće nositi išta više gore u viši svijet. Zašto je to tako? Odgovor na to pitanje doći će nam ako fiksiramo našu pažnju na dublje značenje luciferskog iskušenja. Što je Lucifer zaista namijenio čovječanstvu? To smo često naglašavali. Čovječanstvo živi u mayi, u nečem što nije stvarni svijet već samo njegov odraz. Što je, dakle, namjera Lucifera? U tom odrazu ljudsko biće se može podići nekoliko stupnjeva dalje sve do arhaja, ali onda mora biti preuzeto od Lucifera ako se želi uzdići još više u duhovno. U određenom smislu, tada mora uzeti Lucifera kao svog vodiča; Lucifera, koji tvori svijetlo što ga vodi dalje. Da se luciferska evolucija nastavila, da u ljudsku evoluciju nije ušao Krist, nakon vremena u kojem se trebao dogoditi Misterij na Golgoti došlo bi do slijedećeg: ljudska bića unutar misterija razvila bi se u toj mjeri da bi im arhaji bili otvoreno vidljivi. Zatim bi ušli u luciferski svijet. Međutim, u tom slučaju, sve što su viši bogovi kao što su Ekskuziji usadili u zemaljsku evoluciju u obliku ljudskog elementa ostalo bi na Zemlji. Čovjek bi se produhovio na potpuno asketski način i u toj produhovljenosti ušao bi u duhovni luciferski svijet, ostavljajući tjelesno otraga. Ljudske duše bi našle svoj spas, ali Zemlja bi ostala besciljna. Tijela ljudskih bića nikada ne bi mogla izvršiti uslugu dušama onu koju bi zaista trebala izvršiti. Spriječiti to čini značenje Misterija na Golgoti.

Sada moramo još jednom pogledati natrag na evoluciju prije Misterija na Golgoti ako želimo potpuno razumjeti stvar. Od samog početka evolucije Zemlje, Lucifera je namjera bila da odvede čovjeka dalje od Zemlje u njegovo duhovno kraljevstvo. Nije imao interesa za ostatak zemaljske evolucije već je želio posjedovati samo ono što su viši bogovi započeli u vezi s čovjekom. Želio je to voditi dalje u obliku duše iz zemaljske evolucije nakon što je neko vrijeme ostala u zemaljskom obliku koji dolazi od Ekskuzija, duhova forme. Drugim riječima, želio je odvesti duše i Zemlju ostaviti njenoj sudbini. Zašto, dakle, ljudska bića nisu slijedila ovo nastojanje Lucifera, prije Misterija na Golgoti, da ih vodi u blistavi svijet? Zašto nisu? Razloge možete razumjeti iz mnogih sugestija koje sam ovdje dao, čak i na ovim predavanjima. Nisu slijedili Lucifera jer je u evoluciju Zemlje nešto bilo uvedeno od viših bogova što ih je spriječilo da postanu dovoljno osvjetljeni da to učine.

Kao što sam vam pokazao, ono što se naziva osma sfera bilo je uvedeno u zemaljsku evoluciju u drevnim vremenima. Kao jedan od njenih aspekata, osma sfera sastoji se od toga da čovjek stekne takvu sklonost i vezanost za

njegovu nižu prirodu da Lucifer nije u stanju od toga odvojiti višu prirodu. Svaki puta kada je Lucifer težio produhoviti ljudska bića, ona su bila previše snažno naviknuta na tijelo da bi ga slijedili. Da nisu tom rascijepjenošću bili obuzeti tijelom, fizičkom prirodom, oni bi bili slijedili Lucifera. To je jedna od velikih misterija ljudske egzistencije, da je božanski element usađen u ljudsku prirodu tako da bi mogla imati, takoreći, veću težinu nego što bi posjedovala da taj božanski i nužan element nije u nju bio usađen. Da nije bio usađen, ljudske duše bi se bile pokorile Luciferu. Kada se vratimo u drevna vremena, svuda nalazimo da religije polažu naglasak na nužnost da ljudska bića štiju ono što je zemaljsko, što je zemaljska veza koja živi u krvi i mesu tako da bi bili dovoljno teški da ih se ne odvede u univerzum. Pošto sve stvari koje imaju vezu i sa ljudskim i sa kozmičkim trebaju ne samo zemaljski, već također i kozmički razmještaj, pojavilo se ono što nalazite opisano u mojoj *Tajnoj znanosti*. U određeno vrijeme, kao što znate, nije samo Zemlja bila formirana, okrećući se u njenoj orbiti oko Sunca, već je i snabdjevena Mjesecom kao satelitom.

Što to znači da Zemlja ima Mjesec kao svoj satelit? Ne znači ništa više nego da je dobila silu preko koje može privlačiti i držati Mjesec u blizini. Ako Zemlja ne bi posjedovala tu snagu da drži Mjesec, onda duhovna korelacija te snage ne bi mogla okovati čovjeka za njegovu nižu prirodu, pošto je ta sila, s duhovnog gledišta, ista kao i ona s kojom Zemlja privlači Mjesec. Može se reći, dakle, da je Mjesec smješten u univerzumu kao oponent Luciferu da bi ga ometao. Već sam aludirao na ovu misteriju ([Napomena 120](#)) i pokazao da je u periodu materijalizma devetnaestog stoljeća, ova istina bila upravo preokrenuta u Sinnet-ovoj knjizi, *Ezoterni budizam*. ([Napomena 121](#)) Tamo je Mjesec opisan kao nešto zapravo neprijateljsko čovjeku. Istina je da mu to nije neprijateljsko već ga sprječava da padne kao žrtva iskušenja Lucifera; on djeluje kao kozmička korelacija onog što čini privrženost ljudskog bića njegovoj nižoj prirodi. Umjesto trganja duše od niže prirode i time sprječavanja njenog istodobnog produhovljenja, bio je potreban podsvjesni proces. Da je uređenje bilo svjesno, čovjek bi bio slijedio nagone njegove niže prirode pri punoj svjesnosti i potonuo bi na animalni nivo. Moralo je biti nešto u nižoj prirodi o čemu čovjek nije svjestan i što on ne slijedi osim kao što bi ljudsko biće na Zemlji slijedilo ono što je u njegovu nižu prirodu dotjecalo kao božanski element. Posebno se bog Starog zavjeta, bog Jahve, brinuo da bi ljudska bića trebala ostati na Zemlji. Jahve je na taj misteriozan način povezan s Mjesecom, što ćete naći objašnjeno također i u *Tajnoj znanosti*. Iz ove izjave možete procijeniti koliko je materijalistički bilo označiti Mjesec kao osmu sferu, dok je zapravo to samo sila, sfera, ono što privlači Mjesec. Na njen obmanjivački način, Blavatsky je u njenoj Tajnoj doktrini razvila posebnu zloću klevećući Jahvea kao samo boga Mjeseca. Željela ga je zamijeniti s Luciferom koga se poduhvatila predstaviti kao prijatelja duha. Zasiurno, Lucifer je upravo to, ali samo u posebnom smislu kojeg sam objasnio. Blavatsky je pokušala

predstaviti Jahvea kao boga samo niže prirode, dok je ono što je doista predstavljalo opoziciju Luciferu bilo usađeno u nižoj prirodi.

Vidite kako je opasno postaviti istine koje se mogu izobličiti u njihovu suprotnost. Blavatsky je bila zavedena od određenih bića koja su imala interes da je upute da postavi Lucifera na mjesto Krista, i to je trebalo biti postignuto uvodeći upravo suprotno od istine o osmoj sferi i klevetanjem Jahve boga, predstavljajući ga samo kao boga niže prirode. Tako su one kozmičke snage koje su željeli unaprijediti materijalizam radile čak i kroz ono što se zvalo “teozofija”. Materijalizam bi se očito sunovratio u njegov najgori ponor ako bi ljudi povjerovali da je Mjesec bio zaista osma sfera u smislu naznačenom od Sinneta ili Blavatsky, i da s kršćanstvom treba ratovati na sve načine.

Sada, smještanje oponenta Lucifera u nižu prirodu čovjeka bilo je jedino moguće dok ljudsko biće nije razvilo njegov ego na način na koji se to dogodilo u vrijeme Misterija na Golgoti. Stupanj u kojem je taj ego bio podčinjen u drevna vremena uvelike je podcijenjen. Bio je podčinjen i pojavio se tek tijekom stoljeća neposredno prije Misterija na Golgoti. Tada nije više bilo dovoljno smjestiti samo u podsvjesnu, ili nesvjesnu, prirodu ono što je stremilo protiv Lucifera. Moralo je doći nešto što će ljudsko biće moći primiti u njegovu svijest; to je Krist, koji u evoluciji slijedi iza Jahve boga. Bilo je nužno da dođe Krist tako da kroz priznavanje Njega ljudska bića mogu svjesno oponirati pukoj produhovljenosti kako se tome težilo od strane Lucifera. Krist je sišao za sva ljudska bića i samo kroz naše osjećaje u odnosu na sve druge mi pripadamo Zemlji. Dublje razumijevanje Krista proizlazi iz naše povezanosti sa svim ljudskim bićima i s našim trudom da s njima postignemo pun i potpun odnos.

Vidite, dok god su ljudi živjeli bez potpuno razvijenog ega prije Misterija na Golgoti, oni su prolazili kroz vrata smrti u drugi svijet i ulazili u odnos s arhajima, arhandelima i anđelima. Ali pošto ovdje na Zemlji još nisu imali potpuni ego, čak i nakon što bi prošli kroz vrata smrti nisu trebali razviti vezu s višim duhovnim bićima svjesno. To je bilo regulirano preko atavističkih snaga koje leže unutar njih. Međutim od Misterija na Golgoti — ne iz tog razloga već od tog vremena — sve je postalo sasvim drugačije. Pogledajmo sebe i vidimo kako su se stvari promijenile.

Ljudsko biće prolazi kroz vrata smrti kao i ostali ili možda jedna osoba prolazi kroz vrata smrti a druge osobe ostaju ovdje na Zemlji. Iz razloga njegovog ili njenog prolaska kroz vrata smrti, pojedinac nastavlja biti ljudsko biće i ako želimo održati naš odnos s takvim pojedincem, naš odnos s njim ili njom ne može se promijeniti. Međutim, sada imajmo na umu, da u sadašnje vrijeme, pošto živimo nakon Misterija na Golgoti, ljudsko biće pri uzdizanju u duhovne svjetove prolazi kroz hijerarhije anđela, arhandela, i arhaja. Pošto je sada unutar perioda u kojem je njegov ego razvijen ovdje na Zemlji, on posjeduje svijest također za druge hijerarhije koje su iznad njih. To će reći, on svjesno razvija snage ulivene u njega od bića koja su čak viša i

od arhaja. Što to znači? Uzmimo konkretan primjer i pretpostavimo da kroz vrata smrti osoba gubi onog koga je voljela. Onaj tko je prošao kroz portal smrti mnogo godina održava, naravno, vezu s određenim sklonostima i tendencijama koje je imao tijekom svog životnog vijeka. Međutim, pošto je ovdje u svom životu razvio svoj ego kao ljudsko biće, nešto u njemu počinje svjesno raditi na perspektivi njegove slijedeće inkarnacije neposredno nakon što je prošao kroz portal smrti. To se događa na presudan način u onom što sam u mojim misterijskim dramama nazvao, ([Napomena 122](#)) ponoć egzistencije; u čovjekovoj svijesti se u nekoj mjeri javlja neposredno nakon smrti. Međutim, kada je osoba u tom stanju, u njoj živi ono što je već odvlači od onog u što je bila rođena u zadnjem životu. Pretpostavimo da je u zadnjem životu pripadala određenoj naciji. Osoba koja je ostala iza nastavlja pripadati toj naciji u fizičkom tijelu, ali onoga koji je umro obuzima sila koja pripada sasvim drugoj naciji. Kako se veza između dvoje može nastaviti iza smrti neumanjenom snagom? Jedino ako onaj tko ostaje ovdje ima shvaćanje za ono što se proteže iznad anđela, arhandela i arhaja; odnosno, iznad onog što se može razviti ovdje kroz nečiju sklonost prema vezama s ljudskim grupama. Ako netko ostaje iza kao član određene nacije i preko smrti gubi prijatelja koji se već priprema da bude pripadnik druge nacije, spona ljubavi s drugom osobom ne može ostati nenarušena. Samo kroz činjenicu da oboje priznaju Krista, da razumiju Krista u onom što se širi izvan svih diferencijacija ljudi ta veza može biti nadsvjetočna. Što je Ivan Krstitelj rekao kada je Krist Isus došao da ga krsti? “Evo jaganjca božjeg, koji ponese grijeha svijeta”. Puno značenje ovih riječi moglo bi učiniti da problijedimo ako bi ih uzeli s njihovom punom težinom.

Moglo bi se upitati zašto je Krist bio uspješan a ne Mitra. U vrijeme kada se kršćanstvo širilo od Istoka prema Zapadu, kult Mitre se prostirao duž Dunava sve do Francuske i Španjolske u Zapadnoj Europi. Kult Krista je, međutim, bio pobjednik nad kultom Mitre. Zašto? Zato jer se kult Mitre razvio od širenja izvan anđela, arhandela, i arhaja, i kroz to širenje prema gore želio dosegnuti Svjetlonošu i Vladara svijeta. Što je nasuprot tome Krist? Krist je Onaj koji je uzeo na Sebe sve što je za evoluciju Zemlje vezano s anđelima, arhandelima, i arhajima; odnosno, sve što ljude okuje za Zemlju. On nosi grijeha svijeta, one grijeha koji su u svijet došli preko ljudskih diferencijacija. On je biće u čijoj prisutnosti moramo reći, “Ja pripadam jednoj ljudskoj zajednici, ali zato što pripadam jednoj ljudskoj zajednici, nečem povezanim sa zemaljskim, odvajam sebe od božanskog. Od toga mogu biti iskupljen jedino od Bića koje nema ništa s ljudskim diferencijacijama. Krist u meni vodi me izvan zemaljskih diferencijacija, uči me da osjetim da je ono što je proizvedeno ljudskim diferencijacijama patnja, da to donosi smrt. Samo kroz ovakvo razumijevanje Krista u meni ja nalazim vezu s duhovnim svijetom”. Sve što je ušlo u čovječanstvo kroz činjenicu da je došlo do diferencijacija uklonjeno je kroz dolazak Krista u svijet. Krist nije mogao, dakle, biti božanstvo kao Mitra, koji ljudsko biće vodi izvan sebe. On je onaj Bog koji je sišao na Zemlju i odnio grijeha

diferencijacije i ljude od njih očistio. Mitra juri kroz svijet s mačem u ruci kojeg gura u nižu prirodu da je ubije; pod njim niža priroda umire. Krist nudi Sebe kao jaganjca božjeg, koji nižu prirodu prima u Sebe da bi je iskupio.

Mnogo toga leži u ovoj usporedbi, neizmjereno mnogo! Iz tog razloga ideja o Kristu ne smije biti odvojena od ideje o smrti i uskrsnuću. Tek kada shvatimo da ono što vodi čovjeka na Zemlju da mu donosi i smrt, da ima u njemu više nego što je ono što ga dovodi u zemaljsku atmosferu, i da je u njemu nešto što je Krist Koji ga opet vodi dalje: *In Christo morimur* – tek tada razumijemo Krista i znamo da smo s Njime ujedinjeni. Dakle, predstavljanja drevnih bogova mogu pred nas postaviti trijumfalna bića, ali Krist može biti predstavljen samo pridruživanjem ljudskim bićima u patnji i smrti jer je Krist izdržao sve što ulazi u diferencijacije ljudi širom Zemlje. Tako Krist postaje Onaj koji vodi ljude kroz smrt i natrag u duhovni svijet, ali to Ga također čini božanstvom kojem se može pristupiti ovdje na Zemlji dok prolazimo izvan maye ili iluzije. Kao što je Krist rođen ovdje iz utrobe maye, tako Mu se i mi moramo približiti napredujući izvan maye i obraćajući Mu se u sve višoj stvarnosti koja je isturena u mayi, ali sama nije maya.

Ako će se okrenuti ovom obožavanju Krista, čovječanstvo će još uvijek trebati dugo vremena na Zemlji. Ipak, moramo opet početi kršćanstvo uzimati iskreno. Najmanje je ozbiljno uzeto od teologa koji su često u sukobu o tome da li je Krist izvršio čuda i, na primjer, preko njih protjerao demone. Dakle, potpuno je suvišno prepirati se da li je Krist protjerao demone ili ne. Važnije je da naučimo reproducirati Njegova čuda i time demone izbaciti sada gdje to možemo. Još uvijek imamo malo moći da izbacimo demone u višem smislu kao što je to znala starina kroz njen atavizam. To je sudbina, karma, naše epohe. Ali možemo početi protjerivati one demone o kojima sam govorio jučer; oni su tamo i pretpostaviti da nisu je negativno praznovjerje. Kako ih protjerujemo? Čovječanstvo će biti uvjereno da su protjerani kada ono što je bezbožnička služba danas postane sveta; odnosno, prožeta s Krist sviješću. Drugim riječima, to znači da moramo prijeći na sakramentalizam u kojem su čovjekova djela prožeta sviješću da Krist svugdje stoji iza njega. Dakle, on u svijetu ne bi trebao napraviti ništa osim ono u čemu mu Krist može pomoći. Ako radi nešto drugo, Krist mu također mora pomoći ali On je time ponovno razapet s ljudskim djelima. Razapinjanje nije samo jedno pojedinačno djelo; to je kontinuirano djelo. Onoliko dugo dok ne istjeramo demone kroz ono što živi u našim dušama mijenjajući vanjska mehanička djela u sveta djela, nastaviti ćemo razapinjati Krista. Iz te točke naša edukacija prema pravom kršćanstvu mora početi. Ono što je simbolički prakticirano u drevnim kultovima kršćanstva i jednom bilo izvršeno samo na oltaru mora zahvatiti cijeli svijet. Čovječanstvo mora naučiti da se odnosi prema prirodi kao što su to napravili bogovi; treba naučiti da ne konstruira strojeve na nemaran

način već da ispuni božansku službu i uvede sakramentalizam u sve što je proizvedeno.

Već je moguće početi s mnogim stvarima. Najviše od svega, ljudska bića mogu početi razvijati sakramentalizam na dva područja. Prvo je ono od obrazovanja i poduke djece. Početi ćemo produhovljavati ono što religije zovu “krštenje” kada na svako ljudsko biće koje ulazi u svijet kroz rođenje gledamo kao da nosi svoje Krist snage sa sobom. Tako ćemo imati pravo poštovanje pred rastućim ljudskim bićem i cijelo obrazovanje možemo usmjeriti a posebno poduku djece u tom duhu tako da u tom učenju sakramentalizam dađe ploda. Isti cilj možemo postići kada na obrazovanje i poduku djece ne gledamo samo kao na božansku službu, već ih također *napravimo* takvom božanskom službom. Konačno, kada nastojimo donijeti ono što zovemo naše znanje u našu svijest na takav način da smo, dok su naše duše ispunjene s idejama duhovnog svijeta, svjesni da duhovni svijet ulazi od nas i da smo bića ujedinjena s duhovnim; kada na to gledamo kao na “pričest”; kada nalazimo pravo znanje u rečenici izraženoj prije 1887: “Mišljenje je prava pričest čovječanstva”, ([Napomena 123](#)) kada će simbolički sakrament na oltaru postati univerzalni sakramentalni doživljaj znanja. U tom smjeru kristijanizacija ljudi mora se nastaviti. Tada ćete naučiti da, svuda u životu, stvarnost ulazi u mayu u svemu što je povezano s Kristom, i da gledanje na stvarnost na način moderne znanosti s njenom koncepcijom svijeta je u najjemenitijem smislu nekršćanski.

Čudno je kako se ljudi ovih dana lako prilagode na ono što je nekršćansko i kako malo mogu naći put do svega u kršćanstvu što je prikladno za naše vrijeme. Zasad možemo vidjeti vrlo malo toga što se opire materijalizmu iz, mogao bih reći, tamnih sklonosti. Ako postoje neki počeci, ljudi koje obuhvaćaju upućuju se na pogrešne staze u kojima se, na zbudjeni način, okreću starim odnosima radije nego znanosti duha.

Oprostite ako u vezi ovoga spominjem nešto što me osobno brine, ali to radim samo da navedem primjer. Možda sam već na ovim predavanjima napomenuo da je Hermann Bahr, ([Napomena 124](#)) suvremenik kog sam u mladosti znao veoma dobro, opet u procesu traženja duhovnih stvari. On ih ne traži u znanosti duha jer je njegov interes za njih veoma ograničen. Uzmite njegovu finu knjigu o ekspresionizmu i otkriti ćete da ima samo marginalan interes za znanost duha. Ali iz same knjige ćete također vidjeti da se do njenog objavljivanja on o znanosti duha informirao samo u toj mjeri pročitavši Levy-jevu knjigu ([Napomena 125](#)) o mom pogledu na svijet i o ljudima koji mu se protive. Još nije našao način da se stvarno dublje uključi. Međutim, zanimljivo je da je napisao novelu čiji heroj postaje upoznat sa svime: suvremenim kemijskim laboratorijima i tako dalje, prisustvuje Oswaldovim ([Napomena 126](#)) predavanjima u Leipzigu, malo čeprka s teozofima u Londonu, i tako dalje. Njegov heroj postaje izložen svemu što se danas nudi u duhovnim senzacijama, čak i prčka po spiritizmu. I zatim pita nekoga — ne sjećam se tko je to bio — da mu da ezoterne vježbe, koje je

neko vrijeme prakticirao. Ali on je nestrpljiv, to traje kratko vrijeme, ne postiže rezultate i onda ih odbacuje; u stvari, on nakon kratkog vremena odustaje od svih svojih nastojanja. Zatim ima neka čudna iskustva — najzanimljivije za mene je bilo da, na čudan način, mnogo toga u toj knjizi podsjeća na ono što sam spominjao nedavno na predavanjima, čak i u vezi aktualnih događaja, premda Hermanna Bahra nisam vidio zadnjih dvadeset osam godina osim jedanput, ali tada sigurno nismo pričali vezano uz naše poglede na svijet. Nedavno, Hermann Bahr je također imao izveden na pozornici njegov komad koji se zove *Glas*. Ne treba braniti ovaj komad iz jednostavnog razloga jer Hermann Bahr ne pokušava naći svoj put u znanost duha, za koju smatra da je previše teška, već se vraća u ortodoksni, ili recimo, noviji katolicizam. U svakom slučaju, on je u potrazi za duhovnim životom.

Zanimljivo je kako je heroj ove drame u potrazi za duhovnim životom. Oženjen je damom, kćerkom veoma ortodoksne majke a i sama veoma ortodoksnih pogleda. Ta dama je duboko ozbiljna u vezi kršćanstva — više nego se može očekivati od ljudskog bića. Međutim, njen suprug, heroj drame, učenik je Oswalda i Haeckela i priličan je materijalist. Pošto su njegova žena i punica ozbiljne kršćanke, njima je, naravno, bolna činjenica da je suprug učenik Oswalda i Haeckela ([Napomena 127](#)) i ne želi čuti ništa o duhovnom svijetu. Žena toliko tuguje zbog toga da umire. Nakon njene smrti, suprug, iz nepoznatog mračnog osjećaja, često misli da mu njegova pokojna supruga poručuje ovo ili ono. Jednog dana, u vlaku u odjeljku za spavanje, on čuje glas njegove žene s posebnom jasnoćom. Od toga skoro poludi; kada vlak stane na stanici on izleti vani i ponaša se kao sumanut u, vjerujem, čekaonici na stanici. Vlak je otišao bez njega, i kasnije, bio je uništen u željezničkoj nesreći. Ranjeni ljudi su doneseni u stanicu i on tada shvaća da je spašen glasom njegove pokojne žene; ona je uzrokovala da napusti vlak u kojem bi inače stradao. To je bilo prvi puta da je glasu njegove supruge pridružio uvjete stvarnosti. Ne želim ovo osuditi; jednostavno vam želim reći što suvremeno ljudsko biće ovih dana stavlja na papir. Heroj drame, doživljavajući ovo iznenadno čudo i naknadni učinak bića ove žene izvan njene smrti, shvaća da ga je spasila i to čini da iznova razmišlja o vezi ljudskih bića s duhovnim svijetom. Kasnije, njegova žena nastavlja često s njim komunicirati i intimno prijateljstvo koje je slijedilo između njegove duše i duše pokojne žene vodi ga natrag u kršćanstvo u pravom smislu, i on prevladava svoj materijalistički pogled na svijet.

Čak i ako ne trebamo braniti ovu dramu kao takvu, vidimo da danas postoje ljudska bića koje teže usaditi pogled na život da se istina duhovnog svijeta može manifestirati u mayi, velikoj obmani. Samo će jasno shvaćanje kršćanstva izgraditi most između života ovdje na Zemlji i života koji postoji u duhovnom svijetu. Dosta ljudi danas ima potrebu za tim duhovnim svijetom ali moramo priznati da je njihov broj beznačajan u odnosu na veliki broj onih ljudi koji su ili zgužvani u tradicionalnim religijama — i tako

pali kao plijen materijalizma čak i ako to ne priznaju — ili čiji su životi direktno određeni materijalizmom i koji nemaju stvarnu vezu s duhovnim svijetom. Kao što sam prije rekao, ne trebamo braniti Bahrovu dramu ali nas ona ipak može uputiti do ovog važnog razumijevanja: Tkogod želi shvatiti kršćanstvo u njegovom najdubljem shvaćanju mora stići izvan problema smrti. Konačno, najzanimljivija stvar u ovoj dramu je da ona polazi od odnosa između ljudske duše i ljudskog tijela koji nadilazi vrata smrti. Sigurno, postoji osnovna greška u svim ovim stvarima: umjesto da je vode do kršćanstva — za što znanost duha, kako je mi shvaćamo, želi napraviti stvarni početak — opet smo vođeni natrag do pojedinih religijskih denominacija.

Ako bi ljudska bića samo razumjeli Krista na način na koji sam pokazao danas — i ako bi mogli nastaviti ovdje govoriti, baviti ću se s tim temeljitije — ako bi mogli razumjeti Krista tako kako je stvar objašnjena danas s najelementarnijim nagovještajima, tada bi se osjećaj i koncepcije koje su razvijene u odnosu na Njega mogle prenijeti svim ljudskim bićima. Krist nije umro samo za one koji pripadaju nekoj kršćanskoj sekti, već je umro i uskrsnuo za cijelo čovječanstvo. Biću Krista ne smijemo pridružiti neku specifičnu religijsku konfesiju, već svaka religijska konfesija treba biti dovedena u vezu s kršćanstvom. Ako bi svi ljudi došli do razumijevanja kako shvatiti Krista kao što je pokazano, kršćanstvo bi se raširilo cijelom Zemljom jer su otkrivenje Krista i otkrivenje Isusa dvije različite stvari.

Ako kao misionari idemo u strane kulture, ili čak do ljudi u našim vlastitim krajevima, i želimo im nametnuti obožavanje Isusa unutar religijske denominacije, nećemo biti shvaćeni pošto se znanje tih ljudi širi daleko izvan onog što im je doneseno od ovog ili onog misionara. Želio bih znati, na primjer, što bi Turčin rekao modernom protestantskom pastoru ako bi ga ovaj pokušao uvjeriti u njegovu koncepciju Krista. Koncepcija kakvom se bavi moderni protestantski pastor drži da je jednom postojao Sokrat, i onda jedan koji je bio nekako drugačiji od Sokrata, Krist, ljudsko biće, posebno ljudsko biće, ali ipak ljudsko biće — ili neku od zbunjujućih stvari koje su danas u modernom protestantizmu kazane o Kristu. Turčin bi mu rekao, “Što! Kažeš mi tako nešto i želiš da te se naziva kršćaninom? Samo pročitajte devetnaesto poglavlje Kurana; ([Napomena 128](#)) u njemu je sadržano mnogo više o Kristu nego što mi ti govoriš!” Drugim riječima, Turčin o Kristu Isusu zna mnogo više nego su to moderni protestantski pastori sklon predstaviti jer Kuran sadrži više o Njemu i Krist je mnogo više predstavljen kao božanstvo u turskoj konfesiji nego u onoj modernog protestanta. To jednostavno nije shvaćeno jer ljudi danas često ne idu toliko daleko da stvarno čitaju originalne religijske dokumente; radije, izgovaraju mnogo površnih besmislica u vezi svih mogućih religija.

Otkrivenje Isusa, također, dirnuti će ljude na pravi način, ali oni sami moraju dosegnuti njegovu istinu vlastitom snagom. Oni će to moći nakon što prođu dovoljan broj utjelovljenja. Danas je svatko u nekoj mjeri

pripremljen da primi Krist otkrivenje; to je razlika koju treba praviti. Međutim, mnoge sile rade da potisnu stvarno Krist otkrivenje i izvornu znanost duha. U vezi toga trebate se samo sjetiti nekih stvari koje sam prije spomenuo u vezi mojih karakterizacija raznih stremljenja koja polažu pravo na to da su okultna.

A sada bih želio zaključiti današnje predavanje, ali ne bez da ponudim kratak dodatak kojeg, iz određenih razloga koji će vam odmah biti jasni, ne bi trebalo smatrati za dio samog predavanja. Ono što sam izjavio do sada rekao sam bez ikakve zadržke; ali ono što ću dodati morat ću formulirati, barem za sada, s određenim ograničenjima. Zato i predstavljam ove dodatne napomene odvojeno. Ako ih danas spominjem, to je zato jer ih smatram nekako važnim unutar okvira ovih naših sadašnjih razmatranja.

Već sam ranije napomenuo da je materijalizam dosegnuo zenit sredinom 19-og stoljeća. Tijekom tog vremena, ljudi koji su znali da će duhovni život uvijek biti nužan za čovječanstvo razmatrali su da uče čovječanstvo da naše okruženje zaista sadrži duhovna bića i njihove učinke. Ali također sam pokazao da su se vodeći okultisti u tim danima podijelili u dvije grupe. Jedna od njih je držala da čovječanstvo još nije spremno prihvatiti duhovne stvari, dok je druga sredinom stoljeća govorila da je čovječanstvo zaista spremno da na elementarni način bude izloženo najvažnijim konceptima duhovnog života.

Ova druga grupa, koja zastupa učenje i širenje doktrine, bila je reducirana na maleni broj ljudi. Međutim, antropozofski pokret se slaže s uvjerenjem da je širenje doktrine, kakvo smo mi prakticirali u današnjim aktivnostima, važno za prijelaz duhovnog znanja na čovječanstvo. Ovo pitanje je prvo potaknuto u četvrtom desetljeću 19-og stoljeća, ali oni koji su imali takvo gledište bili su, na neki način, nadglasani. Nakon što se to dogodilo, složili su se da ucrtaju novi kurs i prihvate praksu spiritizma. Ti ljudi su pokušali pokazati da spiritualistički mediji — pojedinci koje se može smatrati vidovitima — mogu primati poruke iz duhovnog svijeta i da bi tako bilo moguće doći u kontakt s oblastima duha.

Okarakterizirao sam ove stvari ranije, i također sam ukazao da je taj cijeli pokušaj bio promašaj. Bio je promašaj jer je u kontradikciji s onim što sam objasnio u nedavnom govoru u Bernu, ljudi uključeni u pokuse nisu mogli točno odrediti razne stupnjeve naše veze s umrlima. Ipak, ljudi o kojima se radi nisu se željeli baviti tom pojavom i, stoga, cijeli pokušaj je bio neuspješan. Svi su vidovnjaci na najprimitivniji i elementaran način pokazivali da su bili u direktnoj svezi s umrlim osobama, i preko tih medija ljudi su uvijek željeli primati direktne objave od neke umrle osobe. Molim primijetite, to neće značiti da ono što prolazi kroz medija u pokusu ne može na neki način voditi do kontakta s umrlom osobom. Ali druga je stvar odlučiti da li je to nesvjesno ili ne, izvorno, i pravilno posredovanje, i da li je posredovanje uopće moguće. Od tih pokusa su očekivani neki potpuno drugačiji rezultati. Očekivalo se da će medij vidovnjak učiniti da ljudi

razumiju da ne samo osjetilne, već također i duhovne snage stalno utječu u ljudska bića. Nadalje, pokusi su trebali ljude naučiti da duhovne stvari po mogućnosti treba tražiti u neposrednom okruženju, a ne u objavama ove ili one umrle osobe.

Budući da se cijeli pokušaj pokazao pogreškom, ozbiljni okultisti su se povukli iz spiritističkog pokusa, i čovječanstvo sada mora platiti za to da je vidovnjački medij bio uzurpiran od svakakvih okultista. Potonji ne vrše čisto okultna stremljenja, već crtaju kurs koji služi nekoj specifičnoj ljudskoj svrsi. Ovo sam često spominjao ranije: Osoba koja želi biti izvorni okultist ne može služiti samo određenoj ljudskoj svrsi; radije, mora služiti općoj ljudskoj svrsi, a iznad svega, ne smije upotrijebiti neodgovarajuća i naopaka sredstva za postizanje bilo kojeg cilja. Ali što se ovih dana sve ne naziva okultizmom! O tome možete dobiti ideju ako čitate izvještaj zadnjeg teozofskog skupa, koji je sadržavao govore gđe. Besant ([Napomena 129](#)) i G. Leadbeatera. ([Napomena 130](#)) U tim govorima, sadašnja situacija je oslikana kao velika borba između Gospodara svijetla, na čijoj se strani naravno nalaze Gđa. Besant i G. Leadbeater, i Gospodara tame. U tim govorima je izražen stav da je svaka neutralna osoba koja ne zauzme stranu bilo koje od suprotstavljenih strana, ili što je bolje, s Gospodarima svijetla s gđom. Besant i G. Leadbeaterom, izdajnik. Ali i druge su stvari raspravljane na tim sastancima. G. Leadbeater je, na primjer, prenio i jednog od njegovih dubokih okultnih uvida da je Bismarck ([Napomena 131](#)) trebao ići u Francusku prije 1870 i utemeljiti magnetske centre na sjeveru, jugu, istoku, i zapadu Francuske. Tijekom rata 1870/71, ti magnetski centri utemeljeni od Bismarcka su djelovali, prema g. Leadbeateru, jer bi inače rat s Francuskom bio izgubljen. Ovakve stvari ljudi slušaju na teozofskim skupovima! Da, oni to slušaju, i možemo se samo čuditi ili napraviti nešto drastičnije kada shvatimo da su ove stvari spomenute. Ali kao što sam rekao, postoji mnogo vrsta okultizma u naše doba.

Sada kada su se ozbiljni okultisti povukli iz spiritizma, važno je imati na umu da su bili preuzeti od ljudi koji imaju određenu svrhu. I to je sasvim lako napraviti. Molim imajte na umu ono što želim reći u ovom dodatku: Spiritizam je nastao iz poštenog pokušaja da se otkrije da li je čovječanstvo danas spremno primiti duhovne istine. Također, sjetite se da je pokušaj bio neuspješan i da su svakakvi pokreti, okultna bratstva, kao i pojedinci — posebno iz Amerike — pokušali manipulirati vidovitim medijima, jednim po jednim, u njihove vlastite specifične svrhe.

Slijedeći sve ovo, sada želim govoriti o izvještaju koji mi je naš dragi prijatelj, g. Heywood-Smith, dao jučer u vezi knjige koja se bavi s iskustvima Sir Oliver Lodgea. ([Napomena 132](#)) Ponavljam, prenosim ovo sa svakom mogućom rezervom jer ispred sebe imam samo izvještaj; međutim, on dovoljno otkriva. Zadržavam pravo na daljnje komentare kada budem u posjedu same knjige. Međutim, pošto ne držim da je stvar nevažna, želio bih

se njome baviti danas. Pokaže li se da je izvještaj netočan, ja ću, naravno, razjasniti stvari spomenute danas. Zato govorim s zadržkom.

Izvanredna je činjenica, zar ne, da je jedan od najpoznatijih znanstvenih osoba Engleske, veliki prirodnjak Sir Oliver Lodge, napisao knjigu ([Napomena 133](#)) koja sadrži stvari koje, prihvaćene onako kako ih on predstavlja, treba ubrojiti među najznačajnije izjave sadašnjice. Znamo, naravno, da je Sir Oliver u nekim njegovim drugim knjigama izjavio priznanje postojanja duhovnog svijeta. Ali idemo na činjenice:

Sir Oliver Lodge imao je sina s imenom Raymond koji je bio rođen 1889 i koji se, kada je izbio rat, dobrovoljno javio u vojnu službu dok su Sir Oliver i njegova žena bili u Australiji. U ožujku 1915 Raymond je došao blizu Yperna – i možete zamisliti koliko su mu roditelji bili zabrinuti. Nedugo nakon toga, Sir Oliver je primio poruku od američkog medija, gđe. Piper, koja je datirana 15 kolovoza. Ta poruka iz Amerike imala je osobit sadržaj koji, prema izvještaju kojeg imam ispred sebe, ide ovako: “Myers će se zanimati kakva god sudbina da vam je dodijeljena i zaštititi će vas”. Međutim, ova poruka je bila umotana u klasičan oblik pjesme Horacija. Da ponovim, Sir Oliver je u kolovozu bio obaviješten od američkog medija da će Myers, bivši predsjednik Društva za psihička istraživanja u Londonu ([Napomena 134](#)) ali preminuo četrnaest godina prije datuma na pismu, zaštititi i podržati Sir Oliver Lodgea tijekom teških događaja kojih će on, Sir Oliver, biti dio i raditi će na njegovoj zaštiti. Molim da imate na umu da se u pismu spominje da će samo Myers pomoći Sir Oliveru tijekom teškog događaja.

Sada, kada je sin Sir Olivera, Raymond poginuo u akciji u rujnu 1915, Sir Oliver je poruku koja je naznačila da će mu Myers pomoći najprije povezo, sa smrću njegova sina. Međutim, potom, obitelj Sir Olivera bila je predmet svakakvih objava psihičkih medija; u stvari, nekoliko psihičkih medija se pojavilo na sceni simultano i isporučilo prilično poruka. Malo po malo, ispalo je da sve poruke imaju slijedeći osnovni sadržaj: “Myers je ujedinjen s vašim sinom” – sinom Sir Olivera i Lady Lodge, jer su i s njome vršene seanse. “Myers pomaže vašem sinu, čija je glavna briga da od njega dobijete glas i, posebno, da Sir Oliver time bude postavljen u odnos s duhovnim svijetom”. – Ako se pročitaju razne objave pojedinih vidovnjaka kako je predstavljeno u ovoj izvještaju, jedna stvar se svuda ističe. Naširoko, izjave pokazuju zanimljive primjere vidovnjačkog podizanja; sve se događa u točno određeno vrijeme; postavljana su pitanja i tako dalje, i na njih je onda odgovoreno od medija. Cijeli proces je iznimno zanimljiv. Čak je pronađena i slika Raymonda Lodge-a koja je bila nepoznata njegovoj obitelji jer je preminuli sin ukazao na nju i opisao je, i zatim je nađena upravo na mjestu koje je odredio. Ukratko, u toj je knjizi izgleda kompilirano s iznimnom preciznošću i točnošću sve što se može doživjeti u mnogim spiritističkim seansama i što može voditi do prepričanih događaja. Poznato je da je Sir Oliver uvijek bio nekako naklonjen ovim praksama, na priličnu ljutnju sinova. Međutim, nakon ovih događanja i oni su postali vjernicima, također.

Sam Sir Oliver je čini se opisao do u detalje kako je taj most do njegova preminula sina sagrađen preko raznih vidovnjačkih medija.

Što je važno i što je prisutno u činjenici da je tako visoko uvažena osoba izazvana da zakorači u duhovni svijet koristeći medija vidovnjaka. Moram reći ovo: Iz onog što ja znam o raznim seansama, one same ne otkrivaju mnogo novih osobina. — Ali nešto je veoma važno. Ovdje imamo modernu znanstvenu osobu prvog ranga koja, pišući na ovaj način, može imati ogroman utjecaj na umove ljudskih bića i koja se osjeća primorana da piše na ovaj način. To je veoma važno jer takvo pisanje utječe na mnoge ljude i uzrokuje da se okrenu “medijskom poduzetništvu”, koje se u ovoj maniri teži povezati s duhovnim svijetom.

Ovdje nam je, naravno, predstavljena ista greška da se pristup u duhovni svijet želi postići preko spiritizma kojeg sam vam ranije opisao. Ali pogledajmo na stvar поближе. U prvoj poruci medija Pipera koju je Sir Oliver Lodge primio iz Amerike, napravljena je prognoza samo jednog događaja od kojeg bi Myers zaštitio Sir Olivera. Zsigurno, taj događaj se mogao pojaviti na više načina. Recimo da sin nije bio ubijen u akciji. U tom slučaju, izjava koja je slijedila bila bi sasvim kompatibilna sa sadržajem poruke: “Dakle, rečeno vam je da Myers štiti vašeg sina u duhovnom svijetu i čuva da ne pogine na ratom polju”. — Vjerojatno nećete sumnjati u to da su ljudi u Americi mogli znati da je Raymond Lodge bio stacioniran u opasnoj zoni ratišta i da su se, stoga, mogle davati objave slične onima u starim proročistima: “Myers će štiti vašeg sina”. A da je sin izašao neozlijeđen, moglo bi se po tome reći: “Myers ga je zaštitio tako da ga je iz ratne zone izvukao živog”. Recimo, međutim, da je sin ubijen u akciji, tada se lako moglo povezati proročanstvo uloge Myera kao posrednika u spajanju oca i sina zajedno iz duhovnog svijeta. Dakle vidimo da je izvorna objava bila lukavo frazirana. Cijela stvar je izumljena u Americi. Pošto se takvo zajedništvo, naravno, prostire cijelim svijetom, onda je slijedeći medij ubačen u kontakt s Lady Lodge. Nije nužno znati kako ovakva anonimna seansa, kako je nazvana u izvještaju, nastaje. Procedure su onakve kakve su uobičajene u takvim seansama. Ali do sada primljena je vijest o tužnoj smrti i psiha Lady Lodge gaji sve naknadne učinke koje takva poruka pobuđuje. Nije teško pokazati da ono što boravi u jednoj duši migrira u drugu i komunicira preko medija. Nadalje, sin je nakon smrti opstao u duši njegove majke, na način s kojim smo svi upoznati. Stoga, postignuće medija nije ništa više nego predstavljanje onog što je već bilo prisutno u dušama Lady Lodge ili njene obitelji. To se može fino potkrijepiti iz protokola seanse, koja je uvijek modulirana kako bi se uvažila narav glavnih učesnika u tim seansama. Ime Myers je spomenuto čak i od medija koji nisu bili upoznati s njime. To, međutim, nije tako čudno jer je Sir Oliver Lodge bio dobar prijatelj od Myersa i radio s njime i tako dalje. Ukratko, sve bi bilo dobro da je samo Sir Oliver, osim osobnog interesa kojeg je imao o sinovoj sudbini, bio zadovoljan vršenjem pokusa čija bi jedina svrha bila pokazati da u

našem okruženju postoje duhovni učinci. To je bila izvorna namjera okultista, ali su oni napustili taj put.

Ne želim raditi procjene pošto sam siguran da će sama knjiga objasniti ove stvari, također. Međutim, izgleda da smo ovdje suočeni s očiglednim. Neki ljudi su željeli iskoristiti Sir Olivera da bi postigli određene posebne ciljeve. Koristeći dostupne konstelacije, jedno vrlo žalosno okultno bratstvo će vjerojatno naš slučaj citirati kao karakterističan kada napravi svoj pritisak da možda, ako hoćete, pridobije znanost za spiritizam. Spiritizam uvijek voli da ga se smatra “znanstvenim”, i to se lako može iskoristiti da se postignu posebni ciljevi.

Da spomenemo samo jedan primjer, na drugom mjestu u Americi je napravljen pokušaj da se čovječanstvo izlijeći od ideje o reinkarnaciji. Što se dogodilo? U vrijeme kada su se događaji koje sam karakterizirao već bili dogodili, odnosno, kada su ozbiljni okultisti već bili napustili spiritizam, izvjesni Langsdorff, ([Napomena 135](#)) ako se ne varam, organizirao je svakakve seanse na više lokaliteta. Kada je medij bio u vezi s umrlima, oni su svugdje svjedočili da uopće nisu čekali reinkarnaciju. I tako je doktrina o ponovljenim životima bila posebno napadnuta u Americi. Može se mnogo postići ako se dopusti da se u ovim stvarima ljudima pristupi objavama umrlih.

Želio sam ove stvari raspraviti s vama brzo u par riječi jer sam o njima govorio nedavno i jer citirani primjer izgleda posebno dobar. Jer kako će svijet biti obaviješten o ovome? Svijet će naučiti da je poznati znanstvenik priznao svoju privrženost spiritizmu. Zatim, ljudi će čitati knjigu, i vrlo vjerojatno – to vidimo iz našeg primjera – misliti će da slučaj spiritizma nikada nije bio napravljen toliko uvjerljivim kao u ovoj knjizi. Kao što sam rekao, u ovom dodatku našim predavanjima govorim s ograničenjima jer zadržavam pravo da se na stvar vratim kada sam pročitam knjigu. Ovdje smo vjerojatno suočeni s pokušajem od takozvanog bratstva lijevog krila da upravo ovim sredstvima ostvari posebne stvari. To možda nije jasno na prvi pogled, ali je dobro poznato da postoje brojna bratstva koje na ovaj način žele postići posebne ciljeve, a na taj način se postiže više nego su to ljudi navikli vjerovati. Još ćemo nešto govoriti o ovim stvarima kasnije.

Napomene

1. Ove riječi su izgovorene od Faustova studenta Wagnera u *Faustu*, Dio I, linije 570-573. Njemački tekst ide ovako:

Verzeiht: Es ist ein gross Ergötzen
Sich in den Geist der Zeiten zu versetzen
zu schauen, wie vor uns ein weiser Mann gedacht,
and wie wir's dann so herrlich weit gebracht.

Njemačka riječ "Ergötzen" označava pasivni i prolazni užitak i kontrast je poticajnoj radosti ("Erquickung") koju je Faust doživio u liniji 568. Wagnerov zaključak u liniji 573 simbolizira površni optimizam materijalističkog prosvjetljenja. Sam Wagner nije sposoban za pravu duhovnu percepciju.

2. Svante Arrhenius (1859-1927), švedski fizičar, kemičar, i astronom, bio je autor *Die Vorstellungen vom Weltgebäude im Wandel der Zeiten* [Konceptija strukture svijeta u promjenjivom smjeru epoha] (Leipzig, 1908). Predgovor ovoj knjizi sadrži citat iz *Fausta*.

3. Vidi Goetheovu Poezija i istina, IV.

4. Johann Christoph Gottsched (1700-1766) bio je pisac i profesor književnosti u Leipzigu. Najviše je poznat po svojim naporima za reformu njemačkog kazališta i na utemeljenju pravila za dramu koja su usklađena s francuskim modelom.

5. Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781) bio je najistaknutiji pjesnik i kritičar njemačkog prosvjetiteljstva.

6. Christian Fürchtegott Gellert (1715-1769) bio je pruski pjesnik njemačkog prosvjetiteljstva.

7. *Faust*, Dio I, linije 1-3. Faust pregledava prošlost njegova obrazovanja i propituje njegovo znanje.

8. Ova izjava u trećoj sceni prvog dijela, linije 382-383, otkriva Faustovu potragu za kohezivnom duhovnom silom koja univerzum drži na okupu. Kasnije u pjesmi on priznaje da je to znanje tražio preko alkemije.

9. Linije 384-385 u *Faustu*, Dio I; vidi fusnote 8 i 35. Njemačka riječ "Samen" [sjeme] odnosi se na izraz korišten u alkemiji, ali to nije sigurno i za riječ "Wirkungskraft" [djelatna sila]. Neki učenjaci misle da je Goethe izumio riječ.

10. Johann Gottfried Herder (1744-1803) bio je čuveni njemački teolog i kulturalni filozof.

11. Barun Spinoza (1632-77) bio je danski filozof, racionalist, i monist. Njegova *Etika*, objavljena posthumno 1677, izvršila je duboki utjecaj na Goethea.
12. U uvodu za *Goetheove znanstvene spise I* (1883), pp. LV-LVIII, Rudolf Steiner oslikava Goetheov odnos prema Spinozi. Fritz Jacobi je pomogao produbiti Goetheovo znanje o filozofiji Spinoze u ljeto 1774. Nakon što su Goethe i Herder bili obnovili njihovo prijateljstvo u Weimaru, njih dvojica i Frau von Stein proučavali su Spinozu zajedno. *Goethe znanstvenik* (New York, Anthroposophic Press, 1950).
13. William Shakespeare (1564-1616).
14. Pierre Corneille (1606-1684) utemeljio je teoriju francuske tragedije. Jean Baptiste Racine (1639-1699) bio je čuveni pisac francuske klasične tragedije.
15. Heinrich Jung-Stilling (1740-1817) bio je njemački liječnik i pisac.
16. Emanuel von Swedenborg (1688-1772) bio je švedski prirodosnanstvenik i teozof.
17. Paracelsus, Theophrastus von Hohenheim (1493-1541) bio je švicarski liječnik, prirodosnanstvenik i alkemičar.
18. Referenca je na Goetheov odnos s pastorovom kćerkom, Friederike Brion (1752-1813).
19. Goethe je primio stupanj "Diplomirani pravnik", titulu na koju se u Njemačkoj gledalo kao na ravnu doktoratu. Od tada, Goethe je koristio naslov, "Doktor prava".
20. Götz von Berlichingen (1480-1562) je došao od stare švapske obitelji. Postao je vođa seljačkog ustanka 1525, borio se protiv Turaka 1542, i protiv Francuske 1544. Njegova autobiografija je objavljena 1731.
21. Referenca je na *Fausta*, Dio I, linija 584: "mit trefflichen Maximen". Faust, u linijama 575-585, odgovara na Wagnerovu primjedbu (vidi napomenu 1):

Dragi moj, vremena što prethode našem
 Knjige su dobro zaštićene
 Sa sedam pečata. Duh vremena koji zazivaš
 Samo je duh učenjaka, konačno,
 U kome se sada ogledaju prošla vremena.
 Istina, često je jadno,
 I pri pogledu na, postaje gadno:
 Kanta za smeće, možda tavan za otpad
 U najboljem moralna drama

S predivnim poučnim dosjtkama,
Najbolje da dođu s usana lutke.

Prijevod ovih linija je od Waltera Kaufmana (vidi napomenu 8); on izražava "pragmatične maksime" s "poučne dosjetke".

22. *Faust*, Dio I, linije 1972-1975, prijevod Walter Kaufmann. Mefisto kaže brucošu:

Zakoni i statuti nacija
Nasljedna su bolest,
Iz pokoljenja u pokoljenje
I iz mjesta u mjesto oni se tiho provlače.

23. Siegwart, sentimentalna novela od Johann Martin Millera, bila je objavljena 1776, dvije godine nakon Goetheova *Werthera*, i odmah je postala bestseler.

24. Referenca je na Goetheovo pismo iz Frankfurta za groficu Auguste von Stollberg-Stollberg, datirano 13 veljače 1775.

25. Goetheove *Patnje mladog Werthera* su objavljene 1774. Godinu kasnije, Goethe je od vojvode Karl Augusta primio pozivnicu za Weimar i tamo je stigao 7 studenog 1775.

26. Friedrich Veliki u *De la litterature allemande* (1780).

27. Karl August, Vojvoda od Weimara (1757-1828), sin vojvotkinje Anne Amalia.

28. Charlotte Freifrau von Stein (1742-1827).

29. Ovaj traktat je napisan 1784 a objavljen u Jeni 1786.

30. Goetheovo pismo iz Rima, datirano 28 siječnja 1787.

31. Goetheovo pismo iz Rima, datirano 6 rujna 1787.

32. *Razbojnici* su objavljeni 1781. U njegovoj *Glückliches Ereignis* [Sretan događaj] (1817), Goethe piše: "Nakon mog povratka iz Italije, gdje sam se težio educirati s čvršćim i čistim razumijevanjem svih grana umjetnosti i gdje nisam mario što se tada zbivalo u Njemačkoj, otkrio sam da su neka nedavna, kao i neka starija, poetska djela bila visoko cijenjena i veoma rasprostranjena. Nažalost, to je uključivalo neka djela koja su mi bila iznimno odvratna kao što je Heinseov *Ardinghello* i Schillerovi *Razbojnici*".

33. Friedrich von Schiller (1759-1805) bio je dramaturg, pjesnik i povjesničar i smatran je za jednu od najvećih njemačkih literarnih figura.

34. Hermann Grimm u 21-om "Goethe" predavanju: "Kada se dva divno nadarena čovjeka udruže u zajedničkom stremljenju, njihova snaga nije udvostručena već učetverostručena. Svaki ima onog drugog nevidljivo do sebe. Formula ne bi biča $G + S$, već $(G + S) + (S + G)$. Snaga jednog pritječe snazi drugog".

35. *Faust*, Dio I, linije 384-385. Njemački tekst ide ovako:

Schau alle Wirkungskraft und Samen
Und to nicht mehr in Worten kramen.

Kaufmanov prijevod (vidi napomenu 9) ovog pasusa, iako u cjelini poželjan, ostavlja "Wirkungskraft und Samen" [vitalna snaga i embrijsko sjeme] neprevedeno i ove dvije linije izražava ovako:

Preporučuju stvaralačke bljeskove
Umjesto da preturaju u frazama.

Za opravdati Steinerove napomene, za ove dvije linije koristio sam prijevod Ann Swanwick. (P.M.)

36. Emil Du Bois-Reymond (1818-96) je bio fiziolog u Berlinu.

37. Vidi napomenu 35.

38. Francois de Théas, Comte de Thoranc (1719-94).

39. *Vom Menschenrätsel*, Bibl.-Br. 20, CE (Dornach, 1957), str. 155.

40. Julien Offroy de la Mettrie (1709-51) bio je francuski liječnik i materijalistički filozof koji je napisao *L'homme machine* (1748) i koji je bio prijatelj Friedricha Velikog od Prusije.

41. Honore-Gabriel Comte de Mirabeau (1749-91) bio je jakobinski revolucionarni vođa i slavni govornik.

42. Georges Jaques Danton (1759-94) je bio jedna od vodećih figura Francuske revolucije.

43. Maximilien de Robespierre (1758-94) je bio francuski revolucionar čije se ime obično vezuje s ozloglašenom vladavinom terora.

44. Goethe je napustio Karlsbad 3 rujna 1786, stigao u Rim 29 listopada 1786, napustio Rim 23 travnja 1788 i stigao natrag u Weimar 18 lipnja 1788.

45. Prijateljstvo dvoje ljudi je trajalo od ljeta 1794 do smrti Schillera 9 svibnja 1805.

46. Vidi opaske Rudolfa Steinera u "Der pädagogische Wert der Menschenerkenntnis und der Kulturwert der Pädagogik" [Pedagoška vrijednost znanja o ljudskim bićima i kulturalna vrijednost pedagogije], drugo predavanje 18 srpnja 1924, Bibl.- Br. 310, CE (Dornach, 1965).
47. Goethe je u Leipzig stigao 3 listopada 1765 a grad napustio 28 kolovoza 1768. Njegova bolest počinje krajem srpnja 1768.
48. Susanna von Klettenberg (1723-74), dobro poznata pijetista, postaje Goetheov prototip za "die schöne Seele", [predivnu dušu] u njegovoj noveli *Wilhelm Meister*.
49. Goethe je otišao za Strassburg 1 travnja 1770, i iz tog grada se vratio u Frankfurt 14 kolovoza 1771.
50. Karl Wilhelm Jerusalem (1747-72) je bio tajnik izaslanstva Brunswicka u gradu Wetzlar. Počinio je samoubojstvo 30 listopada 1772, s pištoljem posuđenim od J. C. Kestnera, koji je također bio i prijatelj Goethea. Općenito se vjeruje da je tragedija potakla Goethea da napiše njegovog *Werthera*, kao da želi opravdati djelo njegova prijatelja. Werther je, također, posudio pištolj od prijatelja da se ubije.
51. Vidi fusnotu 18.
52. *Poezija i istina*, XI: "Opazio sam, ne očima tijela već uma, kako se približavam konju, noseći odjeću -- zemljano siva s malo zlatne -- kakvu nikada ranije nisam nosio. Čim sam se otresao od ovog sna, ukazanje je nestalo. Čudna stvar je da sam osam godina nakon tog incidenta, kada sam putovao istom cestom da posjetim Friederike, nosio istu odjeću kakvu sam sanjao -- ne po izboru već koincidencijom". Kasniji posjet Friederike Brion dogodio se 25 rujna 1779, tijekom Goetheova drugog putovanja u Švicarsku.
53. Ovom predavanju je prethodila prezentacija scene u Faustovoj radnoj sobi (Duh Zemlje, Faust, i Wagner).
54. Prijevod *Fausta* od Ann Swanwick, Dio I, linije 575-579, Faust govori Wagneru. Kaufmannov prijevod linija 575-585 dan je u fusnoti 21.
55. Sofoklo (496-406 pr.Kr.) je napisao 130 drama, od kojih je sedam postojećih: *Ajant*, *Kralj Edip*, *Edip u Kolonu*, *Antigona*, *Elektra*, *Trahinjanke*, *Filoktet*. Nedavno, fragmenti satiričke drame, *Ichneutae* ili *Tragači*, također su nađeni.
56. Vidi fusnotu 1.
57. Scena je napisana u ožujku, 1788.
58. *Faust*, Dio I, "Šuma i špilja", linije 3217-3234. Prijevod je od Waltera Kaufmanna.

59. Filozof i liječnik Gustav Carus (1789-1869) napisao je knjigu *Vergleichende Psychologie oder Geischichte der Seele in der Reihenfolge der Tierwelt* [Komparativna psihologija ili povijest duše u poretku animalnog svijeta] (Beč, 1866).
60. Cams pasus završava s napomenom: "Viđeno je da su koji ostvarili slične pothvate; u stvari, vidio sam kanarinca da rade istu stvar, premda ne tako potpuno".
61. Herman Bahr (1863-1934) je bio bečki pisac.
62. Oskar Pfungst, *Das Pferd des Herrn von Osten* [Konj g. von Ostena] (Leipzig, 1907).
63. *Poezija i istina*, IV, 107.
64. Hans Sachs (1494-1576) je bio izrađivač cipela koji je postao poznat kao najistaknutiji "Meistersinger" u Nürnbergu.
65. Jakob Böhme (1575-1624), izrađivač cipela iz Görlitz, Silesia, smatran da je bio jedan od najdubljih mistika u Njemačkoj.
66. Steinerovo predavanje u Görlitzu 3 siječnja 1908.
67. Vidi fusnotu 21.
68. I Korinćanima, 1:20: "Zar ne izludi Bog mudrost svijeta?"
69. Rudolf Steiner kaže na trećem predavanju od "Weltwesen und Ichheit" [Bit svijeta i sebstva], Bibl.-Br. 169, CE (1963) da je Amerikanac Keely izumio takav motor u 19-om stoljeću.
70. Oskar Hertwig (1849-1922) je bio anatom koji je služio kao upravitelj Anatomske-biološkog instituta u Berlinu od 1888 pa do 1921. Njegova knjiga *Das Werden der Organismen. Eine Widerlegung von Darwins Zufallstheorie* [Razvoj organizama. Opovravanje Darwinove teorije slučajnosti] pojavila se 1916.
71. Solfatara je vulkanski izvor sumpornog plina blizu Pozzuoli.
72. Friedrich Theodor Vischer (1807-87) piše njegovo prezime s V, a ne F, i Steiner na predavanju naglašava tu činjenicu.
73. Franza Feilbogen, *F. Th. Vischer's "Auch Einer"* (Zurich, 1916).
74. Max von Eyth (1836-1906) je bio inženjer i autor knjige *Hinter Pflug und Schraubstock* (Iza pluga i natezača). On je parni plug kojeg je razvio John Fowler uveo u Egipat, Ameriku, i Njemačku.

75. "Ludolfov broj" je nazvan po matematičaru Ludwigu van Ceulenu (1540-1610).

76. Henry Steel Olcott (1832-1907).

77. Dr. Max Burckhard (1854-1912). Opis je temeljen na Hermann Bahr-ovom *Erinnerung an Burckhard* [U spomen na Burckharda] (Berlin, 1913). Vidi Rudolf Steiner, "Gesammelte Aufsätze zur Dramaturgie" [Zbir eseja o dramaturgiji], Bibl.-Br. 29, CE (Dornach, 1960), str. 60 ff. ("Krizna bečkog gradskog teatra").

78. Alfred Freiherr von Berger (1853-1912) bio je ravnatelj kazališta, najprije u Hamburgu zatim u Beču. 14 prosinca 1915, Rudolf Steiner je detaljno govorio o noveli *Hofrath Eysenhardt* na petom predavanju ciklusa "Schicksalsbildung und Leben nach dem Tode" [Oblikovanje sudbine i život nakon smrti], Bibl.- Br. 171, CE (Dornach, 1964).

79. Predavanje od 30 listopada 1916, objavljeno u *Innere Entwicklungsimpulse der Menschheit* [Unutarnji razvojni impulsi čovječanstva], Bibl.-Br. 171, CE (Dornach, 1964).

80. Arhaji su duhovi vremena. "Arché" je jednina od "archai."

81. Tiskano u: *Luzifer-Gnosis 1903-1908*, Bibl.-Br. 34, CE (1960) i kao posebno izdanje.

82. Predavanje je održano 16 listopada 1916, i naslovljeno je "Das menschliche Leben vom Gesichtspunkte der Geisteswissenschaft (Anthroposophie)" [Čovjekov život sa gledišta duhovne znanosti (antropozofije)]. Tiskano je u: *Philosophie und Anthroposophie. Gesammelte Aufsätze 1904-1918*[Filozofija i antropozofija. Zbirka eseja 1904-1918], Bibl.-Br. 35, CE (Dornach, 1965).

83. Vidi predavanje V od 13 studenog 1916.

84. Referenca je na predavanja iz 7. i 14. listopada 1916, objavljeno u *Innere Entwicklungsimpulse der Menschheit* [Unutarnji impulsi razvoja čovječanstva], Bibl.-Br. 171, CE (Dornach, 1964).

85. Predavanje od 29 listopada 1916, "Innere Entwicklungsimpulse der Menschheit" [Unutarnji impulsi razvoja čovječanstva], Bibl.- Br. 171, CE (Dornach, 1964).

86. John Stuart Mill (1806-73), Britanski filozof i ekonomist, zalagao se za modificirani humanitarni utilitarizam ali je od nekih također gledan kao jedan od osnivača pozitivizma.

87. Aleksandar Ivanović Herzen (1812-70) bio je ruski pisac i revolucionar. Steiner upućuje na djelo Herzena *Zadnje stvari i prve stvari* (1864) i citira iz knjige Dimitri S. Merezhkovsky *Der Anmarsch des Pöbels* [Napredovanje rulje] (Munich, 1907).

88. Dimitry Sergejevich Merezhkovsky (1865-1941) je bio čuveni ruski kritičar i novelist koji je blizu pola života proveo u egzilu u Parizu.

89. Vidi fusnotu 82.

90. Helena Petrovna Blavatsky (1831-91). Zajedno s pukovnikom Henry Steel Olcott-om osnovala je Teozofsko društvo godine 1875 u New Yorku.

91. Steiner je to napravio na predavanjima koje je dao u jesen 1915. Vidi "Die okkulte Bewegung im 19. Jahrhundert und ihre Beziehung zur Weltkultur", Bibl.-Br. 254, CE (Dornach, 1969). *Okultni pokreti u devetnaestom stoljeću*, (London, Rudolf Steiner Press, 1973).

92. Franz Ferdinand, Austrijski nadvojvoda (1863-1914) ubijen je u sarajevu 28 lipnja 1914.

93. List koji se navodi bio je *Paris-Midi*. Vidi govore od Jean Jaures objavljene od Victor Schiff (Berlin, 1919).

94. *Almanach de Mme de Thèbes* [pseudonim navodne Mme Anne Victoire de Savigny, umrla 1917), "Conseils pour etre heureux" (Paris, 103 ff.).

95. Vidi "L'assassin", u *Almanach de Mme de Thebes* 1913 (Paris, 1912): "Onaj tko bi trebao vladati Austrijom (Franz Ferdinand) neće vladati već mladić koji u to vrijeme nije trebao biti vladar (Karl I)."

96. Vidi "Més predications de l'an passé," *Almanach de Mme de Thebes* 1914 (Paris, 1913): "Tragični događaj koji sam predvidjela za austrijsku carsku obitelj još se nije dogodio, ali će se sigurno dogoditi prije nego prođe prva polovina godine".

97. Referenca je na Dr. Friedrich Mahling, Hamburg. Na predavanju 26. listopada 1916, u St. Gallenu, Rudolf Steiner citira iz Mahlingove knjižice *Die Gedankenwelt der Gebildeten* [Svijet misli obrazovanih]. Vidi *Die Verbindung zwischen den Lebenden und den Toten* [Veza između živih i mrtvih], Bibl.-Br. 168, CE (Dornach, 1976).

98. Jiddu Krishnamurti (1895-1986) je od Teozofskog društva bio proglašen 1909 kao inkarnacija Maitreya, mesijanskog Bude. Nakon dvogodišnje ture po Americi i Engleskoj s Annie Besant, Krishnamurti je opovrgao te tvrdnje 1929.

99. Annie Besant (1847-1933) izabrana je za predsjednicu Teozofskog društva u svibnju 1907.

100. Rudolf Steiner je bio tajnik njemačkog ogranka Teozofskog društva od njegova osnivanja 20. listopada 1902.

101. Maurice Maeterlinck (1862-1949) je bio belgijski pisac.

102. Ku Hung-Ming, *Der Geist des chinesischen Volkes und der Ausweg aus dem Krieg* [Duh kineskog naroda i put izlaska iz rata] (1916).

103. str. 168-169 u knjizi Ku Hung-Minga (vidi fusnotu 102): "Stoga, prvi zadatak mora biti da se nađe načina da se generalima i političarima dade *moć*, moć da postignu mir. Nacije koje sada vode rat u Europi mogu to postići jedino trgajući njihove sadašnje Magna karte slobode i zamjenjujući ih s novom *Magna kartom odanosti*, kakvu mi Kinezi imalo u našoj religiji dobrog građanina".

104. Konfucije, kineski Kung Fu-tse (551-579? pr.Kr.), kineski filozof. Lao-tze (rođen približno 604 pr.Kr.) bio je također kineski filozof i suosnivač Taoizma. Bio je nazvan "stari učitelj".

105. Ova enciklika je postala poznata kao takozvani "Syllabus Pius' IX".

106. Prije ovog predavanja bila je odigrana scena iz *Fausta*, Dio I: Mefisto i brucoš.

107. Galileo Galilei (1564-1642). Pismo je citirao Angelo de Gubernatis, "Galileo Galilei", *Deutsche Revue* (ožujak/travanj, 1909).

108. Cosimo I de'Medici (1519-74), Vojvoda Firence (1537-69) i Nadvojvoda Toskane (1569-74).

109. Johann Sebastian Bach (1685-1750).

110. Alphonse Leblais, *Matérialisme et Spiritualisme* (Paris, 1865).

111. Maximilian Lime (1801-81) bio je filozof, lingvist, i sljedbenik pozitivista Auguste Comte-a (1798-1857).

112. Albert Steffen (1884-1963), Švicarski pjesnik i pisac, postaje predsjednik antropozofskog društva nakon smrti Rudolfa Steinera.

113. Albert Steffen, *Der rechte Liebhaber des Schicksals* [Istinski ljubavnik sudbine].

114. Po Mateju 18:20.

115. Grimm je dao tu izjavu na 23. "Goethe" predavanju s referencom na Laplace-Kant fantaziju o porijeklu i prošlom uništenju Zemlje.

116. 1711, engleski izumitelj Thomas Newcomen (1663-1729), zajedno sa suradnikom Cowley-em, uspio je u konstruiranju atmosferskog parnog pogona koji se mogao koristiti u praktične svrhe 1712.

117. Škotski izumitelj James Watt (1736-1819) u početku za njegov parni pogon nije mogao koristiti već dobro poznati mehanizam koljenastog vratila (radilice) i spojne letve jer je već bio patentiran od nekog drugog. Međutim, on je zaobišao problem koristeći takozvano solarno i planetarno kružno gibanje.

118. *Von Jesus zu Christus* (Karlsruhe, 1911), Bibl.-Br. 131, CE (Dornach, 1974). *Od Isusa do Krista*, (London, Rudolf Steiner Press, 1973).

119. Po Mateju 25:40.

120. Vidi predavanja u *Die okkulte Bewegung im 19. Jahrhundert und ihre Beziehung zur Weltkultur*, Bibl.-Br. 257, CE (Dornach, 1969). *Okultni pokreti u devetnaestom stoljeću*, (London, Rudolf Steiner Press, 1973).

121. Alfred Percy Sinnett, *Ezoterički budizam* (1883).

122. Rudolf Steiner, *Vier Mysterydramen* [Četiri misterijske drame], Bibl.- Br. 14, CE (Dornach, 1962). *Četiri misterijske drame*, (Steiner Book Centre, Toronto, 1973).

123. Vidi predgovor za: *Goetheovi znanstveni spisi*, II, Rudolf Steiner, izd. (1887) u *Kürchner's Deutsche National-Litteratur*. Fotomehanički reprint, 5 tomova., Bibl.-Br. 1 a-e, CE (1975). *Goethe znanstvenik*, (New York, Anthroposophic Press, 1950).

124. Hermann Bahr (1863-1934), Bečki pisac koji je bio autor knjige *Expressionismus*, 3. izdanje (Munich, 1919) i drame *Die Stimme*[Glas] (Berlin, 1916).

125. Eugene Levry, *Rudolf Steiners Weltanschauung und ihre Gegner* [Pogled na svijet Rudolfa Steinera i njegovi oponenti] (Berlin, 1913).

126. Wilhelm Oswald (1853-1932) bio je kemičar.

127. Ernst Haeckel (1834-1919) bio je čuveni zoolog.

128. Devetnaesta sura Kurana je naslovljena "Marija".

129. Vidi fusnotu 99.

130. Charles Webster Leadbeater (1847-1934) bio je istaknuta osobnost u Teozofskom društvu.
131. Otto Furst von Bismarck (1815-1898) bio je pruski kancelar koji je osnovao Drugo njemačko carstvo 1871.
132. Oliver Lodge (1851-1940) bio je engleski fizičar i član Kraljevskog društva.
133. Oliver Lodge, *Raymond, ili život i smrt* (1916).
134. Frederic W. H. Meyers (1843-1901), spiritist i prijatelj Sir Olivera Lodge, bio je suosnivač Društva za psihička istraživanja u Londonu.
135. Georg von Landsdorff bio je liječnik koji je prethodno živio i radio u Freiburgu.